

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GOTHENBURG GENDER STUDIES 6

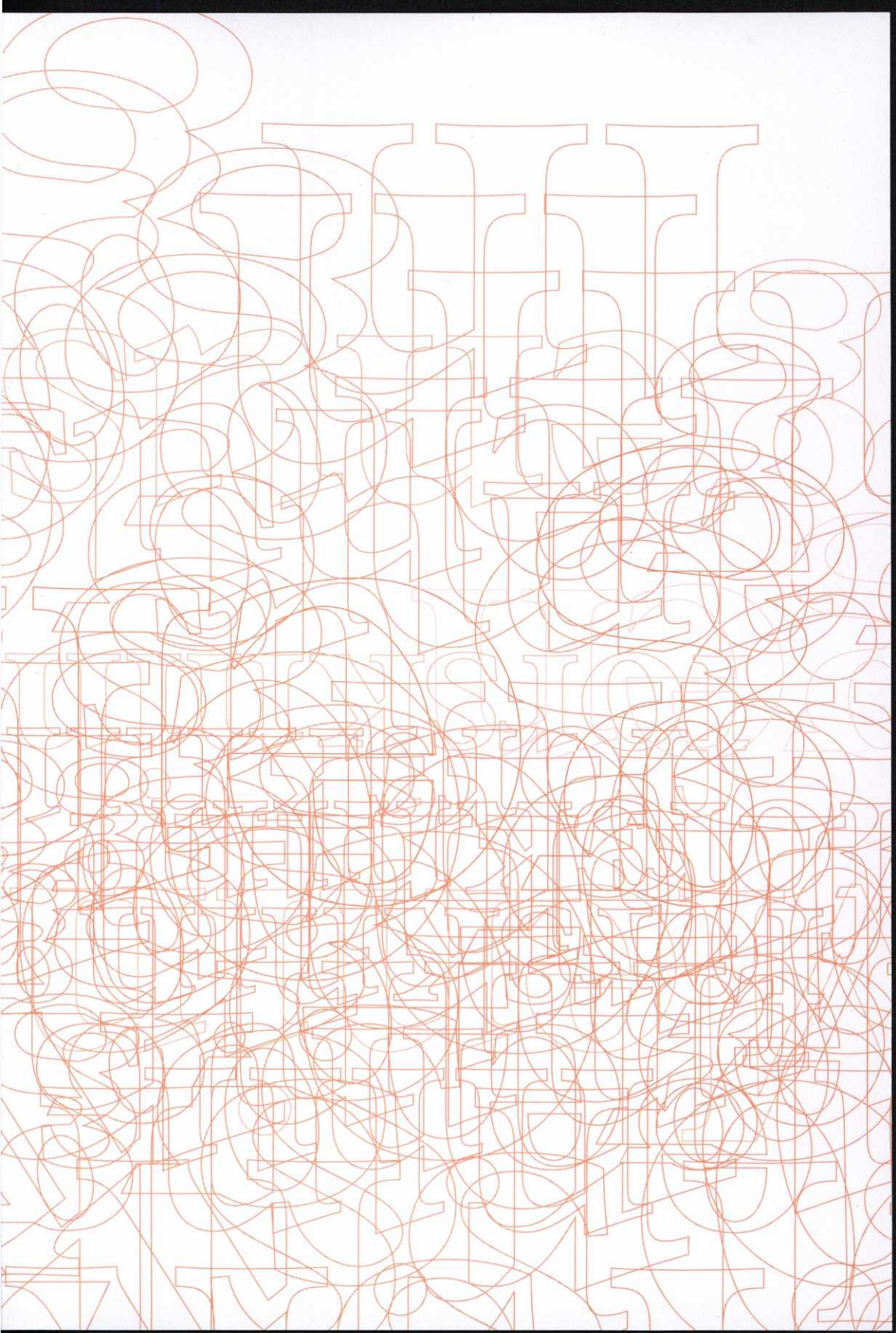
Meningen med genusforskning

så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970–2000

KERSTIN ALNEBRATT

GÖTEBORGS UNIVERSITET
ACTA UNIVERSITATIS GOTHOBURGENSIS

Meningen med genusforskning

så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970–2000

*Fil. Mag. Kerstin Alnebratt
Institutionen för kulturvetenskaper*

Akademisk avhandling för avläggande
av filosofie doktorsexamen i genusvetenskap
vid Göteborgs universitet, som med tillstånd av humanistiska
fakultetsnämnden, kommer att offentligen försvaras lördagen
den 12 december, 2009 kl. 13.00 i Stora hörsalen,
Humanisten, Renströmsgatan 6, Göteborg.

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR KULTURVETENSKAPER

Abstract

The thesis analyse how Gender Studies is written about in Swedish research policy documents 1970–2000. Underlying assumptions and presumptions are scrutinised, as well as terminological changes and conceptual displacements over time. The story of Gender Studies in Sweden is in many aspects been a success story, however, as it is shown in this thesis, one that is not unproblematic. It is a story where concepts like *woman*, *gender* and *equality* have been negotiated.

Drawing from the discourses found in the analysed material it is claimed that the research field of Gender Studies in Sweden is constantly being confused or mixed-up with the policy of gender equality. The study discuss how underlying assumptions and presumptions about Gender Studies in the policy making process becomes problematic, even though money to build institutions, to set up positions, to fund research is provided.

It is argued that a narrow conceptualisation of Gender Studies as gender equality within research policy diminishes its own task. Hence, if the relevancy of gender research is linked to a narrow strive for gender equality, and not by the theoretical or empirical expectations and developments within the field itself it will cause problems. Problems for Gender Studies to live up to the expectations – feminist researchers' own expectation as a as well as the expectations of those who decided upon the investment into Gender Studies.

The analysis shows debates and contestations between the field and their benefactors, as well as in politics. Contestations that is due to political and theoretical debates, disagreements and developments. From the policy perspective the history of Gender Studies not only provides an interesting example for the complex relationship between research and politics, but also for the connection between research policy and other political issues.

Key words:

Conceptual analysis, female researchers, gender equality, gender studies, incommensurability, phenomenology, research policy, thought collectives, war machine

Meningen med genusforskning

GOTHENBURG GENDER STUDIES 6

Meningen med genusforskning

så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970–2000

KERSTIN ALNEBRATT

**GÖTEBORGS UNIVERSITET
ACTA UNIVERSITATIS GOTHOBURGENSIS**

© KERSTIN ALNEBRATT, 2009

ISSN 0283-2399

ISBN 978-91-7346-670-7

Sättning:

Samuel Rhedin

Distribution:

Acta Universitatis Gothoburgensis

Box 222, SE-405 30 Göteborg, Sweden

Mail: acta@ub.gu.se

Tryck:

Intellecta Infolog, Göteborg 2009

Abstract

Ph.D. dissertation at University of Gothenburg, Sweden, 2009

Title: Meningen med genusforskning – så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970–2000

English title: The meaning of Gender Studies as it appears in research policy documents 1970–2000

Author: Kerstin Alnebratt

Language: Swedish, with an English summary

Department: Department of Cultural Sciences/ Gender Studies, University of Gothenburg, Box 200, SE-405 30 Göteborg

Series: Acta Universitatis Gothoburgensis, Gothenburg Gender Studies

ISSN 0283-2399

The thesis analyse how Gender Studies is written about in Swedish research policy documents 1970–2000. Underlying assumptions and presumptions are scrutinised, as well as terminological changes and conceptual displacements over time. The story of Gender Studies in Sweden is in many aspects been a success story, however, as it is shown in this thesis, one that is not unproblematic. It is a story where concepts like *woman*, *gender* and *equality* have been negotiated.

Drawing from the discourses found in the analysed material it is claimed that the research field of Gender Studies in Sweden is constantly being confused or mixed-up with the policy of gender equality. The study discuss how underlying assumptions and presumptions about Gender Studies in the policy making process becomes problematic, even though money to build institutions, to set up positions, to fund research is provided.

It is argued that a narrow conceptualisation of Gender Studies as gender equality within research policy diminishes its own task. Hence, if the relevancy of gender research is linked to a narrow strive for gender equality, and not by the theoretical or empirical expectations and developments within the field itself it will cause problems. Problems for Gender Studies to live up to the expectations – feminist researchers' own expectation as a as well as the expectations of those who decided upon the investment into Gender Studies.

The analysis shows debates and contestations between the field and their benefactors, as well as in politics. Contestations that is due to political and theoretical debates, disagreements and developments. From the policy perspective the history of Gender Studies not only provides an interesting example for the complex relationship between research and politics, but also for the connection between research policy and other political issues.

Key words:

Conceptual analysis, female researchers, gender equality, gender studies, incommensurability, phenomenology, research policy, thought collectives, war machine

Innehåll

KAPITEL 1 – OM ÄMNET	13
Inledning	15
Syfte och forskningsfrågor	18
Forskningsläge	19
Forskning om forskningspolitik	20
I nationens tjänst	22
En komplicerad relation	24
Forskningspolitiska vågor	26
Det turbulenta 90-talet	30
Debatten som tog sig	33
Genusforskningens historiska rötter	35
Ett tudelat syfte	37
Institutionalisering	38
KAPITEL 2 – OM MINA UTGÅNGSPUNKTER	43
Benämning av görandet	45
Ett fenomenologiskt ramverk	48
Vad är kunskap?	50
Att förstå	52
Förgivettaganden	54

En genusforskarens janusansikte	57
Forskarpositioner	58
Handlingar och aktörer	59
Problemrepresentationer	60
Läsanvisning	65
Materialet	65
Analys i fyra delar	66
Termer och begrepp	66
Händelser och aktörer i det politiska	67
Problemrepresentationer	67
KAPITEL 3 – OM ORDEN OCH DERAS BETYDELSE	71
Orden som används	73
Namnet förhandlas	76
Staten bestämmer sig	82
Benämning i det politiska	83
Jämställdhetsforskning	85
Kvinnoforskning	86
Genus introduceras	88
När man byter språkspel	91
Paradoxen	94
KAPITEL 4 – OM SATSNINGARNA OCH DEN POLITISKA DEBATTEN	97
Tal och materialitet	98
Femton år tidigare	101
Ett annat tal	105
Den tidiga historien	106
Motsättningarnas tid	108
Jämfo	109
Centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning	113
Forskningsfinansiering	119
De kvinnliga forskarna och kvinnoforskningen	125
Positiv särbehandling	126
Tjänstefrågan	130

Stor samstämmighet	135
Avslutande diskussion	138
Genererade frågor och problem	139
KAPITEL 5 – OM FÖRÄNDRING	143
Vad är problemet?	144
Återkommande tal	145
Staten som ståndpunktsfeminist?	150
Add women and stir	152
Forskning för förändring	157
Kvalitet och nytta	158
Konflikt och konsensus	159
Omfördelning och erkännande	162
Kritik	164
KAPITEL 6 – OM KRIGSMASKINEN	169
Andra röster	170
Möte med Deleuze	174
Nomadiska subjekt	177
De problematiska kvinnorna	180
De kvinnliga forskarnas syn på sig själva som en krigsmaskin	184
Att förändra akademien	189
En kamp om legitimitet	190
Tillbaka till krigsmaskinen	193
Ojämförbarhet och antagonism	195
KAPITEL 7 – OM HUR MENINGEN FRAMTRÄDER	205
Terminologisk förändring och begreppslig förskjutning	206
Alla orden	206
Striden om jämställdhets- eller kvinnoforskning	207
I genus namn	208
Det forskningspolitiska talet om genusforskning	210
Samhällsförändring	210
Nya forskningsperspektiv	211

Forskningsförändring genom ny sammansättning	212
Praktiska, politiska och teoretiska implikationer	213
Genusvetenskapens legitimitet	217
Kvarstående frågor	220
EFTERORD	223
SUMMARY	229
LITTERATUR	237
TIDIGARE UTGÅVOR	247

Kapitel 1 | Om ämnet

När jag först kom till Genusvetenskapliga institutionen i Göteborg var den belägen i en vacker stenvilla i Lorensbergs Villastad. I början av förra seklet byggde göteborgssocieteten stora vackra hus här. Husen var så stora att de krävde tjänstefolk. På femtiotalet var det min pappas uppgift att sköta vaktmästargöromål i tapetfabrikör Engblads hus, beläget ett stenkast från institutionens villa. Då bodde min pappa i tjänstebostaden i huset som sedan länge härbärgerade konst- och bildvetenskapliga institutionen. Fabrikören dog och änkan sålde, som många av hennes grannar, fastigheten till universitetet.

Genusvetenskapliga institutionens hus låg insprängt mellan Svenska Målarförbundets hus och The Royal Bachelors Club. Den senare är en uttryckligt homosocial klubb för överklassens män medan den förra är en fackförening med övervägande delen manliga medlemmar. Två genuint manliga miljöer alltså, men med helt olika klassammansättning. Många tyckte att det var lite svårt att hitta dit och brukade undra varför vi inte skyltade bättre. Svaret var att vi hade haft flera skyltar, men de fick inte vara i fred. "Genusvetenskapliga institutionen – Gender studies" hade på två skyltar, av någon kreativ person, gjorts om till "anusvetenskapliga institutionen – end studies". Ganska fyndigt, men dyrt för den som måste köpa nya skyltar. När den senaste skylten helt enkelt bara försvann från sin plats, blev den aldrig ersatt av en ny.

Men jag hittade dit. För både pappa och mig var det nog något av en re-

vansch. Pappa har ägnat hela sitt liv åt eget lärande och läsande men tvingades av ekonomiska skäl sluta skolan efter sjätte klass. Plötsligt satt jag som doktorand på gatan där han tillhört tjänstefolket. Mötet med genusvetenskapen var som en förälskelse. Ämnet, litteraturen, föreläsarna, de andra studenterna – En ny värld öppnades. Jag hade tyckt i så många år, upplevt, varit arg och engagerad. Erfarenheterna och åsikterna mötte teorier, fördjupat tänkande och en pågående diskussion. Egentligen är det konstigt att jag inte hittat hit tidigare. Jag blev kvinnoaktiv kvinna i tioårsåldern efter att ha följt en TV-serie om de engelska suffragetterna. Dessa kvinnor blev min barndoms hjältar. Deras oersonliga kamp för rätten att rösta – att politiken var värd så stora offer – inspirerade mig också till att bli politiker. Det var när jag, något abrupt och ganska turbulent, fick lämna politiken, som jag hittade genusvetenskapen. Egentligen skulle jag bara läsa en A-kurs medan jag avslutade ett par uppsatser i andra ämnen som blivit liggande sedan ungdomsåren. Den ena av dessa uppsatser blev gjord, sen var jag fast i mitt nya ämne.

Sedan dess har institutionen flyttat. Vi ingår nu i en storinstitution kallad 'Kulturvetenskaper'. Vår nya hemvist är det som en gång var Vasa sjukhus. Det var faktiskt här mina föräldrar möttes i början av 60-talet. Pappa hade lämnat arbetet som tjänstefolk åt fabrikören och blivit sjukvårdare i en offentlig verksamhet. Han bäddade sängar och tömde bäcken. Mamma var nybliven sjuksköterska. Här möttes de och jag kom till som ett resultat av detta möte. Nu sitter jag på vinden i mittenhuset och skriver på min avhandling. Det är en resa genom klassverige och jag kan inte låta bli att fundera över hur tid och rum förändrats.¹

1 Mötet med akademien, med mitt ämne och mitt material har väckt många tankar och reflektioner hos mig. Tankar som på olika sätt påverkat mig i avhandlingsskrivandet och som människa. Ibland har jag skrivit ner dessa funderingar utan att riktigt veta vad jag skulle göra med dem. Till slut bestämde jag mig för att ta med dem i avhandlingen. Inte i första hand för den oundgängliga förståelsen av materialet, men för att de säger något om mig och om forskningsprocessen. En situering och positionering, om man så vill, av mig som forskande subjekt. I början av några av kapitlen återfinns en kortare kursiverad ingress som ibland är nära knuten till det som där avhandlas, ibland är den mer perifer. För den läsare som inte gillar denna typ av personliga reflektioner är det bara att hoppa över dessa stycken.

Inledning

År 1995 lade regeringen en proposition på riksdagens bord med titeln *Jämställdhet mellan kvinnor och män inom utbildningssystemet*². Propositionen innefattade förslag och åtgärder riktade till såväl ungdomsskola som universitet och högskolor. Om den högre utbildningen och forskningen konstaterade regeringen att den har stor betydelse för landets kulturella och ekonomiska utveckling. Vidare framhölls att den debatt som förs på landets universitet och högskolor påverkar det allmänna samhällsklimatet³.

Just därför menade man att det var problematiskt att ledningen för universiteten och högskolorna nästan uteslutande bestod av män. Vid tiden för propositionen var 93 procent av alla professorer män. Konsekvensen av detta menade regeringen blev att "[k]vinnors erfarenheter, synsätt och problemformuleringar [inte speglas] i tillräcklig omfattning", vilket ansågs som ett problem för att kunna uppnå "högsta möjliga kunskapsnivå"⁴. Regeringen tyckte att utvecklingen mot jämnare könsfördelning inom den akademiska världen gått för långsamt. Därför tog man i propositionen initiativ till "ett antal åtgärder som huvudsakligen inriktas på att åstadkomma en jämnare könsfördelning inom olika lärarkategorier i högskolan"⁵.

Jag kom i kontakt med denna proposition under arbetet med ett uppdrag för Nationella sekretariatet för genusforskning. Mitt uppdrag bestod i att undersöka vad som hänt med ett av de initiativ som fanns i propositionen. Forskningsrådsnämnden, FRN, fick nämligen i uppdrag att "definiera och föreslå inom vilka ämnen det kan finnas anledning att inrätta professurer eller forskartjänster med inriktning mot genusforskning"⁶. Detta initiativ kom så småningom att leda till inrättande av särskilda genusprofessurer med tillhörande forskarasistent och doktorand i sex olika ämnen.

I ett senare kapitel kommer tillkomsten av denna och andra satsningar att presenteras och diskuteras. Så här inledningsvis är det upptäckten av det empiriska materialet som ligger till grund för avhandlingen jag vill presentera.

2 Prop 1994/95:164

3 Prop 1994/95:164, s. 21

4 Prop 1994/95:164, s. 21

5 Prop 1994/95:164, s. 22

6 Prop 1994/95:164, s. 28

I propositionen gjordes en självklar koppling mellan genusforskning och jämställdhet inom akademien. En koppling som inte alls kändes självklar för mig. Jag mötte en väv av föreställningar och antaganden om genusforskningens relevans och betydelse som uppenbarligen spelat stor roll för statsmaktens intresse för området.

Som ett litet men belysande exempel kan nämnas att åtgärderna i propositionen bland annat byggde på departementsskrivelsen *Kartläggning och utvärdering av jämställdhetsprojekt inom universitet och högskolor*⁷. Som ett sätt att stärka jämställdheten i högskolan föreslår man där att "samtal där kvinnor och män förmedlar insikter, som är grundade i deras egna genuserfarenheter"⁸ ska genomföras. I samma text talar man om genuskunskap. Ord som 'genuskunskap' är intressanta, på samma sätt är det intressant vilken förståelse av kön och könade erfarenheter som ligger i termen 'genuserfarenheter'. Det senare inte minst eftersom utredarna hävdar betydelsen av att "genuserfarenheter [erkänns] som en faktor i kompetensbegreppet". De samtal mellan män och kvinnor, där insikter grundade i deras respektive könserfarenheter ska förmedlas, kan implicera en idé om naturgivna skillnader mellan könen. Att detta inte är ett helt grundlöst antagande vittnar ett resonemang om vad individuella förklaringsmodeller betyder för brist på jämställdhet. Författarna hänvisar här till "kunskap om genuskillnader och deras samband med biologiska och socio-kulturella förhållanden som påverkar varje individs utveckling"⁹ och refererar till boken *Hon och han – födda olika* av Kerstin Uvnäs-Moberg och Rigmor Robert.

Jag blev nyfiken på hur, om och på vilket sätt som antaganden och föreställningar som dessa har haft betydelse för de satsningar som gjordes på området. I det fall jag undersökte blev resultatet arton nya forskningstjänster. Positivt förvisso, i en akademi där tjänster är hårdvaluta och där forskning ofta får

7 DS 1994:130, Utvärderingen är genomförd av professor emeritus Harriet Ryd, KTH och civilekonom Anders Brinck. Den beställdes av regeringen i prop.1992/93:170. Som referensgrupp fungerade Arbetsgrupp U 1992:E (JÄST-gruppen) som bl a hade till uppgift att överlämna förslag till utbildningsdepartementet om jämställdhet i högre utbildning och forskning.

8 DS 1994:130, s. 61

9 DS 1994:130, s. 18 Utredarna menar att denna typ av kunskap främst utvecklats inom samhällsvetenskap, medan "den historiska forskningen belyst relativiteten i synen på manligt och kvinnligt." Här med hänvisning till Ulla Wikander (red) *Det evigt kvinnliga – en historia om förändring*.

bedrivs under semestrar och på andra lediga stunder mellan undervisning och administration. Jag blev nyfiken på hur de föreställningar om genusforskningens betydelse som fanns var underbyggda. I statliga utredningar och rapporter från Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) och andra myndigheter fann jag ett omfattande material om såväl genusforskning som om jämställdhet i akademien. Att de antaganden om genusforskningens vikt och betydelse som gjordes i materialet kom att leda till satsningar, gagnade naturligtvis forskningsområdet. Samtidigt bröt många av dessa föreställningar mot den bild av ämnet och den forskning som bedrivs som jag mött hos företrädare för fältet. Satsningarna bröt också mot en utbredd traditionell uppfattning om forskningens ställning i förhållande till staten. I den allmänna debatten konnoterar 'genusforskning' ofta politik och det rimmar illa med den allmänna tradition som säger att vetenskap ska vara oberoende av intressen, värderingsfri och objektiv.¹⁰ Att dessutom kopplingen till jämställdhet i mångt och mycket bröt mot fältets självbild (så som jag uppfattat den) gjorde inte mitt intresse mindre.

Av någon anledning blir man nyfiken på ett material, en fråga eller ett ämne. För mig handlar det om något som bränner mig och som gjort det ända sedan jag började på A-kursen i genusvetenskap. Just 'bränd' är ordet som kommer för mig och det är i mötet med ämnet självt som det händer. Eller rättare sagt det är mötet mellan ämnet och talet om ämnet som det bränner till för mig.

Jag har stött på detta tal ända sedan jag började min grundutbildning i ämnet. När jag berättar för människor vad jag sysslar med får jag tre olika reaktioner. Några säger "Vad kul! Det passar väl dig." Andra är mer frågande "Har det något med språk att göra?" Det finns också människor, inom och utom akademien, som ler lite försmädligt och antyder att det inte är något riktigt ämne, att det är farligt att lägga sådana partiska perspektiv på forskning, eller helt enkelt att det är ett inneområde som badar i pengar.

Efter hand har jag fått erfara att frågor om genusforskningens legitimitet är något som ständigt möter studenter och forskare i ämnet, men också forskare i traditionella discipliner med genusinriktning. Detta kan bero på bristande kompetens i att avgöra vad genusforskning är. Det kan också bero på att nya ämnen som bryter mot rådande paradigmen epistemologiskt och metodologiskt

10 Se t ex Sörlin: 2002 s. 251

har svårt att få gehör. Å andra sidan kan man också möta den motsatta reaktionen. Den överdrivna förhoppningen där genusperspektivet blir alltings lösning, ett slagträ i en debatt som kanske egentligen handlar om något annat. Helt klart finns det ovanligt mycket tyckande om det forskningsfält som jag gjort till mitt. Och det är just här – i dessa betraktelsesätt – som mitt forskningsproblem uppstår. Var kommer alla dessa åsikter och berättelser om genusvetenskapen ifrån?

Syfte och forskningsfrågor

Det är meningsskapandet om genusforskning jag vill diskutera i föreliggande avhandling. Eller mer preciserat – det är om hur framväxten av ett genusvetenskapligt forskningsfält i Sverige får mening i en forskningspolitisk kontext jag vill beskriva och analysera. Jag gör det genom att analysera forskningspolitiska texter om, och politiska satsningar som gjorts på, forskningsområdet under perioden 1970–2000 med avseende på hur syfte formulerats och hur argumentation konstruerats. Att beskriva dessa satsningar och vad de innehåller och hur de kommer till är en förutsättning för och en självklar del av det projektet. Detta leder vidare till en diskussion om vad som är "möjligt" att säga om genusforskning, vilket tar mig tillbaka till den tidigare refererade brännande frågan. Till det spretiga "talet om" genusforskningen och dess legitimitet.

För att analysera det politiska "talet om" blir det väsentligt att granska den terminologiska förändring som ägt och äger rum. Hittills har jag huvudsakligen använt ordet 'genusforskning' när jag talat om forskningsfältet. Denna term är dock av senare datum. Andra termer som använts är 'könsrolls forskning' och 'kvinnoforskning'. Förändring av terminologi kan visa på skillnader i vilket begreppsligt innehåll man ger orden. Det kan också avspegla och/eller gömma meningsmotsättningar och skilda förståelser av fenomen och företeelser. En väsentlig fråga blir därmed om och hur begrepps innehåll förändrats över tid inom det forskningspolitiska talet om fältet samt när och i vilka sammanhang terminologin ändrats.

För att nå mitt syfte och därmed få en möjlighet att förstå meningen med genusforskning så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970–2000 ställer jag följande frågor:

- Vad är det som sägs om genusforskning i denna forskningspolitiska kontext?

- Hur har språkbruket förändrats över tid?
- Speglar den terminologiska förändringen en begreppslig förskjutning?
- Vilka praktiska, politiska och teoretiska implikationer har det forskningspolitiska talet om genusforskningen givit upphov till?
- Vilken roll spelar detta för diskussionen om genusvetenskapens legitimitet?

Sammantaget ger detta mig en möjlighet att beskriva, analysera och granska villkor och ramar för hur genusforskningens meningsskapande regleras och interagerar med vad som sker i forskningspolitiken, vilket är avhandlingens huvudsakliga syfte.

Forskningsläge

Med föreliggande avhandling vill jag också bidra till ämnets historieskrivning. Fältets historia är bara delvis dokumenterad, något som till exempel Högskoleverkets bedömargrupp konstaterar i sin *Utvärdering av ämnet genusvetenskap vid svenska universitet och högskolor*. De kallar sin bakgrundsteckning "preliminär", och konstaterar att "[n]ågot systematiskt arbete om genusvetenskapens (och kvinnoforskningens) historiografiska utveckling i Sverige är ännu inte skrivet."¹¹ I Vetenskapsrådets skrift *Genusforskning – Frågor, villkor och utmaningar* tecknar dock Britt-Marie Thurén en bild över fältets framväxt i Sverige, dess historia, inriktningar och debatter.¹²

I skrivande stund pågår forskning om kvinno- och genusforskningens historia i Norden inom ramen för Tofa – nätverket för nordisk kvinno- och könsforskningshistoria.¹³ Marianne Liljeström, Ulla Manns och Ulrika Dahl driver forskningsprojektet *Translating and Constructing Gender Studies in the Nordic Region 1975–2005*. Mia Liinason skriver en avhandling om den epistemologiska och institutionella utvecklingen av genusvetenskap i Sverige. Jenny Leontine Olsson ägnar sina avhandlingsstudier åt könsrollsforskningen och dess teoretiska utgångspunkter. Anna Nordenstam analyserar kvinnolitteraturforskningens framväxt i Sverige, medan Maria M Berglund undersöker tillkomsten av Nordisk Kvinnolitteraturhistoria.

¹¹ HSV Rapport 2007:17 R s. 23

¹² Thurén (2003)

¹³ se <http://www.sfk.uio.no/forskning/nettverk/tofa.html>

Dessutom finns en omfattande inom- och utomvetenskaplig debatt om fältet, dess organisering, institutionalisering, integrering och neodisciplinering. Såväl tidigare som pågående forskning, liksom den debatt som förevarit, är självklart av intresse för min avhandling. Samtidigt finns också denna forskningspolitiska kontext som vittnar om en önskan från statsmakternas sida att stödja fältet. Inte sällan utifrån jämställdhetssträvanden. I sin bok *Kroppspolitik* ägnar Maud Eduards ett kapitel åt forskningspolitiska frågor. I övrigt är denna forskningspolitiska aspekt av fältets utveckling förvånansvärt obeforskad.

För att förstå de förutsättningar under vilka ett fält utvecklats är det nödvändigt att undersöka statsmaktens roll och dess relation till forskningsområdet. Inte minst krävs detta för ett ämne som genusvetenskap där denna relation allt som oftast blivit föremål för debatt. Jag menar därför att den aspekt av fältets utveckling som jag valt – den forskningspolitiska kopplingen – är väl motiverad för närmare studium.

Forskning om forskningspolitik

Som politikområde väcker forskningspolitiken sällan någon större debatt bland allmänheten. Det är ingen fråga man direkt går till val på. Det är dessutom sällan någon politiker profilerar sig som "forskningspolitiker". Detta hänger naturligtvis ihop med att relativt få människor påverkas direkt av forskningspolitiken. Det finns inga stora väljargrupper att mobilisera. Som politikområde räknas forskningsfrågorna också till de svårare. Universitets- och högskolevärlden är i mångt och mycket ett samhälle i samhället, med egna, ibland svårförståeliga, traditioner, språk och organisation. Nedan kommer jag att teckna en bakgrund och en kortfattad översikt över den forskning som gjorts om forskningspolitik, men inte heller forskning om forskningspolitik är ett särskilt stort område.

Sociologen Mats Benner jämför forskningspolitiken med andra politikområden som arbetsmarknadspolitik och jordbrukspolitik. Han menar att dessa områden, trots att de är minst lika politiserade och konfliktfyllda som forskningspolitiken, till skillnad från denna är väl beforskade. "Forskningspolitikens centrala roll i utvecklingen och omdaning av samhälle, ekonomi och politik har således fått ett klen genomslag i forskningen om forskningen".¹⁴ Ulf Sand-

14 Benner: 2000 s. 94f

ström vid institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur (ISAK), Linköpings universitet ger, på sin blogg, en tänkbar förklaring till varför det är så:

Ett problem med forskningspolitik är att forskarna anser sig vara de enda experterna på sina respektive områden och att de tror sig vara forskningspolitiska experter. Självklart innebär det inte sällan att deras egna områden skall framhävas och ges resurser. När dessa självutnämnda experter själva blir utsatta för utvärderingar, granskningar och för politik blir de upprörda och upprörda forskare med maktbas är något man skall passa sig för – de har mycket tid och goda resurser att använda för att övertyga om sin sak. Det här gör det ibland svårt för politiker att riktigt ta forskarna på allvar och det är ett av skälen till att det stundtals är lite knepiggt att arbeta på det här fältet.¹⁵

Den forskning som ändå bedrivs sker bland annat vid Forskningspolitiska institutet (FPI) ekonomihögskolan vid Lunds universitet där ovan citerade Mats Benner alltså är verksam. Där ägnar man sig åt "studier av forskningspolitik, forskningsorganisation och interaktion mellan akademi och industri".¹⁶ En inriktning som inkluderar studier av policyskapande kring vetenskap och forskningsfinansiering, akademiska aktörer och dynamiken inom forskningsområden. Numer nedlagda¹⁷ Swedish Institute for Studies in Education and Research (SISTER), startades år 2000 av en förening bestående av bland annat forskningsstiftelser, Riksbankens jubileumsfond (RJ) och Sveriges universitetslärarförbund (SULF). Enligt hemsidan svarade man mot ett sedan länge känt "behov av fristående analys och utredning av förhållandena i det svenska utbildnings- och FoU-systemet".¹⁸ Man ägnade sig åt "studier av forskning, utbildning och

15 <http://forskningspolitik.blogspot.com/search/label/Forskningspolitik> måndag, november 12, 2007 *Resursutredningen* (citerad o8o6o2)

16 <http://www.fpi.lu.se/ominst> (citerad o8o6o2)

17 "Föreningen för studier av utbildning och forskning, SISTER, har avvecklats efter beslut av SISTER:s föreningsstämma den 5 november. Verksamheten upphörde den 30 april 2009. Hemsidan med alla rapporter kommer att vara tillgänglig via Riksbankens Jubileumsfonds hemsida." www.sister.nu (citerad o9o9o8)

18 <http://www.sister.nu/> (citerad o8o6o2)

innovationsprocessen i hela samhället, dvs. såväl näringsliv och organisationer som offentlig sektor.”¹⁹ Ämnen som historia, idéhistoria, vetenskapsteori och vetenskapshistoria, men också vetenskapssociologi och statsvetenskap intresserar sig självfallet också, åtminstone ibland, för forskningspolitik.

Syftet med detta avsnitt är att antyda den forskningspolitiska kontext inom vilken satsningar på genusforskning har gjorts. För att få perspektiv på de satsningar som är i fokus för denna avhandling måste större förändringar av statens styrning av universitet och högskolor beskrivas. En översikt över forskningspolitiska förändringar sedan 1970-talet skulle, om den gjordes på ett uttömmande sätt, kunna vara uppgiften för flera angelägna avhandlingsprojekt. Ambitionen inom ramen för detta projekt är därför med nödvändighet begränsad. Det är en översiktlig bild som tecknas.

I nationens tjänst

Idéhistorikern Sverker Sörlin menar att forskningspolitiken har sina rötter i frågor om nationell säkerhet och konkurrenskraft, samt att detta lett till att frågorna kommit att räknas som ”high politics” tillsammans med diplomati och utrikespolitik.²⁰ Internt inom akademien kan dock diskussionens vågor gå höga. Oro för och förhoppningar på kommande forskningspolitiska propositioner är förekommande samtalsämnen såväl i officiella sammanhang som i mindre formella. Ändå konstaterar Sörlin att bara ett fåtal avhandlingar och större studier har ägnats detta ämne.²¹

Att produktionen av ny kunskap och forskning fick en central roll i nationsbygget under slutet av 1800-talet fick till följd att det blev särskilt intressant och viktigt vilken sorts kunskap som skapades. Statsvetaren Maud Eduards menar därutöver att frågan om vem som ”får tala i den vetenskapliga gemenskapens namn” därmed blev intressant.²² ”Forskningsframgångar och nationens ära förstärkte varandra”.²³ Å ena sidan behövde nationalstaten kunskap som kunde stärka dess ekonomiska och politiska ställning. Å andra sidan

19 <http://www.sister.nu/> (citerad o80602)

20 Sörlin: 2002. s. 251

21 Sörlin: 2002. s. 251

22 Eduards: 2007 s. 188

23 Eduards, 2007 s. 188

blev akademien, precis som nationen, en föreställd gemenskap som reste frågor om vem som fick tala i denna gemenskaps intresse. En fråga som ända sedan de moderna universitetens etablering vållat debatt är också kvinnans roll och position i kunskapsbygget.

Med föreställningar om kvinnor såsom varande i avsaknad av förnuft och logiskt tänkande, som inte kan tygla sina känslor och kroppsliga uttryck, blir det problematiskt att involvera dem i kunskapsproduktionen. Diskussionen har funnits sedan den tid då frågan handlade om huruvida kvinnorna överhuvudtaget skulle få tillträde till de akademiska rummen. När kvinnor så småningom fick tillträde till den offentliga arena som akademien utgör, hände det som oftast händer när tidigare utestängda släpps in; kvinnorna kom att både vilja tillägna sig och ifrågasätta de ideal som gällde. Man fick anpassa sig till en ordning där "universiteten följde sina meritokratiska principer män mellan, men inte när en kvinnas kompetens skulle vägas mot en mans".²⁴ Flera historiska exempel finns, från Sveriges första kvinnliga professor, matematikern Sonja Kovalevsky, till Gerd Enequist, professor i geografi ett halvt sekel senare. Kirsti Niskanens bok om Karin Koch²⁵, landets första kvinnliga nationalekonom, är ett annat belysande exempel på hur de meritokratiska idealen kan åsidosättas när meriten som ska vägas är en kvinnas.

Många av de tidiga kvinnliga akademikerna var också organiserade ideellt. Akademiskt bildade kvinnors förening²⁶ (ABKF, numer Kvinnliga akademikers förening, KAF) bildades 1904, med Elsa Eschelsson som ordförande. Eduards pekar på att det alltså redan vid denna tid fanns allianser mellan akademiker och aktivister. Just ABKF skiljde sig dock från stora delar av tidens kvinno- rörelse för att de utgick från tanken om könsens likhet och såg tillgången till kunskap som en maktfråga. Härav följde att de också hamnade i strid med de naturvetenskapliga ideal som befäste skillnader mellan könen. Deras strategi var att verka som om meritokratin var en könsneutral mätare av vetenskaplig

24 Eduards: 2007 s. 207

25 Niskanen: 2007

26 ABKF var i första hand en organisation som arbetade för att ge kvinnor tillträde till högre statliga tjänster. Många av företrädarna var dock samtidigt organiserade i kvinnorörelsen tex i Fredrika Bremerförbundet och i rösträttskampen. (Manns 1997 s. 167)

kompetens,²⁷ något de bittert fick lära inte var fallet. Elsa Eschelsson tog sitt liv efter att ha läst Uppsala universitets remissvar på förslag till ändring av behörighetslagen som gick ut på att också kvinnor skulle få tillträde till statliga tjänster. I remissvaret skrev universitetet att "Universitetet har inte behov av några kvinnor...".²⁸

Så låter det inte längre; tvärtom är det material jag ämnar undersöka fyllt av skrivningar om akademins behov av kvinnor och kvinnoperspektiv. Det är skrivningar gjorda av politiker, men också av myndigheter, av universitetsinstitutioner och av de kvinnliga forskarna själva. Inom ramen för forskningspolitiken möts ofta dessa inlägg. De diskuteras, förhandlas och omformas beroende på avsändare, mål och syfte. En process som förmodligen inte är unik för denna fråga, men som i delar uppvisar företeelser som är ovanliga i svensk politik.²⁹ Forskningspolitiken är en del av politiken och kommer därmed att påverkas av den allmänpolitiska utvecklingen. När jämställdhet blir en samhällsfråga i stort kommer det att på olika sätt beröra också forskningspolitiken. Samtidigt är relationen mellan verksamhet och politikområde ett känsligt förhållande där väsentliga frågor om legitimitet, relevans och respekt för varandras roller ständigt ställs på sin spets.

En komplicerad relation

Det finns olika sätt att beskriva förhållandet mellan statsmakten och akademien. Enligt historikern Birgitta Odén finns det en lång tradition av att beskriva relationen i termer av maktkamp. Detta synsätt skulle kunna sammanfattas som att "forskarsamhället för en oavslutad kamp mot statsmakten för att bibehålla forskningens frihet och universitetens autonomi".³⁰ Med historiska exempel vill man visa att statliga ingrepp alltid är av ondo, det må handla om inrättande av samhällsnyttigt motiverade professurer, administrativa förändringar eller personella utnämningar i strid med akademins önsningar. Universiteten

27 Eduards: 2007 s. 210f

28 Eduards: 2007 s. 207 med referens till Wold (2003) och Chrapkowska och Wold (2004)

29 Jag syftar här bland annat på ett tvärpolitiskt engagemang och arbete som kommer att presenteras närmare i kap 4.

30 Odén: 1989 s. 87

ska, enligt detta synsätt, vara forskarstyrda och kunskapsutvecklingen en helt igenom intern process.

Odén menar att detta är en alltför snäv tolkningsram som har uppenbara svagheter. Enligt Odén kan man med historiska exempel även visa att politiskt intresse för universitet och forskning istället haft en stimulerande effekt för verksamheten. Så även när beslut fattats i strid med forskarnas vilja. Odén ger tillskapandet av forskningsråden som exempel på det senare. Än viktigare, menar hon dock det är, att detta sätt att beskriva relationen mellan staten och forskarna döljer det faktum att forskarna inte bara är forskare. I sitt yrke tillhör de forskarsamhället men de har ett "overlapping membership"³¹ i det att de också är medborgare och därmed en del av den politiska gemenskap som enligt modellen skulle utgöra motståndarsidan.

Ett annat sätt att beskriva relationen mellan universitetsvärlden och staten kan göras via det som benämns 'den administrativa modellen'. Här är polarisering och konflikt nedtonade. Utvecklingen beskrivs istället som en serie administrativa reformer. Universitetet utvecklas, liksom andra statliga verksamheter, genom successiva reformer. Forskaren reagerar på förändringar, men styr inte utvecklingen. Härav följer att också kunskapsutvecklingen är externt bestämd. Istället för forskarstyrd utveckling talar man inom denna tolkningsram om samhällsstyrd forskning.

Också detta sätt att beskriva relation och utveckling har dock sina svagheter enligt Odén. Inte minst handlar det om att man här helt negligerar värdet av de erfarenheter som finns inom forskarsamhället. Odén beskriver det som att man vill "legitimera politiska åtgärder genom att identifiera kunskapstillväxt med produktutveckling".³² Istället menar hon att sociologen Katrin Fridjonsdottirs tolkningsmodell visat sig mer fruktbar. Fridjonsdottir beskriver relationen mellan akademi och statsmakt som ett föränderligt kontrakt. En beskrivning som visar på behovet av förhandling mellan olika synsätt, önskemål och krav. Ett kontrakt är inte evigt, det lever i en ständigt föränderlig verklighet och kommer med nödvändighet att behöva omförhandlas. Kontraktsmodel-

31 Odén: 1989 s. 87

32 Odén: 1989 s. 88

len implicerar två jämbördiga parter med relevanta behov och erfarenheter som måste jämkas samman.³³

Frågan om hur universiteten ska vara organiserade, styrda och vilka ideal som ska råda har en lång historia. Kyrkan, kungar, skeppsbroadeln, alltid har någon med pengar och makt stått bakom forskningen. De har gynnat dem som producerat kunskap som varit till nytta, eller som intresserat dem av andra anledningar. Katrin Fridjonsdottir menar att vetenskap fram till 1800-talets början var en aktivitet som utövades av amatörer³⁴ på samma sätt som konstnärligt och litterärt arbete gjordes.³⁵ Brottet mot detta synsätt kom i början av 1800-talet. Universitetens uppgift utvecklades från att bara tradera vetande från en generation till en annan. Ny kunskap skulle fram, det mänskliga vetandet utvidgas. I spåren av den vetenskapliga revolutionen etablerades forskning som en yrkeskarriär.³⁶

Forskningspolitiska vågor

Civilingenjören och fysikern Olle Edqvist visar med hjälp av Beatriz Ruivo hur forskningspolitiken i Sverige utvecklats under 1900-talet. Ruivo delar in utvecklingen i tre faser eller paradigmer: "*forskning som framstegets motor, forskning som problemlösare, samt forskning som en källa till strategiska möjligheter*".³⁷ Tre sätt att se på forskning som visserligen skiljer sig sinsemellan, vilket jag strax återkommer till, men som alla kan sägas ingå i ett utilitaristiskt paradigm där nyttomaximering är i fokus.³⁸

33 Fridjonsdottir: 1983 s. 80ff

34 Av latines 'amo', jag älskar. Amatör, en som älskar. "Amatör, av fr. amateur, en person som ägnar sig åt något under icke yrkesmässiga former – motsatsen till professionell. Gränsen kan definieras antingen genom utbildnings- och erfarenhetsnivå, eller genom inkomstnivå. Även ur lydelsen "amore" (passionerat). Någon som utövar en hobby passionerat. Exempel: Radioamatör" (Wikipedia citerad 090525)

35 Fridjonsdottir: 1983 s. 64

36 Benner: 2001 s. 21. Fridjonsdottir: 1983 s. 64f

37 Edqvist: 2002 s. 30

38 En filosof som Hannah Arendt skulle invända att detta är ett begränsat sätt att se på och förstå det hon kallar 'tänkande'. Arendt skiljer mellan det världsbyggande, problemlösande kunskapandet som tillfredsställs när problemen lösts och ett kritiskt aporistiskt tänkande. Med aporistiskt menar hon att det inte är inriktat på resultat utan snarare vill upplösa vedertagna "sanningar". Som exempel på en sådan kritisk tänkare tar hon Sokrates vars dialogiska kunskapssökande antingen kan leda "ingenstans eller också går det runt i cirklar." (Arendt: 1997:53) Poängen med hans metod är att inte slå sig till ro, efter-

I inget av de tre lager, som Edqvist menar är urskiljbara och relativt väl avgränsade i den svenska kontexten, finns kritisk, förståelsedrivnen och menings-
skapande forskning eller tankeverksamhet representerad. Istället kan det som
där representeras förstås som ett resultatinriktat, mer instrumentellt tänkande
som uppstår "ur praktiska nödvändigheter, teoretiska bryderier eller ren nyfi-
kenhet och tillfredställs när lösningen nås" och som lämnar efter sig "en växand
fond av brukbart vetande".³⁹ Detta givet, kan man alltså ändå urskilja tidsmäs-
sig avgränsade perioder i den svenska forskningspolitiken. Edqvist menar att
"[f]orskningspolitiken kan ses som ett sedimenterat system där de olika lagren
vuxit fram under olika perioder".⁴⁰ Det stora genombrottet för statlig forsk-
ningspolitik kom, både i Sverige och internationellt, vid andra världskriget. Det
var den tekniska utvecklingens betydelse som stod i centrum och inte minst i
USA blev det militära behov som drev på forskningen. I Sverige inrättades först
ett tekniskt forskningsråd för att organisera den tekniska forskningen. Detta
blev starten på det rådssystem som skulle komma att omfatta också de andra
forskningsområdena.⁴¹

Det var alltså efter andra världskriget som en statlig forskningspolitik på
allvar etablerades i Sverige.⁴² Den första tiden sammanfattar Edqvist under
devisen "*Låt forskarna få fria händer och vi kommer att skörda resultat*".⁴³ Med
resultat syftade man på sådant som kunde komma samhället till del, inte aka-
demiska framgångar i största allmänhet. Men det var forskarna själva som var
motorn. Deras drivkraft och nyfikenhet fick bestämma riktningen vilket bland
annat tog sig uttryck i att de själva fick fördela forskningsmedlen, vare sig
det gällde fakultetsmedel eller inom ramen för forskningsråden. Kontakterna

som han ställer frågor han inte vet svaret på, menar Arendt. Med Jacques Derrida skulle man kunna tala
om dekonstruktion av det förgivettagna. (Derrida, Jacques: 1991) Att ifrågasätta påståenden, snarare än
att ställa frågor och besvara dem.

39 Arendt tolkad av Ulla M Holm. I Holm et al (ed): 1997 s. 36

40 Edqvist: 2002 s. 30

41 Edqvist: 2002 s. 33

42 Benner: 2001 s. 20

43 Edqvist: 2002 s. 34 (Författarens kursiv)

mellan forskare och politiker fick under denna tid ett fast forum i forskningsberedningen.⁴⁴

Under 60-talet kom den industriella nyttan allt mer i fokus. Bland annat öppnades Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, Infor, för att öka exploateringen och på så sätt få fram nya industrier och nya produkter. En förskjutning hade skett från teknisk grundforskning till projekt för att mer konkret utveckla industrin.⁴⁵ Det var dock inte bara synen på forskning som förändrades under denna tid. Under senare delen av 60-talet sker en enorm förändring vad gäller andelen människor som har tillträde till akademien. Studentantalet fördubblades under decenniet, liksom antalet doktorander. Det var nu som kvinnor på allvar tog numerär plats i akademien. För att kunna hantera alla dessa nya studenter krävdes organisatoriska och praktiska förändringar. Det gamla tyska enprofessorssystemet fick överges. De nya lärarna blev helt upptagna av undervisning av de stora studentgrupperna och därmed kom sambandet mellan forskning och undervisning att försvagas.⁴⁶

De forskningsråd som hade etablerats kom med tiden och med ökade resurser att bli maktfaktorer att räkna med. År 1972 tillsattes en utredning för att se över systemet. Forskningsrådsutredningen (FRU) presenterade sina förslag i ett betänkande från 1977.⁴⁷ Resultatet kom att bli betydelsefullt för lång tid och för olika politiska majoriteter. En tydlig effekt blev införandet av särskilda forskningspolitiska propositioner som återkom varje mandatperiod. I dessa skulle regeringens samlade forskningspolitik utformas över departementsgränser. Här fanns också möjlighet att väga samman olika mål för forskningspolitiken. Detta förslag kom som en reaktion på den fragmentisering av forskningspolitiken som man menade berodde på att Riksdagen, i och med författningsreformen, "organiserat sitt arbete efter sektorsprincipen. Detta innebär att FoU-frågorna kommit att behandlas i flera olika utskott och att

44 Edqvist: 2002s. 34 Forskningsberedningen är ett forum för systematisk kontakt om aktuella forskningspolitiska frågor mellan politik och forskarsamhället. I forskningsberedningen sitter representanter från universitet, högskolor och samhälle.

45 Edqvist: 2002 s. 35

46 Edqvist: 2002 s. 35

47 SOU:1977: 52

möjligheterna till överblick minskat och minskar ytterligare i takt med den sektorsanknutna FoU-politikens utveckling".⁴⁸

En annan viktig fråga rörde sektorsforskningen. Med sektorsforskning menas "en samhällsstyrd forskning direkt avsedd att lösa konkreta samhällsproblem" inom olika samhällssektorer.⁴⁹ Denna verksamhet var inte alls ny. Under efterkrigstiden hade man på olika departement hanterat behovet av specifik kunskap genom att tillsätta delegationer och kommittéer av olika slag mestadels inom ramen för högskolan. Efterhand kom många av dessa enheter att växa och så småningom överföras till olika myndigheter. Myndigheterna hade under sina respektive departement, kommit att initiera forskning som efterfrågades i deras verksamhet. Med tiden kom organiseringen av denna forskning att omskapas till forskningsråd med liknande arbetsformer som i annan rådsforskning. En process som ibland kallas 'sektorsforskningens rådifiering' och som bland annat inneburit att inflytandet också över denna forskning i delar flyttat över till forskarsamhället. Edqvist menar att detta leder till att samhällssektorernas behov av systematisk kunskap inte längre uppfylls. Och att departementen därmed måste börja på ny kula igen med nya medel för mer specifika kunskapstjänster.⁵⁰

Det tredje forskningspolitiska lagret, forskningen som en strategisk möjlighet, hänför Edqvist till det sena 80-talet och 90-talet. Han beskriver det som "å ena sidan en klar inriktning och avgränsning av forskningen till särskilt ekonomiskt intressanta områden och å andra sidan dess långsiktiga och öppna karaktär".⁵¹ En inriktning som han menar gör att det skiljer sig från de båda föregående lagren. Det är den tekniska utvecklingen som ligger bakom förändringen. Förväntningarna vilar på att grundforskning ska ge kunskap både för nuvarande och framtida problem och möjligheter.⁵²

När Benner jämför 80- och 90-talens forskningspolitik menar han att man kan urskilja några olika skeden. 1980-talet karaktäriserar han som en motreaktion mot 70-talets sektorsforskning. Kombinationen av god samhällsekonomi

48 SOU:1977: 52 s. 77

49 Odén: 1989 s. 94

50 Edqvist: 2002 s. 37

51 Edqvist: 2002 s. 37

52 Edqvist: 2002 s. 38

efter devalveringen som genomfördes efter valet 1982, minskad tilltro till sektorforskningens möjligheter att direkt bidra till lösningen av konkreta samhällsproblem samt att den nya socialdemokratiska regeringen återgått till ett mer "forskningsvänligt ideal"⁵³ kom att leda till att forskningspolitikens fokus blev att tillfredsställa de önskemål som fanns inom universiteten. Sektorspolitiken hade alltså gått i baklås, enligt Benner, vilket innebar att man inte längre trodde på politikens förmåga att styra forskningen i samhälllig nyttoriktning. Benner nämner "avreglering, forskarstyre och autonomi"⁵⁴ som nyckelord för denna period. Samtidigt påpekar han att det under denna tid också växte fram en inriktning mot akademiskt entreprenörskap som inte gick i linje med den allmänna inriktningen. Denna utveckling drevs istället fram av näringslivsanknutna sektorsorgan och universitet ihop med lokala och regionala krafter. Forskarbyar startades och enskilda forskare tog möjligheten att kunna kommersialisera sin forskning.⁵⁵

Det turbulenta 90-talet

I samband med valet 1991 bytte Sverige politisk majoritet från en socialdemokratisk regering till en borgerlig samlingsregering. Detta fick enligt Benner konsekvenser för forskningspolitikens utformning. Även om inriktningen mot avreglering och forskarstyre kvarstod så kom den att kombineras med en integration med andra områden. Inte minst gällde det en ökad samordning med närings- och tillväxtpolitiken. Detta låg i linje, menar Benner, med en omvandling av "det mesta som förknippats med det gamla folkhemmet".⁵⁶ Sverige skulle bli en kunskapsnation och universitetens roll i denna utveckling var central. Den gamla basindustrin skulle förnyas, nya branscher som informationsteknologi och bioteknik skulle växa. Utvecklingen skulle ske via stora satsningar på forskning och forskarutbildning. Medlen för dessa satsningar kom genom avvecklandet av löntagarfonderna och inrättandet av de nya forskningsstiftelserna.⁵⁷ Edqvist menar dock att inrättandet av forskningsstiftelserna "inte pri-

53 Benner: 2000 s. 95

54 Benner: 2000 s. 96

55 Benner: 2000 s. 97

56 Benner: 2000 s. 98

57 Benner: 2000 s. 98

märt [motiverades] av forskningens behov utan som en metod att göra sig kvitt och låsa in de stora resurserna från löntagarfonderna”.⁵⁸

Enligt Benner uppvisade den borgerliga forskningspolitiken i början av 90-talet ett flertal radikala initiativ. Initiativ som byggde på en ideologiskt grundad övertygelse om ett ”elitärt kunskapssamhälle”⁵⁹ som skulle bidra till ekonomisk och social utveckling av landet. Regeringen ville komma bort från mycket av den statliga styrningen och göra forskningen mer autonom. Benner menar att det fanns en konsekvent inriktning mot ”vetenskaplig kvalitet, förnyelse och pluralism”.⁶⁰ Pluralismen skulle åstadkommas bland annat genom fler forskningsfinansierare, inte minst genom tillskapandet av forskningsstiftelserna som byggdes upp när löntagarfonderna avvecklades. Men mångfalden gällde också vem som skulle bedriva forskning och högre utbildning. Enligt forskningsberedningens sekreterare, Håkan Eriksson, som intervjuats av Benner handlade det om ”möjligheten att tala om fria universitet och elitforskningsinstitut”.⁶¹ I praktiken kom det förutom inrättandet av ett antal forskningsstiftelser att handla om att omvandla två statliga universitet till stiftelser samt förändringar av anslagssystem och styrning.⁶²

Denna förnyelse av forskningspolitiken, som syftade till att Sverige skulle stärkas som kunskapsnation och kunna delta i den globala konkurrensen med en position i ”världsklass”, satte fokus på kvalitet. Ökad kvalitet skulle bland annat åstadkommas genom ”avbyråkratisering” och minskat inslag av korporativism i beslutsföra. Den beslutsmodell man istället införde skulle bygga på ”professionalitet” och ”kollegialitet”.⁶³ Detta gällde såväl för beslut inom universitetet som för beslut om forskningsfinansiering. Samtidigt pekade regeringen ut inom vilka områden Sveriges världsklass skulle uppnås. Prioriterade områden var naturvetenskap och teknik. Bland humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen handlade det om satsningar på språk och företagsekonomi. Man kan alltså se att det främst handlade om områden som industri och nä-

58 Edqvist: 2002 s. 38

59 Benner: 2001 s. 30

60 Benner: 2001 s. 85

61 Benner: 2001 s. 39

62 Benner: 2001 s. 36

63 Benner: 2001 s. 37

ringsliv skulle kunna dra nytta av. Lantbruksforskningen däremot menade man kunde minska.⁶⁴

Den borgerliga regeringens allmänna syfte var att åstadkomma excellens via elitsatsningar för att därigenom uppnå ökad kvalitet. Benner menar dock att en del andra insatser inte låg helt i linje med denna ambition. Han lyfter fram satsningen på mindre högskolor (en eftergift till Centerpartiet) och ett tiopunktsprogram för ökad jämställdhet inom högskolan som Per Unckel presenterade.⁶⁵

Den borgerliga forskningspolitiken fick bara tre år innan en ny socialdemokratisk forskningsminister tillträdde. Carl Thams tid som ansvarig minister blev konfliktfylld inte minst i relation till delar av forskarsamhället. Det statsfinansiella läget ledde till omfattande besparingar inom alla samhällssektorer också inom forskningspolitiken. Föregående regering hade, i strid med oppositionens vilja, avskaffat löntagarfonderna och med dessa medel inrättat forskningsstiftelserna. I budgetarbetet såg den nya regeringen dessa medel som en del av den offentliga finansieringen av forskningen. Man kallade de olika finansieringsformerna för kommunicerande kärn.⁶⁶ För universiteten blev dock besparingarna kännbara. Mats Benner menar att den socialdemokratiska regeringen bars av samma slags grundtanke som den föregående borgerliga, men från en helt annan ideologisk position. "Visionen var att skapa ett resocialiserat universitet, som var delaktigt i skapandet av en ny samhällsmodell".⁶⁷ Målet var regional utjämning, ökad jämställdhet och förstärkt jämlikhet, enligt Benner. Förbättrad innovationsstyrning hörde också till målen.

Perioden präglades av en mängd utredningar. Många av dessa var reaktioner på den tidigare regeringens beslut och hur dessa skulle kunna korrigeras. Det gällde inte minst forskningsfinansieringsfrågorna. När det gällde egna initiativ kom det mesta, enligt Benner, att handla om etablerandet av nya högskolor och jämställdhetsfrågor. Han menar att utredningen om etablerandet av nya högskolor var ett "beställningsjobb som svarade emot de politiska och lokala intressen, som menade att högskolan skulle fungera som ett instrument för

64 Benner: 2001 s. 44

65 Benner: 2001 s. 79

66 Edqvist: 2002 s. 38f

67 Benner: 2000 s. 100

regional strukturomvandling.⁶⁸ Problemet som Benner vill peka på är att den politiska inriktningen – att högre utbildning och forskning är av godo och därför borde komma hela landet till del – inte konfronterades med den inomvetenskapliga frågan om det faktiskt är möjligt att etablera högskoleverksamhet i denna omfattning. Så rekommenderade till exempel högskoleverket bara Karlstad för universitetsstatus, medan regeringen också kom att godkänna Örebro och Växjö.⁶⁹

Debatten som tog sig

Om debatten om forskningspolitiken historiskt fört en tynande tillvaro kunde man dock se en ökning under 1990-talet. Ulf Sandström konstaterar att forskningspolitiken under detta decennium alltmer kom att ifrågasättas. Inte minst skedde detta genom debattartiklar där ett antal professorer ventilerade sitt missnöje. Vid en närmare analys visar det sig dock att det är ett fåtal personer, framförallt humanister och samhällsvetare från de större universiteten, som dominerar samtalet om forskningspolitiken.⁷⁰ Ändå menar Sandström att det sedan 60-talet pågått en kamp mellan politik och akademi om makten över universiteten i Sverige.⁷¹ Under 90-talet kom inte minst frågorna om de kvinnliga forskarna och genusforskningen att bli omdebatterade.

Striden om kvinnorna och deras position inom akademien har dock varit en problematisk fråga mycket längre än så. Från början är det en ren jämlikhetsfråga gällande rätten att överhuvudtaget få närvara och verka på samma formella villkor som männen.⁷² Att denna fråga fortfarande är aktuell vittnar ett av Carl Thams förslag och den debatt som följde på förslaget. Genom att, i en engångssatsning, inrätta nya professorstjänster där urvalet skulle ske genom positiv särbehandling av underrepresenterat kön ville han göra något drastiskt åt könsobalansen på högre akademiska tjänster. År 1995, när förslaget lades fram, var bara sju procent av professorerna i Sverige kvinnor; något som Tham med sin jämställdhetsproposition hoppades kunna ändra på, eftersom det sågs

68 Benner: 2000 s. 101

69 Benner: 2000 s. 101

70 Sandström: 2002 s. 49

71 Sandström: 2002 s. 14

72 Eduards: 2007 s. 204ff

som en skamfläck i det jämställda landet Sverige.⁷³ Inrättandet av 30 tjänster i engångssatsningen kom att leda till en mycket hätsk debatt där undertonen var att de akademiska idealen var hotade i grunden.⁷⁴ Trots att det förevarit en lång diskussion inom och utom akademien, vilket kommer att framgå av senare kapitel, om behovet av fler kvinnor på alla nivåer, kom den extraordinära satsningen att beskrivas i termer av fusk som skulle slå sönder en fungerande meritokratisk ordning.⁷⁵

Men striden om kvinnorna handlar inte bara om närvaro. Sedan 70-talet har diskussionen också rört forskning *om* kvinnor och forskning ur kvinnoperspektiv. Den tidiga kvinnoforskningens ambition var att inkludera hela mänskligheten i forskningen. Projektet var att synliggöra kvinnors roll, plats och position i historien, litteraturen, sociala och politiska sammanhang. Det var forskning om, för och av kvinnor. De nya kvinnliga studenter som ätrade universiteten i slutet av 60-talet mötte och reagerade mot en massiv, manligt dominerad utbildning och forskning. Kvinnoforskningen etablerades alltså genom, mestadels, kvinnliga forskare och studenter som, inom olika discipliner, började uppmärksamma och kritisera forskningens brist på intresse för kvinnors liv, verksamhet, kunskap och villkor. Man talade om 'könsblind' forskning och krav började ställas för stöd till forskning för att fylla dessa kunskapsluckor och omförhandla förgivettagna perspektiv.⁷⁶

Till skillnad från frågan om kvinnors närvaro i akademien, handlar denna fråga om forskningens inriktning. Man skulle kunna tänka sig att en sådan fråga skulle vålla väl så stor diskussion som kvoteringsfrågan. Gör man bara jämförelsen mellan de förslag som Carl Tham presenterade under sin tid som utbildningsminister, varav ett flertal handlade om stöd för forskningsfältet, är det påtagligt hur olika förslagen bemöts. Därmed inte sagt att satsningar på det forskningsområde som har gått under namn som kvinno-, jämställdhets- eller genusforskning inte varit utsatta för diskussion. I kommande kapitel

73 Törnqvist: 2006 s. 145

74 Törnqvist: 2006 s. 157ff

75 Törnqvist: 2006 s. 178f

76 Manns: 2006 s. 109. Eller som Thurén, 2003 s. 12ff, uttrycker det: att upptäcka de "blinda fläckar när det gäller genus och analysera de konsekvenser för genusordningen som de rådande paradigmen får." Och vidare "hur genusblindhet påverkar resultaten".

kommer jag att visa hur kraven på forskning ur det som ibland kallas för 'kvinnoperspektiv' drivits fram i politiken och i forskarvärlden – och inte alltför sällan – i en dialog dessa två världar emellan. Först vill jag dock ge en kort historisk översikt över detta forskningsfältets framväxt, inte minst för att visa på att det inte är en uppfinning från 70-talet och inte heller något som kommer av de satsningar som sedermera kommer att göras för att utveckla området.

Genusforskningens historiska rötter

Frågan som omedelbart inställer sig är naturligtvis var man ska börja? "Redan de gamla grekerna..." är inte ett helt fel sätt att inleda. Filosofer som Aristoteles och Platon hade en hel del att säga om kvinnan, hennes förekomst i högre utbildning och den kunskap som odlas där. Vad som sagts och hur det skall tolkas finns det många som fortfarande diskuterar, både feministfilosofer och andra genusvetare. I böcker som *Feminist interpretations of Plato*⁷⁷ och *Feminist interpretations of Aristotle*⁷⁸ diskuteras hur dessa båda antika filosofer kan förstås och användas idag. Ett annat sätt att hitta de historiska rötterna är att se vilka tidiga texter som finns med på genusvetenskapliga institutioners litteraturlistor. Under min egen grundutbildning fick jag läsa texter av Mary Wollstonecraft, John Stuart Mill, Ellen Key, Virginia Wolf och Simone de Beauvoir för att nämna några centrala texter.

Med detta vill jag egentligen bara visa att även om genusforskning är relativt nytt som vetenskapsfält vid universitet har dess studieobjekt länge varit föremål för akademiskt intresse.⁷⁹ Så är också fallet i Sverige där etableringen av forskningsfältet brukar tidsbestämmas till mitten på 70-talet. Redan dessförinnan fanns dock forskning och verksamheter som lagt grunden till det som skulle komma. Karin Westman Bergs könsrollsseminarium startade 1967. Trots att hon var verksam vid litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala fick seminarieverksamheten ske utanför universitetet. I en intervju i tidningen Kvinnobulletinen säger hon att hon fick arbeta som "frilans" för att stödja framväx-

77 Tuana (ed): 1994

78 Freeland (ed): 1998

79 HSV Rapport 2007:17 R sid 23

ten av kvinnoforskning genom att driva detta specialeseminarium inom ramen för Kursverksamheten istället.⁸⁰

I samma intervju hävdar Westman Berg att tjugofyra personer disputerat i kvinnoforskning sedan 50-talet. Själv är hon en av dessa tjugofyra forskare hon nämner. Tre av dem var män. I intervjun i Kvinnobulletinen påpekar Westman Berg att det också var dessa tre män som senare fick fasta tjänster på universitet.⁸¹ En av dessa män var historikern Gunnar Qvist som under 70-talet startade kvinnohistorisk seminarieverksamhet vid universitet i Göteborg. Vid samma universitet fanns redan de kvinnohistoriska samlingarna.⁸² Denna verksamhet startades 1958 då Asta Ekenvall, Rosa Malmström och Eva Pinéus tog ett privat initiativ till att samla arkivmaterial om den svenska kvinnorörelsen och synliggöra kvinnoforskningslitteratur i universitetsbibliotekets samlingar. De båda förstnämnda var bibliotekarier där och kände Pineus från Fredrika Bremer förbundet där de alla tre var aktiva. År 1966 utkom Ekenvall dessutom med en licentiatsavhandling *Manligt och kvinnligt: idéhistoriska studier*.

Under 1950-talet startade också ett större forskningsprojekt med namnet Kvinnors liv och arbete. En av de drivande från svensk sida var sociologen Edmund Dahlström. Statsvetaren Anna Jónasdóttir beskriver boken med samma namn (som utkom 1962) som resultatet av ett "omfattande empiriskt och teoretiskt forskningsprojekt där några av pionjärerna i den svenska och den norska könsrollsforskningen (som alltså startade redan under 1950-talet) samverkade".⁸³ Tillsammans med Rita Liljeström, också hon vid sociologiska institutionen i Göteborg, utvecklade Dahlström könsrollsforskningen i Sverige.⁸⁴

Ur seminarieverksamheterna växte så småningom även kursverksamhet. Inledningsvis var dock denna verksamhet bräcklig och beroende av enskilda eldsjälar. Försvann en drivande kraft försvann hela verksamheten. Dessa små miljöer kom dock så småningom att lägga grunden till de tvärvetenskapliga mötesplatser som uppstod under slutet av 70-talet. Med början i Lund startades föreningar under namn som centrum (eller forum) för kvinnliga forskare

80 Kvinnobulletinen 80:5 s. 28–29

81 Kvinnobulletinen 80:5 s. 28–29

82 Thurén: 2003 s. 28

83 Jónasdóttir: 2004 s. 4

84 Se Jenny-Leontine Olssons kommande avhandling

och kvinnoforskning.⁸⁵ Idéhistorikern Ulla Manns beskriver hur dessa föreningar samlade, inte bara forskare och forskarstuderande, utan också andra intresserade. "Alla som ville stödja verksamheten var välkomna. Journalister, jämställdhetsintresserade, politiker, kvinnosaksaktivister, universitetsadministratörer, studenter m.fl. kunde ansluta sig."⁸⁶

Ett tudelat syfte

Enligt Manns hade dessa föreningar ett tudelat syfte. Dels hade de ett vetenskapligt syfte att etablera ett nytt kritiskt forskningsperspektiv. Dels verkade de för en emancipatorisk agenda och sökte samla argument för ökad jämställdhet i såväl akademien som i samhället. Britt-Marie Thurén menar att även om genusforskning och feminism är olika saker så måste genusforskningens historia börja i feminismens historia.⁸⁷ Det finns inte här möjlighet att närmare gå in på detta samband. Att förstå 70-talets kvinnoforskning (som det huvudsakligen kallades vid den här tiden) som en akademisk gren av den andra vågens kvinnorörelse, som Manns gör, blir begripligt också i relation till Westman Bergs könsrollsseminarium. Seminariet blev ett viktigt forum både för utvecklingen inom universitetet – här fanns en plats för vetenskaplig diskussion som inte erbjöds inom universitetet – men också politiskt. Bildandet av Grupp 8 har sin upprinnelse i detta seminarium.⁸⁸ När kvinnohistoriskt arkiv bildades var initiativtagarnas gemensamma politiska grund Fredrika Bremer förbundet. När första numret av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (KVT) utkom 1980 beskrevs kvinnoforskningens syfte att söka kunskap som kunde "ge argument och stöd för frigörelsekampen och jämställdhetsarbetet i samhället".⁸⁹

Det vetenskapliga syftet med kvinnoforskningen under den första tiden handlade om att lägga till kunskap om kvinnors liv och villkor. Detta var nödvändigt både för att denna kunskap saknades, det fanns alltså "hål" att tappa till, men också för att den okunskap som dessa hål vittnade om kunde leda

85 Thurén: 2003 s. 28, samt HSV Rapport 2007:17 R s. 24,

86 Manns: 2006 s. 108

87 Thurén: 2003 s. 21

88 Thurén: 2003 s. 28

89 Manns: 2006 s. 109, (beskrivningen som Manns hänvisar till är från ledaren i KVT 1980:1 sid 4 författad av Karen Davis, Anita Göransson och Anna Lena Lindberg)

till orättvisor. Denna forskning, som kallades tilläggsforskning, kom också den efterhand att upplevas som otillräcklig. Det blev nämligen uppenbart för kvinnoforskarna att den nya kunskap som producerades inte gick att "lägga till". Begrepp och debatter i traditionell forskning behövde snarare granskas med hjälp av den nya kunskapen och de insikter den födde. Man ville granska 'könsblindheten' i olika ämnen och hur mansdominansen inom forskning påverkade frågeställningar och ämnesval.⁹⁰ Förespråkarna för "kvinnoperspektiv på forskning" kritiserade den traditionella forskningen för att "osynliggöra kvinnor och blunda för könens olika levnadsbetingelser och maktresurser".⁹¹

Thurén menar att detta inte längre kan anses tillhöra forskningsfronten på fältet men att "det är frågan om ett segt arbete som långt ifrån är avslutat ens inom de ämnen där pionjärsatserna gjordes."⁹² Enligt Manns försökte den tidiga kvinnoforskningen inte heller dölja sin ambition att få till stånd en genomgripande förändring av villkoren för könen. Kritiken mot ett förtryckande vetenskapssamhälle var en viktig del av projektet. "Gråt inte – Forska!" var ett vanligt förekommande slagord, inspirerat av Grupp 8-paroller.⁹³

Institutionalisering

Idag är genusforskningen ett etablerat fält med tjänster, institutioner, grund- och forskarutbildning, egna konferenser och tidskrifter. Fortfarande går den dock på "två ben" precis som den gjort ända sedan 70-talet. I slutet av 80-talet beskrev Anita Göransson de två benen som två teoriskapande utvecklingslinjer. "Den ena är den tvärvetenskapliga teoriutvecklingen eller med andra ord utvecklingen av vad som kallas *helhetsteori*. Den andra är den *ämnesspecifika* kunskapsutvecklingen."⁹⁴ Manns menar att de "två benen" är en "klockren" metafor för vad man ville åstadkomma: "kvinnoforskningen måste både etableras och utvecklas som en självständig vetenskap samtidigt som ett kvinnoveten-

90 Thurén: 2003 s. 23

91 HSV Rapport 2007:17 R s. 24

92 Thurén: 2003 s. 24

93 Manns: 2006 s. 109f. Jmf New York Radical Women och radikalfeministen Shulamith Firestones slagord "Don't cry – resist! (*Gråt inte – Forska!* (1979) var även titel på en antologi redigerad av Karin Westman Berg)

94 Göransson: 1989: s. 4

skapligt perspektiv (ett så kallat kvinnoperspektiv) skulle integreras i andra vetenskapsområden".⁹⁵

Göransson och Manns talar här om genus som tvärvetenskapligt respektive ämnesspecifikt projekt. Att genusforskningen "går på två ben" i så motto att det etableras såväl som ett självständigt (tvärvetenskapligt) ämne med egna institutioner och utbildning, liksom som forskningsinriktning inom ett ständigt växande antal andra ämnen. Samtidigt finns, som framgick tidigare, en annan "tvåbenning", nämligen det dubbla uppdrag som centra/fora hade vad gällde det fackliga och det vetenskapliga projektet. Även om metaforen med de två benen inte användes för dessa två uppdrag⁹⁶ är det väsentligt att tydliggöra att det rör sig om två skilda ambitioner som inte skall blandas samman.

Det är fullt möjligt att arbeta inom det tvärvetenskapliga projektet utan att för den skull vara engagerad i de mer fackliga frågorna för kvinnliga forskare. På samma sätt kan man självfallet arbeta ämnesspecifikt som genusforskare och ha ett stort engagemang för kvinnliga forskares situation inom akademien. Lika möjligt är det också att driva jämställdhetsfrågor inom akademien utan att överhuvudtaget vara involverad i genusforskning.

De flesta centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning är idag ombildade till institutioner med fasta tjänster och utbildning på samtliga nivåer. Därutöver finns en omfattande forskningsverksamhet (samt viss kursverksamhet) inom ramen för olika ämnen. Det finns genusforskning i sociologi, medicin, litteraturvetenskap och så vidare. Denna avhandling är en avhandling i *ämnet* som kallas 'genusvetenskap'. Genusforskning på samma tema hade dock kunnat bedrivas inom andra ämnen som vetenskapsteori eller statskunskap.

Genusforskaren Annika Olsson genomförde på uppdrag av Nationella sekretariatet för genusforskning en kartläggning av de genusforskningsmiljöer som fanns i Sverige vid mitten av 00-talet. Kartläggningen visade att genusforskning då pågick vid i princip alla lärosäten med statlig eller enskild huvudman. Undersökningen visade vidare att majoriteten av forskarna inom fältet verkade i forskningsmiljöer i, som i denna rapport räknades som, stora (fler än 10 forskare). De mellanstora miljöerna (5–10 forskare) och de små miljöerna

95 Manns: 2006 s. 111

96 Manns: 2006 s. 112

(färre än 5) var dock i majoritet om man räknar antalet miljöer. I Olssons undersökning framkom också att fältet var starkast etablerat inom humanistiska och samhällsvetenskapliga discipliner.⁹⁷

Även om genusforskningen är ett relativt nytt fält inom akademien kan man konstatera att etableringen gått snabbt. Man kan idag beskriva genusforskningen som ett tämligen omfattande fält. Att så mycket hunnit hända under denna trettioåriga historia hänger på olika sätt ihop med det forskningspolitiska stöd som erhållits.⁹⁸ Som jag skall visa i det kommande har framväxten på olika sätt varit föremål för ett forskningspolitiskt intresse vilket kommit att påverka framväxten. Innan jag ger mig i kast med analysen av materialet presenterar jag dock mina metodologiska utgångspunkter.

97 Olsson: 2007

98 Manns: 2006 s. 112

Kapitel 2 | Om mina utgångspunkter

Telefonen ringer medan jag sitter därhemma och skriver. Situationen gör sig påmind. Det är Märtas kompis Albin som undrar om hon vill leka. Jag följer henne dit. På vägen frågar hon om vi kan leka färgleken. "Man ser bättre då", förklarar hon. När jag frågar vad man ser bättre svarar hon med sexåringens självklarhet: "Saker!". Färgleken går ut på att den ena personen säger en färg "jag ser något grönt". Den andre ska då föreslå gröna saker i omgivningen. När man sagt rätt sak (som den andre tänkte på) övergår färgvalet till den andre. Några timmar senare när jag lagt mig för att sova kommer vårt samtal tillbaka till mig. Leken, som vi lärt av älgarna i filmen Björnbröder (som alltid säger 'grönt' och tänker på träd!) och som jag alltid betraktat som ett tidsfördriv visade sig för Märta vara något helt annat. För henne var det ett sätt att se världen bättre. Plötsligt där i sängen undrar jag om jag inte fått en viktig nyckel till förståelsen av fenomenologin.

Hennes reflektion över seendet blev en viktig pusselbit i min förståelse av det fenomenologiska görandet. Man ser saker bättre hävdade hon och fick mig att se hennes sätt att se. För mig framstod det viktiga i hennes utsaga att just riktadheten (på "grönt") påverkade hennes seende. Genom mina frågor "träd?", "brevlåda?", "gräs?" (vi kan hålla på länge!) såg hon (och jag) fler gröna saker. Vi såg också flera nyanser av grönt och vad som inte var grönt.

När Märta leker färgleken skulle man kunna säga att hon lever uppmärk-

samt i varseblivningen. Hon varseblir världen omkring sig bättre genom leken, men reflekterar inte över sättet varpå det sker. När jag börjar reflektera över den riktadhet hon fann viktig för seendet, börjar jag då närma mig fattandet av den intentionala akten? I min reflektion över hur hon menar att hon "ser bättre" riktar jag min blick mot hennes (och mitt) varseblivande och över sättet varpå vi varseblir 'grönt'. Var det en reflexiv retrospektiv medvetenhet jag fick av Märta's och mitt samtal? Frågorna hopar sig.

I förordet till Kairos nr 4 *Nomadologin* skriver idéhistorikern och konstvetaren Tom Sandqvist om de narrativa strukturernas återkomst efter den postmoderna eran. Han snarare hoppas, än hävdar, att det denna gång inte är frågan om "den stora berättelsens renässans", utan om en mångfald, "olika narrationer i en gigantisk reservoar av berättelser".⁹⁹ Om genusforskning finns redan en mångfald av berättelser. En del berättas av människor utanför ämnet, såväl inom som utom akademien. Dessa kan vara positivt likaväl som negativt inställda till forskningsfältet. Samtidigt finns genusforskarnas egna – inte alltid samstämmiga – framgångsberättelser likväl som berättelser om motstånd och kamp och dystopiska berättelser.

Berättelser som jag tagit del av genom samtal med genusforskare, i undervisning, vid konferenser och så vidare. Dessutom finns naturligtvis inbördes debatter om teorifrågor, metodologi och historieskrivning. Det har till exempel aldrig funnits *en* feministisk epistemologi som implicerat *en* feministisk metodologi. Tvärtom har debatten om vad kunskap är, vem som kan veta vad och på vilket sätt, varit ett av den feministiska forskningens stora bidrag till vetenskapen. Inte minst har diskussionen om vem som kan tala för vem och vem som är privilegierad i epistemisk mening hjälpt feministisk forskning att tydliggöra länkar mellan teori och metod.¹⁰⁰ För Märta betydde riktadheten på grönt att hon tyckte sig "se bättre". I detta kapitel kommer jag att beskriva den position varifrån mitt skådande av sakerna startar och vad som påverkar mitt seende. Jag gör det och hoppas därmed klagöra de förutsättningar under vilka min berättelse om genusforskningen i Sverige tagit form.

99 Sandqvist: 1998 s. 11f

100 Se t ex Fonow & Cook (ed), 1991, Harding (ed), 2004, Hesse-Biber, 2007

Benämning av görandet

Att berätta vad man gör är en sak, att benämna detta görande en annan. Jag skulle kunna hävda att detta är en historiografisk undersökning av forskningsområdet genusvetenskap. En analys av hur ämnets historia skrivits, en historia om historieskrivningen, om man så vill, om dock med en specifik utgångspunkt. Jag betraktar ämnets historia i relation till forskningspolitiken. På ett sätt skulle man likaväl kunna hävda att forskningspolitiken är mitt forskningsobjekt. Det jag undersöker är fenomenet genusvetenskap så som det framträder i forskningspolitiska texter under en 30-årsperiod. Mitt primära intresse är dock inte forskningspolitik som politikområde. Forskningspolitiken blir snarare en arena där idéer om till exempel jämställdhet, kvinnliga forskare och genusforskning materialiseras. I texterna får representationerna liv och tar konkret form i förslag om tjänster, riktade forskningsanslag och andra satsningar. Det är denna process jag vill undersöka.

På ett plan är det naturligtvis en politisk idéhistorisk studie jag ämnar göra. Inbäddade i de satsningar jag undersöker ligger politiska idéer och föreställningar som måste analyseras. Samtidigt är satsningarna ofta av högst materiell och konkret natur. När jag ser mig omkring i den svenska genusvetenskapliga världen ser jag hela tiden effekter, lämningar och spår av fattade beslut. Där går en thamprofessor, jag besöker det Nationella sekretariatet för genusforskning, min handledare hade en HSFR-docentur. Jag sitter på en genusvetenskaplig institution som tidigare var ett av landets centra för kvinnliga forskare och kvinnoforskning uppbyggt med stöd av pengar som ursprungligen anslogs av Jan-Erik Wikström när han var utbildningsminister. De satsningar på genusvetenskap som jag undersöker har spelat stor roll för såväl enskilda forskares möjlighet att forska som för möjligheten att etablera fysiska rum där denna forskning kunnat ske. Att bara studera frågan ur ett idéhistoriskt perspektiv verkar därför alltför snävt.

Samtidigt är det ju inte dessa satsningarnas effekter jag vill diskutera. Jag nöjer mig med att konstatera att de i sin konkreta form haft betydelse.¹⁰¹ Efter som det är genusvetenskapens meningsskapande jag intresserar mig för, är det hur meningen med genusvetenskap blir begriplig i forskningspolitiken som jag

101 Se t ex Alnebratt 2007, Jordansson 1999, 2003, Lewander 2002

vill diskutera. För att kunna göra det måste jag hitta ett sätt att både kunna tala om det materiella och om det diskursiva. Jag vill kunna lyfta fram både aktörer och idéer och jag vill göra det över tid för att kunna se sådant som förändras och sådant som upprepas. Jag behöver ett helhetsgrepp och kanske är det just detta som tilltalar mig hos historikern Pierre Rosanvallon. Hans projekt är att skriva filosofisk historia över det politiska och menar att man, för att få grepp om komplexiteten i det politiska, behöver skriva en *politisk totalhistoria*. Detta kan naturligtvis framstå som en oöverskådlig och närmast omnipotent uppgift. I sin inkluderande hållning förefaller han dock vilja göra just ett sådant gränsöverskridande arbete som jag känner att också mitt material och mina frågor kräver.¹⁰²

Det är lika bra att erkänna det med en gång – det bor en positivist inom mig och den ställer till det. Jag är präglad av de ledord vi som unga statsvetarstudenter matades med i början av 80-talet: "If you can't count it – it doesn't count"¹⁰³. Detta sätt att förhålla sig till forskning bygger på antagandet att det finns en objektiv verklighet "där ute" som är oberoende av våra subjektiva medvetanden. Vidare bygger det på ett antagande om att det går att få kunskap om denna verklighet genom observationer.¹⁰⁴ Frågan som inställer sig är hur man gör när man observerar? Hur gör man för att "se bättre" som Märta uttrycker det i ingressen? Det är texter jag skall studera och jag söker en handfast metod att se eller observera med. Att ta reda på vad den föredömligt precisa *Metodpraktikan*¹⁰⁵ rekommenderar föreföll mig därför väsentligt även om min ambition ligger mer åt förståelse än förklaring. Inte minst det allvar och den noggrannhet som författarna förmedlar inför forskaruppgiften finner jag både inspirerande och tankeväckande.

I det konkreta hantverket finns också en del att lära, men det är i talet om, i representationerna, som de förlorar mig. Speciellt tydligt blir detta när jag läser om kvalitativ textanalys i relation till innehållsanalys. Den senare kännetecknas av undersökningar av skriftliga, muntliga eller bildmässiga framställningar

102 Rosanvallon, 2009 s. 74ff

103 Sedermera har jag funnit att upphovsmannen till denna devis är O R Holsti 1969, (Holme & Solvang: 1991 s. 154)

104 se t ex Esaïasson et al 2003 s. 17

105 Esaïasson et al: 2003

som "baseras på likvärdiga och därmed jämförbara uppgifter om så pass många analysenheter att dessa uppgifter kan uttryckas och analyseras med siffror".¹⁰⁶ Författarna betecknar sådan kvantitativ innehållsanalys som "...en demokratisk forskningsmetod." eftersom "metodens bärande idé [är] att ett stort antal analysenheter skall behandlas likvärdigt och tillskrivas samma vikt".¹⁰⁷

Ganska ofta måste dock forskaren frågå vad dessa författare kallar de grundläggande demokratiska principerna. Statsvetarna som författat denna metodhandbok väljer att kalla dessa metoder 'kvalitativ textanalys'. Ett viktigt skäl för forskaren att frågå de grundläggande demokratiska principerna kan vara att man vill fånga helheten i texten och att denna antas vara mer än summan av delarna. Kvalitativa studier av text kan också krävas om man kan anta att det viktiga i texten "ligger dolt under ytan" och kräver intensiv närläsning för att få fram.¹⁰⁸

Det är lätt att uppfatta detta sätt att representera en metod som "demokratisk" och valet av en annan som "att man frångår de demokratiska principerna" som normerande. I bokens inledning slår författarna i och för sig fast att "[e]n av de mest positiva förändringarna i det senaste decenniets samhällsvetenskapliga metoddiskussion är att många har börjat argumentera för att motsättningen mellan kvantitativa och kvalitativa forskningsmetoder kan och bör överbryggas".¹⁰⁹ När de sedan beskriver olika metoder är det dock inte bara i normerande omdömen om metoderna som deras närhet till dem märks. Också i beskrivningarna av hur man går till väga för att rent konkret arbeta med de olika metoderna märks skillnad. För den kvantitativa undersökningen får man noggranna instruktioner. Kvalitativa metoder beskrivs mer översiktligt. I och för sig kan detta naturligtvis bero på att tillvägagångssätten för att göra kvalitativ textanalys inte låter sig beskrivas på samma konkreta sätt som för en kvantitativ innehållsanalys. Att det inte bara handlar om en sådan skillnad vittnar statsvetaren Malin Rönnblom om. Hon menar att kvalitativ forskning ofta framställs som fullt ut accepterad, men att detta bara sker på en retorisk nivå. När det kommer till den konkreta uppsatsen eller avhandlingen som ge-

106 Esaiasson et al: 2003 s. 219

107 Esaiasson et al: 2003 s. 233

108 Esaiassonet al: 2003 s. 233

109 Esaiasson et al: 2003 s. 9

nomförs med en kvalitativ ansats är måttstocken fortfarande konstruerad i relation till traditionell kvantitativ forskning, menar Rönnblom.¹¹⁰

Just för att jag har detta intresse för metoder blir resonemang av ovanstående typ brännande för mig. Eftersom jag dessutom är intresserad av just det som "ligger dolt under ytan" – de föreställningar och förgivettaganden om genusforskning som texterna gömmer – är jag inte intresserad av en metod som kan omvandla texten till jämförbara analysenheter. Istället söker jag ett annat vetenskapligt förhållningssätt som tillåter mig att undersöka genusforskningen som fenomen så som det framträder i forskningspolitiska texter. Även om jag inte använder mig av Judith Butlers teoribildning inspireras jag av hennes ord på en konferens i Łódź 2006. "Använd mig", sa hon. "Använd mig till det ni behöver mig till."¹¹¹ Hon gör det från en position som ikon – inte självförhärli-gande, inte självförnekande – hon gör det för att samtalet ska kunna fortsätta. Det finns inte rätt eller fel sätt att läsa, bara mer eller mindre kreativa. Alltså vågar jag för en stund språnget mot det för mig okända. Jag tar mig friheten att vara eklektisk. Jag knycker det jag behöver och försöker skapa en plattform för mig själv. En position från vilken jag kan närma mig en förståelse av det sätt varpå fenomenet genusforskningen framträder i forskningspolitiken.

Ett fenomenologiskt ramverk

I mitt sökande landade jag så småningom hos Edmund Husserl. Husserl brukar betraktas som fenomenologins fader och vad han egentligen vill ha sagt är inte alltid enkelt att förstå. Till slut är det Martin Heidegger som kommer till min hjälp. I en text, som vid den första läsningen framstod som ett brev till mig, berättar han hur fenomenologin blev uppenbarad för honom. I *My way to phenomenology*¹¹² beskriver han sitt möte med Husserl. Heidegger hade väntat sig så mycket av Husserls stora verk *Logische Untersuchungen* och blev nog lite besviken när han inte fann det han sökte. Inte förrän långt senare förstod han att han letat i fel riktning. Ändå, säger han "I remained so fascinated by

110 Rönnblom: 1999 s. 52

111 *Gender and Citizenship in a Multicultural Context*, 6th European Gender Research Conference, University of Łódź, Poland, 31 August – 3 September 2006. Butler var keynote speaker och jag citerar henne fritt ur mitt minne.

112 Heidegger: 2002

Husserl's work that I read in it again and again in the years to follow without gaining sufficient insight into what fascinated me".¹¹³ Frågan han slet med var just hur fenomenologi var tänkt att göras, hur den "was to be carried out".¹¹⁴ Trösterikt för en som själv brottats med görandet.

Idéhistorikern Eva Gothlin menar att det som kännetecknar fenomenologin är "att man så noga, ingående, förutsättningslöst och från så många håll som möjligt försöker beskriva och analysera ett fenomen man är intresserad av, för att sedan försöka bestämma dess mening".¹¹⁵ Det är inte frågan om fenomenets reella existens som är i fokus. För att undvika en diskussion om realism och idealism sätts frågan om fenomenets existens inom parentes. När Simone de Beauvoir gör sin fenomenologiska studie i *Det andra könet* intresserar hon sig inte för frågan om vad en Kvinna är, utan hur Kvinna som fenomen framställs och beskrivs. Enligt Fredrik Svenaeus vid Centrum för praktisk kunskap, Södertörns högskola, är detta, som inom fenomenologin kallas 'reduktion', inte till för att reducera bort världen. Tvärtom, reduktionen, parentesättandet, är till för att få oss att se världen på ett annat sätt. "Vi sätter världen inom parentes, för att studera hur vi bygger upp den."¹¹⁶ För att kunna se det sätt varpå det som visar sig visar sig.

Här kommer vi tillbaka till den intentionala akt som beskrevs i kapitlets ingress. Inom fenomenologin används termen 'intentionalitet' vanligen för att beskriva hur det uppfattande subjektet har en riktadhet i sitt sätt att varsebli. "Jag kan inte tro utan att tro något, inte vilja utan att vilja något, inte fantisera utan att fantisera något" förklarar Staffan Carlshamre.¹¹⁷ Han utvecklar det genom att mena att min tro eller min fantasi har ett innehåll, de handlar om något, är riktade mot något.¹¹⁸ När vi erfar, upplever, varseblir världen och tingen gör vi det med en riktadhet som är formad av erfarenhet och situation.

113 Heidegger: 2002 s. 251

114 Heidegger: 2002 s. 252

115 Gothlin: 2002 s. 12

116 Svenaeus: 2009 s. 24

117 Carlshamre: 1998 s. 18

118 Det är dock väsentligt att understryka att intentionalitet inte skall förstås som intention, vilket man ibland kan se. Skillnaden mellan dessa handlar bland annat om att det ligger en mycket mer aktiv hållning bakom intentionen – en avsikt – som inte behöver finnas i intentionaliteten.

En riktadhet i eller av vårt medvetande om respektive i världen¹¹⁹ som är beroende och präglad av den levda erfarenhet vari det formats. Den situation det befinner sig i. "Människan befinner sig alltid i en situation", skriver Gothlin i förordet till *Det andra könet*, "eller är snarare en situation."¹²⁰ Denna situation handlar inte bara om kulturella, ekonomiska och sociala förutsättningar utan också om en kropp. "En kropp som inte bara har ett visst utseende utan som också är tolkad och levd."¹²¹ Av situationen skapas subjektet som uppfattar, erinrar och förstår det vi vill undersöka. Vår 'levda kropp' är vårt perspektiv på världen. En kropp som inte bara passivt registrerar världen och sakerna, utan en kropp varmed vi organiserar världen.¹²² En kropp som påverkar vår riktadhet mot världen och sakerna.

Vad är kunskap?

Husserl ställer den för all vetenskap fundamentala frågan: Hur är kunskapen möjlig?¹²³ Han gör det från en kunskapskritisk ståndpunkt där han ifrågasätter vad han kallar 'naturlig vetenskap'. I den naturligt intellektuella hållningen är vårt skådande och tänkande riktat mot *fenomenen*, menar Husserl. Sakerna som vi varseblir på olika sätt men som är självklart givna för oss. Vi varseblir ett ting "mitt ibland de andra tingen, levande och livlösa, besjälade och obesjälade, alltså mitt i en värld som liksom de enskilda tingen är partiellt varsebliven, partiellt given även i erinringssammanhanget och därifrån breder den ut sig i det obestämda och obekanta."¹²⁴ Det är till denna värld vi hänför våra omdömen om tingen. Hur de förhåller sig till varandra, hur de förändras och så vidare. Vi gör både singulära och allmänna utsagor om dem. Vi gör det med den direkta erfarenhet vi har, det vi själva varseblivit och erinrat, men därifrån fortsätter vi i den naturligt intellektuella hållningen till att uttrycka

119 Jag är medveten om att det finns avgörande skillnader i vad man betonar här. Skillnader som är beroende av om man talar med Husserl å ena sidan och Heidegger eller Merleau-Ponty å den andra. Det bär dock för långt att här gå in närmare på dessa skillnader.

120 Gothlin: 2002 s. 14

121 Gothlin: 2002 s. 14

122 Svenaeus: 2009 s. 25

123 Husserl: 1989 s. 80

124 Husserl: 1989 s. 57

också sådant vi inte erfarit. Vi gör generaliseringar och överför allmän kunskap på enskilda fall. Det är detta som, enligt Husserl, är problematiskt med den naturliga kunskapen.

Problemet han sätter fingret på är att vi i den naturliga hållningen låter kunskapen transcendera sig själv. Han menar att all naturlig kunskap, och särskilt den vetenskapliga, är transcendent. Med det menar han att man gör anspråk på att uppfatta sakförhållanden hos ett objekt som egentligen inte är givna eller finns där, det vill säga inte är (immanent) inneboende hos objektet.¹²⁵ Transcendent kunskap är alltså kunskap laddad med föreställningar. Immanent kunskap är motsatsen, att bara uttala oss om det vi faktiskt varseblir. Det är vad vi kan säga om objektet bortom våra föreställningar om det. Det är för att kunna göra detta som den noggranna beskrivningen av hur det som visar sig, på något sätt, visar sig blir så central i det fenomenologiska görandet.

Det är också här det blir komplicerat eftersom det är svårt, för att inte säga omöjligt, att tänka sig varseblivning utan föreställningar. Här måste man introducera en ny term: 'livsvärlden'. Svenaeus förklarar denna som "det meningsmönster som ständigt utgör bakgrund till våra medvetandeakter".¹²⁶ Meningsfyllda former som styr hur vi varseblir, hur vi tänker, känner och uppfattar meningsmönster i vardagsvärlden. Han exemplifierar med yrkeskunskap och påpekar att den inte bara handlar om att inhämta vetenskaplig kunskap, utan att den också består av "en personligt baserad orienterings- och handlingsförmåga, ett uppövat sätt att "vara-i-världen" på".¹²⁷ Det senare är hämtat från Heidegger som menar att människan inte ska förstås som ett medvetande som *riktar* sig mot världen, utan som utgör *en del* av denna värld. "Att vara-i-världen innebär därför att göra världen till sin egen och känna sig hemmastadd i den", skriver Svenaeus.¹²⁸ Enligt Gothlin är också skillnaden mellan Husserl och Heidegger att den senare är mer inriktad på att tolka än på att beskriva.¹²⁹ För både förståelsen och beskrivningen krävs dock inte bara uppmärksamhet på det vi varseblir, utan också på det sätt varpå vi varseblir fenomenen. Jag

125 Husserl: 1989 s. 75

126 Svenaeus: 2009 s. 27

127 Svenaeus: 2009 s. 28

128 Svenaeus: 2009 s. 28

129 Gothlin: 2003 s. 47

tänker att fenomenologi inte är en metod i den mening jag har försökt förstå den. Jag har, som Heidegger (sic! Inga övriga jämförelser), letat i fel riktning. Istället måste fenomenologin förstås mer som en inställning till kunskap. Som en möjlighet att reflektera inte bara över det som visar sig – det vi observerar – utan också över sättet varpå detta sker. Att reflexivitet är en grundpelare i fenomenologin.

Att förstå

Hans-Georg Gadamer utvecklade, med utgångspunkt i Heidegger, tanken om den "hermeneutiska cirkeln". Han understryker att det inte, i första hand, är en beskrivning av "the practice of understanding" utan en beskrivning av det sätt varpå tolkad förståelse kan erhållas.¹³⁰ Hermeneutik handlar alltså om att undersöka hur vi kan förstå det sätt varpå det som visar sig visar sig. Det handlar inte om att hitta en "sanning" eftersom denna kunskapssyn inte innefattar något sådant som en objektiv verklighet eller sanning. Som alla fenomenologer talar också Gadamer om att ha blicken fäst på "tingen i sig". Uttolkaren måste ha blicken fäst på "tingen i sig" och inte bara kretsa kring dem.

[it] is obviously not a matter of a single, "conscientious" decision, but is "the first, last and constant task." For it is necessary to keep one's gaze fixed on the thing throughout all the constant distractions that originate in the interpreter himself. A person who is trying to understand a text is always projecting. He projects a meaning for the text as a whole as soon as some initial meaning emerges in the text. Again, the initial meaning emerges only because he is reading the text with particular expectations in regard to a certain meaning. Working out this fore-projection, which is constantly revised in terms of what emerges as he penetrates into the meaning, is understanding what is there.¹³¹

Filosofen Bengt Molander sammanfattar den filosofiska hermeneutiken i tre karaktäristiska drag. Det första handlar om att "mening" inte finns som ett

130 Gadamer: 2002 s. 314

131 Gadamer: 2002 s. 315 i engelsk översättning av Joel Weinsheimer och Donald G. Marshall

objekt. "Meningen finns bara som fortsatt läsning och tolkning", säger han.¹³² Vidare finns det ingen anledning att försöka överbrygga historiska tidsavstånd. När man tolkar är det bara möjligt att utgå från hur man själv och andra möter verkligheten. Mötet måste ses som en dialog och man måste tolka sig själv och sin tolkning lika mycket som man tolkar texten. Molander menar att man måste gå i dialog med texten och brottas med samma frågor som texten själv gör.

Slutligen är själva förståelsens natur väsentlig. "Vad är korrekt förståelse?" frågar han och svarar med Gadamer att "den enda form av förståelse som kan finnas är *samförstånd*".¹³³ Som uttolkare måste jag försöka bli enig med texten och med andra som tolkat den. Jag måste lyssna på texten, även när den går emot min egen förförståelse. I den hermeneutiska traditionen finns alltså inget som "ren objektivitet" eller värdeneutralitet. För att förstå mening måste man använda hela sin förmåga, även de delar som vi vanligen uppfattar som mer emotionella. Tolkningsen handlar om att på ett cirkulärt sätt pendla mellan delarna och helheten och låta meningen i delarna påverka förståelsen av helhet och tvärtom. För hermeneutikern finns dock ingen strikt metod att följa.¹³⁴

Den hermeneutiska cirkeln uppvisar i delar samma sorts pendlande eller spiralformade process som Karl Popper utvecklar med sin hypotetiskt-deduktiva metod. Popper talar inte om förförståelse men han menar att det inte går att göra observationer utan att ha förutsatt en teori, alltså en idé om hur verkligheten fungerar. Ytterligare en dimension får man med det popperianska kravet på falsifierbarhet. Popper menade att inget fullt ut kan bevisas, däremot kan det motbevisas. Därför måste den vetenskapliga processen hela tiden innehålla tester där man försöker falsifiera sin hypotes eller teori. Man kan förstå det som en spiral där problemet undersöks med tester av hypoteser som verifierar eller falsifierar hypotesen och där denna därmed förstärks eller måste modifieras för att sedan utsättas för nya test.¹³⁵ Inte helt olikt den hermeneutiska cirkeln som förutsätter fortsatt läsning för ny/fördjupad/alternativ förståelse. Men hur falsifierar man en tolkning av något?

Svaret är att det inte går. Det finns ingen absolut mening att falsifiera, dä-

132 Molander: 1998 s. 125

133 Molander: 1998 s. 125

134 Molander: 1998 s. 125f

135 Molander: 1998 s. 101ff

remot finns det mer eller mindre rimliga tolkningar. Tolkning bygger vidare på annan tolkning och genom ständig reflektion över själva tolkningsarbetet stärker jag min tolkning. Att kunna tolka och förstå det som visar sig, kräver att man också visar hur själva förståelseprocessen går till och under vilka villkor den sker. Att vara i tingen är inte så enkelt som det låter. Ludwig Wittgenstein menar att "[t]ingens för oss viktigaste egenskaper är fördolda genom sin enkelhet och alldaglighet".¹³⁶ Han menar att det är svårt att se det som ligger framför ögonen. Att människan inte ser de egentliga grundvalarna för sin forskning – om inte just detta slår henne. Att beforska det nära är kanske som att försöka se det alldagliga. Och försöka sätta ord på det – att benämna det. Att benämna något, säger Wittgenstein är ungefär som att hänga en namnbricka på föremålet.¹³⁷ Fast inte heller det är alltid så enkelt när vi befinner oss i olika språkspel och sätter olika termer på samma begreppsliga innebörd – eller tvärtom!¹³⁸

Förgivettaganden

Med Gadamers språkbruk kan man uttrycka det som att jag närmar mig mitt material med en förförståelse. Utan viss förförståelse är det omöjligt att tolka något. Min egen historia och situation kommer alltid att påverka hur jag förstår texten. Härav följer också att texter har en föränderlig betydelse eftersom den kommer att tolkas olika beroende på vem som gör tolkning, när och så vidare.¹³⁹ Som tänkande och reflekterande subjekt står man inför fenomenen. Andra, lika tänkande och reflekterande subjekt har sin kroppslighet och därtill hörande medvetande när de står inför samma fenomen. Men vetenskap kan inte vara solipsistisk, det vill säga bara utgå från mig själv. Erfarenhet som sådan, är inte vetenskap, menar Husserl. Den måste vara giltig för varje erfärande subjekt.¹⁴⁰ Eller som Gadamer (i engelsk översättning) uttrycker det:

Rather, a person trying to understand a text is prepared for it to tell him something. That is why a hermeneutically trained consciousness must be, from the start, sensitive to the text's alterity. But this kind of sensitivity

136 Wittgenstein: 1992 s. 63

137 Wittgenstein: 1992 s. 17

138 Wittgenstein: 1992 s. 14ff

139 Bergström & Boreus: 2000 s. 26

140 Husserl: 2002 s. 131

involves neither "neutrality" with respect to content nor the extinction of one's self, but the foregrounding and appropriation of one's own fore-meanings and prejudices. The important thing is to be aware of one's own bias, so that the text can present itself in all its otherness and thus assert its own truth against one's own fore-meanings.¹⁴¹

När det gäller just min relation till texten såsom dess uttolkare kan man säga att jag har en riktadhet i min läsning som påverkas både av min politiska bakgrund och av min roll som genusforskare. Det är här Svenaeus blir riktigt intressant för mig. Med utgångspunkt i den aristoteliska kunskapsformen *fronesis*¹⁴², och med hjälp av fenomenologin och den moderna hermeneutiken menar han att man kan skapa en bättre förståelse av praktisk kunskap. För mig blir det intressant i relation till den praktiska kunskap jag själv besitter i politik och som gör något med mig i mötet med det politiska material jag undersöker. Enligt Svenaeus var den praktiska klokskapen, *fronesis*, för Aristoteles en "i högsta grad en politisk kunskap och handlingsförmåga" som inte enbart är "tillämpbart för politiker, utan också för andra företrädare för relationsbaserade yrken".¹⁴³

Själv är jag inte längre yrkespolitiker men jag har varit och min erfarenhet därav påverkar min tolkning.¹⁴⁴ Att ha praktisk kunskap, skriver Svenaeus,

141 Gadamer: 2002 s. 316

142 Aristoteles skiljer mellan olika kunskapsformer. Med *episteme* menar han den vetenskapliga kunskapen att veta att, *techne* är praktisk-produktiv kunskap att veta hur, *fronesis* är praktisk klokskap, det goda omdömet att veta när. Det finns också fler former som han utarbetade i den *Nikomachiska etiken*. (Svenaeus: 2009 s. 20f. Se också Holm: 1993 s. 184ff)

143 Svenaeus: 2009 s. 23

144 När föreställningar om genusvetenskap framträder i mitt material är det föreställningar om min vardagliga aktivitet på institutionen som framträder. En proposition säger också något om politikens vardagsliv. Den är en produkt av förhandlingar mellan olika politiska intressen. De som varit involverade i dessa förhandlingar kan peka ut vem som drivit vilka förslag, när det bestämdes att ett särskilt förslag skulle få finnas med, vad som strukits och så vidare. Min tidigare bakgrund som politiker gör att jag också till viss del läser texten som en förhandling. Ett exempel på vad jag menar inträffade när jag under arbetet hittade en annan regeringsstatsning. I en proposition föreslogs att 3,5 MKR skulle satsas på forskning om kulturens roll för folkhälsan. Man skulle kunna läsa denna statsning som ett ingrepp i den vetenskapliga friheten, som en politisk klåfingrighet att styra forskningen. Som före detta politiker läser jag den i stället som en del i ett förhandlingsspel mellan den styrande majoritetens partiföreträdare. Jag tänker att förslaget nog inte emanerar från respektive partiers forskningspolitiker utan från

innebär att känna till meningsmönstren och kunna röra sig i dem på ett obehindrat sätt. När jag öppnar en statlig utredning eller läser riksdagsmotioner känner jag mig hemmastadd; jag är-i-världen, för att tala med Heidegger, dvs här den politiska i-världen-varon. Svenaeus argumentation för varför ett fenomenologiskt förståelsebegrepp är givande för att närma sig praktisk kunskap får mig att förstå mitt eget intresse för det fenomenologiska görandet. Att vara medveten om detta och den förförståelse det ger gör inte min förståelse av texten lättare. Tvärtom menar Gadamer, men det underlättar att vara medveten om sina förgivettaganden för att inte missuppfattningar som grundas på dem ska uppstå.¹⁴⁵ Jag måste rubba den naturliga attityden.

Antropologen Cerroni-Long diskuterar insider/outsider perspektiv i antropologisk forskning och skiljer dessutom mellan att vara "native" och att vara en "insider". Vad gäller den senare distinktionen säger hon att "knowledge does not flow automatically from either type of conditions, but access to knowledge does".¹⁴⁶ Hon menar att "hur"-frågor i forskningen måste besvaras genom såväl en tydlig beskrivning av metodologiska val som genom att organisera de resultat som följer av dessa val på ett sätt som lyfter fram hur de på olika sätt hänger samman. "A true insider anthropology, then, is a reflexive form of native anthropology, implying so much more than simply 'practice at home'."¹⁴⁷ Hon understryker att det krävs ständig reflektion över våra egna "bias" för att kunna urskilja vad som är personligt och vad som är kulturspecifikt. För Cerroni-Long betyder detta att man försöker utveckla en "theory of practice" genom att fastställa den kulturella matrisen av forskningsintressen, det vill säga olika sätt att definiera forskningsproblem och metoder att lösa dem på.

kulturpolitiker eller möjligen folkhälsopolitiker. När jag ser satsningen på 3,5 MKR "hör" jag den politiska förhandlingen. Jag undrar vad som låg i den andra vågskålen? En satsning på fordonsforskning? Kanske var det så att man i regeringsdeklarationen bestämt att folkhälsoperspektivet ska genomsyra all politik. Ett sätt att göra det på det forskningspolitiska området kan vara en satsning som denna. Detta må ses som fria spekulationer från min sida. Det belyser ändå hur min levda erfarenhet påverkar mitt sätt att närma mig texterna.

145 Gadamer: 2002 s. 316

146 Cerroni-Long: 1995 s. 8

147 Cerroni-Long: 1995 s. 11

En genusforskares janusansikte.

Det blir därför nödvändigt att klargöra både för mig själv och för min läsare att jag inte är en ideologiskt oskyldig betraktare av forskningspolitiken. Högst påtagligt framstod detta för mig den 23 oktober 2008, när forskningsminister Lars Lejonborg (FP) presenterade sin forskningsproposition. Den position varifrån jag startade mitt läsande av propositionen som fått namnet *Ett lyft för forskning och innovation* var påverkad av mitt engagemang i Sveriges Genusforskarförbund.¹⁴⁸ Sedan den borgerliga regeringen tillträdde hade många rykten florerat om vad som skulle komma att hända med forskningspolitiken. Mer pengar, var ett vallöfte som inte minst forskningsministerns eget parti drev i valrörelsen. Mer makt åt universiteten och forskarna själva likaså. Samtidigt hade just genusforskning fått klä skott för en hel del kritik från en del borgerliga politiker. Det fanns en oro från genusforskarhåll att regeringssatsningar på genusforskning skulle försvinna. Att genusforskning inte längre skulle lyftas fram som angelägen och prioriterad forskning.

Året innan hade genusforskarförbundet i en särskild skrivelse till utbildningsdepartementet försökt lyfta fram så väl behovet av genusforskning som de behov forskningsfältet hade. Mitt betraktande av propositionen var självfallet präglad av de behov och formuleringar jag själv, som styrelseledamot i genusforskarförbundet, aktivt medverkat till att formulera. Samtidigt påverkades mitt läsande också av att jag i mitt forskningsarbete dagligen arbetade med tidigare forskningspropositioner. Detta års forskningsproposition hade mycket väl kunnat vara en del av mitt empiriska material. Mitt "skådande av sakerna", som Husserl skulle ha uttryckt det, blev också avhängigt av ämnet för mitt avhandlingsarbete. 2008-års proposition föll in i raden av forskningspropositioner, betänkanden, motioner och annat material från den nästan trettioåriga historia som jag undersökt. Talet om genusforskningen i det undersökta materialet, fick vid läsandet av årets forskningspolitiska proposition en fortsättning bortom mitt empiriska material. Mitt eget (politiska) tal om genusforskningen via genusforskarförbundet blev en del av detta fortsatta tal. En artikel jag sedermera kom att skriva tillsammans med professor Inger Lövkrona som var förbundets ordförande hade, om analysperioden varit längre, kunnat utgöra

148 Ideell intresseförening för genusforskare, bildad 2006. Jag satt i styrelsen för förbundet 2007–2009

en del av mitt empiriska material. Endast den tidsmässiga avgränsningen räddar mig från detta öde.

Forskarpositioner

Även om jag inte analyserar min egen artikel så måste jag ändå hantera och synliggöra min position och eventuella "bias" orsakade av denna. Feministfilosofen Alessandra Tanesini ställer i boken *An Introduction to Feminist Epistemologies* Louise M Antonys fråga "how do we tell the good bias from the bad bias".¹⁴⁹ Tanesini problematiserar den traditionella bilden av god vetenskap som förknippad med värdeneutralitet. I den mening värderingar ska/kan finnas med i traditionell vetenskap är det i "the context of discovery" alltså när hypotesen formuleras. I det andra ledet av vetenskapen "the context of justification" där hypoteserna ska prövas och bevisas antas värdeneutralitet föreligga. För att detta ska kunna ske krävs regler och beprövade metoder. Genom metodologisk medvetenhet kan subjektiva influenser undvikas. Så småningom kommer hon dock fram till en distinktion där dålig vetenskap ofta anses komma från bruket av ovanliga vetenskapliga praktiker. Detta som en motsats till "science as usual" som förstås som oproblematiserad per se.¹⁵⁰ För Tanesini leder det till slutsatsen att den metodologiska genomskinlighet som traditionell vetenskap eftersträvar måste följas av en epistemisk genomskinlighet eftersom ingen forskarposition är värdeneutral. Genom epistemisk tydlighet kan feministiska värderingar vara ett sätt att förbättra standarden för forskningen genom att bland annat tillföra en medvetenhet om varför vissa antaganden blir lättare att göra än andra och vilka alternativa antaganden som kan göras istället.¹⁵¹

Rosanvallon går egentligen ännu längre när han säger att det behövs en "omvärdering av *förhållandet mellan intellektuellt arbete och medborgerligt och politiskt engagemang*".¹⁵² Själv menar han sig inte se någon avgörande skillnad mellan vad han publicerar som akademiker och som politiskt och socialt engagerad medborgare. Hans intention är att väva samman sitt samhällsengagemang med det akademiska. Samtidigt som han uttrycker denna önskan är han

149 Tanesini: 1999 s. 86

150 Tanesini: 1999 s. 82

151 Tanesini: 1999 s. 88ff

152 Rosanvallon: 2009 s. 85 (författarens kursiv)

medveten om att det bara är ett fåtal inom akademien som accepterar detta sätt att se på politiskt engagemang och akademiskt arbete.¹⁵³ Jag ser inte heller min avhandling som ett politiskt inlägg. Samtidigt menar jag att det är naivt att tro att man som forskare kan hävda en opolitisk hållning, särskilt när man explicit forskar om politik. Jag vill bidra med ny förståelse av forskningspolitik och om genusvetenskap och om relationen mellan politik och forskning. Självklart är det en politisk handling. Min förhoppning är att bli läst också av människor utanför akademien, av politiker intresserade av forskningspolitik, jämställdhet och/eller genusforskning, och där få någon form av betydelse. Texten kommer att tolkas politiskt och därmed naturligtvis också vara det, även om det är omöjligt att på förhand veta på vilket sätt och hur.

Handlingar och aktörer

För mig ger texterna en möjlighet att gå på besök i beslutsgångar och lyssna till de diskussioner som leder fram till för genusforskningen väsentliga beslut. Beslut med en högst materiell innebörd som kommit att påverka möjligheterna för etablerandet av detta forskningsfält i Sverige. Därmed menar jag att det också är nödvändigt att ge en närmare beskrivning av hur satsningarna kommer till. Jag menar att det är av intresse ur såväl ett genusvetenskapligt historio-grafiskt perspektiv som ur ett allmänt forskningspolitiskt perspektiv hur sambandet mellan politiska beslut och etablerandet av nya forskningsfält kan visa sig. Självklart försiggår inte riksdagsbesluten, så som de framträder i riksdags-trycket, på en isolerad ö. När jag beskriver forskningspolitiken som en 'plats' för materialisering av idéer förutsätter det aktörer. I de texter jag undersöker återfinns och framträder dessa, ibland i dialog, inte sällan refererande varandra. Kontakter bortom det som ger avtryck i texterna har förevarit, både mellan politikerna själva och med forskarvärlden, myndigheter, kvinnorörelsen och andra intressenter. Att sådana kontakter varit väsentliga förefaller otvetydigt.

Jag beskrev tidigare att jag i min egen vardag ser spår och lämningar av de satsningar som gjorts inom ramen för forskningspolitiken. Jag ser både materiella och andra resultat av fattade beslut och genomförda satsningar. I materialet framträder också aktörerna som "verkliga" människor. Människor jag

153 Rosanvallon: 2009 s. 87

mött under min tid på universitet, etablerade genusforskare som dyker upp i rapporter från förr som unga doktorander på konferenser, i intervjuer eller som författare. Eftersom det är ett politiskt material dyker också politiker upp som ministrar och riksdagsledamöter. Fler av dem har jag också mött under min egen tid i politiken. Nej, jag är ingen oskyldig betraktare. När Rosanvallon skriver om den politiska historien som att rekonstruera ett sökande "i vilket vi själva i viss bemärkelse är nedsänkta"¹⁵⁴ blir det högst påtagligt för mig.

Dessa aktörer jag möter i materialet är inbegripna i processer, i handlingar, förhandlingar om begreppsinnehåll, mål och mening. De är inbegripna i de konflikter som materialet rymmer och som det är min uppgift att undersöka för att förstå och beskriva hur förändringen sker. Politisk historia är inte en linjär utveckling där byggsten läggs till byggsten. Snarare, och här följer jag åter Rosanvallon, är det en "sammanlänkning mellan begrepp och händelser".¹⁵⁵ Undersöker jag begreppsutvecklingen måste jag således också undersöka de händelser inom det politiska systemet som leder fram till satsningarna.

Man skulle kunna säga att politiker, forskare och tjänstemän tillsammans bidrar till en samproduktion av forskningspolitiken där politikerna fattar besluten som forskarna är beroende av för att kunna utföra sin forskningsuppgift. Å andra sidan är politikerna beroende av forskarna inte minst för att legitimera politiken, men också för fördjupad kunskap om vad som bör/kan göras åt olika problem. Att undersöka vad som är/blir/uppfattas som ett "problem" är därmed i sig nödvändigt för att begripliggöra satsningarna. Rosanvallon gör just svaret på frågan om vad som uppfattas som ett problem, till utgångspunkt för den filosofiska historien över det politiska.¹⁵⁶ Policyforskaren Carol Lee Bacchi beskriver något liknande när hon talar om "the need to uncover problem representations and to see where they, and by implication, where they do not, lead."¹⁵⁷

Problemrepresentationer

Rosanvallons definition av det politiska är en process "som, genom deliberation

154 Rosanvallon: 2009 s. 80

155 Rosanvallon: 2009 s. 92

156 Rosanvallon: 2009 s. 69

157 Bacchi: 1999 s. 4f

om normerna för deltagande och fördelning, möjliggör konstituerandet av en ordning accepterad av alla".¹⁵⁸ För honom blir det därför viktigt att "förstå formeringen och utvecklingen av de representationssystem som bestämmer hur individer och sociala grupper agerar och tänker kring den gemensamma tillvaron".¹⁵⁹ Rosanvallon beskriver den filosofiska historien över det politiska som förståelseinriktad och interaktiv. Det interaktiva visar sig i "hur de institutioner och händelser som utgör en politisk kultur kombineras i mer eller mindre stabila politiska former".¹⁶⁰ Därför blir det viktigt att hitta både det som binder samman och det som avviker. Att leta efter det som kan förklara det tvetydiga och instabila likväl som det framgångsrika. Det är en förståelsesdriven metod som omöjliggör en objektivistisk hållning. Det är inte den slutgiltiga formen som är av intresse – satsningen så som den kom att ta form – utan vad Rosanvallon vill fånga är "historien under det att den skapas".¹⁶¹ Han vill rekonstruera aktörernas situationer för att kunna spåra en "genealogi över de möjligheter och begränsningar som strukturerade deras synfält".¹⁶² För mig blir frågan vad som är "möjligt" att säga om genusforskning i en forskningspolitisk kontext och vad som inte (kan) sägas?

Enligt Rosanvallon förändras representationer av det offentliga livet i takt med utvecklingen av olika institutioner och de former för reglering och förbindelser som finns där. För att förstå representationerna och vad de gör räcker det inte med att läsa "berömda texter", man måste ta hänsyn till "händelsernas och institutionernas historia", likväl som det är nödvändigt att "studera ordens historia och språkets utveckling".¹⁶³ För att göra det måste man identifiera de *historiska noder* "kring vilka nya politiska och sociala rationaliteter organiserar sig".¹⁶⁴ Forskningspolitiken 1970–2000 skulle kunna var en sådan nod där representationer begripliggörs. Representationer som inte ligger utanför

158 Rosanvallon: 2009 s. 67 Deliberation (latin *delibera* 'tio, av *deli* 'bero, 'överväga', 'rådslå', 'överlägga'), överläggning, rådslagning, diskussion eller debatt, oftast i politiska sammanhang. (www.ne.se 2009-08-04)

159 Rosanvallon: 2009 s. 69

160 Rosanvallon: 2009 s. 75

161 Rosanvallon: 2009 s. 75

162 Rosanvallon: 2009 s. 76

163 Rosanvallon: 2009 s. 72

164 Rosanvallon: 2009 s. 70

aktörerna, utan som blir till i en process där samhället ständigt reflekterar över sig självt.¹⁶⁵

Carol Lee Bacchi har utvecklat en metod där hon undersöker just problemrepresentationer i policytexter. Hon kallar den What's the problem? metoden, (eller What's the problem represented to be? (WPR) som hon numer kallar den).¹⁶⁶ Bacchi lämnar egentligen lösningarna på problemen, förslagen, därhän och utgår istället från att varje policyförslag inom sig rymmer en uttalad eller outtalad problemanalys. Istället hamnar, vad hon kallar, 'problemrepresentationen' i fokus. Hennes sätt att bedriva policystudier bygger på att uppmärksamma den diskursiva konstruktionen av problem i ett policyförslag eller i debatten om detsamma. För Bacchi är alltså inte själva förslaget, i mitt fall satsningar på genusforskning, det intressanta. Istället sätter hennes metod fingret på genusforskningens meningsskapande genom att fråga vilka problem som ska lösas med hjälp av mer genusforskning?

Med 'problemrepresentation' vill Bacchi fånga ett primärt intresse för hur problem beskrivs, underförstådda orsakssamband och vilka implikationer dessa medför.¹⁶⁷ Att arbeta med hjälp av What's the problem? metoden betyder att ideal som ekonomisk tillväxt eller jämställdhet ses som begrepp som måste analyseras istället för att se dem som utgångspunkter för policyskapande.¹⁶⁸ Genom att fokusera representationer och tolkningar sätts fingret på hur diskurser, här definierat som hur språk, begrepp och kategorier, används för att forma en fråga eller ett problem.¹⁶⁹ Bacchi påpekar att What's the problem? metodens språkbruk inte rymmer något antagande om en verklighet bortom representationen. Hon menar att metoden ryms inom en postpositivistisk, postmodern forskningsinriktning. Inom denna tradition ser hon dock skillnader inte minst när det gäller förhållandet till den sociala världen.

165 Rosanvallon: 2009 s. 69

166 Bacchi: 1999 (Våren 2009 publicerade Bacchi *Analysing Policy: What's the problem represented to Be?* Jag har dock utgått från den tidigare boken)

167 Bacchi: 1999 s. 36

168 Bacchi: 1999 s. 33

169 *Representation* är ett komplicerat och väsentligen omtvistat begrepp. Bacchi understryker att hon använder representationsbegreppet i relation till diskursbegreppet. För att visa hur hänvisar hon till Stuart Hall's definition av diskurser: "a group of statements which provide a language for talking about – i.e. a way of representing – a particular type of knowledge about a topic" (Bacchi: 1999 s. 39, 199).

Med hennes beskrivning framträder två grupper. Å ena sidan skeptiker, som menar att representationer aldrig är tillförlitliga. Å andra sidan bejakare (affirmatives) som menar att det ändå är meningsfullt att försöka representera den sociala världen även om det blir inexakt. Hon talar om 'postmodern materialism' och ser skillnaden mellan de två ståndpunkterna som att "the sceptics arguing for no reality outside the text, while affirmatives insist on the ability to judge the impact of texts on a world in some way 'outside'."¹⁷⁰ Bacchi menar att man genom fokus på hur problemen representeras i texter och vad detta leder till, kan undvika att helt "fastna" i språket. Hon hänvisar till Nancy Fraser och menar att tolkningar inte enbart är representationer utan att de också leder till handlingar och interventioner. Just därför kan och måste man intressera sig för vad för slags intervention som blir följden av en viss sorts representation.¹⁷¹ What's the problem metoden ger, menar Bacchi "a shift in focus from the role of values in policy making to the production of meaning".¹⁷²

För Bacchi är det alltså inte är meningsfullt att se målet med policyn som oberoende av hur det talas om eller representeras, vare sig i den politiska debatten eller i förslagen. Varje beskrivning av en fråga eller ett problem är i sig en tolkning och tolkningar innebär alltid avgöranden och val.¹⁷³ Detta leder obönhörligen till att policyförslag innehåller tolkningar och följaktligen representationer av 'problem'. Just därför, menar hon, krävs att man ändrar fokus för analysen från att se policyn som en ansträngning att hitta en lösning på problemet, till att i stället se policies som bestående av konkurrerande tolkningar eller representationer av politiska frågor. Själva frasen "What's the problem represented to be?" syftar till att provocera fram en analys som tar sin utgångspunkt i hur "problemet" i policyn eller förslaget representeras, hur det beskrivs, och vilka föreställningar och antaganden som finns inbäddade eller förgivettagna i den problemrepresentation som ges. Vidare syftar detta sätt att närma sig policyfrågor till att undersöka vilka effekter som blir följden av just detta sätt att representera problemet.

170 Bacchi: 1999 s. 38

171 Bacchi: 1999 s. 39

172 Bacchi: 1999 s. 39

173 Bacchi: 1999 s. 1

När jag säger mig vilja beskriva och diskutera villkor och ramar för hur genusvetenskapens meningsskapande regleras och interagerar med vad som sker i forskningspolitiken, kan det, för att återgå till Rosanvallon förstås som en analys av "hur de institutioner och händelser som utgör en politisk kultur kombineras i mer eller mindre stabila politiska former".¹⁷⁴ Eller, för att tala med Bacchi, att ha fokus på representationer och tolkningar sätter fingret på hur diskurser används för att forma en fråga eller ett problem. Annorlunda uttryckt skulle man kunna säga att studieobjektet inte längre är problem utan problematiseringar av representationer.

När man talar om diskursiva praktiker och representationer ligger det förstås nära till hands att benämna det man gör 'diskursanalys'. Diskursanalytiker är intresserade av hur språkliga mönster skapar mening och bestämmer hur vi talar om och förstår världen. Samtidigt görs diskursanalys på en mängd olika sätt i olika ämnen och av olika forskare. Avhängigt naturligtvis av respektive forskares teoretiska utgångspunkter. Är man diskursteoretiker i Laclau och Mouffes efterföljd får diskurserna en annan innebörd än om man arbetar med kritisk diskursanalys à la Fairclough. För ytterligare andra är 'diskurs' som ord bara synonymt med 'samtal'. Bacchi menar att 'diskurs' är ett bra exempel på "slippery concepts"¹⁷⁵. Förutom att det förekommer dispyter om vad som menas med sådana uttryck, finns också motsättningar när det kommer till relationen mellan språk och verklighet och frågan om relativism. 'Diskurs' verkar därmed vara vad en filosof eller statsvetare skulle kalla ett 'väsentligen omtvistat begrepp'. Det vill säga ett ord som ges olika värdeladdade betydelser av olika brukare. Den typen av ord finns det gott om i mitt material. 'Genus' är ett sådant ord, 'jämsällhet' ett annat. Jag skulle alltså kunna kalla det jag gör för begreppsanalys eller kanske ännu hellre policyanalys.

Det är det sätt som det som framträder skapar mening i policytexter jag kommer att undersöka, kontextualisera och problematisera i relation till det fält som beskrivs. Jag vill bringa ordning i argumentationen – antaganden och föreställningar – så att meningen med satsningar på genusforskning kan förstås

174 Rosanvallon: 2009 s. 75

175 Bacchi: 1999 s. 39

i ett sammanhang. Med 'mening' avser jag betydelsebärande element i texten som gör satsningarna begripliga i en politisk kontext. Inspirerad av Rosanval-lons totalhistoriska grepp förbehåller jag mig alltså rätten att vara eklektisk i mina teori- och metodval för att kunna skriva en (filosofisk) historia över det forskningspolitiska i relation till genusvetenskapen.

Läsanvisning

Jag har ovan beskrivit det fenomenologiskt inspirerade, eklektiska ramverk som min analys av de forskningspolitiska texter som utgör mitt material bygger på. Innan jag ger mig i kast med analysen krävs dock en presentation av material och dispositionen. Först materialet.

Materialet

Mitt primärmaterial består av riksdagstryck i form av propositioner, motioner, utskottsbetänkanden och protokoll från de 30 år jag undersöker. Därutöver har jag undersökt departementsskrivelser, rapporter från forskningsrelaterade myndigheter och betänkanden från statliga utredningar. Bara riksdagstrycket från de berörda åren uppgår till sådär 120 hyllmeter. Delar av det senare materialet finns i digitalt sökbar form. Det är alltså ett omfattande material som jag gått igenom manuellt, kanske allt för omfattande. Det innebär att jag för varje riksdagsår, genom att söka i index på orden 'jämförelseforskning', 'kvinno-forskning', 'könsforskning' och 'forskning' letat mig fram till relevanta motioner, propositioner och utskottsutlåtanden. När resultatet varit magert, vilket framförallt gäller de första åren, har jag letat mer specifikt på 'bibliotek' och 'professurer' eftersom det var vad jag väntade mig finna krav och satsningar på under denna tid. Av riksdagstrycket framgår också betydelsen av utredningar och rapporter från kommittéer och myndigheter.

Jag är väl medveten om att det är en osäker metod jag använt. Skillnaden mot dagens möjlighet att söka på ord i en pdf-fil är stor. Eftersom jag valt att ha en så lång undersökningsperiod blir möjligheten att "lusräsa" materialet begränsad. Jag menar dock att vinsten med att undersöka hela perioden, och möjligen missa något, är större än att göra en snävare avgränsning med större säkerhet. Min poäng är det långa perspektivet, att följa en utveckling över tid, snarare än att göra detaljanalys av en specifik situation. Det ger mig en nar-

rativ möjlighet. Jag kan med detta långa perspektiv se förändringar över tid och på så sätt följa det genusvetenskapliga fältets framväxt ur ett forskningspolitiskt perspektiv.

Ytterligare en komplicerande faktor är att såväl forskningspolitiken som riksdagsarbetets ordning förändrats vid flera tillfällen under den undersökta perioden. Detaljstyrningen har i påtaglig grad minskat. För den som bara läst moderna forskningspropositioner kan det vid första anblicken bli något chockartat att läsa om hur man i riksdagen tidigare fattade beslut om professorsutnämningar med namn och institutions nämnande. Forskningspropositioner infördes under 80-talet, innan dess hittar man de väsentliga skrivningarna i statsverkspropositioner. Även andra stora förändringar skedde under den undersökta perioden. Tvåkammarriksdagen avskaffades, budgetarbetet förändrades, liksom sättet att skriva texter.

Analys i fyra delar

Analyserna kommer att presenteras i fyra kapitel där jag närmar mig materialet från olika håll och med delvis olika metoder. Inledningsvis i varje kapitel kommer jag att närmare presentera vad jag vill åstadkomma. Nedan följer en kortfattad beskrivning av vad jag vill åstadkomma med de olika kapitlen. Därutöver kommer jag, i ett avslutande kapitel, att återvända till syfte och frågor för att sammanfatta och knyta ihop resultatet av mina ansträngningar.

Termer och begrepp

I de texter jag undersöker förekommer en mängd ord för det forskningsfält som idag vanligen går under namnet 'genusforskning'. 'Könsrollsforskning', 'kvinnoforskning', 'jämställdhetsforskning' och 'feministisk forskning' är vanliga benämningar som ibland avlöser varandra och ibland lever sida vid sida. 'Könsteori' och 'feminologi' är andra benämningar som dyker upp. Att man inte alltid är överens om vad termerna står för blir uppenbart när man läser materialet. Så förs till exempel en omfattande diskussion om jämställdhetsforskning både vad gäller termen som sådan och vad jämställdhetsforskning egentligen är och kan vara.¹⁷⁶

176 Se tex UHÄ-rapport 1978:22

När ett analytiskt uttryck som till exempel 'genus' införlivas i den politiska terminologin händer det saker. En sådan sak kan vara att uttryckets betydelse omförhandlas. Det kan tömmas på innebörd, få ny betydelse eller bli synonymt med något annat. Att 'genus' ofta används som en synonym för 'kön', 'socialt kön' eller för 'könsroll' i den politiska eller för den delen mediala diskussionen är för mig tydligt. Användandet av 'genus' kan också vara ett sätt att markera att man "hänger med" i den teoretiska utvecklingen. Oavsett vad som händer med begreppets innehåll så är det inte orimligt att anta att det också kommer att påverka innebörden i politiken på området. I kapitel 3 kommer jag att ägna mig åt att spåra terminologiska förändringar och begreppsliga förskjutningar i mitt material.

Händelser och aktörer i det politiska

Ovan beskrevs hur undersökningsmaterialet består av dels riksdagstryck och dels utredningar och rapporter. Ett särskilt kapitel kommer att ägnas åt vad som händer inom den parlamentariska ordningen. Jag undersöker här förslagen som läggs av regeringar och av riksdagsledamöter, men också besluten som på olika sätt varit avgörande för forskningsfältets organisering. I stora delar har jag här en deskriptiv ansats där jag vill presentera innehåll i de förslag och beslut som framträder. Samtidigt vill jag spåra motsättningar och avvikelser i materialet, liksom vilka förbindelser och släktskap som finns mellan olika händelser och aktörer över tid. Det är riksdagstrycket som utgör primärmaterialet för kapitel 4. I detta material framgår också betydelsen av utredningar och rapporter från kommittéer och myndigheter. Betydelsen av dessa texter framgår genom hänvisningar och referat. Det omfattande och rika material som dessa texter utgör kommer att ägnas analyser i kapitel 5 och 6.

Problemrepresentationer

I kapitel 5 och 6 kommer huvudfokus att ligga på de föreställningar och antaganden som ligger till grund för det sätt som genusforskningen representeras att undersökas. Materialet utgörs i första hand av rapporter, utredningsbetänkande och liknande. Detta material är att betrakta som underlag för mycket av det som händer i det politiska. Här hittar man analyser och förslag som tagits fram av myndigheter och statliga utredningar. Aktörerna är ofta tjänstemän,

utredare och forskare som beskriver och analyserar en situation och lägger förslag på åtgärder.

Syftet med dessa kapitel är att identifiera och analysera den begreppsliga logik som stöttar upp det sätt varpå genusforskning (jämställdhets-, kvinnoforskning) representeras. I kapitlet vill jag visa på det förgivettagna, det vi förutsätts förstå för att ge mening åt problemrepresentationen. Det handlar om både ontologiska och epistemologiska antaganden. På samma sätt kommer det som förblir oproblematiserat i materialet att synliggöras. Det handlar om tystnader, frånvaron av tal om vissa frågor eller sätt att tala om frågan. En reflektion över saker och perspektiv som tystas genom den problemrepresentation som görs. Jag kommer att göra detta genom att tematiskt diskutera några väsentliga frågor där problemrepresentationen blir tydlig.

Måhända skiljer sig de facto det jag gör i kapitel 5 kanske inte på ett avgörande sätt från det jag gör i kapitel 6. Materialet är det samma, liksom representationerna. Det är i den tematiska inriktningen liksom i de teoretiska referenserna som skillnaden i perspektiv märks.

Kapitel 3 | Om orden och deras betydelse

Man brukar säga att jämställdhet som politikområde etableras i början av 70-talet. Termen 'jämställdhet' har dock en längre historia. Den liberala författaren och debattören Eva Moberg uppges ofta var den som började använda detta ord för att tala om jämlikhet mellan könen. Hon använde uttrycket 'jämställdhet' i en artikel i antologin *Unga liberaler* (1961) där hon för en diskussion om kvinnans två roller – den som vårdare av hem och barn och den som yrkesarbetande – och mannens enda. Istället ville hon att båda könen skulle jämsställas. Både män och kvinnor skulle förvärvsarbeta och försörja sig själva och båda skulle ta ansvar för hem och barn.¹⁷⁷ Redan 1938 hade dock Alva Myrdal använt termen i betänkandet *Gift kvinnas förvärvsarbete*.¹⁷⁸ Drygt tio år efter Mobergs, 1972, tillsätter statsminister Olof Palme Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor, viket på allvar etablerar ett politikområde under denna beteckning i Sverige.

Kampen för det man ville uppnå med jämställdheten – det begreppsliga innehållet – har dock en längre historia. Rättvisa villkor mellan män och kvinnor är en fråga som föds med jämlikhetstanken under upplysningstiden. Runt förra sekelskiftet talade man om 'kvinnosaken'. Den stora frågan då gällde

177 Karlsson: 1990 s. 99

178 Mark: 2007 s. 14, (Betänkandet som hänvisas till är SOU 1938:47)

medborgerliga rättigheter. Under vissa tider har debattens vågor gått höga, under andra har hela diskussionen fört en tynande tillvaro. Som politiskt sakområde har den dock funnits där både inom det parlamentariska systemet och i aktivist- och folkrörelsesammanhang. Att frågorna åter lyftes på 60-talet var avhängigt ett nyvaknat intresse för kvinnokamp och feminism som svepte över världen och som också kom att påverka den traditionella politiken. Den andra vågens kvinnorörelses stora bidrag blev inte minst att flytta frågor om det som tidigare uppfattats tillhöra det privata till en politisk nivå. Under senare år har dock något hänt med språkbruket. I den politiska diskussionen hör man idag allt som oftast frågan uttryckas som 'det här med genus och jämställdhet'.

Uttrycket 'genus' introduceras i Sverige i mitten av 80-talet i den akademiska miljön. I en artikel i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1988 argumenterar Yvonne Hirdman för att genus och genusystem är användbara begrepp i kvinnoforskningen. Hennes förslag är att genus ska sätta namn på "den alltmer komplicerade kunskap vi har om 'manligt' och 'kvinnligt', vår allt större förståelse av hur manligt och kvinnligt 'görs'."¹⁷⁹ Hon vill se en utveckling från begreppet 'könsroll', via 'socialt kön' till 'genus', som hon ser som en mer symbiotisk kategori än 'roll' och 'socialt kön'. Men genus är inte ett oomtvistat begrepp, tvärtom. Judith Butler menar att genus inte bara kan åsyfta ett på förhand givet köns kulturella innebörd. Genus måste också "designate the very apparatus of production whereby the sexes themselves are established." Butler visar hur genus inte förhåller sig till kulturen som kön till naturen. Att genus också är det diskursiva/kulturella medel genom vilket 'könad natur' eller 'ett naturligt kön' skapas och etableras som något fördiskursivt. Frågan hon ställer är: "How, then, does gender need to be reformulated to encompass the power relations that produce the effect of a prediscursive sex and so conceal that very operation of discursive production?"¹⁸⁰

Som så många andra understryker dock Eva Gothlin att genusbegreppet varit betydelsefullt för att avvisa essentialistiskt och biologistiskt tänkande. Hon menar att en risk med att använda uttrycket kön är att det lätt missförstås på så sätt att könsskillnader och det 'naturgivna' könet tas för givet. Som analytisk

179 Hirdman: 1988:3 s. 51

180 Butler: 1999 s. 11

distinktion har kön/genus varit fruktbar, menar Gothlin och pekar inte minst på Butlers dekonstruktion av begreppen och hennes kritik av biologiseringen av kön.¹⁸¹ När ett analytiskt uttryck som 'genus' införlivas i en politisk terminologi händer det dock saker.

Jag kommer i detta kapitel att undersöka hur språkbruket i forskningspolitiken förändrats över tid. För att beskriva interaktionen mellan texter, och mellan olika aktörer, är frågan om fältets benämning också ett belysande exempel. I valet av terminologi visar sig dessutom hur skillnader i vilket begreppsligt innehåll man ger orden kan avspegla och/eller gömma meningsmotsättningar och skilda förståelser av väsentliga företeelser. Förändringar i språkbruket kan naturligtvis också visa på forsknings- och teoriutveckling, på att ny förståelse kräver nya ord att uttrycka sig med. När det blir diskussion om benämningen kan det bero på olika saker. Det kan handla om att man inte är överens, att orden är vaga eller att man talar om olika saker. Wittgenstein säger att "[e]ndast den frågar på ett meningsfullt sätt efter benämningen som redan vet vad han skall göra med den".¹⁸² För mig betyder det att det bara blir intressant att diskutera benämningar för dem, för vilka dessa får politisk betydelse. Om det inte spelar någon roll vilka ord man använder finns det ingen idé eller intresse av att diskutera frågan. Alltså blir det intressant att undersöka de tillfällen då namnet förändras och förhandlas.

Orden som används

Vid undersökningsperiodens början heter det 'könsrollsforskning'. Året är 1969 och Olof Palme tar, på Nordiska kultur- och utrikesministermötet i Helsingfors, upp "frågan om könsrollsforskning och könsrollerna i undervisningen".¹⁸³ I den rapport som ministermötet beställer diskuteras behovet av kunskap om könsroller och behovet av jämställdhet i undervisningen på olika nivåer. De termer som används är 'könsroll' och 'jämställdhet'. Om forskning säger man att

trots en till synes stor mängd data om könen ställning och beteende i samhället finns det tämligen lite forskning och kunskap om möjligheter och me-

181 Gothlin: 1999 s. 12f

182 Wittgenstein: 1992 s. 25 (I svensk översättning av Anders Wedberg)

183 Nordisk Udredningsserie 6/72 s. 7

toder att – särskilt inom och genom utbildningen – åstadkomma verkliga förändringar i köns ofta stereotypa intressen, motiv, självuppfattning, attityder och förväntningar på sig själva och varandra i olika livssituationer.¹⁸⁴

Vid slutet av undersökningstiden, nästan trettio år senare, i ett betänkande från kommittén för översyn av den svenska forskningspolitiken (U 1997:09) som gick under namnet Forskning 2000 skriver utredarna att

Genusforskning och jämställdhet mellan kvinnor och män inom forskningen blandas ofta samman. Det är dock skilda frågor, även om de har beröring med varandra genom att kvinnor – i varje fall hittills – i större utsträckning än män valt att arbeta med genusforskning.¹⁸⁵

Vidare beskriver utredningen att "genusforskare forskar i ett genusperspektiv, vilket innebär att de riktar strålkastarna mot förhållandet mellan könen i syfte att öka kunskaperna och medvetenheten om könets betydelse och konsekvenser".¹⁸⁶

När man jämför texterna framgår det att delvis nya ord används. 'Genus' har ersatt 'könsroll', medan 'jämställdhet' fortfarande är en gångbar term. Första gången 'genus' används i samband med kön i Sverige brukar, som nämndes inledningsvis, ofta tillskrivas Yvonne Hirdmans KVT-artikel från 1988.¹⁸⁷ Behovet av ett svenskt ord för att kunna tala om det, som man i anglosaxiskt språkbruk kommit att benämna 'gender', tar hon dock upp redan i en rapport från universitets och högskoleämbetet 1984. Hon diskuterar där behovet av en kurs på grundnivå som skulle "ge elementa i vad som med en närmast översättbar amerikansk term kallas för the Gender System".¹⁸⁸

När Hirdman beskriver 'gender' som ett närmast översättbart ord pekar

184 Nordisk Udredningsserie 6/72 s. 34

185 SOU 1998:128 s. 101

186 SOU 1998:128 s. 102

187 Hirdman KVT 1988:3 Se också Hirdman i *Genusystemet : teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning* (Rapport / Maktutredningen, 23 1988). Hirdman, liksom Eva Gothlin (1999) har dock antropologen Don Kulicks inledning i boken *Från kön till genus: kvinnligt och manligt i ett kulturellt perspektiv* (Kulick & Bjerén, Gunilla (red) 1987) som första svenska användning av termen.

188 UHÄ-rapport 1984:1 s. 26

det mot ett behov. Hon kunde ju lika gärna ha skrivit att det behövdes en kurs med 'kvinnoperspektiv' eller om 'jämslälldhet', två vid den tiden ofta använda termer. Dessa benämningar hade dock varit föremål för en omfattande debatt. Som man kan se av Palmes inlägg talade man i början av 70-talet om behovet av kunskap om könsroller och om könsrollsforskning. Detta var en särskild forskningsinriktning som främst bottnade inom sociologiämnet. Tidiga svenska företrädare var Rita Liljeström och Edmund Dahlström. Även inom andra områden talade man dock i termer av könsroller. I Uppsala tog litteraturvetaren Karin Westman Berg redan 1967 initiativ till ett könsrollsseminarium som efterhand kom att intressera forskare från olika discipliner. Att detta inte var en helt självvald term framgår av en text av Westman Berg från 1978. Där hon beskriver ordet 'könsroll' som ett kamouflage för ordet kvinna. I en parentes skriver hon

Textanalys från könsrollssynpunkt skulle rätteligen ha hetat "från kvinnosynpunkt", vilket bromsades av sakkunniga inom skolvärlden. Med en sådan rubrik skulle ingen manlig lärare ta den i sin hand och använda den, ansågs det.¹⁸⁹

En uppfattning som blir intressant i relation till historieämnet där man, inte minst under Gunnar Qvists ledning, benämnde forskningen 'kvinnohistoria'. Samma term går igen i namnet på Kvinnohistoriskt arkiv som grundades redan 1958.

Att använda 'jämslälldhet' som term för en jämlik relation mellan män och kvinnor brukar som sagt tillskrivas Eva Moberg. I texten *Kvinnans villkorliga frigivning*, publicerad 1961 diskuterar hon kvinnors situation. Hon använder ord som 'kvinnofrigörelse'¹⁹⁰, 'kvinnosaken'¹⁹¹ och 'jämlighet'¹⁹² och sätter likhetstecken mellan "genomförd emancipation, jämslälldhet mellan könen"¹⁹³. Ordet 'jämslälldhet' användes också tidigare. Söker man i Projekt Runebergs databas får man 31 träffar från olika områden. En av dessa är SAOL från 1923

189 UHÄ-rapport 1978:22 s. 15

190 Moberg: 1996 s. 164

191 Moberg: 1996 s. 169

192 Moberg: 1996 s. 169

193 Moberg: 1996 s. 164

där jämställdhet tillsammans med likvärdighet, likställighet, likställdhet och jämgodhet förklarar ordet 'paritet'. Även användningen 'jämställdhet mellan män och kvinnor' förekommer. I boken *Män som vi ej skola gifta oss med* av Reinh. Gerling (1934) pläderar författaren för att bristande jämställdhet mellan könen ger upphov till "den äktenskapliga disharmonin".¹⁹⁴

Namnet förhandlas

Jämställdhetsforskning som term i forskningspolitiken dyker upp via en diskussion om jämställdhet i den högre utbildningen och forskningen som initieras genom universitetskanslerämbetet (UKÄ). Internationella Kvinnoåret 1975 ger myndigheten ut debattskriften *Jämställdhet i högskolan – en debattskrift om könsroller och högre utbildning*. Terminologin är alltså den samma som i rapporten från Nordiska Rådet tre år tidigare. Frågan man utgår ifrån är "hur skall man i och genom utbildningen vid universitet och högskolor kunna åstadkomma en verklig jämställdhet mellan män och kvinnor?"¹⁹⁵ Målet är helt klart, skriver universitetskansler Hans Löwbeer i förordet: "det gäller att ge den högre utbildningen en central roll i utvecklingen av ett samhälle med jämställda villkor för män och kvinnor".¹⁹⁶

Efter remissomgång återkommer universitets- och högskoleämbetet (UHÄ)¹⁹⁷ två år senare med ett handlingsprogram för jämställdhet inom högre utbildning och forskning. I detta handlingsprogram beskrivs också behovet av det man kallar 'forskning kring jämställdhetsfrågor'.

Trots att de olika villkoren för kvinnor och män är ett allvarligt samhällsproblem har ämnet inte i någon högre grad intresserat universitetsforskningen. Några förslag om förstärkning av forskningen inom området har t.ex. inte förts fram i läroanstalternas petita under senare år. I det läget är det enligt UHÄ:s uppfattning angeläget att ta ett centralt initiativ för att stödja en forskning som ur samhällets synpunkt måste bedömas som mycket ange--

194 <http://runeberg.org/> (2009-03-04) sökord 'jämställdhet'.

195 UKÄ-rapport 1975:10 s. 1

196 UKÄ-rapport 1975:10 s. 1

197 UHÄ ersatte UKÄ 1977

lägen. UHÄ kommer därför att i petita för budgetåret 1978/79 begära att medel beräknas för stöd till jämställdhetsforskning¹⁹⁸

Nu heter det således 'jämställdhetsforskning'. Detta är dock inte någon oomtvistad benämning av forskningsområdet, vilket visar sig i rapporten *Forskning om jämställdhet*. Denna skrift är en rapport från en konferens i Uppsala i maj 1978 anordnad av UHÄ på initiativ från en intern arbetsgrupp som arbetade med "frågor som rör jämställdhet inom forskning och forskarutbildning".¹⁹⁹ Som punkt nummer tre på programmet talar Edmund Dahlström under rubriken "Vad är jämställdhetsforskning?"²⁰⁰ Detta anförande finns dock inte refererat i rapporten. Däremot har fem forskare i varsin kortare text fått möjlighet att reflektera över definitionen av jämställdhetsforskning och kvinnoforskning.²⁰¹ Deras olika inlägg synliggör diskussionen. Deras olika positioner kan möjligen också ge en antydning om vad som var möjligt, rimligt, logiskt att säga från olika positioner.

Den första texten är skriven av doktoranden i psykologi, Margot Bengtsson, från Lunds universitet.²⁰² Hon skriver att hon länge arbetat med begreppet kvinnoforskning och att hon använder det med en definition som ursprungligen lanserades av Harriet Holter. "Definitionen lyder: Kvinnoforskning – Samhällsvetenskaplig verksamhet som har till uttalat syfte att belysa, förstå och förklara kvinnors ekonomiska, sociala, kulturella och psykologiska situation på ett systematiskt sätt."²⁰³ I fyra punkter anger hon sina invändningar mot att använda jämställdhetsforskning som term. Med begränsningen att bara åsyfta relationen mellan könen med 'jämställdhet' verkar det, tycker Bengtsson, som om man teoretiskt och begreppsligt vill knyta an till den traditionella könsrollsforskningen. Detta är problematiskt menar hon, eftersom denna forskningsinriktning avvisar begrepp som *kvinnoförtryck* och *kvinnodiskriminering*, som ove-

198 UHÄ-rapport 1977:4 s. 11

199 UHÄ-rapport 1978:22 s. 1

200 UHÄ-rapport 1978:22 s. 5

201 Enligt innehållsförteckningen beskrivs dessa texter som "förberedelsematerial". UHÄ-rapport 1978:22

202 Bengtssons position framgår av UHÄ-rapport 1978:17 s. 32

203 UHÄ-rapport 1978:22 s. 6

tenskapliga. Enligt Bengtsson uppfattade könsrollsforskningen "jämslällldhet som kvinnors likhet med män". Detta menar hon har kritiserats och förkastats av nyare kvinnoforskning i hela västvärlden. "Att använda begreppet jämslällldhet på det sättet kan alltså ses som en återgång till förlegade tankegångar."²⁰⁴

Docent Ann-Sofie Kälvmemark står upptagen i deltagarförteckningen som representant för fackförbundet SACO/SR, Uppsala. Hon är historiker från Uppsala och medlem av UHÄ:s jämslällldhetskommitté²⁰⁵. Vid konferensen medverkar även hennes dåvarande man. Torsten Kälvmemark är avdelningsdirektör vid UHÄ och en av två som skrivit under inledningstexten i rapporten, vilket ger vid handen att han spelade en central roll i UHÄ:s jämslällldhetsarbete.²⁰⁶

Ann-Sofie Kälvmemark menar att det finns stora skillnader mellan 'kvinnoforskning' och 'jämslällldhetsforskning', vilket kan få en avgörande betydelse för forskningens inriktning, mål och resultat. För Kälvmemark har 'kvinnoforskning' "kvinnan och hennes ställning och situation i samhället som forskningsobjekt".²⁰⁷ Hon menar att termen i sig inte innehåller några anvisningar för vilka områden och på vilket sätt forskningen ska bedrivas. I praktiken, menar hon dock att det finns en "tyst förutsättning" att 'kvinnoforskning' bör belysa rådande orättvisor i kvinnans ställning och hur de uppkommit.

Jämslällldhetsforskning å andra sidan "innehåller däremot ett utpräglat normativt element", enligt Kälvmemark, och är "en forskning som skall vara ett medel att uppnå jämslällldhet mellan män och kvinnor".²⁰⁸ Problemet med "en på kvinnan ensidigt inriktad forskning" är att den kan få kvinnan att framstå, till exempel biologiskt, som "speciell, annorlunda på ett sätt som sedan kan utnyttjas för att motivera en diskriminerande behandling".²⁰⁹ Kälvmemarks slutsats blir att jämslällldhetsforskningen har "ett mycket mer dynamiskt utgångsläge".²¹⁰

204 UHÄ-rapport 1978:22 s. 6

205 Kälvmemarks inriktning framgår av UHÄ-rapport 1978:17 s. 11f, samt UHÄ-rapport 1978:22 s. 4

206 Genom kommentarer från människor som läst denna text och som deltog i arbetet vid tiden vet jag att Torsten och Ann-Sofie var gifta. Jag menar att det är relevant information genom det ställningstagande i benämningssfrågan som de båda gör.

207 UHÄ-rapport 1978:22 s. 7

208 UHÄ-rapport 1978:22 s. 7

209 UHÄ-rapport 1978:22 s. 7

210 UHÄ-rapport 1978:22 s. 8

Till skillnad från de två föregående tar kvinnohistorikern Gunnar Qvist från Göteborg, också han medlem av UHÄ:s jämställdhetsgrupp, inte explicit ställning till benämningsfrågan. Rubriken för hans inlägg är 'könsjämställdhetsforskning' en term som jag inte sett vare sig förr eller senare. I sin text pläderar han egentligen inte heller för denna term. Istället tar han sin utgångspunkt i konstaterandet av den, "alla program till trots, bristande jämställdheten mellan män och kvinnor i samhället".²¹¹ Målsättningen med konferensen (där dessa inlägg görs) är ett jämställt forskarsamhälle som bygger på en allmänpolitisk målsättning om "faktisk jämställdhet mellan könen i den samhällseliga arbets- och maktapparaten", påpekar han. Diskrepansen mellan program och verklighet är utmaning nog för, vad han kallar, en "medveten" forskare²¹². Qvist menar att det borde vara en fascinerande forskaruppgift att undersöka varför halva befolkningen har "inget eller föga direkt inflytande på den politiska beslutsprocessen".

Att forska är att fråga, understryker Qvist. Som övergripande frågeställning, oavsett disciplin, föreslår han:

Varför har faktisk jämställdhet mellan könen inte uppnåtts i de västerländska industrisamhällena trots raden av jämlikhetsreformer och mängden av jämlikhetsparoller inom politiska, fackliga och ideella organisationer?²¹³

Vidare säger han, med utgångspunkt i devisen "att forska är att fråga", att frågandet i sig är beroende av våra personliga erfarenheter. Detta leder till att forskarens könstillhörighet sannolikt påverkar vilka frågor som blir ställda. Bristen på kvinnor i akademien leder sålunda till att många väsentliga frågor inte blivit ställda. Jämställdhet i forskarsamhället skulle alltså kunna ge en berikad kunskap. Fler kvinnor i forskningen är ur detta perspektiv inte bara en rättvisefråga, det skulle också ge ett kunskapstillskott. "Ropet på fler kvinnliga forskare kan i förstone te sig som ett utomvetenskapligt krav. Måhända kommer det snart att höjas av inomvetenskapliga skäl."²¹⁴

Lundajuristen Lotta Westerhäll-Gisselsson gör en specifik genomgång av

211 UHÄ-rapport 1978:22 s. 9

212 Författarens citattecken

213 UHÄ-rapport 1978:22 s. 9

214 UHÄ-rapport 1978:22 s. 10

skillnaderna mellan kvinnorrätt och jämställdhetsrätt där hon menar att man kan se båda två som en underordnad del av den andra. Hon framhåller att kvinnorrätten är tvärdisciplinär och tvärvetenskaplig. Inom kvinnorrättens gränser faller studier om kvinnans rättsställning, som inte alltid behöver sättas i relation till mannens, menar Westerhäll-Gisslasson. Som exempel nämner hon rättsregler som berör kvinnan som offer för våld, då män som utsatts för våld inte är en lämplig jämförelse. Överhuvudtaget, menar hon att, "manliga" utgångspunkter ofta blir för snäva om man strävar efter att förändra kvinnans situation och att det är därför kvinnorrätten behövs. Hon avslutar: "Tvärtom genomsyras nu kvinnodebatten och kvinnoforskningen av önskan att framhäva egenskaper och metoder som framstår som specifikt kvinnliga".²¹⁵

Det sista inlägget kommer från docenten i litteraturvetenskap Karin Westman Berg, Uppsala. Termen 'jämställdhetsforskning' är problematisk, menar hon, eftersom den inte säger vilken jämställdhet som avses. Hon exemplifierar med att invandrare/svenskar, raser, i-länder/u-länder, klasser och kön skulle kunna vara områden för jämställdhetsforskning. Enligt Westman Berg gör detta att det dras

en slöja över det faktum att hittillsvarande forskning fungerat direkt kvinnoförtryckande genom att betrakta mannen ensam som representant för det mänskliga, definiera ut kvinnan, göra henne osynlig och okänd.²¹⁶

Hon vänder sig direkt till "arbetsgruppen för jämställdhetsforskning" (som ordnat konferensen) och menar att man inte får något grepp om vilken forskning den är till för att stödja. Enligt Westman Berg är det inte bara forskning om kvinnor som behövs, utan också ur kvinnoaspekt och för kvinnor, eftersom det är just sådan forskning som hittills har försummats. Dessutom menar hon att en ytterligare uppgift är att bromsa den "fortfarande blomstrande omedvetna androcentrismen vid universiteten". Enda gången man bör frångå uppfattningen att hänsyn till båda könen ska tas vid forskning – att båda ska värderas lika och vara i båda könen intresse – är när det kommer till välmotiverade och medvetna undantag. Kvinnoforskning är ett sådant undantag.

215 UHÅ-rapport 1978:22 s. 13

216 UHÅ-rapport 1978:22 s. 14

Är då 'kvinnoforskning' eller 'forskning om kvinnor' rätt term? frågar Westman Berg vidare. Det beror, menar hon, på hur arbetsgruppens uppgift ser ut. Om uppgiften är att åstadkomma balans genom att satsa på forskning om och för kvinnor så tycker hon det är bra termer. Är däremot uppgiften att åstadkomma mer forskning om den bristande jämställdheten är termen sämre. Hon prövar vidare om 'feminologi' kan vara användbart som beteckning för fältet. Det är en term som, enligt Westman Berg, är väl inarbetad i Danmark. Hon hänvisar till att hon själv använt termen. Trots att hon själv använt termen 'feminologisk litteraturforskning' och att den enligt henne är internationellt gångbar, är hon dock kritisk

framför allt därför att den associerar till kvinnoforskningen som en särskild disciplin. Vi som bedriver kvinnoforskning upplever denna forskning som en ny kritisk aspekt som kan och bör appliceras inom alla vetenskaper som sysslar med människor som forskningsobjekt²¹⁷

Alla beskrivningar av fältet av sammansättningar med 'könsroller' har överlevt sig själva, enligt Westman Berg. De kan dock användas som kamouflage för ordet kvinna, vilket de också gjort, inte minst för att få män att intressera sig. "Längre har vi alltså inte hunnit", menar Westman Berg och avslutar "vilket tvingar till taktiska överväganden".²¹⁸

Westman Berg bifogar en artikel av Maud Eduards som understyrker att kvinnoforskning inte är ett entydigt begrepp. Det kan betyda såväl att det är forskning inriktad på kvinnor, som att forskning om kvinnor måste bedrivas av kvinnor. Gemensamt för båda, menar Eduards, är en strävan att öka det empiriska kunnandet, samt att kritisera och utveckla teorier och att omformulera centrala begrepp. I artikeln understryker Eduards att det är mäns värderingar och verklighetsuppfattning som präglar hittillsvarande forskning. De kvinnliga forskare som funnits har inte velat eller ens kunnat införa vad hon kallar 'kvinnooperspektiv'. I traditionell forskning har kvinnor möjligen funnits med som variabel, kunskap om samband mellan kön/inkomst och så vidare. Hon ger beskrivningar av olika typer av kvinnoforskning och kommer därmed

217 UHÄ-rapport 1978:22 s. 14f

218 UHÄ-rapport 1978:22 s. 15

också in på 'feministisk forskning'. Med den beteckningen åsyftas, menar Eduards, "analyser som klart säger ut att den viktigaste skiljelinjen i samhället går mellan män och kvinnor och att denna motsättning är mer grundläggande än klassmotsättningarna".²¹⁹

Feministisk forskning är ett medel för frigörelse, enligt Eduards. I detta avseende inte olikt hur Kälve mark beskriver jämställdhetsforskningens normativa element. När Eduards talar om forskning som "medel för frigörelse", talar Kälve mark om forskning som "medel att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor". Båda vill ha förändring av den rådande ordningen, men orden man använder är olika. Diskussionen om ordvalet pekar mot att det också finns en innehållslig skillnad. Vari den politiska skillnaden ligger kan man möjligen skönja genom Margot Bengtssons inlägg när hon menar att termen 'jämställdhetsforskning', introducerats för att teoretiskt och begreppsligt knyta an till den traditionella könsrollsforskningen. Problemet med denna tradition är, enligt Bengtsson, att den inte utgår från begrepp som *kvinnoförtryck* och *kvinnodiskriminering*. Skillnaden mellan jämställdhet och frigörelse skulle kunna handla om en skillnad mellan transformation och reformation.

Staten bestämmer sig

I samma rapport som ovanstående inlägg är publicerade kan man också läsa referat från grupparbetsdiskussioner. Definitionsfrågan är en av de frågor som grupperna diskuterar. Någon enighet om vilken benämning man föredrog verkar inte ha funnits. Så skriver till exempel grupp 7 i sitt svar att man "föreslår KVINNO- OCH JÄMSTÄLLDHETSFORSKNING som ett övergripande begrepp – sedan ska man kunna använda det som är applicerbart på ens egen forskning. Egentligen är termerna inte alls jämförbara!"²²⁰ En pragmatisk hållning som också grupp 2 kan sägas dela när de menar att benämningsfrågan inte är viktig "utom möjligen av propagandaskäl".²²¹

Det framgår inte av rapporten vilka som ingick i de olika grupperna. Konferensdeltagarna bestod av en blandning av företrädare för universitet, forsk-

219 UHÅ-rapport 1978:22 s. 17

220 UHÅ-rapport 1978:22 s. 48

221 UHÅ-rapport 1978:22 s. 42

ningsfinansärer, myndighetsföreträdare, men också en konsulent från Svenska Arbetsgivareföreningen. Representanterna från universiteten är i sig en blandning av, huvudsakligen kvinnliga, doktorander och seniora forskare av båda könen från olika fakulteter. Oenigheten i grupperna skulle kunna vara avhängig position och funktion bland deltagarna, men detta går inte att fastställa utifrån rapporten.

Av de fem forskare som fått i uppdrag att skriva egna inlägg är det ändå intressant att notera att Ann-Sofie Kälveborn, som förespråkar beteckningen 'jämsällldhetsforskning', och Gunnar Qvist som väjer för benämningsfrågan båda sitter i den UHÄ-grupp som ordnat konferensen. En grupp som kallas UHÄ:s jämsällldhetsforskningsgrupp och därmed på ett sätt redan tagit ställning i benämningsfrågan. Året efter kommer denna grupp med sin slutrapport *Jämsällldhetsforskning*.²²² Termen slås därmed fast – det är 'jämsällldhetsforskning' fältet kommer att kallas. Arbetsgruppen menar sig dock vara medveten om att "det inte finns någon absolut terminologisk sanning".²²³

Man väljer jämsällldhetsforskning av praktiska skäl för att 'jämsällldhet' är väl förankrat i det svenska språket som en beteckning för relationer mellan könen. Man gör det dock också för att 'kvinnoforskning' kan verka exkluderande. Det senare exemplifieras med olika sorters forskning: "En biologiskt inriktad studie kring könsdifferntiering är t.ex. mindre lämplig att rubricera som kvinnoforskning. Detsamma gäller en studie kring manliga beslutsfattarens människosyn eller normbildning bland pojkar." Samtidigt som man slår fast den terminologiska ordningen menar man att kvinnoforskningen "för översködlig framtid" kommer att vara den dominerande delen av fältet.²²⁴

Benämning i det politiska

När regeringen tar sina första initiativ blir kopplingen till diskussionerna om jämsällldhet i akademien uppenbar. I proposition 1976/77:59, då Jan-Erik Wikström (FP) var utbildningsminister hänvisar han till ovan nämnda debattskrift från UKÄ²²⁵ och säger att

222 UHÄ-Rapport 1979:16

223 UHÄ-Rapport 1979:16 s. 15

224 UHÄ-Rapport 1979:16 s. 16

225 UKÄ-Rapport 1975:10

Enligt vad jag har kunnat bedöma har UKÄ:s nyssnämnda debattskrift gett ett välkommet underlag för debatten i dessa frågor. Jag har också inhämtat att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) arbetar med att utforma ett handlingsprogram kring jämställdhetsfrågor som bl. a. bygger på de synpunkter som läroanstalterna har lämnat med anledning av debattskriften. --- Jag anser därför att det är angeläget att ett program för detta arbete inom hela den nya högskolan skyndsamt läggs fram.²²⁶

I denna proposition sägs dock inget vare sig om forskning om jämställdhet eller om kvinnoforskning. Det gör det däremot året därpå, och åter hänvisas till myndigheten som nu bytt namn till universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). I enlighet med UHÄ:s program för jämställdhet²²⁷, talar regeringen om forskning kring jämställdhetsfrågor. Det konstateras att UHÄ kommer att ta initiativ till en översikt över pågående forskning kring jämställdhetsfrågorna, i första hand sådan som rör samhällsförhållanden med anknytning till den högre utbildningen. Vidare konstaterar regeringen att UHÄ fört fram förslag om särskilda medel för sådan forskning.²²⁸ Stadsrådet Wikström anför:

I sitt handlingsprogram pekar UHÄ på att jämställdhetsfrågan inte i någon högre grad har tilldragit sig universitetsforskningens intresse, trots att de olika villkoren för kvinnor och män är ett allvarligt samhällsproblem. UHÄ begär medel för att ett centralt initiativ till ökad forskning med denna inriktning skall kunna tas. Jag anser att behovet av sådan forskning är väl dokumenterat och beräknar medel härför under anslaget Samhällsvetenskapliga fakulteterna.²²⁹

De medel statsrådet talar om är 300.000 kr som blir grundplåten för stödet till centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning. Anslagets benämning i denna proposition likväl som i de följande är 'jämställdhetsforskning'.²³⁰

226 proposition 1976/77:59 s. 232

227 UHÄ-rapport 1977:4

228 Prop 1977/78:100 bil 12 s. 338

229 Prop 1977/78:100 bil 12 s. 382

230 Prop 1977/78:100 bil 12 s. 479

Året därpå föreslår regeringen att anslag ska öka till 500.000 kr.²³¹ Under rubriken *Jämställdhet* skriver statsrådet Wikström i budgeten:

Riksdagen har för innevarande budgetår anslagit medel för forskning med inriktning mot jämställdhetsfrågor. Dessa resurser har enligt UHÄ använts för att på några orter bygga upp en basorganisation för jämställdhetsforskning. UHÄ ser i detta en första etapp i en uppbyggnad över ett antal budgetår. Ämbetet har nu fört fram förslag om ytterligare medel för ändamålet. Jag kommer i det följande att biträda UHÄ:s förslag såvitt avser budgetåret 1979/80.²³²

Jämställdhetsforskning

Den 'basorganisation för jämställdhetsforskning' som regeringen beskriver är alltså ett annat namn för det som forskarna själva kallar 'centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning'. Frågan som infinner sig är naturligtvis varför denna verksamhet får två helt olika benämningar? Den ovan refererade diskussionen på UHÄ:s konferens visar att det inte bara handlar om terminologi utan att det också finns en diskussion om det begreppsliga innehållet. Något som också visar sig om man tar del av motioner som lämnas in i riksdagen. Det intressanta är nämligen att ett flertal riksdagsledamöter inte alls verkar vilja inlemma sig i det departementala språkbruket.

Också i de första motionerna om stöd för detta fält visar sig mångfalden av namn. Gunilla André och Karin Andersson(C), skriver om behovet av kunskap om könsroller i undervisningen och vill ha "[e]tt uttalande från riksdagens sida om angelägenheten av ökad forskning om könsroller och jämställdhet".²³³ Lars Werner med flera från VPK använder inte bara samma ordbruk som forskarna själva, de har dessutom ett långt citat från Forum i Lund i sin motion och skriver att "forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning [som] bildats [bör] stödjas kraftigt."²³⁴

231 Prop 1978/79: 100 bil 12 s. 544

232 Prop 1978/79: 100 bil 12 s. 418

233 Motion 1978/79: 1327 (s. 5)

234 Motion 1978/79:2237

Som förstanamn på en socialdemokratisk motion står Lisa Mattson. Hon använder, måhända beroende på sin egen koppling till Göteborg, termen 'kvinnohistoria'. Ett forskningsområde som sedan länge hade funnits på Göteborgs universitet.

Vi är medvetna om att termen "kvinnohistoria" inte är särskilt lyckad, men vi använder den av bekvämlighetsskäl, eftersom vi inte kunnat komma på något begrepp som helt täcker vad vi syftar på.²³⁵

Ovanstående citat är från tiden innan UHÄ bestämmer sig för att kalla fältet 'jämställdhetsforskning'. Ett par år senare och med denna myndighet i ryggen lutar sig regeringen mot dess arbetsgrupp när man konstaterar att "[g]ruppen har behandlat terminologin för området och belyst förhållandet mellan jämställdhetsforskning och kvinnoforskning. Man har valt att använda begreppet jämställdhetsforskning som ett samlingsbegrepp, inom vilket kvinnoforskningen utgör en central del."²³⁶ Det är dock inte ett val som får stå oemotsagt. I en motion från VPK beskrivs behovet av teoretisk och empiriskt avancerad forskning om orsaker och mekanismer bakom ojämlikhet och kvinnoförtryck. I motionen benämns denna forskning 'kvinnoforskning' som motionärerna menar är "missgynnad". "Benämnd jämställdhetsforskning får den exempelvis del av rörliga resurser under ett begränsat antal år. Anslaget är av den omfattningen att det närmast kan uppfattas som tillfälliga eftergifter."²³⁷

Kvinnoforskning

I motioner fortsätter riksdagsledamöterna att tala om 'kvinnoforskning' medan regeringen framhårdar med 'jämställdhetsforskning'. Att det inte är en tillfällig omständighet kan man se i en motion undertecknad av Birthe Sörestedt med flera (S). Där ifrågasätts terminologin utifrån en internationell jämförelse som i sig vittnar om förtrogenhet med forskningsfältet.

Internationellt används begreppet kvinnoforskning. Jämställdhetsforskning är ett okänt begrepp. Det behövs ett förtydligande om vad vi i Sverige inne-

235 Motion 1978/79:627

236 Prop 1980/81:100 bilaga 12 s. 360

237 Motion 1981/82:1005

fattar i de olika benämningarna. Det bör också utredas huruvida vi kan ansluta oss till den internationella terminologin.²³⁸

I forskningspropositionen 1989/90 försöker alltså regeringen reda i språkbruket. Rubriken lyder *Kvinn- och jämställdhetsforskning*. Om skillnaden mellan dessa inriktningar skriver regeringen:

Kvinnoforskning och jämställdhetsforskning är två begrepp med delvis olika innebörd. Jämställdhetsforskning avser forskning kring kvinnors och mäns skilda förutsättningar och villkor i kultur och samhälle medan kvinnoforskning snarare avser forskning ur ett kvinnoperspektiv.²³⁹

Liksom i de motioner som ovan refererats blir det tydligt att Regeringen inte skiljer mellan termer och begrepp, och det är en knapphändig definition som ges – ändå måste det ses som en reaktion på kritiken mot den ensidiga jämställdhetsbenämningen och som ett försök till inkludering av fler perspektiv.

Redandet i benämningsfrågan återkommer på fler ställen i propositionen. Det gamla anslaget "jämställdhetsforskning" som alltsedan 70-talet rymt stödet till centra/fora får både ny placering och nytt namn:

Särskilda medel för jämställdhetsforskning har hittills anvisats under förevarande anslag (samhällsvetenskaplig fakultet, min anm). Medlen avser egentligen inte samhällsvetenskaplig forskning om jämställdhet utan anvisas för verksamheten vid de olika fora för kvinnoforskning som finns vid universiteten och några av högskolorna.²⁴⁰

Istället föreslår regeringen att dessa pengar skall beräknas under ett annat anslag "Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål" där det benämns för vad det är, nämligen ett anslag till *Fora för kvinnliga forskare mm*.²⁴¹ Samma år skriver utbildningsutskottet: "Forskning om kvinnor och män ur ett kvin-

238 Motion 1986/87 Ub 17

239 Prop 1989/90:90 avsnitt 22 s. 455

240 Prop 1989/90:90 avsnitt 17 s. 257

241 Prop 1989/90:90 avsnitt 17 s. 297f

no- och jämställdhetsperspektiv och forskning om relationer mellan könen är omistliga i arbetet för att nå jämställdhetsmålen.”²⁴²

Genus introduceras

I ett betänkande från utbildningsutskottet 1992/93 återges en beskrivning av forskningsfältets utveckling som ursprungligen kommer från Forskningsrådsnämndens (FRN:s) fördjupade anslagsframställning. Skillnaden mot den tidiga kvinnoforskningens tilläggforskning beskrivs enligt följande:

Kvinnoforskningen utgår numera från förhållandet mellan könen. På engelska bedrivs därför den forskning som här är aktuell inte längre som "kvinnoforskning" utan som "gender research". Man utgår från könets och könsrelationernas stora betydelse i samhällets utformning och för individerna. På svenska har termen börjat användas bland kvinnoforskarna i formen "genusforskning". Genusforskningen är inte bara en fråga om att lägga till. Den anlägger ett nytt perspektiv – könsrelationerna – och tar fram nya fakta och påverkar annan forskning. Den ger därmed i en del fall bättre forskning, bättre information om verkligheten när det gäller båda könen, än tidigare forskning gjort. Den definieras alltså som kvinno/genusforskning inte av sitt objekt, utan av sitt perspektiv. Som kvinnoforskarna ser det representerar genusforskningen något nytt och fruktbart genom att ge en helhetsbild.²⁴³

Här dyker alltså termen 'genus' upp. Jämställdhetsforskning nämns inte. Det är kvinno/genusforskning som används när FRN är avsändare. Detta märks också av en rapport som regeringen hänvisar till i forskningspropositionen från samma år. "På uppdrag av regeringen har Forskningsrådsnämnden (FRN) utrett frågan om hur kvinnoforskning med inriktning på naturvetenskap och teknik bör stödjas. FRN har 1992 lämnat rapporten Genus, teknik och naturvetenskap."²⁴⁴ Citatet visar tydligt hur regeringen uppenbarligen använder termen 'kvinnoforskning' medan det forskningsnära FRN väljer att tala om 'genus'.

Termen 'genus' får dock inget större genomslag i motioner under de kom-

242 1989/90 UbU 25 s. 105

243 1992/93 UbU15 s. 59

244 Prop 1992/93:170 s. 192

mande åren. I en motion från Vänsterpartiet om samhällsvetenskaplig bostads- och byggforskning dyker det dock upp som ett slash. Man vill "ålägga Uppsala universitet att inrätta tjänster i genus/kvinnoforskning inom institutionen för samhällsvetenskaplig bostads- och byggforskning i Gävle".²⁴⁵ Sitt verkliga genomslag får 'genus' i forskningspolitiken i Carl Thams propositioner. Redan i propositionen om *Jämställdhet mellan kvinnor och män inom utbildningsområdet* använder han termen, dock ofta i kombination med andra benämningar. Att det inte bara är en fråga om ändrat språkbruk visar nedanstående utredning i just jämställdhetspropositionen som presenterades i februari 1995:

Kvinno-, jämställdhets- och genusforskning bör därför tillmätas sitt berättigade utrymme. Dessa begrepp används ofta tillsammans men de betecknar något olika ansatser eller inriktningar och har bildats vid olika tidpunkter. Kvinnoforskning är närmast forskning i ett kvinnoperspektiv men används ibland om all forskning om kvinnor. Jämställdhetsforskning innefattar inte endast kvinnor utan syftar till ett bredare anslag utifrån en jämställdhetsaspekt. Genusforskning har en motsvarighet i det engelska ordet "gender research" och arbetar utifrån ett könsteoretiskt perspektiv. Genus betecknar här kön och könsroller inte som biologiska utan som kulturella, sociala eller historiska grundbegrepp.

Utgångspunkten för den forskning som bedrivs av kvinnor är dock i allmänhet inte forskning i ett kvinno- eller könsteoretiskt perspektiv. Icke desto mindre kan deras forskning i en av övervägande manliga värderingar präglad, förment allmängiltig, forskningstradition framstå som litet vid sidan av vad som anses som vetenskapligt centralt. Kvinnor kan t.ex. intressera sig för andra forskningsområden, föra in andra problemställningar eller utgå från andra, kanske tvärvetenskapliga, metoder och synsätt. Genom att kvinnornas närvaro inom olika forskningsområden ökas, får deras synsätt och preferenser bättre möjligheter att påverka inriktningen och utformningen av verksamheten.²⁴⁶

I ovanstående kan man känna igen formuleringar från FRN (citerade ovan). Det är denna terminologi regeringen fortsättningsvis kommer att använda. 'Kvin-

245 Motion 1993/94: Bo 8

246 Prop 1994/95:164 s. 27

noforskning' finns kvar, medan 'jämslällldhetsforskning' alltmer försvinner från texterna. I forskningsproposition, *Forskning och samhälle* som kom nästan två år senare används termen 'genus' redan i inledningen:

Jämställdheten i forskningen och forskning med ett genusperspektiv måste öka. Riksdagen har tidigare på regeringens förslag beslutat om åtgärder för att främja jämställdhet och genusforskning. Regeringens förslag till ytterligare åtgärder avser bl.a. inrättande av ett sekretariat för genusforskning vid Göteborgs universitet, ett nytt tema, tema Genus, vid Linköpings universitet och nya tjänster med inriktning mot genusforskning.²⁴⁷

I propositionen beskrivs också vad man menar att detta genusperspektiv kan bidra med:

Regeringens forskningsberedning arrangerade tillsammans med Arbetsgruppen för jämställdhet i högre utbildning och forskning, JÄST-gruppen, år 1995 ett seminarium om genusperspektivets betydelse för forskningens utveckling inom olika vetenskaper. En rapport från seminariet, *Genusperspektiv i forskningen* (Ds 1996:26), har presenterats. Vid seminariet visades bl.a. hur ett genusperspektiv ökar kvaliteten i forskningen. Genusperspektivet synliggör kvinnor och lyfter fram fler kvinnliga förebilder. Genusforskningen blottlägger makthierarkier och bidrar därmed till att eliminera hinder för jämställdhet. Vetenskapernas självförståelse berikas genom att grundläggande värderingsnormer ifrågasätts. Genusforskningen kan också främja skapandet av mer allmänmänskliga produkter och därmed ett mer jämställt vardagsliv.²⁴⁸

De definitioner som regeringen gör av det begreppsliga innehållet i termerna får dock inte stå helt oemotsagda. Gudrun Schyman med flera från Vänsterpartiet skriver i en motion med anledning av ovanstående proposition att de, till skillnad från regeringen, vill hålla isär frågorna om jämställdhet och genusforskning.

247 Prop 1996/97:5 s. 2

248 Prop 196/97:5 s. 54 Till JÄST-gruppen och förslagen återkommer jag i nästa kapitel

Jämställdhet handlar om att förbättra kvinnors tillgång till universitetens högre tjänster och är en fråga om demokrati och i viss mån kvalitet. Genusforskning handlar om att förbättra villkoren för den forskning som utvecklar vår kunskap om kön som samhällsorganiserande och meningsskapande princip.²⁴⁹

Det finns uppenbarligen en viss valhänthet i hur alla dessa termer skall brukas. Att de används parallellt och ibland får betyda samma sak, medan det vid andra tillfällen finns omfattande strid om vad som menas, är tydligt. Detta märks inte minst när man ser hur terminologin utvecklats över tid. Att 'genus' kan förstås som 'könsroll' blir till exempel uppenbart i en miljöpartimotion med anledning av samma proposition. Barbro Johansson och Eva Goës beskriver hur de menar att det borde vara: "Att tillåta oss att vara människor framför att vara bärare av en könsroll är det självklara målet". I samma text undrar de vidare:

Varför dömer vi män och kvinnor som vågar vara de människor de i grund och botten är till att vara bundna vid traditionella, mer eller mindre stereotypa könsroller? "Rädsla" är ett av de givna svaren, många andra saknar vi alltså på grund av att genusrelaterad forskning har så låg status. Genustillhörighet är en av de starkast strukturerande principerna i alla kända samhällen. Trots detta har principen inte ägnats nämnvärt intresse av vare sig politiker eller forskare förrän under de senaste decennierna.²⁵⁰

När man byter språkspel

Att på detta sätt jämföra hur orden används i politikens symboliska system, med hur de används i akademins, kan beskrivas som att byta språkspel, för att tala med Ludwig Wittgenstein. Jag tänker på hans exempel med 'kvasten'. Om vi menar 'kvast', kan vi lika gärna säga 'borsten och kvastskafet'. Wittgenstein menar att det senare sättet att uttrycka föremålet i fråga kan kallas "en närmare analyserad form". Både borsten och kvastskafet och dessas inbördes läge finns uttryckt i bägge sätten att benämna föremålet, men det ligger fördolt i uttrycket 'kvasten'.

249 Motion 1996/97: A 7

250 Motion 1996/97: A 12

Den som säger att kvasten står i hörnet menar alltså egentligen: skaftet står där och borsten, och skaftet sitter fast i borsten? – Om vi frågade någon om det är det han menar, skulle han säga att han inte alls tänkt speciellt på borsten eller på skaftet. Och det vore det rätta svaret, ty han avsåg inte att säga något vare sig om kvastskaftet i och för sig eller om borsten. Föreställ dig att du sade till någon "Räck mig kvastskaftet och borsten som är fästad därvid!" i stället för att säga "Räck mig kvasten!" – Blev inte svaret då: "Vill du ha kvasten? Och varför uttrycker du det på ett så märkligt sätt?"²⁵¹

Ordet 'jämsällldhetsforskning' kan i det här fallet vara den 'kvast' Wittgenstein talar om. Behovet av en närmare analyserad form blir så mycket mer uppenbar i detta fall eftersom delarna jämsällldhetsforskningen sönderfaller i, inte alls är så självklara som borsten och skaftet. Jämsällldhetsforskning kan vara centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, en konkret organisering vid ett antal universitet och högskolor. Jämsällldhetsforskning i en närmare analyserad form skulle också kunna vara 'kvinnoforskning', 'forskning om jämsällldhet', forskning med 'kvinnoaspekt', ur 'kvinnoperspektiv', 'feministisk forskning' – olika inriktningar som göms bakom den sammansatta termen. Dessa olika inriktningar har, som jag visat, föranlett omfattande diskussion. En diskussion som i sin tur ger vid handen att det finns många som faktiskt vet vad benämningarna gör, för att vända tillbaka till det Wittgensteinska konstaterande från inledningen; att bara de som vet vad de ska göra med benämningen frågar efter den.²⁵²

Under den tid då regeringar insisterade på att använda benämningen 'jämsällldhetsforskning' om fältet, medan forskare inom fältet själva huvudsakligen talade om 'kvinnoforskning' synliggjordes skillnaden. När politiken senare kom att överta det nya ordet 'genus' som kommit att användas som en analytisk term inom forskningen, kan man se en begreppslig förskjutning. Till skillnad från orden 'kvinno- och jämsällldhetsforskning' har termen 'genusforskning' inte på samma vis varit uppe till öppen diskussion i forskningspolitiken.

Som jag visade inledningsvis introducerades 'genus' i forskningsammans-

251 Wittgenstein: 1992 s. 40

252 Wittgenstein: 1992 s. 25

hang under sent 80-tal. Tio år senare kan man alltså i forskningspolitisk utredning läsa den, inte så, klagörande beskrivningen att "genusforskare forskar i ett genusperspektiv". Inte heller förklaringen att detta perspektiv "riktar strålkastarna mot förhållanden mellan könen i syfte att öka kunskaperna och medvetenheten om könets betydelse och konsekvenser"²⁵³ belyser på ett särskilt uttömmande sätt vari skillnaden mellan denna forskning och jämställdhetsforskningen består. Kanske ska heller inte skillnaden överdrivas? När Eva Gothlin reder ut hur termer och begrepp förstås och används säger hon att "för ett tiotal år sedan var den officiella termen för denna typ av forskning (genusforskning, min anm) ofta 'jämställdhetsforskning'".²⁵⁴ Det är i relation till 'kvinnoforskning' Gothlin diskuterar 'genusforskning' och den teoretiska utveckling som det terminologiska bytet inom forskningen antyder.

Det är dock intressant att se hur 'genusforskning' snabbt inlemmas i det politiska språkbruket på ett sätt som 'kvinnoforskning' hade svårt att göra. I betänkande *Viljan att veta och viljan att förstå* från 1995 finns en artikel av Maud Eduards där hon reflekterar över likheten mellan 'genus' och 'jämställdhet'. Till skillnad från termerna 'kvinnoforskning' och ännu mer 'feministisk forskning' är 'genus' och 'jämställdhet' könsneutrala, menar Eduards. Vidare skiljer hon mellan de olika beteckningarnas relation till politik och teori. Kvinnoforskningen²⁵⁵ uppstod i nära relation till kvinnorörelsen, men vilar inte på en specifik teori utan kan rymma allt från enkla beskrivningar till mer avancerade teoretiska ansatser, enligt Eduards. På ett liknande sätt beskriver hon jämställdhetsforskningen med skillnaden att denna inte uppstår ur den aktivistiska rörelsen utan i relation till jämställdhetspolitiken. Om genusforskning, säger hon, förutom att det är könsneutralt, att det är ett brett analytiskt perspektiv som uppstår i universitetsvärlden, utan koppling till det politiska. Den kan, liksom feministisk forskning, bygga på föreställningar om maktrelationer mellan män och kvinnor, men all genusforskning gör inte det. Den

253 SOU 1998:128 s. 102

254 Gothlin, s. 14

255 Eduards börjar med termen 'kvinnoforskning' och utesluter i denna jämförelse könsrollsforskning, vilket inte är ovanligt i beskrivningar av fältets utveckling. Även om det fanns avsevärda skillnader och dispyter mellan denna och kvinnoforskning under 70-talet hade det varit intressant att få med den i jämförelsen. Jenny Leontine Olssons kommande avhandling berör frågan om denna relation.

feministiska forskningen däremot har både ett politiskt aktivistiskt perspektiv och ett teoretiskt.²⁵⁶ I forskningspolitiska sammanhang lyser benämningen 'feministiska forskning' i stort med sin frånvaro.

Att termen 'genus' används på olika sätt i olika miljöer förefaller uppenbart. Enligt Eduards såg många forskare genusperspektivet som "mer öppet problematiserande än ett feministiskt perspektiv" medan andra enligt henne menade att det var just oklarheten i det begreppsliga innehållet som gjorde genus användbart eftersom det inte "oroa någon".²⁵⁷ Möjligen skulle man, om man vill stanna hos Wittgenstein kunna säga att ordet används i olika språkspel. När ord som 'genusvetenskap' används inom olika språkspel, till exempel i politiken och i akademien, riskerar betydelseförskjutningar att uppstå. Eller för att uttrycka det på ett annat sätt. Ibland används olika ord för att tala om samma sak. Vid andra tillfällen används ett och samma ord trots att det finns skillnader i vilket begreppsligt innehåll man ger orden. Detta kan vara medvetna språkhandlingar för att annektera ett ord eller för att kamouflera ett begrepps innehåll med en mindre belastad term. Det senare skulle i så fall kunna liknas vid det sätt varpå Karin Westman Berg menade att ordet 'könsroll' användes istället för kombinationer med ordet 'kvinno-' för att få också manliga lärare att intressera sig för ämnet.

Man skulle lugnt kunna påstå att begreppet *genusforskning* är väsentligen omtvistat. Termen används för att benämna olika fenomen eller åtminstone olika förståelser av fenomenet. För att kunna undersöka vad som menas i de olika språkspel där det används behövs en närmare analyserad form. Men det behövs också insikter i hur de symboliska systemen skiljer sig mellan olika språkspel.

Paradoxen

Man kan ana en intressant paradox. Det förefaller oproblematiskt att idag hävda att det genusvetenskapliga forskningsfältet alltmer kommit att lämna den tidiga kvinnoforskningens projekt att synliggöra och involvera kategorin kvinnor i forskningen. Istället skulle man idag kunna beskriva genusvetenskap-

256 Eduards: 1995 s. 60ff

257 Eduards: 1995 s. 61

lig forskning som ett paraply under vilket många olika projekt samsas. Projekt som i mångt och mycket handlar om att undersöka hur femininitet/maskulinitet och sexualitet konstrueras också ihop med andra kategorier som etnicitet, klass och ålder, för att bara nämna några. Nya inriktningar som "Critical studies on men" (CROM), intersektionalitetsstudier, queer studies och kopplingen till postkoloniala studier är viktiga exempel. När Donna Haraway talar om relativism och objektivitet beskriver hon sin och många andra feministers önskan för fältet: "I want to argue for a doctrine and practice of objectivity that privileges contestation, deconstruction, passionate construction, webbed connections, and hope for transformation of systems of knowledge and ways of seeing".²⁵⁸ Mycket har hänt sedan tilläggforskningens tid, men det hade antagligen inte kunnat hända utan den.

Samtidigt, och däri ligger paradoxen, så har 'genus' introducerats i den politiska vokabulären. Från början var det rimligen feministiskt medvetna politiker som velat fördjupa debatten om kön och jämställdhet som anammade uttrycket 'genus' även i politiska sammanhang. Politiker som velat flytta fram positionerna. Som inte varit nöjda med den jämställdhetspolitik som mest handlade om numerärer. Som känt behov av att lyfta fram mer diskursiva förståelser av hur maskulinitet och femininitet konstrueras och på hur materiella och andra orättvisor mellan män och kvinnor därigenom reproduceras. Men nya uttryck har en tendens att snabbt anammas också av fler än av dem som har satt sig in i den begreppsliga innebörden.

Så blir 'det här med genus' ett mer modernt sätt att säga 'jämställdhet' och som antyder att något nytt tillförts. Frågan är dock om det har det? Jag skulle vilja hävda att det paradoxalt nog är när terminologin på forskningspolitisk nivå skiftar från jämställdhetsforskning till genusforskning som jämställdhetsinsatserna på bred front kommer. Politiken har anammat uttrycket 'genus' men använder det till att flytta fram kvinnors positioner inom akademien. Inget fel i denna ambition. Men det blir problematiskt när genusforskningens relevans återigen och fortfarande kopplas samman med jämställdhetssträvanden.

258 Haraway: 2004 s. 90

Kapitel 4 | Om Satsningarna och den politiska debatten

Regeringen missar poängen!

Regeringar av skilda schatteringar har under tre decennier satsat på att utveckla ett nytt forskningsfält, genusvetenskap eller som det tidigare hette kvinnoforskning och ännu tidigare jämställdhetsforskning. Genusforskare har upplevt att kunskapen om fältet liksom insikten om dess samhällsrelevans successivt har ökat hos politiker och allmänhet. Genusforskningen är inte heller bortglömd i årets forskningsproposition, men bilden av genusforskningen och vad den är bra för är både snäv och föråldrad.

Den nära koppling mellan genusforskning och jämställdhetsarbete som görs i propositionen kastar oss minst 15 år tillbaka i tiden. Genusforskningen inskränks till att vara liktydig med jämställdhetssträvanden, åtgärder mot diskriminering, reproduktiv hälsa, hedersrelaterat våld samt till forskning om våld mot kvinnor. Dessa områden är naturligtvis angelägna och kräver genusforskning. Men genusforskning och genusperspektiv innefattar så oerhört mycket mera, inom alla samhällsfärer. Det vet regeringen, eller borde veta, om man läst exempelvis Sveriges genusforskarförbunds skrivelse till utbildningsministern inför proppen, eller om man tagit del av fältets resultat och utveckling.

Självklart finns det mycket att hämta för det praktiska jämställdhetsarbetet från genusforskningen. Men att sätta likhetstecken mellan jämställdhet och genusforskning är, och har alltid varit, problematiskt. Det är problematiskt på

samma sätt som för andra fält där statsmaktens hela fokus ligger på tillämpning och nyttiggörande. Men det är också problematiskt därför att genusforskning visat att mycket jämställdhetsarbete som fokuserar män och kvinnor som homogena kategorier i själva verket återskapar genusrelationer istället för att ifrågasätta dem. Jämställdhetsarbetet bygger ofta på heteronormativitet, etnocentrism och bristande förståelse för andra intersektionella perspektiv. Det är här Regeringen missar poängen! Kritik som denna stärker forskning och kan, i sin förlängning, också stärka politikerområdet. Forskningens kritiska potential – det gäller såväl genusforskning som annan forskning – är bortglömd.²⁵⁹

Tal och materialitet

Ingressen till detta kapitel är hämtad från en debattartikel som jag och Sveriges genusforskarförbunds ordförande Inger Lövkrona skrev till SULF-tidningen med anledning av 2008-års forskningsproposition. I detta kapitel är det just politiken som är under luppen. Det är vad som sker inom den parlamentariska ordningen som undersöks. Analytiskt är det det fenomenologiska beskrivandet som präglar kapitlet. För att undersöka hur det som visar sig visar sig krävs att man så noga och ingående som möjligt beskriver det man varseblir. Materialet är riksdagstryck – texter där det politiska talet om genusforskning framträder och där besluten som fattas visar sig. Det handlar om konkreta satsningar framlagda som förslag i propositioner²⁶⁰ och motioner²⁶¹, utskottsbehandlade²⁶² och beslutade i Sveriges riksdag. Besluten utgör, om man så vill, i stor utsträck-

259 Lövkrona & Alnebratt 2008

260 Proposition: Förslag från regeringen som diskuteras och fattas beslut om i riksdagen efter behandling i riksdagsutskott.

261 Motion: Förslag från en eller flera riksdagsledamöter. Behandlas av riksdagsutskott innan beslut tas i riksdagens kammare.

262 Riksdagen är organiserad i utskott som är ämnesmässigt uppdelade. Propositioner och motioner rörande forskningspolitik hänskjuts vanligen till utbildningsutskottet. I utskottet diskuteras förslagen varefter utskottet avger ett utskottsbetänkande för beslut i plenum. I utskottsbetänkandet går alla inkomna förslag igenom och utskottet lämnar förslag på huruvida dessa ska avslås eller bifallas. I utskotten är partierna representerade i enlighet med sin storlek i riksdagen. Samma politiska skiljelinjer som finns i riksdagen som helhet finns därmed också i det enskilda utskottet. Att utskotten enas över partigränserna och överprövar förslag från regeringen är därför ovanligt.

ning den materiella grund som möjliggjort forskningsfältets organisering. Hur debattartikeln kommer in i bilden återkommer jag till nedan.

I en diskursiv förståelse är det "talet om" som är det intressanta. Hur fältet framställs och representeras är av avgörande intresse för att kunna undersöka hur meningsskapandet går till. Samtidigt – och här talar jag inte minst utifrån egen politisk erfarenhet – kan diskrepansen mellan det politiska talet och politikens beslutsfattande ofta vara stor. Det räcker med att läsa partiprogram och jämföra med partiernas parlamentariska aktivitet för att upptäcka detta. Ett välkänt exempel är frågan om vilket statsskick Sverige bör ha. Där skiljer sig talet om och det politiska görandet väsentligt för till exempel ett parti som Socialdemokraterna. Också i andra frågor kan skillnaden bli stor mellan mer programmatiska texter och den förda realpolitiken som påverkas av budgetförutsättningar, majoritetsförhållanden, opinionssiffror och annat.

I det material jag undersökt handlar skillnaden mellan beslut och tal också om vilken position den/de som talar har. För en enskild riksdagsledamot, även för en som tillhör ett regeringsparti, kan talet om skilja sig mot det som sedan blir beslut. Det politiska talet om blir för den enskilda politikern ett sätt att flytta fram positioner, att påverka agendan, att synliggöra frågor och sitt eget engagemang. För ett oppositionsparti blir talet om ett sätt att visa på sprickor och skillnader gentemot den förda regeringspolitiken. Vid ett eventuellt regeringsskifte behöver inte detta betyda att det tidigare förda talet om blir konkreta propositioner med samma förslag. Prioriteringar, ekonomi och konkurrens mellan olika departement kan göra att tidigare högt ställda krav blir mer modesta förändringar eller inga förändringar alls.

För denna undersöknings del betyder detta att det inte räcker att bara se hur det som visar sig visar sig i form av diskurser. Lika viktigt blir att se hur besluten visar sig. Beslut som leder till satsningar i form av tjänster och forskningsfinansiering som i sin materialitet möjliggör, eller åtminstone underlättar fältets organisering, etablering och utveckling. Satsningarna i sig kan spåras i siffermaterialet. I texterna formuleras och synliggörs idéer och föreställningar som tar konkret form i förslag om tjänster, riktade forskningsanslag och andra satsningar.

I och genom texterna visar sig aktörer. Det är politiker, forskare och byråkrater som framträder i de olika texterna. I riskdagstrycket är det politikerna

som är de primära aktörerna. Det är riskdagsledamöter som motionerar och ministrar som skriver propositioner. Som underlag för sitt förslagsställande har de rapporter från statliga myndigheter som Universitets och högskoleämbetet (UHÄ), forskningsråd som Humanistiska-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), Forskningsrådsnämnden (FRN), eller från statliga utredningar. På det sättet finns andra aktörer – forskarna själva eller tjänstemän – närvarande också i det parlamentariska materialet. Forskningspolitiken kan beskrivas som en samproduktion mellan politiker, forskare och byråkrater. Jag menar att detta inte är unikt för de satsningar som kommer genusforskningen till del. Politikerna är alltid beroende av underlag för sina beslut.

Att hävda att en fråga kastas femton år tillbaka i tiden, som Lövkrona och jag gör i den inledningsvis citerade artikeln, implicerar att något hänt på vägen. Det antyder en tillbakagång till ett tidigare stadium. Att något var på ett visst sätt, att en förändring skedde och att nu en tillbakagång skett till det tidigare läget. Jag menar att ett sådant narrativ passar väl ihop med den Bacchi-inspirerade WPR-modell jag använder. Det blir måhända inte en renodlad genealogisk studie. I likhet med hur sociologen Mats Beronius beskriver genealogin som metod vill jag dock "[i]nte förutsätta att ett mål eller syfte existerar som är överordnat praktiken".²⁶³ 'Praktik' här förstått som händelser där självklarheten i vad som händer inte kan förutsättas. I de texter jag undersöker blir talet om genusforskningen, likväl som besluten, de praktiker eller händelser som kan förstås på olika sätt.

Beronius menar att den genealogiska metoden bidrar med att "spåra förbindelser som inte är kausala, eller inte nödvändigtvis är det".²⁶⁴ Genealogin bryter ner händelser eller praktiker till små tekniker och analyserar dessa så att praktiken synliggörs. På så vis blir också förbindelser mellan olika element i praktiken synliga. Att analysera dessa många relationer och leta referenser åt olika håll och områden, inte i första hand för att hitta kausalsamband, utan för att hitta släktskap mellan olika tekniker är, menar Beronius, "den genealogiska

263 Beronius: 1991 s. 75

264 Beronius: 1991 s. 76

kritikens tändvätska".²⁶⁵ I min studie vill jag inte minst beskriva hur brott, sprickor och motsägelser i texterna framträder och visar sig.

I detta kapitel kommer förslagen och satsningarna att presenteras genom tematiskt organiserade, historiska tillbakablickar där jag försöker spåra konflikter i talet om genusforskning. Jag tar min utgångspunkt i stilfiguren från den inledningsvis citerade debattartikeln. Idéer bakom de forskningspolitiska satsningar som genomförts har inte tillkommit ur tomma intet, framförda av en utbildningsminister i en given situation. Genom att relatera enskilda satsningar till diskussioner och krav i riksdagen i form av motioner, utskottsbetänkanden och debatter i kammaren kommer kontexten att framträda. Det blir en berättelse om motsättningar och samverkan, om tröghet och återkommande krav, likväl som om brott och avvikelser. Det är en bitvis tjugig berättelse där samma krav återupprepas av olika partier år efter år. Men upprepadet är i sig en del av berättelsen och kräver sin rätt att få framträda, till men för textens spänning måhända, men i det fenomenologiska beskrivandets namn nödvändigt.

Femton år tidigare

Inledningsvis hävdade jag alltså, i argumenterande form, att genusforskningen med 2008 års forskningsproposition kastats femton år tillbaka i tiden. Låt mig än en gång understryka att det inte är den eventuella "sanningen" i detta påstående som jag avser att undersöka eller belägga. Jag lånar stilfiguren för att gestalta framställningen av materialet så som det visar sig för mig vid genomgången. Femton år innan 2008 tar oss tillbaka till 1993. Per Unckel (M) var forskningsminister. Med den retorik vi använde i debattartikeln är det alltså Unckels forskningspolitik som utgör det tillstånd genusforskningen av idag kastas tillbaka till. Det är vad som hände däremellan som jag nu kommer att beskriva. Inte, och det vill jag understryka, för att lyfta fram denna period som ett ideal. Jag vill lyfta fram den för att denna tid kan förstås som ett brott i synen på och i talet om forskningsfältet. Att fler uppfattade Thamministären på detta sätt vittnar inte minst den turbulens som forskningspolitiken under mitten av 90-talet genomgick, vilket beskrevs i inledningskapitlet.

265 Beronius: 1991 s. 77

Valet 1994 ledde till regeringsskifte och Carl Tham (S) utsågs till utbildningsminister. Ett av hans första beslut blev att utse kvinnoforskaren och litteraturvetaren Ebba Witt-Brattström till särskild utredare av insatser för kvinno- och jämställdhetsforskning. Hennes utredning fick kort tid på sig. Den tillsattes den 26 januari 1995 och avgav sitt betänkande i november samma år, vilket är en snålt tilltagen tidsrymd för en statlig utredning. Bara några veckor efter att Witt-Brattström fått sitt utredningsuppdrag presenterades en proposition om jämställdhet, som kom att bli omdebatterad. Propositionen *Jämställdhet mellan kvinnor och män inom utbildningsområdet*²⁶⁶ behandlade hela utbildningsväsendet och innehöll en mängd förslag. Det förslag som blivit mest uppmärksammat och ifrågasatt från denna proposition är de så kallade 'Thamprofessorerna'. Thamprofessorerna var en engångsatsning där resurser avsattes för att inrätta ett antal nya professorer för att åstadkomma jämnare könsfördelning bland landets professorer. Vid tillsättandet av dessa tjänster skulle positiv särbehandling av underrepresenterat kön användas. Samtidigt skrev regeringen i propositionen att "det finns en gräns för hur stor skillnaden i kvalifikation får vara vid positiv särbehandling". I propositionen avsattes också medel för att åstadkomma jämnare könsfördelning bland doktorander²⁶⁷, postdoktorala stipendier och gästprofessorer för kvinnor.²⁶⁸ Därutöver meddelar ministern att FRN skulle komma att få i uppdrag att i samråd med forskningsråden ta fram förslag på ämnen där det finns anledning att inrätta professorer eller forskningstjänster med inriktning mot genusforskning.²⁶⁹

Sida vid sida med Witt-Brattströms utredning verkade en arbetsgrupp vid utbildningsdepartementet som Tham ärvt av sin företrädare Per Unckel. Denna arbetsgrupp, kallad 'JÄST-gruppen' tillsattes i juni 1992 som ett resultat av kritik i riksdagen mot universitetens jämställdhetsarbete. Gruppen skulle fungera som referensgrupp åt utbildningsministern i jämställdhetsfrågor. Carl Tham förlängde i oktober 1995 gruppens uppdrag och gav i samband med det även tilläggsdirektiv.²⁷⁰ Tham hade alltså ett brett underlag till sitt förfogande

266 Prop 1994/95:164

267 Prop 1994/95:164 s. 32

268 Prop 1994/95:164 s. 36

269 Prop 1994/95:164 s. 29

270 DS 1997:56 s. 11

när han formulerade sina senare förslag. Witt-Brattströms utredning (som kom att kallas 'KVINS') hade han själv bestämt förutsättningarna för. JÄST-gruppens arbete och uppdrag från den tidigare regeringen visar på att frågorna på intet sätt var avhängiga Thams initiativ.

I forskningspropositionen *Forskning och samhälle*²⁷¹ som presenterades i december 1996 kommer en mängd förslag riktade framförallt mot forskningsfältet. Ett sekretariat för genusforskning skall inrättas med uppgift att utreda, skapa opinion, stimulera och informera om genusforskning.²⁷² Sekretariatet skall placeras i Göteborg för att det, tillsammans med de kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbibliotek, som av propositionen föreslogs bli ansvarsbibliotek för området kvinno-, mans- genusforskning, förväntas ge varandra en ömsesidigt förstärkande effekt.²⁷³ Centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning får ytterligare förstärkning. Totalt anslår regeringen 8,75 miljoner kronor för denna verksamhet. I detta anslag ingick från och med denna proposition också anslag till verksamheten vid jämställdhetscentrum i Karlstad. Därutöver föreslog regeringen att Linköpings universitet skulle inrätta ett Tema Genus, för vars räkning man anslag 4,9 miljoner kronor.²⁷⁴ Regeringen ville också inrätta arton tjänster för att "främja genusforskningen inom ämnen där den i dag saknar förankring", men också till ämnen där genusforskning redan är etablerad för att där "främja en fortsatt teoribildning på området".²⁷⁵

Den senare satsningen initierades alltså redan i jämställdhetspropositionen där Forskningsrådsnämnden (FRN) fick i uppdrag att utreda hur detta skulle gå till. I forskningspropositionen överprövar regeringen i delar FRN:s förslag.²⁷⁶ Sex "professorpaket" föreslogs, innehållande en professur, en forskarassistent, och en doktorandtjänst, vilket i slutändan också blev FRN:s förslag, men i delvis andra ämnen. Den satsningen uppgick till 10 miljoner kronor. Till skillnad från Thamprofessorerna skall dessa professurer inte tillsättas med hjälp av

271 Prop 1996/97:5

272 Prop 1996/97:5 s. 54

273 Prop 1996/97:5 s. 55

274 Prop 1996/97:5 s. 55

275 Prop 1996/97:5 s. 56

276 Jordansson 2003, Alnebratt 2007

positiv särbehandling. Istället införs ett extra kompetenskrav. Utöver ämneskompetens skall de sökande ha kompetens i genusforskning.

Det är alltså en mängd förslag som regeringen lägger fram. Rubriken i forskningspropositionen, under vilken många av förslagen presenteras, heter *Jämställdhet och genusforskning*. Även om frågorna om jämställdheten i akademien och forskningsfältet kopplas samman så görs en distinktion mellan vad som är forskning och vad som är jämställdhetsarbete. I den särskilda jämställdhetspropositionen för utbildningsområdet är fokus på jämställdhetsfrågor, även om vikten av genusforskning och förslag på hur denna kan främjas förekommer också där. Termen 'genusforskning' används även om det sker parallellt med 'kvinno- och jämställdhetsforskning'. I skrivningarna söker man uttryckligen skilja på jämställdhetsarbete och forskning som två olika saker.

Ministern skiljer alltså genusforskningen från jämställdhetsarbetet, men det är symptomatiskt för sammanblandningen att när han ska beskriva genusforskningens möjligheter så är det en rapport från JÄST-gruppen han hänvisar till. Denna grupp vars uppdrag handlade om jämställdhet men som också kom att intressera sig för forskningens betydelse och som gav ut rapporten *Genusperspektiv i forskning* där ett antal genusforskare diskuterar vad detta betyder.²⁷⁷ Med utgångspunkt i denna rapport definierar regeringen genusforskningen med ord som att den "synliggör kvinnor och lyfter fram fler kvinnliga förebilder", att den "blottlägger makthierarkier och bidrar därmed till att eliminera hinder för jämställdhet" och dessutom att vetenskapernas "självförståelse berikas" genom ifrågasättandet av "grundläggande värderingsnormer". En särskild markering görs av mansforskningens betydelse. Om detta forskningsfält sägs dock att det är i stort behov av "metod- och teoriutveckling".²⁷⁸

Regeringen pekar också ut behovet av genusforskning inom olika områden. Om samhällsvetenskap och humaniora sägs att det är lätt att inse relevansen och vilka positiva implikationer genusperspektivet kan bidra med. Man fortsätter dock med att understryka vikten av genusforskning inom teknik-, medicin- och naturvetenskapliga områden. Regeringen ser behov av genuspers-

277 DS 1996:26

278 Prop 1996/97:5 s. 54 (samtliga citat)

spektiv i såväl problemvalsfasen som i analysfasen av forskningsarbetet inom dessa områden.²⁷⁹

Ett annat tal

När Lövkrona och jag formulerar genusforskarförbundets kritik mot 2008-års forskningsproposition och säger att området kastas femton år tillbaka i tiden är det alltså mot relief av detta 90-talssynsätt på genusforskningen som vi formulerar oss. Ett perspektiv där koppling mellan genusforskning och jämställdhetsarbete visserligen finns med, men där förväntningarna på forskningen och vad den kan bidra med sträcker sig bortom det rent tillämpbara. Ett brott mot ett tidigare synsätt kan man säga, eller att en ny förståelse av meningen med genusforskningen formuleras. Frågan som reser sig är naturligtvis hur det såg ut tidigare? Hur formulerade sig regeringar innan dessa propositioner från mitten av 90-talet och hur såg förslagen ut? Vad var det 'innan' som föregick förslagen från mitten av 90-talet?

De förslag som här presenterats som bärare av en delvis annan beskrivning av genusforskningens möjligheter än vad 2008-års proposition hade mottogs dock inte odelat positivt på sin tid. Thams förslag kom att väcka debatt långt utanför akademien och forskningspolitiken. Framförallt var det förslaget om positiv särbehandling vid tillsättandet av ett trettiotal professorer som rönt hård kritik. Detta har inte minst Maria Törnqvist analyserat i sin avhandling *Könspolitik på gränsen*²⁸⁰. Som jag kommer att visa i detta kapitel finns det dock en lång förhistoria till de förslag Tham lägger fram. I kommande avsnitt kommer jag att tematiskt undersöka förhistorien till de satsningar som görs under hans tid. Jag vill visa på att de flesta av frågorna går att spåra långt tillbaka i tiden.

Genom denna genomgång försöker jag också synliggöra det parlamentariska spelet bakom satsningarna så som det visar sig för mig i materialet. Hur (mestadels kvinnliga) riksdagsledamöter, inte sällan i samarbete över blockgränsen, driver på regeringar av olika politisk färg för ökat stöd till ett forskningsfält under framväxt. Frågorna jag kommer att fördjupa mig i är tjänstepositioner, organiseringen för forskning och utbildning och forskningsinformation. På många

279 Prop 1996/97:5 s. 54

280 Törnqvist: 2006

sätt går frågorna i varandra. "Talet om" det ena sammanflätas med "talet om" det andra. Min ambition är att tydliggöra hur och på vilket sätt det görs och blir begripligt i den politiska kontext som undersöks. Först dock en presentation av hur det forskningsfält jag undersöker introduceras i forskningspolitiken.

Den tidiga historien

Den första satsning som visar sig i materialet handlar om riktat stöd till Kvinnohistoriskt arkiv vid universitetsbiblioteket i Göteborg. Redan i 1970-års statsverksproposition²⁸¹ hittar man, under rubriken *Forskning*, punkt 17, i sakregistret, att riksdagen avslagit en motion om statsbidrag till Kvinnohistoriskt arkiv.²⁸² I själva verket rör det sig om två likalydande flerpartimotioner, en i första kammaren och en i andra kammaren²⁸³ undertecknade av representanter för Socialdemokraterna, Folkpartiet, Moderaterna och Centerpartiet. I Statsutskottets utlåtande nr 88 år 1970 rörande dessa motioner kan man läsa:

... får utskottet för sin del uttala att arkivets syfte i och för sig är sådant att det finns anledning att överväga ett statligt stöd till verksamheten. Utskottet anser sig dock inte ha tillräckligt underlag för att tillstyrka yrkandet i motionerna.²⁸⁴

Året därpå, i 1971 års statsverksproposition, kommer dock regeringen motionärerna till mötes genom att, i enlighet med universitetskanslerämbetets (UKÅ) anslagsframställning föreslå en bibliotekarietjänst för verksamheten vid stiftelsen Kvinnohistoriskt arkiv.²⁸⁵ Föredragande statsråd skriver:

Med anledning av en skrivelse från Stiftelsen Kvinnohistoriskt Arkiv har jag i min medelsberäkning för universitetsbiblioteket i Göteborg tagit hänsyn till behovet av personal bl.a. för nämnda arkiv. (Jfr prop 1966:1 bilaga 10 s. 462). Jag utgår därvid från att samlingarna kommer att överlämnas till universitetsbiblioteket i Göteborg.²⁸⁶

281 Motsvaras idag av det som kallas budgetproposition

282 Register år 1970, Index, s. 78

283 Motioner 1970 FK nr 302, AK nr 376

284 Statsutskottets utlåtande nr 88 1970 s. 35

285 Prop 1971: 1 bil 10 s. 300

286 Prop 1971: 1 bil 10 s. 301

Hänvisningen till 1966 visar att frågan inte heller 1970 var ny i riksdagssammanhang. I statsverkspropositionen från 1966 som hänvisas till, skriver regeringen, i samband med att universitetsbiblioteket i Göteborg får fyra nya tjänster:

I detta sammanhang vill jag erinra om att de göromål som är förenade med Stiftelsen Kvinnohistoriskt Arkvis samlingar vid göteborgsbiblioteket enligt kanslersämbetet bör kunna utföras inom ramen för bibliotekets ordinarie verksamhet.²⁸⁷

Jag gör denna historiska tillbakablick, bortom undersökningsperioden, för att visa på att diskussionen fanns också innan den tid jag undersöker. Jag gör det också för att visa ett tidigt exempel på hur samarbete över partigränserna visat sig ge resultat. Blocköverskridande flerpartimotioner är i sig ett brott mot hur arbetet i riksdagen bedrivs, mer om detta längre fram. Samtidigt visar ovanstående citat på trögheten i det politiska beslutsfattandet. Argumenten för att avslå motionerna var att det saknades tillräckligt underlag. När förslaget istället kommer i petita från UKÄ efter hemställan från Kvinnohistoriska samlingarna bryter inte längre förslaget mot ordningen. Även om jag avhållit mig från att ytterligare undersöka de historiska rötterna förefaller det uppenbart att år 1970 inte var första gången någon motionerade i ämnet. Som jag kommer att visa fortsättningsvis är historien fylld av upprepade krav på satsningar vilka, efter hand, delat och styckevis, vinner ökat stöd.

Att arkivet hade en viktig ställning som en av de första institutionsliknande inrättningarna på fältet vittnar också ett annat tidigt parlamentariskt initiativ till stöd för forskningsområdet om. Vid Nordiska Rådets kultur- och undervisningsministermöte i Helsingfors 1969 tog Sveriges dåvarande utbildningsminister, Olof Palme, upp frågan om könsrollsforskning och könsroller i undervisning. Han föreslog en gemensam nordisk utredning och gemensam diskussion. Frågan hänsköts till Nordiska Kulturkommissionen, som skulle rapportera resultat till ministermötet. Nordiska Kulturkommissionen (sektion II) tillsatte en sakkunnig arbetsgrupp för att förbereda frågan. Från Sverige deltog Anna-Greta Leijon som då var i:e byråsekreterare vid AMS. Hon fungerade också som ordförande för gruppen. I arbetet med uppdraget genomfördes 1971

287 Kungl. Maj:ts proposition nr 1 år 1966 bil 10 s. 462

en stor enkät till forskare i hela Norden. Materialet från denna bearbetades vid Arbetsmarknadens kvinnoämnd. Behjälpliga var Asta Ekenvall och Inger Vestberg vid Kvinnohistoriskt arkiv i Göteborg.²⁸⁸

Ett av förslagen från arbetsgruppen var stöd till just Kvinnohistoriska samlingarna, vilket alltså också kom att effektueras av regeringen.

Nordiska Kultursekretariatet bör få i uppdrag att inleda förhandlingar med Kvinnohistoriskt arkiv vid Universitetsbiblioteket i Göteborg om att utvidga verksamheten till att omfatta även övriga nordiska länder och till att omfatta även läromedel och barn- och ungdomslitteratur.²⁸⁹

På denna nordiska rapport skulle senare en mängd rapporter från svenska myndigheter följa.²⁹⁰ Dessa rapporter och betänkanden från kommittéer fick stor betydelse som underlag för de förslag som presenteras i propositioner och motioner till riksdagen. De blev också en betydelsefull plattform där forskare från fältet fick möjlighet att presentera forskningsområdets, behov och förhoppningar för framtiden.²⁹¹

Motsättningarnas tid

När man tittar närmare på de förslag Tham väckte är det några problemrepresentationer som framträder tydligt. Dels är det problem som handlar om kvinnans ställning i akademien. Kvinnor är för få på höga poster, får för liten del av forskningspengar. Detta framställs som problematiskt genom en jämställdhetsdiskurs där kvinnor och män förväntas vara lika många och få lika mycket. Den andra problemrepresentationen handlar om bristen på genusforskning. Här framträder särskilt tydligt två samtidiga representationer. Dels är det en som handlar om genusforskningens betydelse för att ta fram kunskap – blottlägga makthierarkier – och därmed bidra till det politiska arbetet med att öka

288 Nordisk utredningsserie 6/72 s. 7ff

289 Nordisk utredningsserie 6/72 s. 34

290 Jag syftar på rapporter från Universitetskanslerämbetet (UKÄ) och dess efterföljare Universitets- och högskoleämbetet, Riksbankens jubileumsfond (som i och för sig har en från staten mer fristående position), Jämfo, och betänkanden från statliga kommittéer.

291 I kapitel 5 och 6 kommer ett antal av dessa rapporter och betänkanden att analyseras.

jämställdheten. Dels handlar det om att vetenskapens självförståelse behöver förändras vilket genusvetenskapen förväntas kunna bidra med genom ifrågasättandet av grundläggande värderingsnormer.

Om man kan tala om ett brott i synen på genusforskning mellan 2008 års forskningsproposition och mitten på 90-talet så borde det gå att finna fler brott, sprickor och motsättningar från den ovan presenterade tidiga historien till den thamska eran. Ett av de förslag Tham la rörde inrättandet av ett nationellt sekretariat för genusforskning med bland annat uppgift att sprida information om den forskning som bedrevs på fältet. Just frågan om forskningsinformation hade varit en källa till motsättningar under lång tid. Hans företrädare, Per Unckel, hade lagt ett förslag om att lägga ner forskningsrådsnämnden som då hade ansvar för såväl forskningsfinansiering som forskningsinformation för fältet. I propositionen förslög Unckel att dessa två frågor skulle skiljas åt²⁹² något som inte föll i god jord i riksdagen.

I en borgerlig flerpartimotion beskriver till exempel motionärerna ingående de problem som en överföring av FRN:s uppgifter till andra forskningsråd skulle medföra. Motionärerna menade vidare att det inte skulle gå att skilja uppdraget om forskningsinformation från forskningsfrågorna på det sätt som regeringen föreslagit.²⁹³ Relationen mellan forskning och forskningsinformation hade varit uppe till debatt bara några år tidigare. Då var det en socialdemokratisk regering som precis som den senare borgerliga stötte på patrull i riksdagen.

Jämfo

Efter valet 1982 fick Socialdemokraterna tillsätta regering. Anna-Greta Leijon blev som arbetsmarknadsminister ansvarig för forskningsområdet. Att detta departement skulle ansvara för stödet till forskningsfältet hade beslutats redan av den avgående borgerliga regeringen. Arbetsmarknadsdepartementet hade ansvaret för jämställdhetsfrågorna. I god sektorsforskningsanda hamnade det som både den avgående och den tillträdande regeringen valt att kalla 'jämställdhetsforskning' här. I samma anda la man förslag om att inrätta en de-

292 Prop 1991/92:76 s. 5ff

293 Motion 1991/92: Ub 12

legation för jämställdhetsforskning. Denna delegation var inte ett fristående organ utan var knuten till arbetsmarknadsdepartementet. Syftet med Jämfo, som delegationen kom att kallas, var att utveckla jämställdhetsforskningen i Sverige.²⁹⁴

Delegationen hade tolv ledamöter varav fem representerade riksdagspartierna, medan de övriga ledamöterna representerade arbetsmarknadsdepartementet och "forskningsintressen". Bland de senare ledamöterna märktes såväl kända kvinnoforskare som Gunhild Kyle och Rita Liljeström som forskare från andra forskningsfält. Till delegationens uppgift hörde att fastställa forskningsbehov, samt att "initiera, samordna och följa forskningen". Därutöver skulle delegationen verka för att "forskningsresultaten blir kända och tillgängliga för beslutsfattare, planerare, forskningsorgan och andra intressenter så att de kan utnyttjas i reformarbete och praktisk tillämpning."²⁹⁵ Till det forskningsinformerande uppdraget hörde också att stimulera kontakter mellan forskare och ovanstående uppräknade grupper, vilket bland annat skedde genom en omfattande seminarieverksamhet.²⁹⁶

Jämfo verkar under hela 80-talet och en bit in på 90-talet. I forskningspropositionen som presenterades riksdagsåret 1989/90 föreslog dock den socialdemokratiska regeringen att Jämfos uppdrag skulle anses fullgjort. Istället föreslog regeringen att den på tvärvetenskap inriktade forskningsrådsnämnden (FRN) skulle få ökade anslag för informationsprogram om jämställdhetsforskning.²⁹⁷ I en blocköverskridande flerpartinotion med fyrtiofem underskrifter av kvinnliga riksdagsledamöter varav Barbro Westerholm (FP) står som förstanamn, motsatte man sig inte nedläggningen av Jämfo och överflyttningen av vissa uppgifter till FRN. Tvärtom sa man att det var ett steg i rätt riktning. Däremot var man kritisk mot att FRN:s ansvar bara skulle gälla information.

294 Prop 1983/84: 107 bil 7 s. 16, samt Delegationen för Jämställdhetsforskning (Jämfo), verksamhetsberättelse 1984/85

295 Jämfo, verksamhetsberättelse: 1984/85, s. 1 (samtliga citat i stycket)

296 Jämfos verksamhet kan följas genom en mängd rapporter som producerades ända in på 1990-talet. Ofta är det rapporter från seminarier där kvinnoforskare deltagit i olika tematiska diskussioner. Forskningsöversikter och inventering av forskningsbehov är ett annat förekommande inslag.

297 Prop 1989/90:90 s. 457f

Om regeringens förslag tas av riksdagen i nuvarande form innebär detta att ingen central instans (forskningsråd eller sektorsorgan) har som en särskild uppgift att initiera och stödja fortsatt forskning på området.²⁹⁸

Av utbildningsutskottets betänkande från samma år framgår att motionärerna fick utskottet med sig vad gällde frågan om ytterligare stöd till forskningsfältet. Nedläggningen av Jämfo och överförandet av uppgifter till FRN som regeringen föreslagit bifölls, men utskottet gick också på motionärernas linje vad gällde att till FRN:s nya uppgift också lägga att initiera och stödja kvinno- och jämställdhetsforskning.²⁹⁹

Regeringen fick alltså bakläxa av riksdagen. Trots det lägger man året efter fram förslag som innebär att det forskningsinformerande uppdrag som FRN fått ta över från Jämfo, förväntas rymmas inom de forskningsmedel som riksdagen också beslutade att FRN skulle få för att stödja forskning på området. Detta uppfattas av riksdagsledamöterna som ren obstruktion. I två motioner, den ena en flerpartimotion (C, M, FP, V, MP) med Görel Thurdin som förstnamn och den andra av Socialdemokraterna Margareta Winberg och Maj-Inger Klingvall³⁰⁰ kräver motionärerna att fjolårets beslut skulle genomföras. Något som också utbildningsutskottet instämmer i med all önskvärd tydlighet.

Utskottet anser, i likhet med motionärerna, att riksdagens beslut om resurser för kvinno- och jämställdhetsforskning bör fullföljas enligt intentionerna. Utskottet anser därför att 1 milj. kr. bör beräknas för informationsprogrammet under rubricerade anslag. Vidare anser utskottet att 345.000 kr. bör föras över från anslaget A1. Utbildningsdepartementet till FRN:s anslag för att finansiera en tjänst för handläggning av de aktuella uppgifterna (jfr 1990/91: UbU15). Vad utskottet anför om ytterligare resurser till FRN:s informationsprogram om jämställdhetsforskning m.m. bör riksdagen med bifall till motionerna 1990/91:Ub655 och 1990/91:Ub701 som sin mening ge regeringen till känna.³⁰¹

298 Motion 1989/90: Ub 119

299 1989/90: UbU25 s. 106

300 Motion 1990/91: Ub 655, 1990/91: Ub 701

301 Utbildningsutskottets betänkande 1990/91: UbU13

Frågan om forskningsinformation var, som man kan se av ovanstående, en fråga som ledde till motsättningar. Detta gällde dock inte bara för jämställdhetsforskningen. Under hela 80-talet diskuteras problemet med att föra ut forskningsresultat till samhällsintressenter. Bland annat diskuteras inrättande av olika sekretariat för denna uppgift.³⁰² Redan på 70-talet hade frågan diskuterats av UHÄ:s arbetsgrupp för jämställdhetsforskning. Gruppen skulle lägga förslag på hur denna forskning kunde stärkas. Det är här förslaget om ett sekretariat för jämställdhetsforskning nämns första gången.³⁰³ I regeringens statsverksproposition från 1980 hänvisar man till detta och andra av arbetsgruppens förslag. I huvudsak har remissinstanserna varit positiva till gruppens förslag, rapporterar regeringen. Avvikande mening hade dock framförts framförallt beträffande några av förslagen till åtgärder, detta gällde just inrättandet av ett centralt sekretariat för jämställdhetsforskning.

Något sådant förslag läggs inte heller av den dåvarande regeringen.³⁰⁴ I forskningspropositionen som presenteras under folkpartisten Jan-Erik Wikströms sista år som utbildningsminister diskuteras dock frågan om 'kontaktsekretariat' ånyo. Denna gång aktualiserat genom den s.k. 'Andrénska kommittén'. Genom forskarutbildad personal skulle dessa sekretariat ansvara för forskningsinformation i samhället (dock inte bara när det gällde jämställdhetsforskning).³⁰⁵ Regeringen lägger inget konkret förslag i frågan, däremot är det i samma forskningsproposition som ansvaret för jämställdhetsforskningen flyttades över till arbetsmarknadsdepartementet.

När den socialdemokratiska regeringen inrättar Jämfo kan det sålunda förstås som ett svar på diskussionen om forskningsinformation. Under en period var Jämfo en viktig aktör för och informationsspridare av jämställdhetsforskning, även om den också var ifrågasatt av kvinnoforskare och av en del politiker. Det fanns invändningar både mot organiseringen som sådan och dess placering. Att arbetsmarknadsdepartementet ansvarade för jämställdhetsforskningen, vilket politikerna från början verkade vara överens om, blev med tiden en källa till motsättning. Folkpartiet ifrågasatte, innan nedläggningen av

302 Prop 1981/82:106 s. 107

303 UHÄ-rapport 1979:16 s. 57

304 Prop 1980/81:100 bil 12 s. 360

305 Prop 1981/82:106 s. 107

Jämfo och överföringen av uppgifter till FRN, i en motion placering vid detta departement. I och med att ansvaret för frågorna hamnat där riskerar angelägna forskningsfrågor utan anknytning till arbetslivet att få för lite utrymme, menar folkpartisterna. Istället borde Jämfo få ett eget anslag till fördelning utan regeringsbeslut.³⁰⁶ Att det är Folkpartiet som riktar denna kritik mot regeringen är intressant med tanke på att det var en borgerlig ministär med en folkpartistisk utbildningsminister, Jan-Erik Wikström, som överförde uppgifterna till arbetsmarknadsdepartementet där en annan folkpartist, Ingemar Eliasson, var ansvarig minister.

När Tham lägger sitt förslag om att inrätta ett nationellt sekretariat för genusforskning fanns således en långvarig och omfattande diskussion att falla tillbaka på. För genusforskningen fanns dessutom inspiration att hämta internationellt. Inte minst ses Norge och Sekretariatet för kvinneforskning, som funnits sedan 1977, som ett gott och viktigt exempel.³⁰⁷ Det är dock noterbart att kraven på ökad forskningsinformation inte är det mest framträdande i de motioner som lämnas in till riksdagen. Motionärerna förhåller sig till förslag om detta som kommer från regeringar. I riksdagsmotionerna är det i stället helt andra krav som visar sig.

Centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning

Dessförinnan och sedan sida vid sida med Jämfo hade kvinnoforskarnas egen basorganisering vuxit sig stark i form av centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, vilka också fått statligt stöd. Mot slutet av perioden blev det dessutom alltmer uppenbart att om forskning skulle kunna främjas och forskningsresultat spridas så måste det finnas pengar för forskning. Om detta motionerades det flitigt och kraven på olika regeringar om ökat stöd för forskning på detta fält har varit många och återkommande.

Året efter Unckel fått se sitt förslag om nedläggning av FRN nedröstat i riksdagen presenterade han sin forskningsproposition. I *Forskning för kunskap och framsteg*, som presenteras den 1 februari 1993, har han alltså dels själv fått kännas vid ett nederlag i FRN-frågan och dessutom kunnat bevittna hur

306 Motion 1986/87: Ub 6

307 SOU 1995:110 5127

riksdagen körde över hans företrädare. I det tiopunktprogram för jämställdhet i forskningsvärlden som Unckel presenterar är förslaget om att slopa FRN borttaget. Istället fördubblas FRN:s anslag för kvinno- och jämställdhetsforskning. Dessutom ökas anslaget till Högskolan i Luleå med en miljon kronor för deras arbete inom området kvinnor och teknik, en femårig gästprofessur i kvinnoforskning med inriktning på naturvetenskap vid FRN inrättas också.³⁰⁸

I sin forskningsproposition beskriver Unckel centra/fora som betydelsefulla för rekrytering av kvinnor till forskarstudier och forskning. Dessutom anses verksamheten vara viktig för att förbättra arbetsvillkoren för kvinnliga forskare och forskarstuderande. Fora beskrivs vidare vara av stort värde för kvinno- och jämställdhetsforskningens fortsatta utveckling. "Könsperspektivet är fortfarande dåligt beaktat inom många discipliner och kvinnoforskare möter ofta ointresse eller motstånd", skriver Unckel.³⁰⁹

En mängd motioner lämnas in med anledning av Unckels förslag. Även om oppositionen vill ha mer pengar till olika verksamheter, till exempel till centra/fora³¹⁰ och lokala riksdagsledamöter vill ha stöd till kvinnoforskning på hemorten³¹¹, så är det övertvägande intrycket att motionerna är av karaktären "bra men otillräckligt".

Stödet till centra/fora har vid det här laget ökat från de 300 000 kronor som utbildningsminister Jan-Erik Wikström (FP) avsatte 1977³¹² till 6 339 000 kronor i Unckels budget³¹³. När Wikström introducerade stödet till verksamheten konstaterade han att UHÄ skulle ta initiativ till en översikt över pågående forskning kring jämställdhetsfrågorna, i första hand sådan som rör samhällsförhållanden med anknytning till den högre utbildningen. Vidare noterade han att UHÄ fört fram förslag om särskilda medel för sådan forskning.³¹⁴ Statsrådet Wikström anförde:

I sitt handlingsprogram pekar UHÄ på att jämställdhetsfrågan inte i någon

308 Prop 1992/93:170 s58f

309 Prop 1992/93:170 s. 194

310 Motionerna 1992/93: Ub 121, Ub 128

311 Motionerna 1992/93: Ub 120, 126, 127

312 Prop 1977/78:100 bil 12 s. 479

313 Prop 1992/93:170 s. 309

314 Prop 1977/78:100 bil 12 s. 338

högre grad har tilldragit sig universitetsforskningens intresse, trots att de olika villkoren för kvinnor och män är ett allvarligt samhällsproblem.³¹⁵

Wikström menade att behovet av sådan forskning var väl dokumenterat och tillstyrkte UHÄ:s begäran om medel för att kunna ta ett centralt initiativ till ökad forskning med denna inriktning. Redan två år tidigare hade dock Gunilla André (C) tillsammans med några partikamrater rest krav på intensifierad forskning i könsrolls- och kvinnofrågor, att medel för sådan forskning skulle ställas till förfogande och att en påbyggnadskurs i könsrollsfrågor skulle inrättas.³¹⁶ Samma år krävde Vänsterpartiet Kommunisterna (VPK) i en partimotion om jämställdhet att "kvinnofrågan görs till ett särskilt högskoleämne".³¹⁷ Båda motionerna avslogs.

Det är dock inte pengar för forskning som regeringen anslår. De medel statsrådet talar om är alltså 300 000 kr ur budgeten för samhällsvetenskapliga fakulteter som kommer att bli grundplåten för stödet till centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning. Anslagets benämning i denna proposition likväl som i de följande är 'jämställdhetsforskning'.³¹⁸ Året därpå föreslår regeringen att anslaget ska öka till 500 000 kr.³¹⁹ Under rubriken *Jämställdhet* skriver statsrådet Wikström, att detta ska ses som en första etapp i en uppbyggnad över ett antal budgetår.³²⁰ Att pengar anslogs och att regeringen uttalade sig positivt om angelägenheten i UHÄ:s initiativ ledde inte till några glädjeyttringar i riksdagen. Tvärtom förefaller det ha fungerat som bensin på en brasa. Motionsfloden ökar och många frågor berörs. I en motion från VPK menar man till exempel att stödet till forumverksamheten inte är tillräckligt. Istället för de förslagna 500 000 kronorna vill man anslå 4 miljoner kronor.³²¹

Någon sådan höjning blev det inte men i budgetpropositionen från riks-

315 Prop 1977/78:100 bil 12 s. 382

316 Motion 1975/76: 1397 (Sättet att registrera motioner ändras under undersökningstiden. I början finns samtliga motioner katalogiserade utan ämnesindelning. Under senare år är de sammanställda utskottsvis. Därav ändrad referenstext)

317 Motion 1975/76: 2152

318 Prop 1977/78:100 bil 12 s. 478

319 Prop 1978/79: 100 bil 12 s. 545

320 Prop 1978/79: 100 bil 12 s. 418

321 Motion 1978/79: 2237

dagsåret 1979/80 ökas anslaget 'jämsällldhetsforskning', det vill säga stödet till centra/fora, med ytterligare 100 000 kr.³²² Frågorna om forskning om jämsällldhet hade vid 80-talets början blivit en etablerad del av jämsällldhetsfrågorna på högskoleområdet och får allt större textutrymme i propositionerna. "För att fullfölja den pågående uppbyggnaden av basorganisationen för jämsällldhetsforskning vid universiteten" beräknas ytterligare 200 000 kronor i budget för 1980/81.³²³ Även i det som kom att bli statsrådet Wikströms sista budget, framlagd för 1981/82 års riksmöte, ökar medlen för jämsällldhetsforskning om dock mer blygsamt.³²⁴

Efter valet blev, som beskrivits tidigare, den nya arbetsmarknadsministern, Anna-Greta Leijon (S), ansvarig för dessa forskningsfrågor. Hon slår fast att kvinnoforskning och jämsällldhetsforskning är eftersatta områden som behöver stimuleras. För detta ändamål tillsätter departementet den särskilda delegation för planering och samordning av forskningsfältet som kom att benämnas 'Jämfo'. Under kommande år görs inga större förändringar av inriktningen av stödet till det som med en samlingsterm kallas 'jämsällldhetsforskning'. Stödet till centra/fora ökar år för år även om det inte är med några större summor.³²⁵ Regeringen förefaller fokusera mer på den egna verksamheten inom ramen för Jämfo. Genom delegationen bedrevs arbete i olika arbetsgrupper där vissa av fältets samhällsvetenskapligt inriktade forskare i och för sig är väl involverade och får möjlighet till publicering och finansiering.³²⁶

Inte heller i den forskningsproposition som presenteras under riksdagsåret 1986/87 kommer regeringen med så mycket nytt när det gäller jämsällldhetsforskningen. Om Jämfo skriver arbetsmarknadsdepartementet att de borde arbeta mer med forskningsinitierande verksamhet. Särskilt understryks att det måste finnas avdelade medel för forskningsområdet, men att departementets möjlighet att bidra med detta är begränsad. Istället skjuter man över ansvaret på det ordinarie anslagssystemet genom att påpeka att "högskolorna, forsk-

322 Prop 1979/80:100 bil 12 s. 503

323 Prop 1979/80: 100 bil 12 s. 518

324 Prop 1981/82:100 bil 12 s. 477

325 Prop 1984/85:100 bil 10 s. 349, samt Prop 1985/86:100 bil 10 s. 302

326 Prop 1984/85:100 bil 12 s. 45

ningsråd och sektorsorgan [måste] ge högre prioritet åt forskningsområdet.³²⁷ Stödet till centra/fora ökar dock med 542 000 kronor, vilket skulle inkludera finansieringen av *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.³²⁸ Kanske är det den minskade floran av motioner på området de senaste åren som gör att inga nya stora initiativ tas. Hur det än är med den saken vaknar dock riksdagsledamöterna. En rad motioner lämnas in detta år.

Flera partier kräver ökat stöd. Lars Werner och VPK vill anslå mest, dock inte lika mycket som några år tidigare då de krävde fyra miljoner i ökat anslag. Partiet vill satsa 1 500 000 kronor utöver regeringens förslag vilket inkluderar stöd till KVT och en professur i kvinnoforskning. Dessutom menar man att centra/fora bör få några av de forskarassistenttjänster³²⁹ som föreslagits³³⁰. Bengt Westerberg kräver i en partimotion från Folkpartiet att anslaget till jämställdhetsforskning ska öka med en miljon kronor utöver regeringens satsning.³³¹ Gunilla André återkommer med krav, denna gång tillsammans med Marianne Andersson, också hon från Centerpartiet. De kräver liksom VPK och Folkpartiet mer pengar till forskningsområdet. Centerpartisterna nöjer sig dock med 500 000 kronor, samt att resurserna för den föreslagna gästprofessuren förs över till detta anslag.³³²

Åren därpå återkommer kraven på väsentligt ökat stöd till centra/fora från oppositionen. Centerpartiet har nu sällat sig till Folkpartiets krav på ytterligare en miljon kronor till jämställdhetsforskningen.³³³ Även nya krav dyker upp. Björn Samuelsson och Ylva Johansson (VPK) vill införa en vetenskaplig grundkurs obligatorisk för alla som ska innehålla kvinnovetenskaplig teoriutbildning.³³⁴ I en partimotion återupprepar också Bengt Westerberg kravet på ytterligare en miljon kronor till jämställdhetsforskning.³³⁵ Det gör man även följande år, då man dock i övrigt helt lämnar de kvinnliga forskarna och kvin-

327 Prop 1986/87: 80 bil 8 s. 18

328 Prop 1986/87:80 bil 6 s. 76

329 I Prop 1986/87:80 s. 2 föreslogs en mängd nya forskartjänster, bl a 226 nya forskarassistenttjänster.

330 Motion 1986/87: Ub 2

331 Motion 1986/87: Ub 6

332 Motion 1986/87: Ub 68

333 Motion 1987/88: Ub 626

334 Motion 1988/89: Ub 550

335 Motion 1987/88: Ub 565

noforskningen okommenterade i den problemanalys av högskolan som görs i motionen.³³⁶

Det går alltså att se motsättningar mellan regeringar och riksdagsledamöter/oppositionspartier när det gäller storleken på stödet till centra/fora. Självva stödet ifrågasätts dock inte. Tvärtom, såväl i motioner som i propositioner framhålls vikten av denna organisering oavsett vilken regering som sitter vid makten. När Socialdemokraterna skall lägga sin sista forskningsproposition på 80-talet har de att hantera en rad krav på ökat stöd från olika partier. Det är denna proposition som också leder till kontroversen kring anslaget till FRN i samband med nedläggningen av Jämfo. Det förslag som den socialdemokratiska regeringen lägger om stödet till centra/fora innebär en ökning av anslaget till verksamheten med 1,2 miljoner kronor.³³⁷

Trots att denna ökning ligger över vad de flesta partierna krävt är detta, för flera av riksdagens ledamöter, inte tillräckligt. I den blocköverskridande flerpartimotionen med Barbro Westerholm som förstanamn, ställs ett flertal krav.³³⁸ Ökat stöd till centra/fora är ett av dem. Denna verksamhet måste tillföras en väsentlig förstärkning, menar motionärerna. De 1,2 miljoner kronor som regeringen föreslagit, är helt otillräckliga, enligt motionärerna. Man menar dessutom att regeringens beskrivning av verksamheten vid centra/fora inte är tillfyllest. "Centra/fora har i dag en verksamhet som är mycket mer omfattande än den som beskrivs i propositionen."³³⁹ De huvudsakliga uppgifterna som åligger centra/fora anges vara forskning, undervisning samt information och kontaktverksamhet.

Centra/fora måste få reella möjligheter att bedriva forskning och för detta krävs en kritisk massa bestående av minst sex forskare vid varje enhet, menar motionärerna vidare. Två av dessa forskare bör vara universitetsanknutna och de övriga forskningsrådsfinansierade. När det gäller undervisning bör ett minimikrav under den kommande treårsperioden vara att varje centrum/forum bör få möjlighet att genomföra minst en 20-poängskurs inom grundutbildningen och minst en 10 poängskurs inom forskarutbildning. För detta fordras lärare

336 Motion 1988/89: Ub 712

337 Prop 1989/90:90 avsnitt 17 s. 301

338 Samma motion som också krävde att FRN skulle få medel för forskningsfinansiering.

339 Motion 1989/90: Ub 119

på lektorsnivå. Centra/fora har dessutom ett stort ansvar för informations-spridning, slår motionärerna fast.³⁴⁰

Flerpartimotionens krav vann riksdagens gehör och regeringen fick bakläxa också när det gällde stödet till centra/fora. Utöver de föreslagna 1,2 miljonerna fick centra/fora ytterligare 2 miljoner efter riksdagsbehandlingen.³⁴¹ När Per Unckel tillträder efter valet 1991 är det således i efterdyningarna av en strid om detta forskningsfält där hans eget parti Moderaterna i och för sig inte varit särskilt delaktiga, men där såväl de andra borgerliga partierna som Vänsterpartiet och riksdagsledamöter från Socialdemokraterna tagit strid mot hans företrädare. Det skulle inte dröja länge förrän han själv hamnade i konfliktlinjen.

Forskningsfinansiering

Man får väl anta att det var andra frågor än riksdagens bakläxa när det gällde stödet till kvinno- och jämställdhetsforskningen som ledde fram till att den socialdemokratiska regeringen fick lämna efter valet 1991. Forskningspolitiken var dock ett av de områden som den nya borgerliga regeringen fokuserade. Jag har i kapitel 1 redogjort för en del av de förändringar som genomfördes inte minst när det gällde finansiering av forskningen. I en proposition om vissa förändringar av myndighetsstrukturen inom högskole- och studiestödsområdena³⁴² föreslog den nye utbildningsministern Per Unckel (M) att FRN skulle läggas ned. Ett förslag som fick de motionärer som fått riksdagen med sig på att öka stödet till kvinno- och jämställdhetsforskningen via FRN att reagera.

Förslaget föranledde Barbro Westerholm (FP)³⁴³ att interpellera ministern i frågan. Dessutom ställde Ewa Hedkvist Petersen (S) en fråga i samma ämne³⁴⁴. I en interpellationsdebatt i kammaren den 16 januari 1992 väcker utbildningsministerns svar stor debatt där deltagarna, förutom ministern, till övervägande delen bestod av kvinnor från samtliga partier. Inte minst deltog flera moderata riksdagskvinnor med upprörda inlägg. Trots att utbildningsministern

340 Motion 1989/90: Ub 119

341 1989/90: UbU25 s. 145

342 Prop 1991/92:76

343 Interpellation 1991/92:65

344 Fråga 1991/92:251

gång efter annan under debatten uttrycker sitt stöd för såväl tvärvetenskaplig forskning som för kvinno- och jämställdhetsforskning kvarstår kritiken mot att "mellan två forskningspropositioner slakta en del av en helhet, nämligen kvinno- och jämställdhetsforskningen", som Westerholm uttrycker saken.³⁴⁵ Charlotte Cederschiöld (M) menar att statsrådet bör vara "på det klara med att det finns ett brett samförstånd mellan kvinnorna i denna kammare när det gäller att bevaka att kvinnoforskningen får ett rimligt samhällsstöd".³⁴⁶ Samma förtäckta hot om samarbete över blockgränserna gör Westerholm när hon bjuder in "kvinnor i riksdagen att, liksom förra gången", ta kontakt med henne för att formulera en gemensam motion.³⁴⁷

Om det berodde på maktskiftet och allmän oenighet ifråga om forskningspolitiken eller andra orsaker kan jag inte se utifrån mitt material, någon gemensam motion över blockgränserna blev det dock inte denna gång. Istället lämnas två motioner som behandlar FRN:s uppdrag in till riksdagen. Den ena motionen är en borgerlig flerpartimotion, återigen med Barbro Westerholm som förstanamn. Den andra motionen är undertecknad av Ines Uusman och fem andra socialdemokratiska kvinnor. I den senare föreslås att en kvinnoforskningsstiftelse skall inrättas om FRN läggs ner. Denna stiftelse skulle ha rollen av ett "samordningskansli" för stöd till tjänster, forumorganisationerna och ett nyinrättat kvinnovetenskapligt forskningsråd.³⁴⁸

I den borgerliga flerpartimotionen beskriver motionärerna ingående de problem som en överföring av FRN:s uppgifter till andra forskningsråd skulle medföra. Inte minst är det kvinnoforskningens tvärvetenskapliga angreppssätt som skulle ha svårt att komma till sin rätt i disciplinära forskningsfinansieringsorgan. Vidare menar motionärerna att det inte går att skilja uppdraget om forskningsinformation från forskningsfrågorna på det sätt som regeringen föreslagit.³⁴⁹

Utöver dessa två motioner ventilerades frågan om all tvärvetenskaplig forskning och dess behov av ett särskilt forskningsråd också i andra motioner.

345 Prot. 1991/92:53 16 januari 1992 s. 8

346 Prot. 1991/92:53 16 januari 1992 s. 13

347 Prot. 1991/92:53 16 januari 1992 s. 15

348 Motion 1991/92: Ub 511

349 Motion 1991/92: Ub 12

Det förekom förslag såväl om att behålla FRN som om att skapa ett nytt tvärvetenskapligt organ. Representanter från samtliga riksdagspartier uttrycker oro för konsekvenserna av regeringens förslag. Utbildningsutskottet konstaterar i sitt betänkande att man inte anser att förslaget om nedläggning av FRN är tillräckligt underbyggt. Konsekvenserna av ett sådant beslut för tvärvetenskaplig forskning har inte redovisats menar utskottet och exemplifierar med kvinno- och jämställdhetsforskningen. Utskottets förslag och riksdagens beslut blev att forskningsrådsnämndens verksamhet inte avvecklades denna gång.³⁵⁰

Den starka reaktionen mot nedläggningen av FRN blir begriplig mot bakgrund av vad som hände efter den föregående forskningspropositionen. Som beskrivits tidigare hade den dåvarande socialdemokratiska regeringen föreslagit att ansvaret för forskningsinformation skulle övertas av FRN vid nedläggningen av Jämfo. I flerpartimotionen med Barbro Westerholm som förstanamn framfördes krav om att också forskningsfinansiering borde höra till FRN:s nya uppgift. Om inte, skulle den nya ordningen innebära att ingen central instans skulle ha ett sådant ansvar för forskning på området.³⁵¹ Motionärerna menade att en särskild grupp, av företrädare från forskningsområdet, borde sättas samman inom FRN med uppgift att stödja och initiera forskning. Riksdagen gick på motionärernas linje också i denna fråga och gav stöd åt ett betydande finansiellt tillskott till FRN på 2 miljoner, plus ytterligare 2 miljoner året efter för forskningsfinansiering.³⁵² Med detta beslut hade engagerade riksdagsledamöter alltså lyckats flytta fram forskningsområdets positioner. Unckels förslag skulle i ett slag ha raserat en viktig del av den infrastruktur som byggts upp.

Att förbättra möjligheterna för finansiering av forskning på fältet var sedan lång tid en fråga där riksdagsledamöter drivit på regeringar. I argumentationen visar sig tydligt hur dessa politiker ser denna forskning som nödvändig för att förändra kvinnors ställning och situation. Redan under riksdagsåret 1978/79 skriver Gunilla André (C) i en motion:

Om männen, speciellt de mer framträdande i gången tid, har historien berättat åtskilligt. Kvinnorna, med några få undantag, har glömts bort. I lik-

350 1991/92: UbU18 s. 11ff

351 Motion 1989/90: Ub 119

352 1989/90: UbU25 s.107

het med de färgade i Amerika är det dags för kvinnorna att söka sina rötter. Det är hög tid att också kvinnorna får del av sin historia – del av tidigare generationers kvinnoliv.³⁵³

Tillsammans med Karin Andersson (C) vill André att forskningen om kvinnor ska ges hög prioritet vid fördelning av forskningsmedel. De menar vidare att ett uttalande från riksdagens sida om angelägenheten av ökad forskning om könsroller och jämställdhet vore en viktig markering som skulle kunna leda till att "forskningen inom detta område skulle få en högre status".³⁵⁴

Inte sällan kopplas behovet av mer forskning samman med frågan om läro-medel och att kvinnans roll i historien inte omnämns. Lars Werner med flera (VPK) yrkar på att hos regeringen hemställa om åtgärder för att ge lärarkåren utbildning i kvinnofrågan³⁵⁵ Även Lisa Mattson (S) är inne på samma linje och kopplar det till behovet av forskning i ämnet.

Men radikalt kommer läget inte att förändras förrän vi får fram en bredare forskning om drygt halva den svenska befolkningens villkor och faktiska roll i samhällsutvecklingen.³⁵⁶

Mattson vänder sig dessutom mot hur forskningen beskrivs och omnämns.

Hittills har forskning i kvinnohistoria betraktats som ett *särskilt ämne*, specialitet bland många andra, även om denna forskning sker under ett flertal aspekter: sociala, ekonomiska och ideologiska.³⁵⁷

"Följden av detta synsätt blir", menar hon, "att den som specialiserar sig på kvinnors förhållanden alltid kommer i underläge, eftersom ämnesbredden hos en forskare tillmäts avgörande vikt vid rangordningen för tillsättande av topptjänster vid universiteten".³⁵⁸ Här visar sig en intressant skillnad. Mattsson framhåller att det är denna forskningsinriktning som missgynnas. Regeringen har tidigare mest diskuterat kvinnliga forskares situation.

353 Motion 1978/79: 1327

354 Motion 1978/79: 1327

355 Motion 1978/79: 2154

356 Motion 1978/79: 627

357 Motion 1978/79: 627

358 Motion 1978/79: 627

I mer forskningsnära verksamheter börjar dock det nya forskningsområdet uppmärksammas. I propositionen året efter dessa motioner, konstaterar regeringen att Humanistiska-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) nu betraktar kvinnoforskning som angelägen forskning (tillsammans med bland annat afrikanistik och medicinsk juridik), några krav på ökade resurser anges dock ej.³⁵⁹ I den forskningsproposition³⁶⁰ som Jan-Erik Wikström presenterar görs en uppdelning av forskning som anses *högst* prioriterad och forskning som anses *högt* prioriterad. Forskning rörande jämställdhet mellan män och kvinnor hör till den senare kategorin. Det bör dock konstateras att sammanlagt enbart åtta områden överhuvud är omnämnda. Prioriteringen är ursprungligen gjord av forskningsrådsnämnden (FRN). Här verkar dock inte forskningsrådets betydelse vara lika etablerat. På deras lista fanns inte jämställdhetsforskningen med.³⁶¹ Regeringen vill lägga till detta forskningsområde eftersom man menar att:

Det finns anledning att högt prioritera jämställdhetsaspekter i all forskning där man kan anta att resultaten på något sätt skulle påverkas om hänsyn tas till skillnader mellan könen. Sådana aspekter har hittills i alltför hög grad försumrats i det av män dominerade forskarsamhället.³⁶²

Just prioriteringsordningen blir föremål för motioner. Lars Werner med flera från VPK, diskuterar jämställdhetsforskningens inplacering. Kravet från VPK är att kvinno- (jämställdhets-)forskningen ska finnas med bland de *högst* prioriterade forskningsområdena istället för bland de *högt* prioriterade.³⁶³ Utgångspunkten för detta förslag är att strävan efter jämställdhet mellan könen kräver en teoretiskt och empiriskt avancerad forskning om orsaker till och mekanismer bakom ojämlikhet och kvinnoförtryck. I en annan motion från VPK hänvisar man till Norge och menar att åtgärder bör vidtas för att inom varje område integrera forskning och undervisning om kvinnofrågor, vilket kan ske genom

359 Prop 1979/80:100 bil 12 s. 555

360 Prop 1981/82: 106

361 Prop 1981/82:106 bil 4 s. 300

362 Prop 1981/82:106 s. 46f

363 Motion 1981/82: 2223

särskilda tjänster enligt norsk modell. Dessa måste vara permanenta. För att stärka kvinnoforskningen måste också fler kvinnor in i ledande organ.³⁶⁴

Också nästa regering, med Anna-Greta Leijon som ansvarigt statsråd för frågorna, slår fast att kvinnoforskning och jämställdhetsforskning är eftersatta områden. Det är för att stimulera denna som Jämfo inrättas, vilket beskrivits ovan. Förhoppningen var att jämställdhetsforskningen skulle kunna finna förklaringar till varför det finns så stora skillnader mellan kvinnors och mäns situation och ställning i arbetslivet och i samhällslivet i övrigt. Regeringen uttalar sig också om vilken inriktning man menar att jämställdhetsforskningen bör ha. Här visar sig det politiska behovet av forskningsresultat som kan användas i ett konkret jämställdhetsarbete. Kvinnors och mäns inflytande är ett av tre områden som förs fram. Inom detta område vill regeringen se forskning om den ökade kvinnorepresentationens genomslagskraft i förtroendevalda organ, men också om jämställdhetspolitikens effekter för kvinnors och mäns ekonomiska villkor och inbördes relationer. Det andra fokusområdet berör den förändrade mansrollen. Slutligen vill regeringen också främja forskning om kvinnors arbetsmarknad.³⁶⁵

Regeringen kommer dock att få kritik för att ha en alltför snäv syn på forskningsområdet. Birthe Sörestedt med flera socialdemokrater menar att Sverige, likt flera andra länder, behöver en aktionsplan för kvinnoforskning. Det behövs, enligt motionärerna, eftersom det dels är svårt att införa nya forskningsperspektiv och dels för att det tvärvetenskapliga angreppssättet kräver särskild uppmärksamhet. "Vardagen är inte uppdelad i discipliner och därför, som erfarenheterna från utländska universitet visar, bedrivs kvinnoforskningen mest framgångsrikt i ett tvärvetenskapligt samarbete", skriver Sörestedt.³⁶⁶

Många ser behov som sträcker sig utanför akademien men som kräver forskning. Gunilla André står som förstanamn på en motion, denna gång tillsammans med kvinnor från samtliga partier. I denna krävs vetenskaplig granskning av läromedel i litteraturhistoria, historia och religionshistoria om vilken kvinnosyn som präglar dessa.³⁶⁷ Björn Samuelsson (VPK) är inne på samma linje

364 Motion 1981/82: 1005

365 Prop 1983/84:107 Bil 7 s. 7f

366 Motion 1986/87: Ub 17

367 Motion 1987/88: Ub 254

men vill ha "projektmedel för ideologikritisk forskning ur könsperspektiv av undervisningsmaterial".³⁶⁸ I en centermotion, undertecknad av Pär Granstedt med fler, krävs att regeringen bevakar tilldelningen av forskningsprojekt inom områden med ett strakt kvinnointresse.³⁶⁹ Bengt Westerberg (FP) vill ha två professorer i omvårdnadsforskning. Detta med motiveringen att omvårdnad är ett område där kvinnor traditionellt bär på en stor kunskap.³⁷⁰

De kvinnliga forskarna och kvinnoforskningen

Westerbergs förslag är ett exempel på tanken att kvinnors kunskap och erfarenhet inte tas tillvara. Man vill uppvärdera ett kunskapsområde där kvinnor är i majoritet nämligen sjuksköterskans och etablera det som ett forskningsområde med professorer. Vid sidan om behovet av forskning på detta område kan det också förstås som ett sätt att synliggöra kvinnors kunskap och kompetens. Det kan också förstås som ett sätt att öka jämställdheten eftersom dessa professorer troligen skulle tillfalla kvinnor då kvinnor sitter på kompetensen på området. I en motion från Centerpartiet, undertecknad av bland annat Kersti Johansson, synliggörs diskursen om kopplingen mellan jämställdheten i högskolan och forskningens inriktning. En ökad andel kvinnliga forskare torde leda till att inriktningen på forskningen breddas och därmed ge en större belysning av problem som upplevs som väsentliga för kvinnor, menar hon. Hon motiverar stödet till jämställdhetsforskning med behovet att mer explicit belysa kvinnors problem och sociala villkor.³⁷¹

Ett annat sätt att förstå kopplingen i det politiska mellan behovet av kvinnoforskning och jämställdhet visar sig i en motion av Lisbeth Staaf-Igelström (S). Hon menar att kvinnoforskningen bidragit med ny kunskap, men att det behövs mycket mer för att förstå kvinnans underordnade ställning och för att kunna åstadkomma förändring. Samtidigt knyter hon ihop detta kunskapsbehov med behovet av kvinnliga forskare genom att hävda att det "rent statistiskt" fortfarande finns för få kvinnliga doktorander. Staaf-Igelström hävdar att många avråds från att ha ett kvinnoperspektiv i forskningen av karriärskäl. En

368 Motion 1987/88: Ub 624

369 Motion 1987/88: Ub 626

370 Motion 1987/88: A 801

371 Motion 1988/89: A 809

situation som hon vill ändra på genom att införa ett sådant perspektiv redan i grundutbildningen. På varje institution ska finnas handledare som kan handle-
da detta perspektiv. Om inte det finns ska doktoranden erbjudas handledning
vid annat universitet.³⁷²

Kopplingen mellan kvinnliga forskare och kvinnoforskning görs även i en
folkpartimotion med Isa Halvarsson som förstanamn. I denna motion återupp-
repas kravet på en satsning på omvårdnadsforskning. Halvarsson motiverar
kravet enligt följande:

För att öka kunskaperna om kvinnors hälsoproblem är det viktigt att fler
kvinnlige läkare stimuleras att undervisa och lika viktigt att stimulera
kvinnlige studenter att satsa på forskning.³⁷³

Positiv särbehandling

Att situationen för kvinnliga forskare och forskningsområdet som sådant kopp-
las samman blir än tydligare om man närmare undersöker en annan högst vä-
sentlig fråga för etableringen av ett nytt forskningsfält. Om forskningsfinansie-
ring är en viktig fråga så är tjänstepositioner i form av allt från professurer till
doktorandtjänster minst lika viktig. När Carl Tham lägger sina förslag i mitten
av 90-talet är det också tjänstefrågorna som kommer att bli mest omdiskute-
rade. I början av kapitlet beskrevs den turbulens som uppstod vid inrättandet
av tjänster där positiv särbehandling skulle användas. En turbulens som inte
alls på samma sätt mötte förslaget om sex genusprofessurer.

Samtliga borgerliga partier och miljöpartiet avsåg förslaget. Ett vanligt
förkommande skäl som anförs var att detta förslag skulle motverka sitt syfte.
Conny Sandholm med fler (FP) menade att det

kommer att skapa en föreställning att kvinnliga akademiker i Sverige är
sämre meriterade än sina manliga kollegor -- att systemet i själva verket
kommer att skärpa problemet med marginalisering av kvinnor i det akade-
miska livet.³⁷⁴

372 Motion 1988/89: Ub 585

373 Motion 1988/89: Ub 825

374 Motion 1994/95: Ub 39

Folkpartisterna, som menar sig vara överens med regeringen om målet, nämligen en jämnare könsfördelning i den akademiska världen, förordar istället att det målet bättre nås om underrepresenterat kön

ges företräde vid en professorstillsättning om två sökande har likvärdig meritering. Med en sådan tillämpning av jämställdhetslagen elimineras de negativa bieffekter vi pekat på, medan den positiva effekten borde bli i stort sett lika stor.³⁷⁵

Centerpartiet med Andreas Carlgren i spetsen bygger sitt avståndstagande till förslaget på samma argument som Folkpartiet men understryker samtidigt att man under flera år påpekat vikten av att skapa fler kvinnliga förebilder och att det därför är angeläget att öka antalet kvinnliga professorer. Vidare menar man att

[g]enom konkreta åtgärder och uttalanden ger den lagstiftande församlingen klara signaler om hur man ser på jämställdhetsarbetet. Till det förra hör även att initiera och stödja projekt syftande till att utveckla och stärka jämställdhetsarbetet på alla nivåer.³⁷⁶

Dock inte genom just denna konkreta åtgärd eller som de själva konstaterar: "Det är säkert inte något fel på Carl Thams ambition. Ett gott syfte legitimerar däremot inte dåliga förslag."³⁷⁷ Istället hänvisar Centern till förslag som varit uppe till debatt under många år när man återknyter till frågan om hur tjänstetillsättningar inom högskolan går till.

Ofta formuleras kraven för att passa en person som man på förhand velat ge tjänsten. Detta är inte tillfredsställande. För att uppnå bättre jämställdhet är det viktigt att kvinnor är representerade när kvalifikationer för inrättande av tjänster skrivs. Om fler kvinnor är med i denna process kommer kvinnors kompetens att lyftas fram.³⁷⁸

Huruvida detta skall åstadkommas via kvotering eller inte framgår dock inte

375 Motion 1994/95: Ub 39

376 Motion 1994/95: Ub 40

377 Motion 1994/95: Ub 40

378 Motion 1994/95: Ub 40

av motionen. Däremot hänvisar man till utländska modeller som på olika sätt kompenserar kompetensförklarade kvinnor som ändå inte får tjänster de sökt.

Moderaterna har Christel Anderberg som förstanamn på sin motion vari man menar att "[v]i måste acceptera att det tar tid att i grunden förändra människors attityder."³⁷⁹ Moderaterna menar att "verklig, långsiktig jämställdhet förutsätter det självförtroende som det ger kvinnorna att skapa sig en ställning i samhället grundad på egen kraft och duglighet."³⁸⁰ Vilket de menar är skillnaden mellan formell och reell jämställdhet. I denna motion syns dock inte samma tydlighet med alternativa förslag som Centerpartiet, men också Folkpartiet, uppvisar. Istället menar Moderaterna att regeringen med sitt förslag visar att den

är kvar i den sociala ingenjörskonstens tankegods från 30-talet och vill utifrån styra människornas liv utifrån vad en elitistisk grupp för närvarande anser vara "politiskt korrekt".³⁸¹

Vad som här avses med uttrycket 'politiskt korrekt' är inte helt uttalat, men av sammanhanget framgår att det har med jämställdheten att göra. I en annan moderatmotion med Beatrice Ask som förstanamn säger man dock att man i stället för kvotering

bör ta itu med de mer grundläggande problemen. Dit hör traditioner, nätverk, kultur mm, vilket vi redan påtalat, men också de brister som finns i definitioner av kompetens, kunskap etc.³⁸²

Till sådana frågor hör, enligt Ask, otydligheter vid utannonsering av tjänster som skapar utrymme för godtycke och som därmed leder till omedveten könsdiskriminering. Inger Davidsson med flera från KDS vill "förhindra att de sökande betygsätts utifrån ett ensidigt manligt perspektiv om vad som är intressant forskning, goda ledaregenskaper m.m." De ser ett stort problem i att "att dagens högskola i så stor utsträckning präglas av manliga normer

379 Motion 1994/95: Ub 41

380 Motion 1994/95: Ub 41

381 Motion 1994/95: Ub 41

382 Motion 1994/95: Ub 45

och värderingar.³⁸³ För att råda bot på detta vill Kristdemokraterna också ha åtminstone en kvinna i tillsättningsgrupperna. Inte heller detta parti klargör dock hur detta ska åstadkommas. Kristdemokraterna lutar sig i delar mot JämO som man säger har konstaterat att det inte råder brist på kompetenta kvinnor i universitetsvärlden varför någon särbehandling i regeringens tappning inte behövs.

Miljöpartiet har en något annan argumentation, även om de med de borgerliga partierna delar tesen om att särbehandlingen inte bör införas. Gunnar Goude och hans partikamrater menar att

Risken är istället stor att dessa särbehandlade kvinnotjänster kommer att betraktas som tjänster av lägre värde. Den individuella lönesättning som gäller för professurer och andra universitetstjänster kommer kanske att medföra att dessa kvinnliga tjänsteinnehavare får betydligt lägre lön än sina mer meriterade manliga kollegor. Skall i så fall detta också kompenseras med speciella kompensationsbidrag för kvinnolöner till mindre förtjänta kvinnor?³⁸⁴

Utbildningsutskottets Socialdemokrater med Ingegerd Sahlström i spetsen hälsar regeringens förslag med tillfredsställelse. I deras motion finns dock ett påpekande som hamnar nära det som också Centerpartiet gör.

Dock finns anledning att reagera för formuleringen "mindre kvalificerad" i regeringens proposition, då det gäller positiv särbehandling av sökande av underrepresenterat kön. Vi anser att man med positiv särbehandling bör avse att en tjänst tillsätts med sökande av underrepresenterat kön, om sökande är tillräckligt kvalificerad för tjänsten. Dagens problem är ju snarare att kvinnor tycks behöva vara högre kvalificerade än medsökande män.³⁸⁵

Vänsterpartiet med Gudrun Schyman i spetsen är det parti som avgjort är mest odelat positiv till regeringens förslag. I sin motion konstaterar man att "Försök att bryta mansväldet och därigenom rubba rådande maktstrukturer

383 Motion 1994/95: Ub 43

384 Motion 1994/95: Ub 44

385 Motion 1994/95: Ub 42

väcker starka känslor hos många och upplevs som ett hot mot ett bestående system.”³⁸⁶ Vänsterpartiet menar att debatten om förslaget alltför mycket fokuserat de formellt lika möjligheterna och att man bortsett från ”den faktiska verkligheten där de reella chanserna är långt ifrån jämställda.”³⁸⁷ Enligt vänsterpartisterna har förslagets kritiker alltför stor tilltro till objektivitet och saklighet som grund för professorstillsättningar. Detta tycker man är märkligt eftersom könsfördelningen ser ut som den gör. Istället menar Schyman och hennes partikamrater att man med fog kan påstå ”att kvinnor systematiskt har missgynnats vid professorstillsättningar.”³⁸⁸

Förslaget om positiv särbehandling är det enda jag kunnat finna där en regering får kritik för att man gått för långt i sitt förslagsställande. Tidigare motsättningar har handlat om att oppositionspartier och enskilda riksdagsledamöter velat gå längre och ha mer än vad regeringar föreslagit. Det är därför nödvändigt att följa debatten om tjänster bakåt i tiden. Först bör dock noteras att det finns skillnader mellan de olika professurer som Tham inrättade. De trettio tjänsterna där positiv särbehandling skulle användas bygger på en helt annan logik än den som gällde för de sex genusprofessorspaketen. I det senare förslaget var det explicit genusperspektivet som skulle stärkas. I den förra satsningen var det andelen kvinnor som skulle öka. Det är den positiva särbehandlingen som kritiserats för inte särskilda professurer med genusinriktning. Båda förhållningssätten kan skönjas i förslag och krav bakåt i tiden, även om kraven på genusmärkta tjänster klart överväger vilket snart skall visa sig.

Tjänstefrågan

Redan 1978 motionerar Lisa Mattson med flera (S) om vikten av tjänster som ett sätt att stärka forskningsfältet. Hennes utgångspunkt är att ’kvinnohistoria’ värderas som ”en olönsam forskning”, ett synsätt hon menar måste förändras. Metoden för förändring är tjänster. Tre alternativ anges: man kan inrätta en personlig professur för befintlig forskning, man kan inrätta en ordinarie professur i ”kvinnohistoria”, eller så kan man förse ordinarie professur med tilläg-

386 Motion 1994/95: Ub 38

387 Motion 1994/95: Ub 38

388 Motion 1994/95: Ub 38

get att sökande med minst ett – givetvis kvalificerat – arbete som rör kvinnors roll i samhällsutvecklingen har företräde. Motionärerna väljer att förespråka det andra alternativet men nöjer sig inte med en tjänst. De vill ”råda bot på de skeva förhållandena när det gäller denna forskning” genom att riksdagen fattar beslut om att tre nya professurer i kvinnohistoria tillsätts inom en tioårsperiod. ”Dessa professurer skall tillsättas vid vardera Umeå, Stockholm-Uppsala och Göteborg-Lunds universitet. Av stor vikt är att den första professuren tillsätts inom en tvåårsperiod.”³⁸⁹

I Matssons motion är det forskningsfältet som i första hand lyfts fram och hur man genom nya tjänster kan stärka detta. En partimotion från VPK kan symbolisera det andra synsättet:

Den hierarkiska och auktoritära struktur som fortfarande råder och där enskilda personer många gånger har ett avgörande inflytande i stället för kollektivet missgynnar i hög grad kvinnorna. Förutom det förtryck de dagligen möter i vårt samhälle, förstärks detta inom forskarvärlden. De utsätts därtill för en extra stor konkurrens genom att antalet sluttjänster är så litet och genom att de ämnen de tar upp nedvärderas i förhållande till den traditionellt inriktade forskningen. Detta trots att de forskningsinsatser kvinnorna gjort varit banbrytande inom många områden.³⁹⁰

Ingen av motionerna vann gehör i Riksdagen.

Hur framgångsrika forskares insatser får betydelse för en permanentning av positioner vittnar situationerna i Uppsala och Göteborg om. Karin Westman Berg, hade 1977 fått en personlig forskartjänst i litteraturvetenskap, särskilt kvinnofrågor. När hon stod i begrepp att gå i pension skrev regeringen i en proposition ”Forskning inom detta område utgör en värdefull del av jämställdhetsforskningen i vårt land”.³⁹¹ Man fann det angeläget att verksamheten som Westman Berg byggt upp skulle kunna fortsätta. Medel anvisades därför för en tjänst på docent/forskarassistentnivå. Regeringen underströk att man såg denna satsning som en resurs för hela området kvinno- och jämställdhets-

389 Motion 1978/79: 627

390 Motion 1978/79: 2237

391 Prop 1980/81: 100 bil 12 s. 516

forskning. Av praktiska skäl anvisades pengarna under anslaget till samhällsvetenskaplig fakultet eftersom anslaget som kallades jämställdhetsforskning fanns där.³⁹²

Vidare konstaterade regeringen att det i anslutning till de kvinnohistoriska samlingarna vid universitetet i Göteborg sedan länge bedrivits forskning i kvinnohistoria. Verksamheten man syftade på var den som, intill sin bortgång hösten 1980, letts av professor Gunnar Qvist, som fått sin personliga tjänst genom HSR. Även denna verksamhet ville regeringen se en fortsättning på. Regeringen riktar en direkt uppmaning till "UHÄ och berörda forskningsråd" att i sina "anslagsframställningar för budgetåret 1982/83 kommer att lägga fram förslag härom".³⁹³ I det som kom att bli folkpartisten Jan-Erik Wikströms sista budget som utbildningsminister, inrättas professuren i kvinnohistoria vid Göteborgs universitet.³⁹⁴ I den forskningsproposition som också presenteras detta år aktualiseras dessutom en professur i litteraturvetenskap, särskilt kvinnolitteratur vid Göteborgs universitet. Statsrådet godtar detta förslag som underlag för planering dock utan att ta ställning till förslaget i sak.³⁹⁵

I motionerna från detta år framfördes krav på ytterligare tjänster. Eva Winther med fler (FP) föreslår att UHÄ vid benämningar av nya eller ledigförklarade professurer bör ta hänsyn till behovet av kunskap om kvinnors historia, speciella villkor och erfarenheter. När en ny professur utlyses i litteratur kan UHÄ till exempel "ändra benämningen till litteraturhistoria med särskild inriktning på kvinnornas litteraturhistoria". Ett sådant tillvägagångssätt, menade Winther, "med fördel [kunde] användas inom vissa teologiska ämnen, statsvetenskap, sociologi, medicin, psykologi, arbets- och civilrätt".³⁹⁶

I en annan motion hänvisar Winther med fler till nationalekonomerna Gustafsson, Jonung och Persson-Tanimura och deras rapport *Kvinnor och ekonomi*, vari de visat att utredningar om den ekonomiska politiken saknar jämställdhetsperspektiv. En förklaring kan vara att det finns förhållandevis lite forskning om ekonomisk-politiska åtgärders effekt på jämställdheten och arbetsfördelning

392 Prop 1980/81: 100 bil 12 s. 516

393 Prop 1980/81:100 bil 12 s. 387

394 Prop 1981/82:100 bil 12 s. 470

395 Prop 1981/82:106 s. 53

396 Motion 1981/82: 776

mellan könen, menar motionärerna. Få kvinnor forskar och då blir intresset för kvinnors villkor litet. En av professurerna i nationalekonomi bör, så fort tillfälle ges, specialiseras med inriktning mot jämställdhet. Jämställdhetsaspekter måste också in i de företags- och nationalekonomiska kursprogrammen, enligt denna folkpartimotion.³⁹⁷

Professuren i kvinnolitteratur vid Göteborgs universitet låter vänta på sig vilket får riksdagsledamöter från olika partier att reagera. Såväl Inger Josefsson och Gunnel Jonäng från Centerpartiet som Lars Werner med flera, VPK samt Lisa Mattson och Karl-Erik Svartberg från Socialdemokraterna framför krav på att en professur med inriktning mot kvinnolitteratur skall inrättas vid Göteborgs universitet.³⁹⁸

Några professurer blir det inte, men fem forskartjänster i jämställdhetsforskning med inriktning på olika ämnen inrättas vid HSFR, vilket framgår av den forskningsproposition som presenteras samma riksdagsår.³⁹⁹ Inför budgetåret 1985/86 hade HSFR föreslagit att tre nya professurer skall inrättas, varav en med bäring på jämställdhetsforskningen. Docent Rita Liljeström föreslogs få en personlig professur i sociologi med särskild inriktning på mänsklig reproduktion och socialisation.⁴⁰⁰

Att kräva nya professurer är en sak, men det förs också en diskussion om att kvinnor missgynnas vid ordinarie tjänstetillsättningar. Flera motionärer för resonemang som bygger på att det är frånvaron av kvinnor i beslutande positioner som leder till orättvis behandling. Som grundantagande ligger en föreställning om att kvinnor förväntas gynna kvinnor. Behovet av fler kvinnor i tjänstetillsättningsnämnder och liknade organ framförs från flera håll. I en centermotion, undertecknad av Pär Granstedt med fler, krävs att regeringen vidtar åtgärder för att få en jämnare könsfördelning inom högskolans beslutande organ och inom tjänsteförlagsnämnderna vid tillsättning av professurer. Även Bengt Westerberg och Folkpartiet vill se fler kvinnor i tjänstetillsättningsnämnder.⁴⁰¹

Birgitta Hambraeus (C), menar att proceduren i sig borde förändras. Hon

397 Motion 1981/82: 1008

398 Motionerna 1983/84: 2638, 1983/84: 2627, 1983/84: 2600

399 Prop 1983/84:107 Bil 7 s. 6

400 Prop 1984/85:100 bil 10 s. 380

401 Motion 1987/88: A 801

föreslår att sakkunniga vid tjänstetillsättningar bör befrias från uppdraget att rangordna de sökande. Deras uppgift borde vara att beskriva och bedöma kompetens. Uppgiften att rangordna borde istället ligga på fakultetsnämnderna som kan göra en sammanvägd bedömning där också andra aspekter skulle kunna vägas in. Vid lika kompetens kan kvinnor förordas.⁴⁰² En form av positiv särbehandling alltså.

Ett annat sätt att synliggöra behovet av fler kvinnor och sätta tryck på förändring är att kräva redovisning av den faktiska situationen. Björn Samuelsson och Ylva Johansson (VPK) vill ha mer könsuppdelad statistik.⁴⁰³ Lisbet Staaf-Igelström och Karin Wegestål (S) är inne på samma linje och vill att UHÄ årligen redovisar könsfördelningen på tillsatta tjänster från universitetslektor och uppåt. Dessutom kräver de en utvärdering av tillsättningar av högre tjänster inom högskolan.⁴⁰⁴ Larz Johansson med flera (C), menar att det är helt oacceptabelt att det är så få kvinnor på högre tjänster i högskolan. Enligt Johansson tyder detta på att det finns karriärhinder för kvinnliga forskare vilket leder till allvarliga konsekvenser. Att den akademiska världen är mansdominerad får betydelse för utbildningens och forskningens inriktning. Landet går dessutom miste om studiebegåvningar, menar Johansson.⁴⁰⁵

Regeringen gör trots dessa motioner inga särskilda insatser för att åstadkomma fler kvinnor på högre positioner. I nästa forskningsproposition slår Regeringen fast att det tvär- och mångvetenskapliga angreppssättet inom forskningsfältet visat sig vara framgångsrikt. Man menar dock att jämställdhet bör bli en större del av universitetens ordinarie forskningsverksamhet. För att åstadkomma detta föreslår regeringen att tre nya professurer ska inrättas den 1 juli 1991. Av dessa ska en avse ekonomisk forskning med inriktning på kvinnors och mäns löner. En annan ska avse ett samhällsvetenskapligt ämne för att skapa möjlighet för forskning om makt som konfliktorsak mellan kvinnor och män och om hur våld mot kvinnor kan relateras till samhällsförhållanden. Denna professur, "bör inte ensidigt koncentreras på empiriska metoder eller fokuseras på förklaringsmodeller som är baserade på enskilda individers el-

402 Motion 1987/88: Ub 512

403 Motion 1988/89: Ub 550

404 Motion 1988/89: Ub 584

405 Motion 1988/89: Ub 728

ler familjers egenskaper."⁴⁰⁶ Slutligen skall en professur inriktas på medicinsk kvinnoforskning.

Satsningen på tre nya professurer finansierades genom nedläggningen av Jämfo. Dessa medel plus en förstärkning på 1 miljon kronor föreslogs från och med budgetåret 1991/92 att fördelas till samhällsvetenskaplig och medicinsk fakultet istället, skriver regeringen.⁴⁰⁷ Man menar att dessa tre professurer kommer att ge kvinno- och jämställdhetsforskningen en fastare bas inom högskolan. I flerpartimotionen, med Barbro Westerholm som förstanamn, menade motionärerna att regeringen i forskningspropositionen ändå förbigick könets betydelse för rekrytering av forskare. De sex forskartjänsterna vid HSPR⁴⁰⁸ var viktiga men det krävs mer, inte minst inom områden som medicin och naturvetenskap. Man vill ha särskilda forskar- och doktorandtjänster för detta ändamål och dessutom ha en professur i kvinnoforskning med inriktning mot teknik.⁴⁰⁹

Stor samstämmighet

För att etablera ett nytt forsknings- och utbildningsområde är tjänster en förutsättning. Med tjänster får man en långsiktighet och stabilitet som forskningsprojekt och annan tidsbegränsad finansiering inte kan ersätta. Kampen om tjänster och var de ska placeras är en generell fråga i forskningspolitiken, särskilt påtagligt är detta under den tidigare delen av undersökningsperioden, då detaljstyrningen av forskningspolitiken var större också vad gällde tjänstetillsättningar. När detaljstyrningen av forskningspolitiken minskar blir kraven mer övergripande, men tjänstefrågorna fortsätter att vara omstridd hårdvaluta, vilket inte minst diskussionen efter Thams förslag visade.

Att han tar upp tjänstefrågorna är, med tanke på hur kravställandet i riksdagen sett ut, egentligen inte märkligt. Det märkliga är att han lägger ett förslag som bryter mot den meritokratiska ordningen i akademien. Som framgått av ovan har det egentligen aldrig framförts några krav om kvotering. Implicit kan man förstå flera av kraven som krav på kvotering i tjänstetillsättnings-

406 Prop 1989/90:90 avsnitt 22 s. 457

407 Prop 1989/90:90 avsnitt 22 s. 457f

408 Dessa var från början var fem till antalet

409 Motion 1989/90: Ub 119

nämnder men inte på tjänster och definitivt inte att mindre meriterade skall få dessa. Det debatten om positiv särbehandling visar på är hur detta förslag utmanar legitimiteten i det meritokratiska systemet vilket man menar kommer att missgynna kvinnorna.

I förslaget om positiv särbehandling visar sig alltså en tydlig spricka. När det gäller förslagen om ökat stöd till det forskningsområde som alltså nu kallas 'kvinno- och jämställdhetsforskning (genusforskning)' känns tongångarna mer välbekanta. Det är krav som återkommer från flera partier och som oftast går ut på att man vill "ha mer" än vad regeringen föreslagit. Enligt en centermotion bör FRN:s stöd till kvinno- och jämställdhetsforskning ökas kraftigt genom omfördelning av medel.⁴¹⁰ Folkpartiet vill ge den nyligen tillsatta utredningen om insatser för kvinno- och jämställdhetsforskning (Kvins) i uppdrag att göra en studie av hur kvinnors och mäns forskningsansökningar bedöms av de så kallade prioriteringskommittéerna.⁴¹¹ I motion från Socialdemokraterna föreslogs att regeringen bör tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att göra en ingående analys av vilka maktmekanismer som hindrar kvinnor på deras väg till en professorstillsättning.⁴¹²

Även mer regionalpolitiskt orienterade krav återkommer. Ett kvinnoforskningsinstitut bör enligt en socialdemokratisk motion tillskapas och lokaliseras till högskolan i Karlstad.⁴¹³ Miljöpartiet vill istället ha ett kvinnouniversitetet i Västernorrland, samt att minst 1 miljon kronor förs över från civil-, arbetsmarknads- och utbildningsdepartementen till en kvinnofond, från vilken Kvinouniversitetet och eventuella nya sådana universitet kan söka bidrag.⁴¹⁴ Behovet av vårdforskning uppmärksammas åter, nu av Centerpartiet, som menar att det är märkligt att det inom undervisnings- och vårdsektorn, där företrädesvis kvinnor studerar, inte finns samma möjligheter till forskning och forskarutbildning som inom andra utbildningsområden.⁴¹⁵

Betydelsen av ett genusperspektiv i forskningen understryks i flera mo-

410 Motion 1994/95: A 807

411 Motion 1994/95: Ub 39

412 Motion 1994/95: Ub 684

413 Motion 1994/95: Ub 651

414 Motion 1994/95: Ub 655

415 Motion 1994/95: Ub 40

tioner. Folkpartiet föreslår att forskare i ansökningar om medel bör avkrävas besked om hur man avser att behandla genusperspektivet eller, om så inte är fallet, varför detta inte är relevant i projektet.⁴¹⁶ I en annan folkpartimotion om medicinsk forskning kräver Eva Flyborg att alla forskningsprojekt bör ha könsperspektiv för att få statliga medel beviljade, såvida man inte särskilt kan motivera att kvinnor kan uteslutas ur studien. Detsamma skall gälla för alla vårdutbildningar som också dessa avkrävs könsperspektiv av motionären.⁴¹⁷ Miljöpartiet hävdar att det är iögonenfallande hur manligt synsätt och manliga intresseområden får dominera inom forskningsvärlden. Man vill därför se ett nytänkande med gehör, inte bara för storskaliga teknikutvecklingsprojekt utan också för forskning med ett feministiskt perspektiv på de etiska och "mjuka" problem som behöver lösas.⁴¹⁸

Den tidigare så lyckosamma strategin med partiövergripande motioner återkommer också. Samtliga parter har skrivit under en motion till stöd för inrättandet av ett tema för genusforskning vid Linköpings universitets temainstitution.⁴¹⁹ Att man inte alltid är överens framgår dock av en moderatmotion som ifrågasätter varför regeringen bara vill förbehålla en ökad andel kvinnliga forskare åt genusforskningen. Motionärerna menar att det "torde finnas flera områden där det finns kompetenta kvinnor med lämplig bakgrund för att kunna bli professor".⁴²⁰ Folkpartiet å sin sida lägger förslag om fler kvinnliga professorer och professurer i genuskunskap.⁴²¹ Dock inte med hjälp av kvotering, vilket framgick ovan.

Även motioner som tar upp frågan om stöd till centra/fora kan man finna med anledning av regeringens proposition om ökad jämställdhet inom utbildningssektorn. Så understryker Folkpartiet vikten av att centra/fora för kvinnliga forskare även framdeles tilldelas öronmärkta medel. Motionärerna menar

416 Motion 1994/95: Ub 39 (Jämför de sk 'genuskryssen' som VR kom att införa.)

417 Motion 1994/95: Ub 692

418 Motion 1994/95: Ub 654

419 Motion 1994/95: Ub 635

420 Motion 1994/95: Ub 45

421 Motion 1994/95: A 802

att varje ny högskola borde stödja uppbyggandet av forum eller motsvarande organisationsformer som ett led i sitt jämställdhetsarbete.⁴²²

I sak är det alltså förslaget om kvotering som röner kritik. I andra frågor, som på olika sätt berör vikten av genusforskning är man överens även om förslagen inte alltid och kanske inte heller oftast vinner omedelbart gehör. Några stora motsättningar går dock inte att spåra i materialet, vilket kan tyckas märkligt inte minst i ljuset av den debatt om stödet till genusforskningen som av och till blossat upp i media.

Avslutande diskussion

Den beskrivning som här presenterats av hur frågan om kvinno/jämställdhets/genusforskningen behandlats i riksdagen lämnar utrymme för olika tolkningar och diskussioner. Jag vill avsluta kapitlet med några övergripande reflektioner och kommentarer. Vissa av dessa frågor leder vidare till diskussionen i kommande kapitel.

Jag menar att det som mest karaktäriserar det framväxande politiska stödet för genusforskning i Sverige är samarbete mellan kvinnor i Sveriges riksdag. Något som på ett påtagligt sätt bryter mot den vanliga ordningen. Mest framgångsrika är man när man lyckas skriva ihop sig över blockgränsen. Ett liknande, men också det ovanligt, exempel kan man hitta i kommuner där kvinnor över parti- och blockgränser gått samma för att kräva stöd till kvinnojourer. Den aldrig sinande strömmen av motioner från alla partier⁴²³, med mer eller mindre konkreta förslag, har satt regeringar med olika färg under politisk press under hela den undersökta tiden. Sakta men säkert har man på detta sätt baxat frågan framåt.

Det finns uppenbarligen kopplingar mellan politiken och forskningsområdet. Materialet vittnar om ett omfattande engagemang från många riksdagsledamöters sida för jämställdhetsfrågor och för frågor om forskning på området. Många, men inte alla, av dessa engagerade riksdagsledamöter är kvinnor, vilket rimmar väl med de resultat som statsvetaren Lena Wängnerud fann i sitt av-

422 Motion 1994/95: Ub 39

423 Med undantag från Moderaterna som inte varit lika aktiva, även om stödet till fältet ökade också under Per Unckels tid som forskningsminister

handlingsarbete om könstillhörighetens betydelse i riksdagen. Wängnerud menar att det skett en påtaglig förskjutning i riksdagens arbete sedan kvinnorna blev fler. "Man kan på allvar fråga sig om sakområdet jämställdhet över huvud taget skulle ha funnits med på den politiska agendan om det inte vore för de kvinnliga politikerna", konstaterar Wängnerud.⁴²⁴

Genererade frågor och problem?

Med den utgångspunkt jag tog inledningsvis i kapitlet – i min och Lövkronas debattartikel – och med den framskrivning jag gjort av materialet, kan man möjligen dra den felaktiga slutsatsen att jag ser utveckling som närmast deterministisk. Att till exempel Thams förslag var en "naturlig" fortsättning på de förslag och den debatt som framförts under många år. När det gäller stödet till centra/fora, forskningsinformation och tjänster för genusforskning menar jag att man kan tolka materialet så. Men snarare menar jag att man kan se det som en följd av ett pågående kravställande från riksdagsledamöter från olika partier. Satsningarna bröt dessutom inte i någon större utsträckning mot den generella forskningspolitiken så länge det handlade om etablerandet av ett nytt forskningsfält.

Det genomgående temat för vad som ska förändras med de satsningar som görs på forskningsområdet är jämställdheten i och utanför akademien. Genusforskning (under olika namn) ska generera kunskap för att åstadkomma underlag för politiskt förändringsarbete. Samtidigt presenteras satsningarna på genusforskning som en del av ett inomakademiskt jämställdhetsarbete. Det riktigt intressanta är att detta blir problematiskt såväl i mötet med det forskningsfält som satsningarna är till för att stödja som gentemot akademien som helhet. Man skulle kunna säga att det är i krocken med jämställdhetspolitiken som det problematiska uppstår. Särskilt tydligt blir detta med kvoteringskravet vars logik inte stämmer med den meritokratiska ordningen som bär upp akademien.

Jämställdhetsfrågan krockar också med synen på forskningsfältet. Man kan se det i diskussionen om vad forskning på fältet förväntas bidra med. Det nya som jag menar att Tham bidrog med, var just en vidare syn på genusforskning-

424 Wängnerud 1999: 174

ens vetenskapliga bidrag, som bröt med tidigare beskrivningar där jämställdheten var helt i fokus. Även om det måste påpekas att också hans forskningsproposition innehöll formuleringar där man hoppades att genusforskningen skulle främja skapandet av mer "allmänmännsliga" produkter, som förväntades leda till ett mer jämställt vardagsliv.⁴²⁵ Efter genomgången av motionsfloran är det dock uppenbart att många före Tham haft invändningar mot det ensidiga fokus på tillämpningsbar och "nyttig" forskning som ofta efterfrågades från regeringshåll. Samtidigt måste påpekas att det som framförallt lyfts fram, istället för jämställdhetsforskning, är kvinnoforskning i en ganska snäv bemärkelse. I Thams forskningsproposition dyker även mansforskningen upp som ett väsentligt forskningsområde, även om denna sägs vara i behov av metodologisk och teoretisk utveckling.

Någon diskussion om sexualitet, homo-, bi- och transfrågor, etnicitet och andra för genusforskningen centrala frågor är svår att hitta i texterna. Detta kan dock ha andra förklaringar än politiskt ointresse. Idéhistorikern Ulla Manns har visat hur den lesbiska feminismen fick en närmast marginaliserad ställning också inom kvinnoforskningen när den etablerades i Sverige.⁴²⁶ Det som kvarstår när andra hierarkiska ordningar på detta sätt utesluts är dock en opblematiserad och närmast stereotyp kvinnokategori som framträder. Till detta skall jag återkomma i kapitel 5 och 6. Att den politiska jämställdhetsfrågan krockar med forskningsfältet visade sig också i diskussionen om hur området skall benämnas – 'jämställdhets-', 'kvinno-', eller 'genusforskning', vilket framgick av föregående kapitel.

425 Prop 1996/97:5 s. 54

426 Manns: 2008

Kapitel 5 | Om förändring

Under läsningen av alla eländesbeskrivningar av "situationen" på 70-talet och början av 80-talet hittade jag recensionen av Kirsti Niskanens bok om Karin Koch. Samma berättelse fast sådär en femtio år tidigare. Fick för mig att jag skulle kunna jämföra berättelserna och göra något intressant av det. Så kom en inbjudan till ett seminarium där Niskanen skulle presentera sin bok. Bäst att ta tillfället i akt, tänkte jag och gick dit.

På småpratet innan förstod jag att två av åhörarna var professorer i nationalekonomi, något som särskilt poängterades. Den ena av dessa började med att, om än lite lågmält, ifrågasätta Niskanens analys på ett sätt som låg vid sidan av den ganska klara poäng som Niskanen argumenterat för.

Sedan kom en diskussion igång om varför nationalekonomi är och har varit ett ämne där kvinnorna lyst med sin frånvaro. Den andre professorn som skratade hela tiden och kom med raljanta kommentarer, menade att detta berodde på problemet med "tidsallokering". Jag förstod det som att det handlade om vilken möjlighet man som forskare har att kunna fördela sin tid. De framgångsrika nationalekonomerna måste jobba 80 timmar i veckan. På frågan om nationalekonomiska forskare jobbade mer än andra var han lite vag, men hänvisade till konkurrensen.

Att ha genusinriktade kurser för att locka fler kvinnor gled han snabbt över genom att hänvisa till att det enda som gjorde en nationalekonom framgångsrik

var studier i matematik och statistik. Sedan fortsatte han att prata bibliometrisk index och ranking och nappade aldrig på frågor om vad detta gjorde med ämnet.

Jag satt där och kände mig som en besökare i en värld jag trodde var förbi. Det var som en resa till det förflutna som jag dagligen möter i mitt forskningsmaterial. Som en iscensättning för att jag skulle förstå texterna om "situationen" bättre genom att själv få möta en kvarleva från denna tid.

Vad är problemet?

I föregående kapitel har de satsningar och krav på satsningar som beslutats och debatterats i riksdagen beskrivits. Enligt den Carol Lee Bacchi-inspirerade "What's the problem represented to be" approach (WPR) som jag använder var syftet med det kapitlet att undersöka vad i förslagen som beskrivs som nödvändigt att förändra. På så sätt kan man enligt Bacchi fånga de implicita problem som förslagsställaren vill åtgärda. För att åstadkomma detta är det nödvändigt att kontextualisera materialet. Det är detta jag velat åstadkomma genom att inte bara redogöra för de konkreta förslag som regeringen lägger och som riksdagen fattar beslut om, utan också visa på den omfattande motionsflora och debatt om förslagen som förevarit.

I detta kapitel kommer fokus att ligga på de representationer av problem som ska åtgärdas genom satsningarna på genusforskning (jämsliddhets-, kvinnoforskning) att analyseras. De föreställningar och antaganden som ligger till grund för hur problemet representeras kommer att undersökas. Syftet med detta är att identifiera och analysera den begreppsliga logik som stöttar upp problemrepresentationen. I kapitlet vill jag visa på det förgivettagna, det vi förutsätts förstå för att ge mening åt representationen. Det handlar om både ontiska, epistemiska och politiska antaganden. På samma sätt kommer det som förblir oproblematiserat i problemrepresentationen att undersökas. Det handlar om tystnader, frånvaron av tal om vissa frågor eller sätt att tala om frågan. En reflektion över frågor och perspektiv som tystas genom den problemrepresentation som görs.⁴²⁶ Jag kommer att göra detta genom att tematiskt diskutera några väsentliga frågor där problemrepresentationen blir tydlig.

Vidare kommer jag att diskutera det sätt varpå vissa problemrepresentationer blir dominanta och vilka möjligheter som finns att utmana dessa. Inte minst handlar det om frågan om legitimitet. I en WPR analys bör man också belysa de villkor som möjliggör den aktuella problemrepresentationen och vilken effekt dessa får.⁴²⁷ Bacchi skiljer mellan (i) det sätt varpå subjekt och subjektivitet upprättas inom diskursen, (ii) effekter som följer på den begränsning som talet om problemet ger – vad som går att säga om problemet inom ramen för problemrepresentationen, (iii) och vad hon kallar "levda effekter".⁴²⁸ Att forskningspolitik i olika tappningar ger bättre och sämre möjligheter för olika forskningsinriktningar och för olika forskare att utvecklas förefaller givet. I överförd bemärkelse kanske man till och med skulle kunna tala om att liv och död för ett forskningsfält är avhängigt av tjänster, forskningsfinansiering och erkännande. Talet om forskningsfältet och hur det representeras kommer att ge återverkningar på dess legitimitet och relevans.

Målsättningen med en WPR-analys är att utmana ofrånkomligheten i representationen – att visa att det hade gått att representera problemet annorlunda – destabilisera nuet om man så vill. Detta kan ske genom en analys där man spårar problemets historiska utveckling inte minst för att söka efter konkurrerande problemrepresentationer, men också hur tanke och handling skiftat över tid.⁴²⁹ Eftersom denna avhandling bygger på ett material som spänner över tre decennier kan detta på ett vis sägas vara huvuduppgiften. Därför är det historiskt jämförande perspektivet en integrerad del av såväl föregående som av följande kapitel

Återkommande tal

Föregående kapitel ägnades åt en undersökning av riksdagstryck, det vill säga parlamentariskt material i form av propositioner, motioner och utskottsbetänkanden. Forskningspolitiken, lika lite som annan politik, formas inte bara i parlamentet. Propositioner och motioner hänvisar till och bygger ofta på rapporter, skrivelser och betänkanden från statliga myndigheter, arbetsgrupper

427 Bacchi: 1999 s. 45f

428 Bacchi: 1999 s. 45

429 Bacchi: 1999 s. 40f

och kommittéer. Det är också i den typen av material som man kan hitta mer problematiserande diskussioner.

Vare sig avsändaren är UHÄ, jämställdhetskommittén eller en arbetsgrupp på utbildningsdepartementet innebär det inte att allt som står där är myndighetens eller departementets officiella ståndpunkt. Ibland kan det innebära att en seminariediskussion refereras där olika, för frågan intressanta, personer lägger fram sina synpunkter. I ett annat fall kan någon ha fått i uppgift att skriva ett inlägg i en specifik fråga. Även om det i dessa fall är enskilda personer som står som avsändare så innebär ändå det faktum att utrymme ges i ett kommittébetänkande en officiell status. Denna typ av texter har status som "förtexter", dvs bakgrundsmaterial som ligger till grund för lagstiftning och beslutsfattande.

Som beskrivits i föregående kapitel blev en av Carl Thams första åtgärder som utbildningsminister att tillsätta en särskild utredare för att leda utredningen "Insatser för kvinno- och jämställdhetsforskning" från 1995, här efter kallad KVINS. I kommittédirektivet⁴³⁰ till utredningen angavs uppdraget vara "att föreslå åtgärder som främjar kvinno- och jämställdhetsforskning (genusforskning)".⁴³¹ Särskild uppmärksamhet skulle läggas på att "undersöka hur uppgifterna att utreda, skapa opinion och dela ut bidrag" för att främja denna forskning kan bli bättre. När uppdraget sammanfattades var det alltså forskningen och stödet till denna som var i fokus. Redan i avsnittet kallat 'Bakgrund' kommer dock jämställdheten i akademien in i bilden. "Forskning och utbildning gynnas av att människor med skilda erfarenheter har ett jämbördigt samarbete. Detta gäller med avseende på t.ex. kön, ålder och social bakgrund."⁴³²

Vidare understryks att arbetet med att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor pågår vid landets lärosäten. Som exempel på detta nämns ett flertal initiativ och åtgärder. Här nämns det mesta. Från att högskolelagens bestämmelse om att jämställdhet skall iakttas till att enskilda forskare kan bidra till jämställdheten genom val av forskningsämnen och handledarskap till stöd för

430 Ett kommittédirektiv är regeringens uppdrag till kommittén – beställningen på det arbete som kommittén ska utföra, vilka frågor som ska utredas.

431 Kommittédirektiv 1995:8 Formuleringen 'kvinno- och jämställdhetsforskning (genusforskning)' är regeringens egen. (I SOU 1995:110 Bilaga 1)

432 Kommittédirektiv 1995:8

underrepresenterat kön. FRN:s uppdrag att stödja och informera om kvinno- och jämställdhetsforskning lyfts fram, liksom att det finns ett flertal centra och fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning runt om i landet.

Trots dessa åtgärder konstaterar regeringen att det fortfarande är för få kvinnor som innehar högre forskningsbefattningar och att utvecklingen går för långsamt. Av landets professorer är bara sju procent kvinnor. Eftersom det är så få kvinnor som har forskartjänster leder det till att endast en liten del av forskningsmedlen går till kvinnor. Och lägger man till, "[e]n ännu mindre del går till kvinno- och jämställdhetsforskning (genusforskning)".⁴³³

Förutom den, med detta direktiv, tillsatta utredningen verkar inom utbildningsdepartementet en arbetsgrupp för jämställdhet i högre utbildning och forskning. Denna grupp, kallad JÄST-gruppen⁴³⁴, har till uppdrag att följa utvecklingen och lämna förslag när det gäller just frågor om jämställdhet i akademien. JÄST-gruppen intresserar sig dock i högsta grad även för frågor som berör genusforskning.

För att sammanfatta; trots att regeringen delat upp frågan om forskningen och jämställdheten i akademien genom skilda uppdrag till JÄST-gruppen och till KVINS tvinnas ändå frågorna ihop. Det blir inte minst tydligt i KVINS när det gäller forskningspengarna. Genom att peka på att kvinnor får för liten del av forskningsresurserna och sedan understryka att genusforskningen får en ännu mindre del görs kopplingen tydlig. Vad som blir en effekt av vad, om det är kvinnorna som stöds genom satsningar på genusforskning eller genusforskning som stöds genom satsning på kvinnor, framgår inte av direktivet men att det hänger ihop görs tydligt liksom att det handlar om att åstadkomma en jämställd fördelning av resurser. Går man till förslagen från JÄST-gruppen, vars uppdrag handlade om jämställdhet, finner man att deras övergripande förslag

433 Kommittédirektiv 1995:8

434 Jäst-gruppen tillsattes av Per Unckel (m) när han var utbildningsminister som en referensgrupp i jämställdhetsfrågor. Ordförande var Margitta Edgren riksdagsledamot (FP), bland övriga ledamöter finns representanter från utbildningsdepartementet, Sveriges Förenade Studentkårer (SFS), samt tjänstemän och forskare/lärare från olika universitet och högskolor. Koppling till kvinno- och jämställdhetsforskningen förefaller inte ha varit ett avgörande kriterium när ledamöterna utsågs, även om ett visst sådant inslag fanns. Pedagogen Inga Wernersson (ledamot fram tom 1993-12-31) och idéhistorikerna Lena Eskilsson har t.ex. båda ägnat sig åt genusforskning. (DS 1997:56 s. 12)

till regeringen för att åstadkomma jämställdhet i akademien är att inrätta professorer i ämnen där genusperspektiv kan öppna nya forskningsfronter. Dessa "parallellprofessorer" förväntas "visa genuskunskapens värde".⁴³⁵

Drygt tio år tidigare verkade Jämställdhetskommittén. Deras uppdrag var mycket brett. De skulle bland annat ta egna initiativ till aktiviteter som kunde främja jämställdhet mellan kvinnor och män. I inledningen av betänkandet *Om hälften vore kvinnor...* konstaterar kommittén helt kortfattat: "I december 1981 beslöt vi att utreda frågan om forskning och jämställdhet."⁴³⁶ I en kommentar till den då aktuella forskningspropositionen blir det tydligt att Jämställdhetskommittén inte tycker att betänkandet *Forskningens framtid*⁴³⁷ i tillräcklig utsträckning tagit upp jämställdhetsfrågan.⁴³⁸ Ytterligare skäl till kommitténs intresse för forskningsfrågorna beskrivs under rubriken 'allmän bakgrund'. Det råder brist på kvinnliga forskare och det finns en skev och traditionell fördelning av kvinnor och män på olika nivåer och ämnen, slår man fast. Man säger vidare att

[D]et är slöseri att inte ta till vara kvinnornas begåvning, kunskaper och erfarenheter. Manliga forskares val av forskningsuppgifter och forskningsmetoder måste kompletteras med forskning sedd ur kvinnliga forskares synvinkel. Det är nödvändigt med en sådan komplettering eftersom kvinnor och män lever olika liv, som ger dem skilda utgångspunkter också som forskare.⁴³⁹

Syftet med betänkandet var att sammanställa kunskap om kvinnliga forskares situation i forskarsamhället. Man skulle dessutom beskriva jämställdhetsforskningens organisation och föreslå åtgärder för att nå jämställdhet. För att renodla uppdragen skiljer utredningen på 'yttre' och 'inre' jämställdhet. Yttre jämställdhet handlar om att kvinnor och män skall vara ungefär jämnt fördelade inom alla ämnen och på alla nivåer och att rättvisa villkor skall råda mellan dem. Den yttre jämställdheten beskriver man som en förutsättning för

435 DS 1994:130 s. 63f

436 SOU 1983:4 s. 3

437 SOU 1981:29

438 SOU 1983:4 s. 11f

439 SOU 1983:4 s. 9

inre jämställdhet, med vilket man menar balans mellan forskning ur kvinnors respektive mäns synvinkel. Här uppkommer ännu ett kodord som förklarar hur sambanden görs – ”det gäller att höja *kvaliteten* i forskningen genom åtgärder som leder till att erfarenheter från och kunskap om kvinnors liv och arbete får rättvist inflytande i forskningen”.⁴⁴⁰

I detta betänkande försöker man således göra en distinktion mellan det man kallar 'yttre jämställdhet', jämn fördelning vad gäller villkor och närvaro å ena sidan, och 'inre jämställdhet'. Den inre jämställdheten handlar om innehållet i forskningen och bygger på hypotesen att män forskar på ett sätt och kvinnor på ett annat. Det blir därför en könskodad kvalitetsfråga att tillföra forskning baserad på kvinnors erfarenhet och om kvinnor.

Såväl under tidigt åttiotal som i mitten på nittioalet återkommer alltså talet om bristen på kvinnor, vad de skulle kunna åstadkomma inom akademien med sin forskning. Språkbruket har ändrat sig något, termen 'genusforskning' har till exempel introducerats. I beskrivningarna av situationerna verkar dock lite ha hänt under dessa tretton år. Ännu längre tillbaka, i det första parlamentariska kravet på stöd till forskningsfältet under den undersökta tiden, är det även där till viss del samma bild av problemen som ges.⁴⁴¹

I den rapport som kom till stånd efter att Olof Palme aktualiserat frågan i samband med Nordiska Rådets kultur- och undervisningsministermöte i Helsingfors 1969 diskuteras frågan om könsrollsforskning och könsroller i undervisningen. I inledningen av rapporten *Könsroller och utbildning*⁴⁴² diskuteras vikten och behovet av ökad jämställdhet och ökad medvetenhet om könsroller. När det gäller den högre utbildningen säger man att innehållet i den högre utbildningen berörs av könsrollsfrågan ur två aspekter. Dels handlar det om att den högre utbildningen varit förbehållen män tills relativt nyligen, vilket styrt både innehåll och arbetsformer. Dels är teoretiska kunskaper om könsroller väsentliga för utbildning till yrkesverksamheten. Detta anses till exempel vara särskilt viktigt för blivande lärare, men också för utbildningar som riktas mot verksamhet inom media.

440 SOU 1983:4 s. 9

441 Jag syftar här på Palmes initiativ på Nordiska Rådets kultur och undervisningsministermöte 9–10 juni 1969 som ledde fram till Rapporten *Könsroller och utbildning* (Nordisk utredningsserie 6/72)

442 Nordiska rådets utredningsserie 6/72

Man menar vidare att det krävs kunskaper för att kunna förändra innehållet i undervisningen, kunskaper som saknas och som kräver forskning. "Dessa kunskaper kan man bara få genom forskning".⁴⁴³ Resultatet av den forskningsenkät som genomfördes gav vid handen att det, trots en stor mängd data om könsens ställning och beteende i samhället fanns tämligen lite forskning och kunskap om metoder för att åstadkomma förändring av könsens stereotypa roller. Utskottet rekommenderade samarbetsprojekt mellan de nordiska länderna för att genom praktiskt socialpedagogiskt försöks- och utvecklingsarbete – och därtill anknuten forskning – hitta pedagogiska metoder för ökad jämställdhet. Terminologin är som synes en annan; här heter det 'könsroller' och 'könsrolls-forskning'. De två aspekterna – att akademien är manligt dominerad vilket är av betydelse för arbetsformer och forskningsinnehåll, samt behovet av teoretisk reflektion av könsrollerna – är desamma.

Staten som ståndpunktsfeminist?

Som en röd tråd genom materialet går kvinnors icke-närvaro i akademien. I början av 70-talet sätts frånvaron av kvinnor i relation till det faktum att den högre utbildningen varit förbehållen män. Tio år senare säger man att det är resursslöseri att inte ta till vara kvinnors begåvning, kunskap och erfarenhet. När saken på nytt utreds på 90-talet är det mot bakgrund av att det pågående jämställdhetsarbetet inte givit tillräckliga resultat. Med resultat syftar man här på tjänstepositioner och fördelning av forskningsanslag, inte innehållet i forskningen och den kunskap som denna ger.

Staten är alltså bekymrad över att kvinnorna inte ges tillräckligt utrymme i akademien. Bakom intresset för kvinnors deltagande finns ett flertal förställningar om varför en jämnare fördelning av kvinnor och män på olika nivåer är angelägen. Rättvisa är en sådan. I mitten av 70-talet heter det att såväl könstillhörighet som klasstillhörighet slår hårt mot rekrytering och selektion av forskare.⁴⁴⁴ Med denna förståelse beskrivs utbildningssystemet som "väsentligen strukturerat på den manliga könsrollens villkor".⁴⁴⁵ Det finns såväl inre

443 Nordiska rådets utredningsserie 6/72 s. 28

444 Ex. UKÄ-rapport 1975:10

445 UKÄ-rapport 1975:10 s. 29

som yttre hinder för kvinnors möjligheter att bli doktorander och att göra forskarkarriär. Dessa hinder måste undanröjas för att ge alla samma möjligheter.

Talet om den 'manliga könsrollen' ger vid handen att det vid denna tid är könsrollsforskningens teoribildning som ligger till grund för resonemanget. I samma UHÄ-rapport beskrivs skillnaden mellan vad som karaktäriserar mansrollen och manssamhället, respektive den kvinnliga könsrollen och kvinnosamhället. Det poängteras att det inte är medfödda, utan förvärvade och inlärdade roller som inte är ovillkorligt givna.⁴⁴⁶

Mansrollen och manssamhället	Kvinnorollen och kvinnosamhället
Specifika, segmenterade relationer mellan människor	Totalitet, helhetssyn i relationer mellan människor
Känslodisciplin	Öppenhet för känslor
Standardiserad, principiell personlighet	Subjektivitet, hänsyn till det unika i motsats till det standardiserade
Prestationsinriktning	Kvalitet i motsats till prestation.

Antagandet om att det är viktigt med fler kvinnor i akademien bygger alltså inte bara på ett rättviseargument. Det är också ett antagande om att kvinnor skulle tillföra något väsentligen annorlunda genom sin blotta närvaro som kvinnor, att kvinnor och män är två fundamentalt olika grupper. Detta framträder inte minst i betänkandet *Om hälften vore kvinnor...*⁴⁴⁷ vari 14 kvinnliga forskare får svara på frågan "Skulle forskningen inom ditt ämne förändras om hälften av forskarna vore kvinnor?". Av svaren framkommer att det finns en förväntan om att arbetsformerna skulle förändras med fler kvinnor, klimatet bli mindre hierarkiskt och tävlingsinriktat. Bristen på kvinnliga forskare, menar man, leder dessutom till att väsentliga frågor inte blir ställda. "Vad som är viktig forskning bestäms i stor utsträckning av våra erfarenheter och värderingar. Och de bestäms i sin tur i hög grad av det kön vi tillhör."⁴⁴⁸

446 UKÄ-rapport 1975:10 s. 29

447 SOU 1983:4

448 SOU 1983:4 s. 57

Denna tankekonstruktion vilar på ett epistemologiskt antagande om att kvinnors och mäns olika erfarenheter leder till att man ställer olika frågor och använder olika metoder. Forskarens situation spelar en avgörande roll för den forskning man kommer att bedriva, åtminstone om forskningen utförs av kvinnor. Kvinnor och män lever olika liv, vilket ger kvinnorna andra utgångspunkter också som forskare. Ur ett sådant perspektiv blir det begripligt att hävda att manliga forskares val av forskningsuppgifter och forskningsmetoder måste kompletteras med forskning sedd ur kvinnliga forskares synvinkel. En klassisk ståndpunktsteoretisk position⁴⁴⁹ alltså, här företrädd av statliga myndigheter och politiker.

Add women and stir

Kvinnor behövs i akademien för att de är bärare av erfarenheter som kommer att leda till annan forskning. Bara genom att tillföra kvinnor förväntar man sig forskningsförändring. Detta är antaganden som på olika sätt framträder hos såväl kvinnoforskare själva⁴⁵⁰, som akademien genom remissvar på förslag från UHÄ⁴⁵¹, och hos politiker⁴⁵². "Add women and stir" kallades ibland denna förhoppning om möjlig förändring genom kvinnors deltagande.

Historikern Yvonne Hirdman tar upp det problematiska med detta "tillförande" i en diskussion om skillnaden mellan att skapa "extra rum" för kvinnor eller "egna rum". Skillnaden är, menar Hirdman, att det extra rummet är ett tillägg till den normala verksamheten, medan det egna rummet inte har "det manliga" som förebild.⁴⁵³ Genusvetaren Berit Larsson beskriver det som att "detta 'extra rum' kan emellertid inte alls liknas vid det 'egna rum' som framdrivits av feminister"⁴⁵⁴. Centra/fora kunde, när de bildades och byggdes upp som föreningar, liknas vid ett sådant eget rum som Larsson beskriver. Att beskriva genusforskning/utbildning som ett eget rum för kvinnor har med tiden blivit allt mer problematiskt. Det är inte ett eget rum så till vida att man kan

449 Harding, Sandra: 1995, Hill Collins, Patricia: 2004, Harding, Sandra: 1986

450 se t. ex. SOU 1983:4

451 se t.ex. UHÄ-rapport 1977:4

452 vilket framgår av kapitel 4

453 Hirdman: 2001 s. 115

454 Larsson: 2009 s. 73

bestämma över det själv. Det är ett rum som blivit en institutionaliserad del av högskolan och som därmed måste följa lagar och förordningar och förhålla sig till administrativa system för att kunna upprätthålla sin existens. Det är inte heller en separat organisering av kvinnor inom högskolan. Följer man Larssons resonemang ett steg till skulle man kunna ställa samma fråga som hon gör, nämligen om det rum som genusvetenskapliga institutioner blivit kan beskrivas som ett öppet eller ett igenbommat rum?⁴⁵⁵

Att det blev en sammanblandning av kvinnor, kvinnoforskning och jämställdhet är dock inte så märkligt. Som beskrivits tidigare handlade de första satsningarna på det som idag vanligen kallas 'genusforskning' om stöd till dessa centra/fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning. Den senare benämningen hade forskarna själva valt, det statliga stödet gick dock under benämningen 'jämställdhetsforskning'. Vid sidan om ökat stöd för denna verksamhet, som alltså var organiserad i föreningsform och från början inte som en del av universitets administrativa organisation, växte krav på professurer och andra tjänster för kvinnor och i kvinnoforskning. Till centra/foras uppgifter hörde också arbetet med jämställdhetsfrågorna inom akademien.⁴⁵⁶

Sandra Harding är kritisk mot "Add women and stir"-tänkande. Harding utgår från en diskussion om kvinnor och natur- och teknikvetenskap (scientific and technological [S&T] culture), och menar att det inte räcker med att addera några få kvinnor på elitnivå. Hennes poäng är att det är orealistiskt att tro att en sådan strategi ensam skulle leda till jämställdhet eller till någon förändring av kvinnors situation. Inte heller leder det till att begrepp och teoretiska ramverk förändras. "Consequently, development has often meant only incorporating women into work that benefits others but not themselves".⁴⁵⁷ Redan 1986 pekade Harding på utvecklingen från "the Woman Question in sciences to the more radical Science Question in feminism".⁴⁵⁸ Det handlar alltså om att skilja mellan kvinnors erfarenheter och feministiska ståndpunkter. "En *ståndpunkt*

455 Larsson: 2008 s. 73ff

456 Manns: 2006 s. 107

457 Harding: 1995 s. 5

458 Harding: 1986: s. 29

bestäms som förmedlad erfarenhet. Feminismen förklarar erfarenheterna", som Ulla M Holm uttrycker det.⁴⁵⁹

I rapporten *Kompetens för ledarskap inom forskningsorganisationer* diskuterar Lena Trojer resultat och erfarenheter från arbetet med en kvinnlig forskarskola vid tekniska fakulteten i Luleå. Forskarskolans syfte var att "öka antalet kvinnliga forskarhandledare, lärare och ledare inom teknisk sektor samt att främja rekryteringen av kvinnor till teknisk utbildning".⁴⁶⁰ En ambition som väl stämmer med de intentioner som finns i tidigare refererade rapporter och propositioner från utbildningsdepartement och UHÄ. Trojer skiljer mellan förändringar av forskningsprocesser och forskningsförändring. Jämställdhetsarbetet är inte ett forskningsförändrande projekt, menar hon, vilket hon däremot menar att genusforskningen är. Genusforskningen sträcker sig således bortom jämställdhetsproblematiken, även om jämställdhetsfrågan fortfarande är viktig.

För Trojer är det inte fruktbart att se jämställdhet och genusforskning som ett och samma projekt. Hon menar att det som åstadkommit i arbetet med forskarskolan, när det gäller upparbetningen av mer komplexa och integrerade förståelser av kunskapsprocesser, också har relevans för andra förändringsbehov i modern forskning. Det var detta och inte "add women and stir" som blev den viktigaste behållningen av arbetet. Hon understryker att det genom hela arbetet med forskarskolan var nödvändigt att dra en gräns mellan jämställdhetsarbete och arbete med genusforskning. Påpekandet av denna gränsdragning kan i genusforskningssammanhang måhända upplevas som att slå in öppna dörrar. Det arbete Trojer refererar till härrör från slutet av 90-talet och hennes behov av att markera skillnaden kommer av erfarenheter från ett konkret projekt. Det är denna erfarenhet i sig som är det intressanta här.

Det Trojer vänder sig mot är just förväntan om att närvaron av kvinnor automatiskt skulle leda till en kvalitetshöjning i forskningen. Istället menar hon att det som krävs för att jämställdhetsarbetet ska bli framgångsrikt är bättre förståelser av forsknings- och kunskapsprocessers betydelse. "Det blir då förhoppningsvis omöjligt att bygga argumentation på kortslutningar mellan en kri-

459 Holm: 1993 s. 81

460 Trojer: 1999 s. 16

tisk massa av kvinnlig 'genuserfarenhet' och bättre kvalitet i forskningen".⁴⁶¹

Skillnaden skulle kunna beskrivas som att de feministiska forskarna vill åstadkomma förändring både av universitetets organisation och värdehierarkier, dess sätt att producera kunskap och av samhället genom den forskning man vill bedriva.⁴⁶² Ett ståndpunktsfeministiskt brottande med den situerade kunskapens privilegierade ställning. Eller som Harding uttrycker det: "In social relations organized by power inequalities, no "view from nowhere" is possible, as everyone has interests in the outcomes of knowledge and policy projects".⁴⁶³ Det räcker alltså inte med att bara tillföra kvinnor, det behövs också en reflexivitet över forskningsprocessen, över synen på forskningsobjektet och det forskande subjektet, vilket var vad det så kallade 'kvinnoperspektivet' på forskning skulle bidra med.

Den situerade kunskapssynen problematiserar både subjektet och objektet, att allt vetande är kontextbundet och situerat. Det ställer krav på forskaren att reflektera över sin egen kontext och vad som sker i mötet mellan subjekt och objekt. Ingen människa befinner sig i ett värdefritt, "objektivt" sammanhang, vi har alla en levd erfarenhet varifrån vi startar vårt seende och som präglar hur vi ser. Det går därför inte att nå objektivitet genom att utelämna den kontext som sociala faktorer ger när vi forskar. Istället måste forskningen starta från en explicit plats, från en levd erfarenhet. Underordnade grupper har med sin situerade kunskap fördelar, men det betyder inte att dominanta grupper utesluts från förmågan att åstadkomma god forskning. Kravet på reflexivitet över det forskande subjektets position och situation gäller alla.⁴⁶⁴

När Patricia Hill Collins diskuterar vad svarta kvinnor kan bidra med i sociologin, menar hon att också andra sociologer har mycket att vinna på att ha tillit till den kreativa potential som finns i den egna personliga och kulturella levnadsteckningen.⁴⁶⁵ Samtidigt är det viktigt att påpeka att man därmed inte har omedelbar tillgång till "sanningen". Donna Haraway menar att "[s]ubjuga-

461 Trojer: 1999 s. 102

462 En ambition helt i linje med centra/foras syfte. Se Manns: 2006

463 Harding: 1995 s. 13

464 Se t.ex. Harding: 2004 s. 132ff

465 Hill Collins: 2004 s. 103

tion is not grounds for an ontology; it might be a visual clue".⁴⁶⁶ Det är inte sanningen om varat man kan hävda från ett underordnat perspektiv, istället får man, genom att reflektera över sina egna erfarenheter och genom medvetenhet om från vilken position man betraktar världen, en bättre möjlighet att diskutera, dekonstruera och konstruera en väv av möjliga kopplingar som kan ge oss bättre förståelse om världen.

Det viktiga i ovanstående är reflektionen över den egna situationen och ståndpunkten. Utan en sådan blir 'kvinnors erfarenhet' bara ett essentialiserande och homogeniserande av kategorin 'kvinna'. I den kontexten blir "samtal där kvinnor och män förmedlar insikter, som är grundade i deras egna genuserfarenheter"⁴⁶⁷ begripliga men knappast en grund för att åstadkomma förändring. När genus används på detta sätt blir det till något som verkar på individnivå och inte som ett sätt att analysera organisation och samhälle. Detta får i sin tur till följd att förändringen förväntas ske på individnivå och inte på en samhällelig eller organisatorisk nivå.

Problemet med sammanblandningen mellan kategorin 'kvinnlig forskare' och kvinnoforskning blir att det kunskapsteoretiska projektet som feministisk forskning ägnat stort utrymme åt att utforska osynliggörs. I KVINS slår man fast att "feminismens mest uppfordrande epistemologiska insikt ligger i kopplingen mellan kunskap och makt".⁴⁶⁸ Utredningen menar att feminismen slår hål på föreställningen att det skulle finnas *en* sanning. Samtidigt som feminismen beskrivs som en politisk rörelse som uppstår i kampen om rätten att få formulera problemen (bland annat) så beskrivs hur kvinnor "oavsett om de är kvinnoforskare eller "snälla flickor" är bärare av förnyelse, särskilt när de blir många".⁴⁶⁹

Man kan här se hur också KVINS, som lyfter upp det feministiska anspråket, samtidigt gör kvinnan i sig till en förändrande agent bara i kraft av sitt kön. Denna utredning utgör emellertid i detta inget undantag. Kvinnoforskare som kommer till tals hamnar ofta själva i ett upprepat tal om kvinnor och kvinnokultur. På 70- och 80-talet talar många kvinnoforskare om vikten av att

466 Haraway: 2004 s. 90

467 DS 1994:130 s. 61

468 SOU 1995:110 s. 28

469 SOU 1995:110 s. 29

bryta den manliga dominansen över kunskapsproduktionen för att "återskapa och ge röst åt" en halvt förskingrad "kvinnokultur". Då gjordes en åtskillnad mellan defensiv och offensiv särart där den förra sades vilja göra kvinnors kompetens allmänt erkänd genom "ett reservat för det kvinnliga", medan den senare ansågs göra anspråk på "halva makten" för den kvinnliga särskildheten och ville att kvinnorna i kraft av sin särskildhet ska kunna vara med och påverka helheten.⁴⁷⁰

När staten intar en epistemologiskt oreflekerad ståndpunktssposition, som bygger på behovet av kvinnligt kodade kroppars erfarenheter, riskerar det radikala förändringsprojektet att försvinna. Att man är medveten om problemet förefaller uppenbart. Under tidigt 80-tal skiljer man mellan "yttre jämställdhet", lika många män och kvinnor, och 'inre jämställdhet', som handlar om balansen mellan forskning ur kvinnors respektive mäns synvinkel. Om jag för ett ögonblick bortser från de problematiska antaganden som kan finnas gömda i distinktionen 'män' och 'kvinnor', så dyker ett annat problem upp, som strax skall analyseras närmare. Problemet med att kvinnor som kategori först ska undanröjas som undantag (i den yttre jämställdheten) för att sedan lyftas fram som synvinkel eller perspektiv i diskussionen om den inre jämställdheten. För att reda i denna problematik kommer jag att ta avstamp i Nancy Frasers diskussion om erkännande och omfördelning. Först vill jag dock undersöka föreställningen om den kvinnliga forskaren som bärare av förändring.

Forskning för förändring

Som framgått har forskningsfrågan och jämställdhetsfrågan problematiserats sida vid sida och som två sidor av samma mynt alltsedan 70-talet. Det förfaller mig oproblemiskt att vid det här laget påstå att såväl ökad genusforskning som fler kvinnor i akademien förväntas leda till förändring av högskolan, forskningen och samhället i stort. Vad denna förändring förväntas leda till och hur detta ska åstadkommas är dock inte alltid klart uttalat. Denna vaghet är naturligtvis problematisk för att den kan leda till missuppfattningar, förutsatt enighet och otydlighet. Vaghet i målsättning och syfte med förändring kan också dölja reella konflikter. Talet om relationen mellan genusforskning och förändring uppstår

470 SOU 1983:4 s. 18 (I en inledning författad av Rita Liljeström)

heller inte ur ett vakuum. Två omtvistade begrepp inom den generella forskningspolitiken är *nytta* och *kvalitet*. De återkommer med varierande tyngd och betonas mer eller mindre under olika forskningspolitiska skeden. Också genusforskningen begripliggörs och får mening genom denna diskussion.

Kvalitet och nytta

Under 70-talet var nyttoperspektiv inte alls unikt i tidens forskningspolitik. Tvärtom, efterfrågan på forskning och kunskap för att få metoder att åstadkomma förändring av könsens stereotypa roller rimmar väl med den övergripande forskningspolitiken. Sedan 60-talets början hade den samhälleliga nyttan av forskningen alltmer hamnat i fokus. Sektorsforskningen kom att omfatta allt fler områden.⁴⁷¹ Någon officiell sektorforskning för jämställdhet fanns aldrig, men man kan ändå med fog fundera över om inte sektorsforskningslogiken kom att användas på jämställdhetsforskningens område. De kvinnliga forskarna blev de tilltänkta leverantörerna av en forskning som var politiskt efterfrågad och nödvändig för ett politikområde utan myndighetsstruktur som kunde agera beställare.

Det andra temat, kvalitet, växer sig allt starkare efterhand. Även detta hänger samman med en allmän förändring av forskningspolitiken. Mats Benner karakteriserar forskningspolitiken under 1980-talet som en motreaktion mot sektorforskningen.⁴⁷² Förmodligen är det ur det perspektivet – i kombination med en allmän skepsis mot kvinnoforskning⁴⁷³ – man kan förstå att problemformuleringen för satsningar på forskningsområdet, som nu benämns 'jämställdhetsforskning', under denna tid byggs från en delvis annan utgångspunkt.⁴⁷⁴

Det övergripande temat för åtgärder under denna tid utgår ifrån att dessa skall leda till att erfarenheter från och kunskap om kvinnors liv och arbete får ökat inflytande i forskningen. På detta sätt skulle kvaliteten i forskningen höjas.⁴⁷⁵ Detta förutsatte balans mellan forskning ur kvinnors respektive mäns

471 Edqvist: 2002 s. 35f

472 Benner: 2000 s. 95

473 Se t.ex. HSV rapport 2007: R s. 26, och Manns: 2006 s. 110

474 Även om inrättandet av Jämfo, som ju sker vid denna tid och som på vissa sätt kan liknas vid ett sektorforskningsorgan för jämställdhetsområdet, går stick i stäv med denna kritik.

475 SOU 1983:4 s. 9

perspektiv. Eftersom kvinnor och män lever olika liv, kommer deras forskning att ha olika utgångspunkter.⁴⁷⁶ Genom att få in fler kvinnor skulle det manliga perspektivet komma att kompletteras med ett kvinnligt. Det är inte bara de manliga forskarnas val av forskningsuppgifter som är annorlunda, också deras forskningsmetoder är det. Förändringen av akademins sammansättning förväntas därmed leda till ett kvalitativt språng.⁴⁷⁷ Någon diskussion om vad detta skulle betyda ur ett maktperspektiv förekommer dock sällan, vilket är märkligt med tanke på att kvinnors villkor i akademien beskrivs som fundamentalt annorlunda än männens.⁴⁷⁸

Kvinnor förväntas lägga till något väsentligt (om än något outrett vad) som skulle höja kvaliteten. En könskomplementär syn som dominerar tidens forskningspolitik, där den traditionellt (ur manligt perspektiv) producerade forskningens eventuella behov av och möjlighet till förändring inte diskuteras.

Konflikt och konsensus

Det är egentligen inte förrän på 90-talet som man i talet om akademien mer explicit börjar tala om makt. Förslagen i den proposition som presenterades av regeringen 1995⁴⁷⁹ innefattade åtgärder riktade mot såväl ungdomsskola som universitet och högskolor och byggde bland annat på en utvärdering som redovisades i en departementsskrivelse producerad av professor emerita Harriet Ryd, KTH och civilekonomen Anders Brinck.⁴⁸⁰ I denna skrivelse diskuterar författarna just skillnaden mellan ett konflikt- och ett konsensusperspektiv i högskolans jämställdhetsarbete. Det finns därför anledning att titta närmare på slutsatserna. I konsensusperspektivet står "förståelse av genuskompetensens värde" i centrum, och man problematiserar internaliserade hinder för jämställdhet. I konfliktperspektivet är det "omfördelning av makt" som spelar den centrala rollen och det man studerar och problematiserar är organisatoriska hinder för jämställdhet. Visserligen menar man att dessa två angreppssätt inte står i motsatsställning till varandra. Tvärtom hävdar man att konfliktstudier

476 SOU 1983:4 s. 9

477 SOU 1983:4 s. 21

478 SOU 1983:4 s. 175ff

479 1994/95:164

480 DS 1994:130

kan ge upphov till problemställningar som kan nyttjas för forskning som syftar till att nå ökad förståelse för genusvetenskapens värde.⁴⁸¹

När man kommer till slutsatser och förslag är det dock konsensusmodellen man väljer. Rapporten slår fast att "kvalitetsutveckling gynnas av ett jämbördigt meningsutbyte mellan människor med olika kunskapssyn och erfarenhetsbakgrund. Jämställdhetsarbetet bidrar till detta genom att tillföra könsbetingad kunskap".⁴⁸² 'Könsbetingad kunskap', eller 'genuskunskap' som det också kallas, förstås här på två sätt. För det första handlar det om kunskap som genereras genom genusforskning. Det andra sättet att nå genuskunskap, är enligt rapporten, att "få till stånd samtal där kvinnor och män förmedlar sina egenupplevda genuserfarenheter".⁴⁸³ Här återfinns således termen genuserfarenheter som Lena Trojer polemiserade mot tidigare.

Med termen 'genuserfarenheter' implicerar utredarna en förståelse av kön och könade erfarenheter som tillmäts betydelse för såväl jämställdhet som vetenskaplig kvalitet. Som jag beskrev redan i första kapitlet var detta en av de skrivningar som gjorde att jag från början blev intresserad av det empiriska materialet. Föreställningen att samtal mellan män och kvinnor, där de utbyter så kallade 'genuserfarenheter', ska leda till ökad jämställdhet, vilar på en tanke om att det är på individnivå och i bristande kommunikation mellan könen som orsaken till ojämlikheten återfinns. En sådan föreställning implicerar också en idé om naturgivna skillnader mellan könen. Individuella och samtidigt universalistiska förklaringsmodeller lyfts fram som en orsak till ojämställdhet. För-givtagna idéer om gemensamma kvinnointressen utan reflektion kring skillnader inom kategorin kvinnor respektive män reproduceras på detta sätt.⁴⁸⁴

Tidigare nämndes att 'genus' som term nu kommit i bruk. Det är därför centralt att undersöka hur man i rapporten förstår 'genus' och den 'genuskunskap' som man ofta pekar på vikten av. Genusforskning har enligt rapporten visat, att "det finns en generell skillnad mellan mäns och kvinnors villkor, beroende på att pojkar och flickor tar till sig olika erfarenheter och får skilda referensramar. Det biologiska könet konstituerar ett social kön – kvinnor och

481 DS 1994:130 s. 58ff

482 DS 1994:130 s. 61

483 DS 1994:130 s. 15 (författarnas understr.)

484 DS 1994:130 s. 18

män får skilda 'genus'."485 I en fotnot talar författarna också om genus som "en konstruktion av ett ständigt pågående samspel mellan det biologiska könet och människans sociokulturella miljö. Dikotomin mellan biologiskt och socialt kön var nödvändig för att etablera begreppet genus men behöver problematiseras för att ge grund för praktiska åtgärder."486

Denna, i genusforsknings-sammanhang, något udda tolkningen av vad 'genus' syftar på och hur det kan förstås är måhända inte så märklig med tanke på att termen var relativt ny och att författarna inte själva ägnat sig åt genusforskning. Att använda genus på detta sätt blir dock problematiskt när det kommer att påverka den konkreta utformningen av förslag. Därutöver är det naturligtvis också problematiskt när det begreppsliga innehållet på detta sätt förvanskas. Möjligen är det i mötet med det politiska som den begreppsliga förskjutningen äger rum. Enligt JÄST-gruppens ordförande, Margitta Edgren (FP), bygger det begreppsliga innehållet i 'genus' på "föreställningen att innehållet i vad som betecknas som manligt respektive kvinnligt är socialt och kulturellt betingat och därmed möjligt att förändra".487 Betoningen av det föränderliga implicerar en politisk möjlighet. Inte bara förutsättningarna för jämställdhet genom förändrad lagstiftning är möjlig; det blir också, med detta synsätt, möjligt att tillföra "genuskunskap" som ett led i det politiska reformarbetet. Genusperspektiv i forskningen blir i detta sammanhang en viktig producent och leverantör av genuskunskap, varför kopplingen mellan genusforskning och jämställdhetsarbete blir logisk från ett politiskt perspektiv.

Utredarna ser alltså inte någon motsättning mellan konflikt- och konsensusperspektivet, och menar att man inte kan blunda för att jämställdhet också kräver omfördelning av makt. Jämställdhet är en rättvisefråga, slår man fast. Problemet med att använda rättvisa som argument är dock att det "framkallar dåligt samvete hos makthavare och aggressivitet hos inbrytare. Resultatet kan bli att rättviseargumentet ger jämställdhetsarbetet negativ image".488 Den eftersträlvade förändringen ska istället åstadkommas genom en förståelse hos individerna som, när de konfronteras med det andra könets erfarenheter av

485 DS 1994:130 s. 14

486 DS 1994:130 s. 14

487 DS 1996:26 s. 20

488 DS 1994:130 s. 60

sitt genus, ska leda till en fördjupad förståelse för behovet av jämställdhet. En tolkning som skiljer sig väsentligt från Maktutredningens beskrivning av genus som ett sätt "att förstå de tydliga (liksom de mer subtila) maktförhållande som finns mellan män och kvinnor och reproduktion av kvinnors underordning."⁴⁸⁹

Omfördelning och erkännande

Frågan om rättvisa är intressant ur fler aspekter. Vad rättvisa innebär är naturligtvis centralt. Är det en fråga om omfördelning av resurser eller handlar det också om andra parametrar? I detta avsnitt kommer jag att ta den amerikanska filosofen Nancy Fraser till hjälp för att diskutera olika sätt att förstå uttrycket 'rättvisa'. För att hålla ordning på begreppen kommer jag att utgå från den distinktion som jämställdhetskommittén gjorde genom att skilja mellan inre och yttre jämställdhet.⁴⁹⁰

Fraser diskuterar skillnader mellan en identitetsbaserad politik för erkännande och en intressebaserad politik för omfördelning. Fraser menar att olika sorters kollektiv, beroende på vad kollektivet baseras på, i olika grad är beroende av omfördelning och/eller erkännande för att uppnå rättvisa. I en idealtypisk modell målar hon upp ett kollektiv vars underordning uteslutande beror av *ekonomiska* strukturer. Det klassiska exemplet här blir en ortodox förståelse av en *exploaterad klass* i Marx anda.⁴⁹¹ Omfördelningen handlar i det exemplet om att inte bara omfördela så att proletariatet får mer utan om att avskaffa proletariatet som sådant.

I andra ändan av denna idealtypiska modell ställer Fraser ett kollektiv vars *sexualitet* uppfattas som *kulturellt föraktad*.⁴⁹² Här är det kulturella misskän-

489 SOU 1990:44 s. 76 (Hirdman)

490 SOU 1983:4:9 Där den yttre jämställdheten handlade om rättvisa villkor och jämn fördelning av män och kvinnor. Inre jämställdhet handlade om balans mellan forskning ur kvinnors respektive mäns synvinkel.

491 Fraser: 2003 s. 184f. Fraser är noga med att understryka att det är av heuristiska skäl hon renodlar kategorierna på detta sätt och att hon är väl medveten om att verkligheten är komplex och full av ömsesidiga beroenden och påverkan. När det gäller det marxistiska klassbegrepp använder hon det, av detta skäl, medvetet på ett ortodox sätt för att på så vis skärpa kontrasten mot de andra idealtypiska former som hon jämför det med.

492 Fraser: 2003 s. 187 Återigen är hon noga med att säga att hon "bortser från frågan om huruvida denna syn på sexualitet stämmer in på de faktiska homosexuella kollektiv som kämpar för rättvisa i den

nandet grunden till orättvisan. I Frasers tappning blir sexualitet en social-differentiering med rötter i det kulturella och inte i det ekonomiska. Homosexuella "skiljs ut som ett kollektiv i kraft av rådande sociala tolknings- och värdemönster och inte i kraft av arbetsdelningen."⁴⁹³ Botemedlet blir sålunda kulturellt erkännande. Fraser understryker att hennes uppdelning mellan ekonomiska och kulturella orättvisor är analytisk och att man i praktiken aldrig kan skilja dem åt.

Fraser beskriver på detta sätt två idealtypiska poler på en erkännande-omfördelningsaxel. Mellan dessa finns vad hon kallar bivalenta kollektiv som för att uppnå rättvisa är beroende av både omfördelning och erkännande. Deras förtryck är grundat både i den ekonomiska strukturen och i kulturella värdemässiga strukturer. De kan drabbas av socioekonomisk snedfördelning och kulturellt misskännande samtidigt, där det ena inte bara är en effekt av det andra utan har sitt ursprung i båda källorna. Undanröjandet av orättvisorna kräver i detta fall både omfördelning och erkännande.⁴⁹⁴ I Frasers terminologi blir såväl 'kön', som 'ras' bivalenta kollektiv.

Jag menar att den yttre jämställdheten i den svenska forskningspolitiska diskursen, handlar om det som Fraser kallar 'omfördelning'. Enligt denna logik blir direktiven till KVINS begripliga. När departementet konstaterar att det fortfarande är få kvinnor som innehar högre forskningsbefattningar och att utvecklingen går för långsamt gör man det utifrån ett omfördelningsperspektiv. Tjänster måste omfördelas liksom forskningsmedel.⁴⁹⁵ Kvinnor ska ha samma tillgång till tjänster och forskningsmedel som män. Kön ska göras överksam för att tala med Fraser. Lika många män som kvinnor i alla ämnen och på alla nivåer. Omfördelning av forskningsmedel.

Samtidigt pågår argumentationen för erkännande av kvinnor som forskare och för det som kallas kvinnors perspektiv. Kvinnor som forskarkategori ska uppvärderas. Det är också här jag menar att tyngdpunkten i argumentationen ligger. Denna övervikt i argumentation för erkännande gör att det dilemma, som enligt Fraser uppstår när bivalenta kategoriers specifika karaktär samti-

verkliga världen.

493 Fraser: 2003 s. 186

494 Fraser: 2003 s. 189

495 Kommittédirektiv 1995:8 (i SOU 1995:110, bilaga 1)

digt ska undanröjas *och* uppvärderas, blir än större. Inte minst som ytterligare en kategori här är verksam, nämligen kvinnoforskningen som forskningsfält vilket också ska både erkännas och få del av omfördelning av resurser.

Följer man Fraser ett steg till kommer man till åtgärder för att åstadkomma såväl omfördelning som erkännande. Här skiljer hon mellan affirmativa åtgärder som syftar till att undanröja skillnader i resultat utan att för den skull förändra de bakomligganden ordningar som ger upphov till orättvisorna; och transformativa åtgärder som syftar till att förändra det som ger upphov till skillnader och orättvisor. Positiv särbehandling av underrepresenterat kön är en typisk affirmativ insats för att åstadkomma förändring av könsarbetsdelningen. Problemet med det affirmativa angreppssättet blir, enligt Fraser att "omfördelningar måste genomföras gång på gång".⁴⁹⁶ Härav följer att den kategori som blir utsatt för affirmativ omfördelning ständigt kommer att pekas ut som otillräcklig i sig själv och i behov av åtgärder. Något som kommer att bli till men för erkännandefrågan, enligt Fraser

Som exempel på affirmativa åtgärder inom de kulturellt betingade skillnadsskapande ordningarna tar hon vad hon kallar "gängse mångkulturalism".⁴⁹⁷ Med detta menar hon en strategi som går ut på att uppvärdera hitintills nedvärderade gruppidentiteter och samtidigt låta dessa identiteter förbli intakta. Motsatsen kallar hon dekonstruktion av gruppidentiteter. Skillnaden exemplifieras med en homosexuell identitetspolitik där sexualiteten ses som något kulturellt givet, kontrasterad mot queerpolitik syftande till att dekonstruera alla sorters sexualitet. Istället för att befästa homosexuella och andra sexuella identiteter vill man åstadkomma dekonstruktion av dikotoma föreställningar och därmed destabilisera alla fasta sexuella identiteter. Inte för att upplösa skillnader utan för att skapa ett fält av flytande, avbinariserade olikheter.⁴⁹⁸

Kritik

Det förekom naturligtvis kritik mot sammanbladningen av kvinnliga forskare och kvinnoforskning liksom av åtgärderna för främjandet av forskningen. Här

496 Fraser: 2003 s. 200

497 Fraser: 2003 s. 196

498 Fraser: 2003 s. 197

låter jag denna kritik exemplifieras genom ekonomhistorikern Kerstin Norlanders artikel i *Häftet för kritiska studier*. Det är inte en framgångsrik väg för kvinnorna att kräva "makt i ett system som diskriminerar henne själv", skriver Norlander.⁴⁹⁹ Istället borde universiteten granskas ur ett maktperspektiv. Norlander beskriver den sociala organisation som universiteten utgör som ett patriarkalt härsarsystem med auktoritära drag och hierarkisk uppbyggnad som utmärks av tävlan och kontroll.⁵⁰⁰

Norlander beskriver ett system av konkurrens och positionering: Positionering uppåt mot dem som har makt och som därmed kan garantera stöd i form av tjänster, forskningsmedel och så vidare. Positionering nedåt så att man inte blir omsprungnen och utkonkurrerad av dem som befinner sig längre ned i den hierarkiska ordningen. Samtidigt krävs att forskaren ger akt på dem som är på samma nivå så att man skiljer ut sig från dem i konkurrensyfte. Genom den horisontella konkurrensen tvingas man distansera sig från dem som befinner sig på samma nivå eller under medan man samtidigt anpassar sig till nivån över, vilket leder till att de som sitter på maktpositionerna inte behöver göra så mycket för att upprätthålla systemet.⁵⁰¹

Norlander beskriver vidare vilka konsekvenser detta system, enligt henne, får. En av dessa är att ju högre upp i hierarkin man befinner sig desto svårare blir det att kritisera. Genom att ifrågasätta systemet kommer man också att ifrågasätta sin egen position, menar hon. Samtidigt pekar hon på att det finns en risk att man under sin karriärutveckling förändrar sitt medvetande på så sätt att man glömmer de kritiska synpunkter man en gång hade. Därför menar Norlander att det blir en illusion att tro att "man kan gå in i systemet, arbeta sig fram till en position med omfattande maktresurser, och därifrån förändra systemet".⁵⁰² För Norlander finns det ett samband mellan det androcentriska innehållet i forskningen och den patriarkala organiseringen av universiteten. Därför krävs det en maktanalys där strukturerna benämns och synliggörs, menar Norlander. Då kan nämligen kravet bli att förändra systemets uppbyggnad

499 Norlander: 1994 s. 4

500 Norlander: 1994 s. 5f

501 Norlander: 1994 s. 6

502 Norlander: 1994 s. 8

istället för att argumentera för akademisk karriär”.⁵⁰³ Detta skulle också, poängterar Norlander, leda till ett synliggörande av det faktum att det egentligen inte finns något samband mellan kvinnoforskning och kvinnliga forskare.

Det Norlander diskuterar rimmar väl med hur Fraser resonerar kring åtgärder för förändring. Behov av en genomgripande förändring av hela högskolan återkommer i de undersökta källtexterna, inte minst när kvinnoforskare själva kommer till tals blir detta tydligt. De konkreta åtgärder som föreslås är dock till övervägande del affirmativa förslag. Samtidigt som man argumenterar för behov av transformativa åtgärder landar det man kräver oftast på en affirmativ nivå. Affirmativa förslag är enklare att både ställa och genomföra, men leder enligt Norlanders och Frasers synsätt inte till någon bestående förändring.

Om vi återvänder till Bacchi skulle man kunna säga att texterna rymmer en mängd, ofta konkurrerande tolkningar eller representationer av problemen. I de motstridiga problemrepresentationer som vi har kunnat se, döljer sig epistemologiska antaganden om vad kategorin kvinnor förväntas bidra med i forskningen, jämsides med ontologiska antaganden om hur kvinnor och män är. Samtidigt framträder, åtminstone i vissa textavsnitt, en medvetenhet om att 'det kvinnliga perspektivet', i feministisk tappning, vill forsknings- och samhällsförändring. Den transformativa möjlighet som ryms går dock ofta förlorad i affirmativa insatser. För Bacchi är det inte meningsfullt att se målet med policyn som beroende av hur det talas om eller representeras, vare sig i den politiska debatten eller i förslagen. Ur det perspektivet blir också det återkommande talet om kvinnan som bärare av radikaliserings av forskningen i sig ett sätt att göra 'kvinna' till något fundamentalt annorlunda än 'man'. När kategorin kvinna uppvärderas och görs till en forskningsförändrande agent behåller man inte bara en förutsatt kvinnlighet intakt, man förstärker den. Istället hade man kunnat ägna sig åt en dekonstruktion av de dikotoma föreställningar om män och kvinnor som framträder. På så sätt hade kön som kategori kunnat destabiliseras. När dessutom en distinktion inom kategorin kvinnor görs mellan 'snälla flickor' och 'kvinnoforskare'⁵⁰⁴ blir det en grumlig soppa av stereotypa representationer som framträder. Vad detta får för konsekvenser kommer jag att diskutera i nästa kapitel.

503 Norlander: 1994 s. 8

504 SOU 1995:110 s. 10

Kapitel 6 | Om Krigsmaskinen

Det är den 15 oktober 2008. Jag är på väg till institutionen, lite sen som vanligt, mornarna är alltid en tidsmässig flaskhals med trötta barn och föräldrar, glömda gympapåsar, inga byxor som är både rena och hela till den minsta – man får välja helt enkelt. Jag blir sen till mitt avhandlingsskrivande. Som vanligt, alltså.

På väg till spårvagnen blir jag stoppad av en vän. Hon disputerade våren innan, hade en fantastisk disputationstest och fick bra jobb. Men jag har inte sett henne på ett tag och nu satt hon där i bilen. Jag hoppar in och vi blir sittande utanför hennes hus. Den historia hon berättar är inte ny, inte ovanlig, bara så mördande omodern.

Jo, hon slet ju på där under våren. Började jobba redan innan disputationen. Kände sig välkommen och uppskattad. Hon gick in för jobbet med liv och lust – det var härligt att få vara i praktiken igen. Hon var också beredd på att det skulle kunna bli tufft när avhandlingsarbetet väl var avklarat. Den där tomheten som så många pratar om, men hon var beredd och glad, över jobbet och över att ha lyckats med att skriva klart.

Det rullade på bra hela våren. Och sommaren, med semester också. Hon började jobba igen. Tre veckor hann hon jobba, innan kroppen sa stopp. Nu satt vi där i bilen sex veckor av sjukskrivning senare. Hon utstrålade lugn, insikt och styrka. Vi talade inte om vad som gick snett, men vi talade mycket om akademien och hur den funkar. Om seminarier där alla talar förbi varandra. Där

ingen diskuterar texten utifrån dess förutsättningar, utan alla bara driver sin tes. Handledare som inte handleder, den hierarkiska, dåligt fungerande organisationen som gör doktorander till oansvariga barn och som skiktar folk efter position istället för efter erfarenhet och kunskap. Avsaknaden av den intellektuella stimulans man hade förväntat sig.

Jo, jag kände igen mig, från andra vänners berättelser från andra delar av universitetet, i delar från min egen situation även om jag inser att doktoranderna på min institution lyckats skaffa sig en unik position, kanske för att vi var så efterlängtdade. Vi är första generationens doktorander och har kanske blivit mer omhuldade? Min vän i bilen pratade inte i termer av män och kvinnor. Och jag har hört manliga doktorander framföra ungefär samma kritik, men det blev ändå väldigt påtagligt för mig, där jag satt, att det var en berättelse som jag också kände igen från mitt empiriska material.

Till saken hör att jag dagen innan lämnat mitt material med tårar i ögonen. Jag satt, för vilken gång i ordningen vet jag inte, och läste Viljan att veta och Viljan att förstå. Del B i denna SOU utgörs av berättelser. Berättelser och reflektioner framförda vid ett antal konferenser genomförda av utredningen. Här kommer de första kvinnoforskarna till tals, liksom de som då var de mest aktiva forskarna. Studenter och doktorander får berätta om sina erfarenheter. En meriterad samling manliga professorer får reflektera över frågan "hur ska vi få universitetet till kvinnorna?"

Det var när jag kom till min egen handledares berättelse som det brast för mig. Inte för att den var mer speciell än de andras, men den blev droppen just då. Det som brände mig då och där var nog upprepningen. Texten jag läste skrevs 1995. Ändå är det samma berättelser som de som skrevs tjugo år tidigare. Inte bara från de kvinnliga forskarnas sida, utan också från de manliga professorerna. Talet om att kvinnorna behövs i akademien för att åstadkomma förändring av hierarkiska ordningar och samtalsklimat. Samma ordningar och samtalsklimat som jag och min vän fortfarande sitter och pratar om i en bil ytterligare tretton år senare. Tröttheten griper mig; har ingenting hänt?

Andra röster

I de föregående kapitlen har jag formulerat berättelser om genusforskningen så som den framträder i forskningspolitiken ur olika perspektiv. Först beskrevs

terminologin och hur det begreppsliga innehållet förändrats och förhandlats över tid. Därefter fick satsningarna så som de framträder i propositioner och motioner i Sveriges Riksdag vara fokus för beskrivning och analys. I kapitel 5 analyserades föreställningar och antaganden om genusforskning i de rapporter och kommittébetänkanden som legat till grund för förslagen så som de presenterats i riksdagen. Ändå hänger så mycket fortfarande i luften. Ur rapporterna stiger andra berättelser fram. Berättelser som ännu inte låtit sig fångas. Det är röster som det inte gått att få grepp om, men som ändå förefaller högst väsentliga för förståelsen av detta framväxande fält och hur det behandlas i forskningspolitiken. Inte minst behöver detta "tal om" analyseras för att jag ska kunna närma mig frågan om genusforskningens legitimitet, men också de praktiska, politiska och teoretiska implikationer det skapat för genusforskningen.

En sådan röst är Catarina Göranssons. Hon är vid tiden teologie studerande vid Uppsala universitet och hennes rapport från Kvinnouniversitetet i Umeå 1982 återfinns i Jämställdhetskommitténs betänkande *Om hälften vore kvinnor...*⁵⁰⁵ Egentligen hade jag velat återge hela hennes bidrag eftersom det så väl uttrycker, på ett närmast poetiskt sätt, en upplevelse av väckseliknande slag. Efter en inledande beskrivning av föredrag som handlade om kvinnans historiska roll som utestängd från och sedermera motvilligt insläppt i akademien, konstaterar Göransson att gamla föreställningar fortfarande påverkar hur pojkar och flickor är och tänker. Men det är i hennes beskrivningar av vad som händer mellan föredragen som det blir spännande. Som när Margareta Söderberg

lät sin röst fylla upp jättesalen med sånger om kvinnor. Och aldrig hörde jag någon sjunga så! Utan ackompanjemang eller åthävor, naket och nära, varmt och starkt. --- Sedan lärde Margareta ut röstbefrielse och våra röster släppte sig lösa och glömde bort sin rädsla. Hej, vad 200 kvinnor kan sjunga, när sopran- och silverstämmeidealerna lämnas åt sidan!⁵⁰⁶

Den första dagen avslutades på kaféet Kafferepet, som höll öppet i juninatten, där deltagarna blandade sånger med samtal, medan älven rann "bred och silv-

505 SOU 1983:4 s. 124ff

506 SOU 1983:4 s. 125

rig under den tysta natthimlen”, berättar Göransson vidare. Men kvinnouniversitetet i Umeå 1982 var inte främst nattlig sång. Det var ”till sin karaktär arbetande och producerande”, föreläsningar blandades med protokollförda grupparbeten. En av föreläsarna var historikern Beata Losman från Göteborg. Hon jämförde, enligt Göransson, kvinnorna i historieskrivningen med Amerika – ”det har funnits där hela tiden men, måste upptäckas för att bli synligt.” Den kvällen kom kvinnoaktivister från Umeå till konferensen för att möta forskarna. I temagrupper diskuterade man och utbytte erfarenheter.

Frågor ställs, svar prövas, forskningsresultat belyser. Efteråt dansar vi långa kollektiva danser i Kosmos-salen, drar som långa rader av meteorsvarsar, heta och glada till musik av spelkvinnorna Gnid och Drag. Arm i arm förverkligar vi visionen av en levande kulturell gemenskap utan konkurrens och utslagning.⁵⁰⁷

När konferensen avslutas sjunger alla den specialkomponerade sången *Gråt inte – forska!* Göransson delar med sig av citat från utvärderingen. Någon beskriver sin upplevelse på följande sätt:

Forskning har tidigare för mig varit en mycket allvarlig verksamhet bakom en ogenomtränglig mur av ord. Efter att ha förstätt allt som har sagts här har min syn på vetenskap ändrats. Och jag får visionen av ett samhälle, där våra döttrar känner sig hemma i kulturen.⁵⁰⁸

Göransson avslutar sin rapport med att beskriva mötet med världen utanför när hon lämnar konferensen.

Vid pressbyrån hänger berusade killar över bilhornen, några hyr videofilmer för kvällens ölfest. I en bil hänglar några vilt med tysta bleka tonårstjejer. Könsrollsmönstret och kulturen slår mig i ögonen, hårt. Dags att ramla ner från historiens hjul, det var bra utsikt där uppifrån både framåt och bakåt. Verkligheten är mera av snårig markvegetation – även om tänkandet och teorierna är bra kartor och nödvändiga.⁵⁰⁹

507 SOU 1983:4 s. 126

508 SOU 1983:4 s. 127

509 SOU 1983:4 s. 127

Jag vet inte vad jag ska göra med Göranssons berättelse. Den återfinns i en statlig utredning under rubriken "jämsällhdetsforskningens organisering" och bryter både till sin karaktär och till sitt innehåll mot den traditionella bilden av akademien, liksom mot utredningsgenren, på ett närmast provocerande sätt. I materialet finns också annat som förefaller viktigt men som jag inte vet hur jag skall hantera. För att öka förståelsen, inte minst utifrån berättelsen om genusforskningen som ett provocerande forskningsfält, letar jag efter andra infallsvinklar för att diskutera texterna. Ett mer hämningslöst sätt att närma sig materialet på. För det är ju så med komplicerade och komplexa saker att det inte alltid är ordning och reda som krävs för att förstå.

I förra kapitlet beskrev jag hur de forskningspolitiska texterna är fyllda av konkurrerande tolkningar och representationer av forskningsfältet och av kvinnor som forskare. Jag tänker att det finns en krock mellan olika föreställningar och förväntningar på vad genusforskningen under olika namn, och de kvinnliga forskarna ska bidra med. En krock som uppstår mellan det politiska och det akademiska men också inom dessa olika kontexter. Samtidigt kunde jag i kapitel 4 visa att det fanns allianser mellan politiker och genusforskare. En kvinnopolitisk eller feministisk gemenskap som skulle kunna göra det forskningspolitiska intresset för genusforskningen begriplig. Krocken uppstår inte minst mellan kvinno/genusforskningen och jämsällhdetspolitiken. I en artikel i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* från 1986 ställer sociologen Karin Widerberg frågan "Har kvinnoforskning med jämsällhdetspolitik att göra?".⁵¹⁰ För Widerberg uppstår krodden mellan dessa, inte minst på grund av att kvinnoforskningen har ett underifrån- och inifrånperspektiv och jämsällhdetspolitiken har ett ovanifrån- och utifrånperspektiv. Detta menar hon bland annat får konsekvenser för vad och vem som uppfattas som problem.⁵¹¹

Förra kapitlet avslutades med en diskussion om skillnaden mellan affirmativa och transformativa åtgärder. Kvinnoforskningen vill något radikalt annorlunda – transformation av akademien – vilket inte minst Göranssons berättelse från kvinnouniversitetet kan tolkas som. Widerberg uttrycker det som att:

Kvinnoforskningen var vår, den handlade om oss som kvinnor, vi stod i cen-

⁵¹⁰ Widerberg: 1986

⁵¹¹ Widerberg: 1986 s. 38ff

trum. Och vi upplevde det nu som att man försökte ta den ifrån oss och göra den till något annat som de skulle få inflytande och kontroll över (allt är inte jämställdhetsforskning...)⁵¹²

"Man" och "de" här förstått som politiken med sin jämställdhetspolitik och -forskning. Det är i mina försök att förstå vad denna krock och konflikt handlar om som jag stöter på krigsmaskinen.

Möte med Deleuze

Jag tänker att jag behöver ett annat sätt att närma mig dessa berättelser på. Jag söker en förståelse av sådant som hittills undflytt mig och hittar Gilles Deleuze och Félix Guattaris "maskin". Deras diskussion om nomadiska vetenskapens möjlighet att verka som krigsmaskiner öppnar ett nytt sätt att tala om genusvetenskapen för mig. Jag läser deras text konkret och specifikt som om den talar om just genusvetenskap. Jag gör det med Deleuze egna ord i ryggen. "Det finns inga ord som är rätt", säger han och fortsätter, "Det finns bara in-exakta ord för att beteckna något exakt".⁵¹³ Och hur inexakt texten jag läser än är, så beskriver den exakt det jag vill diskutera om genusvetenskapen. Att 'krigsmaskin' som analogi för 'genusvetenskap' kan ge andra associationer än transformativ, vetenskapskritisk, forskningsförändrande är inte något jag reflekterar över inledningsvis. För att kunna använda talet om krigsmaskinen i en diskussion om genusvetenskapen väljer jag att tolka den metaforiskt.⁵¹⁴ (Jag gör

512 Widerberg: 1986 s. 36

513 Deleuze: 2004 s. 6

514 Persson: 1991. Annika Persson beskriver metaforernas betydelse för att förstå och skapa mening. Ett sätt att förstå metaforens användningsområde kan vara att som Max Black se metaforen som ett viktigt hjälpmedel att organisera tankarna. "Metaforens kognitiva innehåll är den *insikt* om huvudämnet som denna organisation eller omorganisation ger". (s. 7) En insikt som man inte skulle få om man sa det i klarspråk. Eva Feder Kittay har vidareutvecklat Blacks tankar. Precis som Black menar hon att metaforen får mening genom samspelet mellan komponenter från olika system. Hon sätter dock andra ord på det och talar om 'innehållsdomäner' och 'semantiska fält'. Även inom vetenskapen används metaforer flitigt. Persson använder Mary B. Hesse för att exemplifiera hur och på vilket sätt detta sker. Persson påpekar att 'metafor' i Hesses texter används mer flytande och kan förstås som "liknelser, analogier och diverse troper" (s. 29) Det väsentliga för vetenskaplig användning av metaforer är att de har strukturerande kvaliteter. Metaforerna används för att "skapa sammanhang, förväntningar, struktur, förståelse gestalt inom ett ämnesområde som ännu inte är känt". (s. 40) Man gör det för att

det även om jag är osäker på om Deleuze vill att jag skall läsa texten så.)

Jag drabbas av 'maskinen'.⁵¹⁵ Ibland förstådd som en maskin så som vi intuitivt förstår den, men som också kan vara en social maskin eller en begärsmaskin. När jag läser om krigsmaskinen läser jag en analogisk berättelse om genusvetenskapens framväxt och utveckling. Den får metaforisk mening för mig genom sina associativa kvaliteter och sin expressiva kraft. Enligt litteraturvetaren Anders Johansson ska man förstå Deleuze tänkande som immanent. "Syftet är alltså att, genom att uppenbara tänkandets obegränsade möjligheter i ett 'här och nu', göra upp med den gängse bilden (---) av immanensen som ett solipsistiskt fångelse, och transcendenten som den enda utvägen."⁵¹⁶ Han är alltså i denna hållning i samma tanke som fenomenologins grundare Edmund Husserl om den 'naturliga hållningen' inom vetenskapligt arbete.⁵¹⁷ Deleuze kritiserar dock Husserl för att inte gå tillräckligt långt i sitt ifrågasättande av den det Deleuze kallar 'den kungliga vetenskapen'.⁵¹⁸

Det är när jag kommer till tredje propositionen i kapitlet "1227 – trak-

avgränsningar och relationer är osäkra. Man kan också använda metaforen för att diskutera eller riva upp gamla förväntningar och förståelser. Även om det finns de som inte håller med Black och Kittay om att metaforen har en mening som inte kan uttryckas i en bokstavlig omskrivning (s. 4) så är det för att visa på metaforens associativa förmåga vid meningsskapande som ovanstående diskussion blir väsentlig i denna text.

515 Deleuze och Guattari: 1998. De tar sin utgångspunkt i religionsforskaren Dumézils analys av den indoeuropeiska mytologin. (De mytologiska referenserna är legio. Jag läser det som en berättelse med suggestiv kraft utan att försöka förstå allt.) De gör det för att tala om statsapparaten. I motsats till Staten finns 'krigsmaskinen'. På alla sätt är krigsmaskinen annorlunda än statsapparaten menar Deleuze, inte minst för att den likt Indra, krigsguden, "upplever varje sak i termer av blivande istället för att upprätta binära uppdelningar mellan »tillstånd«". (s. 56) Krigsmaskinen och Staten är binärt motsatta *samtidigt* som de fungerar som ett par. De är alltså komplementära och antitetiska på samma gång, nödvändiga för varandra och därför inte fientliga.

516 Johansson: 2003 s. 42

517 Husserl intresserade sig för frågan om kunskap är möjlig? Han kritiserade, vad han kallade 'den naturligt intellektuella hållningen' där vi gör generaliseringar och överför allmän kunskap på enskilda fall. Han menar att all naturlig kunskap, och särskilt den vetenskapliga, är transcendent. Med det menar han att vi gör anspråk på att uppfatta sakförhållanden hos ett objekt som egentligen inte är givna eller finns där, det vill säga inte är immanent inneboende hos objektet. Transcendent kunskap är alltså kunskap laddad med förställningar. Immanent kunskap är motsatsen, vilket innebär att vi bara uttala oss om det vi faktiskt varseblir. (Husserl, 1989) Se kapitel 2

518 Deleuze & Guattari: 1998 s. 79f

tat om nomadologin: krigsmaskinen" ur *Tusen plåtär*, "Krigsmaskinens exterioritet bekräftas också av kunskapsteorin, som låter oss ana existensen och fortbeståndet av en »mindre« eller »nomadisk« vetenskap",⁵¹⁹ som den drabbar mig. Som ett exempel på krigsmaskinen och dess exterioritet tar Deleuze kunskapsteorin. Han menar att det finns en vetenskaplig genre som är svår att beskriva och därmed också svår att följa. Det som skiljer ut den är inte tekniken som används eller dess praktik. Han kallar den en excentrisk⁵²⁰ vetenskap.⁵²¹ Vid första genomläsningen är det dock inte analogin eller den metaforiska meningen som fångar min uppmärksamhet. Jag läser det som om det är skrivet om genusforskningen och ser möjligheten till ett annat sätt att diskutera eller riva upp gamla förväntningar på och förståelser av fenomenet genusvetenskap.

En viktig förståelse av genusforskningen är att den vill förändring. Oavsett språkbruk så är frågan om forskningsförändring återkommande i genusforskarnas eget tal om sitt ämne, så som det framträder i mitt material. Yvonne Hirdman beskriver, i en UHÄ-rapport från 1984, hur motståndet inom akademien växte när de kvinnliga forskarna blev fler och kvinnoforskningen starkare. Att det handlade om att "ur den vetenskapliga kroppen rensa bort dessa baciller som hotar att orena och försvaga".⁵²² Hon hänvisar till Kuhns paradigmskifteteori och menar att det är rimligt att se kvinnoforskningen som exempel på anomalier, oregelbundenheter och orenheter vilka förebådar ett nytt paradigm. "Därför blir motståndet mot kvinnoforskningen dubbelt. Dels vilar det på det gamla nedärvda kvinnoföraktet som, numera mycket implicit, tror på kvinnan som intellektuellt underlägsen, dels får det ny näring ur rädsla för vetenskaplig

519 Deleuze & Guattari: 1998 s. 69

520 **Exce' ntrisk** (af lat. *ex*, ifrån, och *ce' ntrum*, medelpunkt), belägen utom medelpunkten, afvikande från sin bana; på ett i ögonen fallande sätt afvikande från öfligt bruk, originell, öfverspänd. (2008-09-01 <http://runeberg.org/nfbg/0616.html>)

521 Deleuze & Guattari: 1998 s. 70 Som exempel tar de Arkimedes geometri och Demokritos atomistiska fysik. Kännetecken beskrivs som att den excentriska vetenskapen utgår från en hydraulisk modell i stället för från en teori om solida kroppar. I motsats till den senare betraktar den inte det fluida som särfall utan utgår istället från att flödet är verkligheten. Jag tänker att han menar det som Herakleitos uttryckte med orden "panta rei" (allt flyter) – man kan inte två gånger stiga ner i samma flod. Att det är flödena som är konstanta.

522 Hirdman: 1984 s. 23

förändring.⁵²³ Enligt Anna Jónasdóttir är det som skiljer ut genusforskare att det dessa vill förändra handlar om kön och makt, vilket i sig kan vara konfliktframkallande. Hon menar också att genusforskarna vill förändring både när det gäller kunskapsläget i vetenskapen och när det gäller samhällsförhållanden i stort.⁵²⁴ Vad detta får för betydelse för legitimiteten skall jag återkomma till.

Nomadiska subjekt

Deleuze talar om nomadvetenskap och menar att denna ofta hindras eller rentav förbjuds av den statliga vetenskapens krav och villkor. Han beskriver hur statens vetenskap fråntar nomadvetenskapen vetenskaplig status genom att plocka vissa element och bannlysa andra. Han beskriver gränsfenomen för den påverkan som utövas åt båda hållen. Som krigsmaskin utövar nomadvetenskapen ett tryck på den statliga vetenskapen, samtidigt som den senare övertar och transformerar den förras resultat.⁵²⁵ När så sker disciplineras de nomadiska forskarna och deras politiska och sociala idéer kommer att undertryckas.⁵²⁶

Konstnären Mats Hjelm menar att Deleuze (och Guattaris) tänkande kräver en helt ny uppsättning tankeverktyg. Istället för att intressera sig för generaliseringar och hierarkier, ligger koncentrationen på det specifika i varje enskild situation. Det finns heller inget intresse för logisk-deterministiska slutsatser.⁵²⁷ Begrepp som används är 'flyktlinjer', 'strata' och 'blivande'. 'Blivande'

523 Hirdman: 1984 s. 23

524 Jónasdóttir: 2004 s. 3

525 Deleuze & Guattari: 1998 s. 72

526 Deleuze & Guattari: 1998 s. 73

527 Deras tänkande går emot det stabila genom att vara en modell för blivande och heterogenitet. En sådan vetenskap är 'problematisks' i motsats till 'teorematisk' (bygger inte på härledda formler i ett formellt system). Man utgår från problemet och undersöker "de accidenser som betingar och löser det". (Deleuze & Guattari: 1998 s. 71) Med accidens menas de egenskaper hos ett ting som inte är nödvändiga för att vara just ett sådant ting men som det ändå kan anta. Accidensen säger ingenting om tingets väsen det vill säga om det som är nödvändigt för detta tings varande. Kategorierna essens/accidens kommer från Aristoteles och vidareutvecklades av bland andra John Locke. Ulla M Holm beskriver skillnaden mellan dessa som att essentiella egenskaper är väsensnödvändiga, och gör ett ting till den *sorts* ting det är. Förändras de upphör tinget att vara just 'detta'. Det upphör som 'detta' sortens ting. Motsatsen är accidentella egenskaper som är oväsentliga för att vara 'detta' ting och som kan förändras. (Holm: 1993 s. 57f). Färgen hos en boll är accidentiell, men för att vara en boll måste

istället för 'varande' som ett sätt att komma bort från en absolut terminologi. En terminologi "som ger varje individ och företeelse en låst betydelse redan i och med att det nämns".⁵²⁸

Om man kan använda detta sätt att tala om genusvetenskapens tillblivelse finns det många utvecklingslinjer att följa för att förstå blivandet. Ett intressant spår är naturligtvis att undersöka vad som händer med en nomadvetenskap när den institutionaliseras eller får stöd av staten. När krigsmaskinen blir en del av den "kungliga vetenskapen". I denna fråga finns också mycket att hämta i materialet. Som exempel kan nämnas Helena Streifferts⁵²⁹ inledning i ovan nämnda UHÄ-rapport *Kvinnorna är hälften*. Hon diskuterar där statsmaktens stöd till de, i mitten av 70-talet, introducerade könsrollskurserna och vad det berodde på. Hon menar att vad det egentligen handlade om var statens intresse av att det utvecklades ämnesöverskridande kurser som vände sig till nya studerandegrupper såsom vuxenstuderande. Tvärvetenskapliga kurser i könsrollsfrågor passade in i denna ambition. Hon beskriver det som ett utslag av 'Statsfeminism' här beskrivet som

statligt agerande motiverat ej av kvinnornas krav på detta slag av stöd, utan av statsmaktens intresse att fånga upp och tygla den begynnande kollektiva kvinnoopinionen vid universiteten så att säga redan i dess linda, och som statsmaktens respons på ett från gräsrotsnivå framväxande nytt kunskapsintresse.⁵³⁰

Samtidigt, och det är viktigt naturligtvis, fanns/finns stora förhoppningar på vad "ett eget rum" i akademien kan åstadkomma. Nomadologen Rosi Braidotti ser genusvetenskapen som "the grounds where the relevance of sexual difference as a project can be tested out by feminist activists".⁵³¹ Jag tolkar det som en institution inom vilken krigsmaskinen kan verka, en bild som också är

den vara rund. Det är just accidenserna den nomadiska vetenskapen är intresserad av.

528 Hjelm: 1998 s. 34

529 Presenterar sig själv som "forskare och som praktiker, dvs som deltagare i uppbyggnaden av Fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning både på gräsrotsnivå vid Göteborgs universitet och central planeringsnivå, dvs i UHÄ". (SOU: 1984:3)

530 UHÄ skriftserie 1984:1 s. 6

531 Braidotti: 1994 s. 205

återkommande i mitt material. Som en nödvändighet för att kunna översätta teorierna till praktisk, till exempel pedagogisk, handling. Hon fortsätter:

The whole process of institutionalizing a radical epistemology such as women's studies, therefore, opens up possibilities of confronting the issue of power, subjectivity, and knowledge in all its complexity. I believe this process is a sobering and necessary reality test for feminist theorists.⁵³²

Braidotti ser genusvetenskap som ett laboratorium där idéer, om till exempel nomadiska subjekt, kan utvecklas. Sitt eget intresse för det nomadiska beskriver Braidotti som en effekt av sin geografiska och kulturella historia. Hon är född i Italien, uppvuxen i Australien, utbildad i Paris och numera professor vid universitetet i Utrecht i Nederländerna. Så positionerar hon sig själv som nomadiskt subjekt. Hon menar i och för sig att det 'nomadiska subjektet' är en myt, det vill säga en politisk fiktion, men en fiktion som gör det möjligt att tänka bortom etablerade kategorier. Hon problematiserar sin egen geografiska och kulturella resa och beskriver nomaden som polyglott – hur polyglotten blir prototypen för det postmoderna talande subjektet.⁵³³ Hon menar att hennes egen erfarenhet som polyglott givit henne modet att se hur godtycklig och nyckfull lingvistisk mening kan bli, utan att för den skull dra slutsatsen att allt går att hävda. Den har fått henne att inse att det nyckfulla inte är det samma som det absurda, att en mångfald av betydelser inte behöver medföra anarki.⁵³⁴

Om det nomadiska för Braidotti bygger på hennes erfarenhet av att ha levt och verkat på olika kontinenter, i olika kulturer, i många språkdräkter, så bygger mitt intresse för nomadologin på något annat. Jag kanske är monolingual i så måtto att jag uttrycker mig huvudsakligen på svenska. Men jag kan inte säga att jag fötts in i ett symboliskt system som sedan förblivit mitt för resten av livet.⁵³⁵ Att byta från politikens symboliska system, till akademins, har på många sätt varit att byta språkspel, för att tala med Wittgenstein. När ord som 'genus' används inom olika språkspel, till exempel i politiken och

532 Braidotti: 1994 s. 205

533 Braidotti: 1994 s. 14

534 Braidotti: 1994 s. 15

535 Braidotti: 1994 s. 11

i akademien, riskerar betydelseförskjutningar att uppstå, vilket framkom i kapitel 3. Där konstaterade jag att begreppet *genus* är väsentligen omtvistat. Man skulle också kunna kalla det ett 'resande begrepp' eller med en mer internationellt gångbar benämning ett 'travelling concept'. Termen används för att benämna olika fenomen eller åtminstone olika förståelser av fenomenet. För att kunna undersöka vad som menas i de olika språkspel där det används behövs en närmare analyserad form. Men det behövs också insikter i hur de symboliska systemen skiljer sig mellan olika språkspel. Nomadiska erfarenheter om man så vill, för att kunna undersöka en nomadisk vetenskap.

Om genusvetenskapen är en krigsmaskin så som Deleuze beskriver den, menar jag att institutionaliseringen och det forskningspolitiska stödet måste bli mer problematisk än vad Braidotti låter påskina. För Deleuze är det en viktig distinktion att *krigsmaskinen* aldrig kan bli en del av statsapparaten. Krigsmaskinen står utanför den statliga suveräniteten. Staten kan alltså inte ha en egen krigsmaskin. Den kan bara överta den som en militär institution men den "kommer alltid att ställa till problem för Staten"⁵³⁶ Att se genusvetenskapen som ett laboratorium för nomadiska undersökningar är *ett* sätt att berätta historien. Men institutionaliseringen kan också ses som ett sätt för Staten att disciplinera maskinen, så som Streiffert antyder. Att överta delar av dess resultat (läs jämställdhet) är att förminska dess eget uppdrag. Att många av de statliga satsningarna på ämnet kommit till i samarbeten mellan kvinnliga politiker och feministiska forskare – ofta i strid med vetenskapssamhället, den kungliga vetenskapen – är ytterligare ett sätt att berätta historien. Det är på detta sätt jag menar att analogin med krigsmaskinen blir ett fruktbart sätt att diskutera och riva upp gamla förväntningar på och förståelser av genusvetenskap som fenomen.

De problematiska kvinnorna

Som vi såg i föregående kapitel är sammanblandningen mellan kvinno-, jämställdhets-, genusforskning och politikområdet jämställdhet ett genomgående tema. Det går heller inte att undersöka fältet i relation till den traditionella forskningen utan att närma sig 'Kvinnan'. Denna 'kvinna' som är så påtagligt

536 Deleuze & Guattari: 1998 s. 60

närvarande i mitt material. Att den kvinnliga forskaren är både problematisk, annorlunda och efterfrågad framgår nämligen av de undersökta texterna. Mest påtagligt och rakt på sak talar man om denna fråga under de tidiga åren. Frågan problematiseras både av kvinnoforskarna själva och av akademien som sådan när institutioner och andra kommer till tals i till exempel remissvar.

Hur problematisk frågan om kvinnorna i akademien är framgår inte minst av den sammanställning av remissvar som inkom på debattskriften *Jämställdhet i högskolan* och som presenteras i *Förändring för jämställdhet*.⁵³⁷ Inte sällan är det kvinnornas kroppar som ställer till det. Sektionen för lantmäteri vid tekniska högskolan i Stockholm har dock en konkret lösning på problemet med de menstruerande kropparna. Genom att ändra periodindelningen skulle studiesituationen för många kvinnliga studerande förbättras, menar man. "I dag är perioderna 4 veckor, vilket medför att en flicka kan få sin menstruation flera på varandra följande tentamensperioder under ett helt år. Vad det innebär för tentamensresultatet är uppenbart."⁵³⁸ Detta alltså uttryckt i ett remissvar till UHÄ 1977.

Mer uppmärksammat är dock problemet med barnafödande. Rektorsämbetet i Lund framhåller "kvinnans dubbelroll" och uppmärksammar att det är betungande att kombinera ansvar för små barn med forskning.

Detta eftersom kraven såväl från familj som från arbetsgivare är svåra att förena --- För att åstadkomma någon lösning på detta problem måste arbete med vård av hem och barn uppvärderas, så att goda ersättare vill ägna sig åt detta arbete. --- Makarna bör naturligtvis dela på hemarbetet. I många fall finns dock inte den möjligheten, t ex för alla ensamföräldrar.⁵³⁹

Fler daghemsplatser efterlyses av många remissinstanser. Arkitekturinstitutionen på Chalmers menar också att arbetslokaler vid högskolorna måste anpassas så att barn kan besöka sina föräldrar där. Alla är dock inte lika inne på att det är av godo att "tvinga in" kvinnor i den akademiska strukturen. Geologiska institutionen i Uppsala tar upp mansrollen.

537 UHÄ-rapport 1977:4

538 UHÄ-rapport 1977:4 s. 21

539 UHÄ-rapport 1977:4 s. 20

Vi skall inte glömma den karakteristiska mansroll som vi socialt förväntar oss, att varje högt utbildad man skall leva upp till. Han måste göra karriär och tjäna mycket pengar. Dessutom måste han satsa familj, fritid, hälsa och annat "normalare" liv för att passa in i sina överordnades förutbestämde krav. Är det verkligen en sådan värld som alla vi akademiker skall längta efter? Måste vi acceptera att den utvägen är den enda socialt gångbara bara för att vi råkat studera några år extra? Och – framför allt – är det denna värld som även kvinnor i högre utsträckning skall tvingas in i bara för att tillgodose politikernas visioner om kombinerad jämställdhet-högre utbildning? Nej! Jämställdhet skall inte medföra att alla skall tvingas mot högre karriärsfärer, den skall betyda att alla – oavsett kön – skall få välja inriktning och sysselsättning efter eget skön utan att behöva kasta sneda blickar åt socialt djupt rotade konventioner.⁵⁴⁰

Jag lämnar de menstruerande kvinnorna och deras tentamensproblem därhän, med konstaterandet att det uppenbart föreligger ett föreställt samband mellan kvinnors förmåga till prestation och deras menstruationscykel. Istället skulle jag närmare vilja analysera vad rektorsämbetet i Lund framhåller och synpunkterna från geologerna i Uppsala. Jag gör det för att den vägen försöka återskapa det tal om kvinnan som den tidens kvinnliga forskare kan förväntas ha stött på.

Rektorsämbetet i Lund talar alltså om "kvinnans dubbelroll". Uttrycket är inte specifikt för denna avsändare. Tvärtom får det nog antas vara en relativt vanligt förekommande benämning på situationen att kvinnor tenderar att ta ansvaret för hem och barn även när de yrkesarbetar. Intressantare blir det när rektorsämbetet, som för forskare måste anses representera arbetsgivare, talar om de svårförenliga kraven som ställs från såväl familj som från arbetsgivare. Någon reflektion över hur de krav som arbetsgivaren ställer skulle kunna gå att modifiera anförs inte. Istället är lösningen att "arbete med vård av hem och barn uppvärderas, så att goda ersättare vill ägna sig åt detta arbete."⁵⁴¹ Det är "samhället" som ska prioritera barnomsorg. Hemarbetet bör också delas mellan makarna, menar man. Samtidigt som man säger att detta i många fall inte är möjligt, "t ex för alla ensamföräldrar." Vilka andra exempel som kan tänkas

540 UHÅ-rapport 1977:4 s. 19

541 UHÅ-rapport 1977:4 s. 20

finnas och som utgör hinder för delning av hemarbete anges inte. Istället glider man från det ursprungligen definierade problemet med kvinnors dubbelarbete genom att använda kategorin 'småbarnsföräldrar'.

De krav som i dag ställs på innehavare av många högre tjänster, t ex mycket övertidsarbete och arbete förlagt till tider då daghemmen är stängda, innebär hinder för rekrytering av småbarnsföräldrar till dylika befattningar. Enbart ensamstående eller personer med maka/make som sköter markserVICEN klarar att uppfylla dessa krav.⁵⁴²

Ensamstående här alltså förstått som personer utan barn. Ännu tydligare blir alltså bilden om man tittar närmare på vad geologerna i Uppsala säger. Vid första påseendet kan det tyckas som om det är mansrollen man vill förändra. Problemet handlar åter om att kombinera olika roller. Att göra karriär och tjäna mycket pengar å ena sidan. Att satsa på familj, fritid, hälsa och annat "normalare" liv å andra sidan. Allt för att passa in i en odefinierad "överordnads förutbestämda krav". Detta som straff för att man "råkat studera några år extra". En situation som man inte vill att "kvinnor skall tvingas in".⁵⁴³

Vem det är som vill tvinga in kvinnorna i den dubbelroll som beskrivs är väl uttryckt. Det är politikernas visioner om kombinerad jämställdhet-högre utbildning som ska tillgodoses. Vi får alltså en bild av ännu en odefinierad massa politiker som vill tvinga kvinnor att göra karriär och tjäna pengar och samtidigt satsa på familj, fritid, hälsa och annat "normalare" liv. Således just det som geologerna inledningsvis ansåg vara kännetecknande för mansrollen. Jämställdhet beskrivs som något tvingande – att alla (läs kvinnorna) skall tvingas mot högre karriärsfärer. Det geologerna istället vill uppnå är att alla – oavsett kön – skall få välja inriktning och sysselsättning själv utan att behöva kasta sneda blickar åt socialt djupt rotade konventioner. De konventioner som för mansrollen inledningsvis ansågs som så svåra att hantera. Lösningen är dock inte att ändra mansrollen, utan att hindra politiker med jämställdhetsambitioner att tvinga kvinnorna att anamma den. Vad kvinnor själva kan tänkas vilja lämnas här okommenterat.

542 UHÄ-rapport 1977:4 s. 18

543 UHÄ-rapport 1977:4 s. 19

Andra röster talar dock om behovet av fler kvinnor. Företagsekonomiska institutionen i Stockholm framhåller behovet av den "kvinnliga rollen" i forskningssammanhang. Moraliska skäl borde räcka, menar man, men lyfter också fram att det även finns andra skäl att mer systematiskt premiera den kvinnliga rollen. Från institutionens sida slås fast att företagsekonomi är i huvudsak manligt orienterat men att nyare inriktningar håller på att utvecklas. Som exempel nämns att beteendevetenskapliga synsätt på organisatoriska frågor, som personalfrågor, alltmer hamnar i förgrunden. Detta kräver helhetssyn, öppenhet för känslor och subjektivitet hos forskaren, vilket i större utsträckning borde leda till att företagsekonomi försökte uppmuntra "kvinnliga" egenskaper. Samma utveckling menar företagsekonomen i Stockholm präglar den vetenskapsteoretiska diskussionen.

Aktörorientering, respekt för människors subjektiva intryck, förståelse likaväl som logik är drag i den nya vetenskapssynen som talar för att kvinnorollen har många starka sidor då det gäller framtida vetenskapligt arbete.⁵⁴⁴

Hur man kunde förstå det speciella som kvinnor förväntades bidra med träder fram när Pedagogiska institutionen i Göteborg diskuterar meritvärdering.

Uppvärdering av uppfostrargärningen i meriteringshänseende. I ämnen som pedagogik eller sociologi bär det sannolikt inte emot alltför mycket att likställa en kvinnlig sökandes barnuppfostran med en manlig medsökandes vetenskapliga arbete som utförts under samma tidsperiod.

Kanske tar det emot i företagsekonomi och plasmafysik, men ytterst är det den enda framkomliga vägen att kringgå de orättvisor som skapas av oomkullrunneliga differentialpsykologiska basfakta."⁵⁴⁵

De kvinnliga forskarnas syn på sig själva som en krigsmaskin

Uttrycket 'oomkullrunneliga differentialpsykologiska basfakta' har jag inte stött på tidigare i materialet. Synen på könen som fundamentalt olika bekräff-

544 UHÄ-rapport 1977:4 s. 19

545 UHÄ-rapport 1977:4 s. 30

tas dock också av de kvinnliga forskarna själva när de får möjlighet att beskriva vad som skulle hända om fler kvinnor blev forskare i deras ämne. I betänkandet *Om hälften vore kvinnor...* lägger jämställdhetskommittén förslag till åtgärder som man menar är väsentliga "både för jämställdhetsforskningens utveckling och för att öka andelen kvinnor bland forskarna".⁵⁴⁶ I det tredje avsnittet i betänkandet har kommittén låtit 14 kvinnliga forskare inom skilda discipliner komma till tals på temat 'Skulle forskningen inom ditt ämne förändras om hälften vore kvinnor?' Man ställer frågan med utgångspunkten att "Vad som är viktig forskning bestäms i stor utsträckning av våra erfarenheter och värderingar. Och de bestäms i sin tur i hög grad av det kön vi tillhör."⁵⁴⁷

Genomgående hittar man en förväntan att fler kvinnor i akademien skulle medverka till att andra frågeställningar lyftes fram. Ofta menar man att dessa nya frågor skulle växa ur de kvinnliga forskarnas erfarenhet som just kvinnor. Många menar också att metoder och angreppssätt skulle förändras. Gunilla Bjerén, då forskarstuderande i socialantropologi, hänvisar till ett forskningsprojekt "där såväl forskare som de utforskade skulle vara kvinnor".⁵⁴⁸ I denna rena "kvinnostudie" menar hon att en viktig lärdom blev att "skillnaden mellan 'manlig' och 'kvinnlig' forskning är mycket större än vad som föresvävade oss när vi formulerade projektet."⁵⁴⁹ Deras förväntning var att den tidigare mansdominerade forskningen skulle ha åstadkommit en 'fond' av kunskap som skulle kunna jämföras med den nya kunskap de själva fått fram. Så blev det dock inte. De frågor som de kvinnliga forskarna sökte besvara hade inte ställts av män om män. Detta menar Bjerén visade att forskning från ett renodlat kvinnoperspektiv lyfter fram andra frågor med hjälp av andra angreppssätt.

Bjerén är en av tre forskare bland de fjorton som säger sig befinna sig i en forskningsmiljö som redan är numerärt jämställd. Det gör också arkitekturforskaren Lena Jarlöv, teknologie doktor vid Chalmers tekniska högskola. För att undvika "lösa spekulationer om vad som är specifikt kvinnligt" hänvisar hon till Ulrike Prokops teorier om "den kvinnliga socialkaraktären". Jarlöv säger sig känna igen mycket av det behovsriktade, kommunikativa produktions-

546 SOU 1983:4 s. 3

547 SOU 1983:4 s. 57

548 SOU 1983:4 s. 60

549 SOU 1983:4 s. 60

sätt som enligt Prokop präglar denna kvinnliga socialkaraktär, från sin egen forskningsmiljö, dock inte bara från de kvinnor som arbetar där utan även från de manliga forskarnas sätt att arbeta. Hon spekulerar själv över vad det kan bero på.

Antigen, menar hon, kan det bero på att det stora antalet kvinnor på avdelningen har fått männen att ta efter deras produktionssätt. Eller så kan det bero på att institutionens ledande personer, trots att de var män, redan hade detta förhållningssätt, vilket lockat dit kvinnliga forskare. En tredje förklaring skulle kunna vara att det stora antalet kvinnor har skapat en forskningsatmosfär som lockar till sig män med ett behovsinriktat, kommunikativt produktionssätt. Oavsett varför så påverkar detta sätt att förhålla sig till forskningen och till varandra inte bara forskningens innehåll och de metoder som används, utan också samarbetsformer och relationer, menar Jarlöv.⁵⁵⁰

Historikern Birgitta Odén, professor vid Lunds universitet, är egentligen den enda av de fjorton forskarna som menar att fler kvinnor i akademien "inte kommer att ge oss annorlunda forskning eller nya problemlösningar".⁵⁵¹ Det hon möjligen tror skulle hända är att fler "nyfeministiska historiker (skulle) ge oss fler 'medvetandegörande' studier av förtryck i historisk tid".⁵⁵² Hon menar dock att bristen på källor skulle begränsa även en sådan expansion. Däremot tror hon att fler kvinnor skulle kunna bidra med är ett annorlunda forskarsamhälle. Det hon då syftar på är mindre konkurrens, ökad social jämlikhet och omtänksamhet om forskarnas personliga behov.

Jag har den förhoppningen – och här kommer mina värderingar in – att forskande kvinnor kommer att värna om de två dimensioner eller värden, som sociologer brukar anse vara kopplad till kvinnor mera än till män, nämligen omsorg om andra och låg uppskattning av makt.⁵⁵³

Odén hoppas på att kvinnor skulle vända sig mot konkurrens och maktutövning och premiera andra värden än de som präglar akademiens starkt hierarkiska system.

550 SOU 1983:4 s. 62

551 SOU 1983:4 s. 69

552 SOU 1983:4 s. 69

553 SOU 1983:4 s. 69

Att forskningsmiljön är problematisk och svår att navigera i påpekar flera av skribenterna. Anna Bexell, klinisk amanuens i samhällsmedicin vid Lunds universitet, menar att forskarvärlden är präglad av "manligt tänkande och manligt frimureri".⁵⁵⁴ Som exempel på vad detta kan leda till refererar hon en diskussion hon själv haft med en representant för medicinska forskningsrådet. Hon hade till denne ställt frågan hur relevanta hälsoundersökningar utförda enbart på män kan förväntas vara när man ska bedöma hela befolkningens hälsa. Det exempel hon själv använt i diskussionen gällde en undersökning av friska unga män med EKG-förändringar. När frågan varför han inte också undersökt kvinnor ställts till forskaren som genomfört undersökningen blev svaret "att detta var så svårt eftersom man hela tiden då måste ta hänsyn till sådana faktorer som menstruationer, graviditeter etc...".⁵⁵⁵ Representanten från forskningsrådet fann dock inget konstigt i att undersökningen bara gjorts på män "eftersom det ju är vi som får hjärtinfarkt".⁵⁵⁶ För Bexell tydliggör detta hur de manliga forskarnas egen rädsla påverkar forskningen och att fler kvinnor inom forskningen skulle leda till ökad forskning på sjukdomar som drabbar kvinnor.

I många av texterna utgår skribenterna från 'kvinnors erfarenheter', 'kvinnligt perspektiv'. Till skillnad från många andra börjar naturvetaren Eva Sahlin, docent vid Chalmers, med att klargöra vad hon menar med ett 'kvinnoperspektiv'. För henne är det

summan av alla de värderingar som enligt traditionen har tillskrivits kvinnor. Det innebär inte att *enbart* kvinnor har dessa värderingar, inte heller att *alla* kvinnor har dem. Enligt mina erfarenheter är det i stället så att många av dessa värderingar delas av icke-etablerade grupper – ungdomar, kvinnor, konstnärer och en hel del 'vanligt folk' – medan det som jag hänför till det 'manliga' perspektivet förknippas med 'maktens män' det s.k. etablissemanget.⁵⁵⁷

Selin tillhör också dem som tror att fler kvinnor skulle leda till mer demokratiska arbetsformer. I likhet med flera andra påpekar hon att kvinnor förefal-

554 SOU 1983:4 s. 91

555 SOU 1983:4 s. 92

556 SOU 1983:4 s. 92

557 SOU 1983:4 s. 84

ler vara mer intresserade av tvärvetenskapligt samarbete. Många ser också att kvinnor använder andra metoder, ofta mer kvalitativt inriktade. En intressant aspekt på metodval kopplat till kön tas upp av docenten i medicinsk kemi, Charlotte Erlandson-Albertsson från Lund. Hon menar att fler kvinnliga kemister skulle leda till "billigare forskning". Detta beroende på att de manliga forskarna är mer "apparatberoende" än de kvinnliga som begagnar sig mer av klassisk provrörsforskning. När det gäller manliga forskare menar hon att de "skaffar en apparat, lär sig att sköta den. Först därefter frågar man efter projekt och väljer sådana projekt som passar apparaten."⁵⁵⁸ Selin menar vidare att män är sämre på att kommunicera sina resultat. "Ofta när jag är på kongresser tänker jag på hur männen i sina föredrag radar upp den ena tabellen efter den andra för att ge ett vetenskapligt intryck."⁵⁵⁹ Detta menar hon är ett problem eftersom det leder till svårigheter att skapa förståelse för forskningsresultaten, vilket inte minst är viktigt när man ska samarbeta med andra specialister.

Sammanfattningsvis kan man säga att de flesta skribenterna utgår från att det finns ett kvinnoperspektiv – något specifikt kvinnligt – och att detta skulle leda till förändring i form av nya frågeställningar och alternativa metoder. De tror också att det skulle leda till mer tvärvetenskap, ofta som en följd av att kvinnor intresserar sig för frågor som kräver samarbete för att kunna beforskas. När det gäller frågeställningar hänvisar många till egna erfarenheter. Så sker dock inte på samma sätt när det gäller resonemang om hur miljön på universiteten ska förändras av fler kvinnor. De som skriver om detta förväntar sig att kvinnor skulle vara mer demokratiska, mindre intresserade av makt och karriär. Det är alltså en bild av kvinnan som fundamentalt annorlunda än den gängse bilden av forskaren. När det finns hänvisningar handlar det om att 'många sociologer' pekat på sådana skillnader mellan män och kvinnor eller till kvinnors 'socialkaraktär', eller som för pedagogerna 'oomkullrunkeliga differentialpsykologiska basfakta'. Att många hoppas och tror på avgörande förändring inom ramen för akademien är påtagligt. Någon oro för att den statliga vetenskapen inte kan hårbärgera det jag vill synliggöra med hjälp av krigsmaskinen syns inte i dessa texter.

558 SOU 1983:4, s. 83

559 SOU 1983:4 s. 83

Att förändra akademien

I kapitel 1 beskrev jag hur frågan om kvinnans roll och position i kunskapsbygget har vållat debatt ända sedan de moderna universitetens etablerades. Maud Eduards menar att det fortfarande finns en spänning mellan myten om det jämställda Sverige och de svenska kvinnornas verkliga villkor. Denna diskrepans visar sig också när det gäller kvinnors kunskapsproduktion inom akademien. Enligt Eduards handlar problemet också idag om "forskarens kroppsliga närvaro, eller vem som får ta plats i akademien, och om vilken *kunskap* som är legitim, eller vad som får sägas."⁵⁶⁰ Eduards ger oss bilden av ett triangelndrama där genusforskarna, staten och akademien spelar huvudrollerna. Givetvis finns ingen total samstämmighet inom dessa grupperingar. Relationerna är komplexa och det finns beroendeförhållanden åt olika håll. Det är ett drama där det återkommande mönstret är att kvinnliga akademiker och politiker gått samman för att åstadkomma förändring av en motspänstig akademi.

Att denna allians mellan (vissa) politiker och (vissa) kvinnliga akademiker för att få in fler kvinnor i det akademiska systemet inte bara är av godo har dock poängterats under årens lopp. Widerbergs artikel som tidigare refererats är ett sådant exempel. Kerstin Norlander ställer, i den artikel jag refererade till i föregående kapitel, frågan varför kvinnoforskarna inte istället gör uppror mot systemet? Hon svarar att det förmodligen beror på att strukturerna hela tiden tvingar sig på individerna som befinner sig i organisationen. Hon beskriver ett system av konkurrens och positionering. Likt de första generationernas kvinnliga forskare som Eduards åberopar, verkar Norlander mena att 90-talets kvinnor accepterar systemet och den patriarkala normen. Detta leder till att de är med och befäster de värderingar av kvinnor som är rådande. Enligt henne utmärks hierarkiska konkurrenssystem av att de som tävlar kommer att bli lika varandra. "Kvinnan tvingas till att bli Man", skriver hon.⁵⁶¹

Norlanders artikel väckte debatt. Att könskategorierna på det sätt som Norlander gör ovan kan naturligtvis ifrågasättas. På ett sätt är det inte helt olikt det resonemang som vi tidigare såg användes av geologiska institutionen i Uppsala, även om det här finns ett omvänt perspektiv. Att det meritokratiska

560 Eduards: 2007 s. 187

561 Norlander: 1994 s. 8

systemet är en av hörnpelarna i akademien står dock klart. Likaså att detta system tenderar att hamna i konflikt med andra principer så som till exempel jämn könsfördelning. Detta är i och för sig inte unikt för akademien. Även inom andra områden har förslag om olika former av kvotering givit upphov till diskussion om vad som ska avgöra vem som får en viss position. Sociologen Maria Törnqvist har studerat och jämfört logikerna i två debatter om jämnare könsfördelning. Den ena handlade om införandet av kvotering i politiska beslutsföretag, ibland benämnd som införandet av 'varannan damernas'. Den andra debatten rörde de så kallade 'Thamprofessorerna', 30 särskilt inrättade professorer där positiv särbehandling skulle tillämpas vid tjänstetillsättning. (se kapitel 4)

Från att ha varit ett närmast utopiskt krav från kvinnoorganisationer, skedde en relativt snabb omsvängning i inställningen till kvotering inom politiska organisationer under början av 90-talet. Idag är olika former av kvoteringsystem integrerade delar av de flesta partiernas nomineringsarbete. Försöket med positiv särbehandling vid de 30 särskilt inrättade professorerna kom däremot att leda till en oerhört hätsk debatt. Törnqvist sammanfattar kritiken mot förslaget med orden "kön går före kompetens".⁵⁶² Det som blev en framgång i det politiska systemet, kom inom akademien att uppfattas som fusk. Om debatten inom akademien skriver hon:

Vissa debattörer gick så långt som till att hävda att förslagen utgjorde angrepp på den svenska demokratin. Med en statligt understödd särbehandling skulle inte bara den vetenskapliga och politiska kompetensen hotas utan även principer om individens okränkbara rättigheter.⁵⁶³

En kamp om legitimitet

Det debatten om positiv särbehandling visar på är hur detta förslag utmanar legitimiteten i det meritokratiska systemet. Trots allt tal om behovet av fler kvinnor inom akademien överträdde man med detta förslag en gräns som visade sig svårforcerad. Törnqvists jämförelse med kvoteringsdebatten i det politiska

562 Törnqvist: 2006 s. 144

563 Törnqvist: 2006 s. 9

systemet är intressant ur flera aspekter. Tham lägger propositionen med förslaget om positiv särbehandling i februari 1995. Månaden innan hade han tillsatt Ebba Witt-Brattström som särskild utredare för att föreslå "Insatser för kvinno- och jämställdhetsforskningen".⁵⁶⁴ En utnämning som blev en av Carl Thams första åtgärder som minister. Intressant i relation till Törnqvist jämförelse mellan kvoteringsfrågans framgång i det politiska systemet och inom universitetsvärlden, är dock att Witt-Brattström också var en av de så kallade 'Stödstrumporna'.⁵⁶⁵ Stödstrumpornas hot om att bilda kvinnoparti om inte de etablerade partierna lyckades förbättra kvinnorepresentationen i politiken kom aktivt att bidra till de olika kvoteringsystem som senare infördes i politiken. Även om det inte låg explicit i hennes utredningsuppdrag hoppades måhända ministern på att Witt-Brattström skulle kunna argumentera lika framgångsrikt för samma förändring inom universitets- och högskolevärlden.

Här framträder dock en intressant skillnad som har med Krigsmaskinens exterioritet att göra. Som jag tolkar Deleuze kan Krigsmaskinen bara verka utanför det etablerade. Stödstrumporna var också ett löst sammansatt nätverk av, i och för sig, etablerade debattörer, men som verkade utanför det politiska systemet. Från denna position kunde de genom sina krav utgöra ett hot mot det organiserade partiväsendet. När samma kvoteringskrav framförs inom ramen för det etablerade, av en minister i en proposition, kan man förstå det som att Tham försöker göra krigsmaskinen till en del av statsapparaten. Precis det som Deleuze säger är omöjligt. Krigsmaskinen är alltid extern i förhållande till staten, den kommer utifrån och om staten bemäktigar sig den (institutionaliserar den) upphör den att vara en krigsmaskin. Staten kan bara överta krigsmaskinen som en militär institution men "den kommer alltid att ställa till problem för Staten".⁵⁶⁶ Med tanke på debatten som följde förefaller denna parallell inte helt orimlig.

För att förstå rötterna till det starka motståndet mot att släppa in kvinnor i akademien, menar Maud Eduards att man måste gå till gamla dikotomier som kropp-själ, känsla-förnuft, subjektivitet-objektivitet. "Om mannen förknip-

564 SOU 1995:110

565 Stödstrumporna var ett kvinnopolitiskt nätverk som förutom Witt-Brattström också hade Maria-Pia Boëthius och Agneta Stark som initiativtagare

566 Deleuze & Guattari: 1998 s. 60

pas med själ, kultur, förnuft och objektiv kunskap uppfattas det följaktligen som naturligt att han intar en överordnad position i (kunskaps)nationen.⁵⁶⁷ Med föreställningar om kvinnor som varande i avsaknad av förnuft och logiskt tänkande, som inte kan tygla sina känslor och kroppsliga uttryck, blir det problematiskt att involvera dem i kunskapsproduktionen. Om kvinnors kunskap betraktas som hopplöst subjektiv, blir det omöjligt att involvera dem i en vetenskap där objektivitet är ledordet. I den dikotoma uppdelningen, där kvinnor är kropp och män är själ, blir utestängandet av kvinnan ett sätt att "upprätthålla tron att de [männen] står fria från det kroppsliga".⁵⁶⁸ Eduards poängterar att det akademiska idealet om objektivitet, opersonlighet och distans lika mycket handlar om en uteslutning av det subjektiva, personliga och känslomässiga. En uteslutning som kritiserats av kvinnoforskare alltsedan detta forskningsområde etablerade sig på 60-talet. Att kritisera rådande ideal kan dock leda till att legitimiteten ifrågasätts.

Tidigare hänvisade jag till Anna Jónasdóttirs beskrivning av det "förändringsperspektiv" många genusforskare har. Hon beskriver det som en önskan om att förändra det vetenskapliga kunskapsläget kombinerat med en samtidig förhoppning om att förändra samhället "i en mer eller mindre klart definierad riktning".⁵⁶⁹ Jónasdóttir menar att denna förändringsvilja inte bara finns hos genusforskare utan att den delas av det stora flertalet forskare och lärare inom akademien. Det är fokuset på kön och makt som märker ut genusforskaren. Diskussionen återfinns i ett paper presenterat vid den nordiska konferensen *Kvinnorörelser – inspiration, intervention och irritation* där Jónasdóttir problematiserar frågan om vetenskaplig legitimitet.

Jónasdóttir menar att de vetenskapsfilosofiska grundantaganden man som forskare utgår ifrån kommer att påverka möjligheten att involvera makt/maktrelationer i forskningens utgångspunkter. Jag delar inte helt hennes vetenskapsfilosofi, men menar att hon har en klar poäng när hon understryker att "de vetenskapsteoretiska grunder vi står på när vi förväntar oss och kräver vetenskaplig legitimitet är olika".⁵⁷⁰ Dessa utgångspunkter varierar mel-

567 Eduards, 2007 s. 191

568 Eduards: 2007 s. 192

569 Jónasdóttir: 2004 s. 2

570 Jónasdóttir: 2004 s. 9

lan forskare inom det genusvetenskapliga fältet liksom inom akademien i stort. Den vetenskapliga historien är fylld av hårda strider av vetenskapsfilosofisk natur. Inkommensurabiliteten mellan paradigmen är i mångt och mycket en praktisk fråga. Jónasdóttirs slutsats är att det som krävs för att upprätthålla genusforskningens vetenskapliga kvalitet och den samhälleliga 'nyttan' är 'god vetenskap'. Problemet är att det som räknas som 'god forskning' bedöms på olika sätt beroende på vilket paradigm man verkar inom. Detta skiljer inte särskilt ut genusforskare – då dessa återfinns inom en mängd olika ämnen och vetenskapsfilosofiska riktningar.

Det ifrågasättande av genusforskningens vetenskapliga legitimitet som nu och då framträder kan alltså vila på en mängd, sinsemellan helt olika argument. Det vi kan ana är en kombination av en ofta, men inte alltid, uttalad förändringsvilja hos genusforskarna, i kombination med riktat jämställdhetsmotiverat politiskt stöd från statsmakten⁵⁷¹ och vetenskapsteoretiska kontroverser. Sammantaget ger det en tämligen grumlig soppa av sammanblandningar, mer eller mindre medvetna missförstånd och reella kontroverser. Att politik och vetenskap har en laddad relation råder det dock ingen tvekan om. Vad som ger legitimitet i den ena sfären är ofta problematiskt i den andra. Att båda har ett ömsesidigt beroendeförhållande som hela tiden förhandlas är dock uppenbart. Forskningspolitiken är ett fält där båda möts och där relationen förhandlas.

Tillbaka till krigsmaskinen

Så tillbaka till Krigsmaskinen. Kvinnan som sådan kan givetvis inte förstås som en krigsmaskin. Ändå tänker jag på talet om vad kvinnor som kvinnor kan bidra med för att förändra forskningen så att den till exempel får helhetssyn, öppenhet för känslor och subjektivitet hos forskaren som företagsekonomerna uttrycker det. Eller kvinnorna själva som menar att just tillförseln av kvinnor i sin egenskap av kvinnor kommer att leda till en mer demokratisk akademi, där mindre fokus läggs på makt och karriär. I den inledningsvis sammanfattade rapporten från Kvinnouniversitetet i Umeå är det inte svårt att tänka sig

571 En statsmakt som dock riktar stöd till en mängd olika politiskt motiverade forskningsområden, jämför tex miljöforskningen, utan motsvarande ifrågasättande. En jämförande studie över hur dylika politiskt motiverade satsningar tas emot och hanteras av akademien hade varit av stort intresse.

Catharina Göransson som en deleuziansk krigsmaskin, bortsett från att både 'krig' och 'maskin' ger helt fel associationer för den stämningsfulla bild som Göransson ger.

Jag tänker att detta tal sammantaget skulle kunna förstås som ett behov eller en önskan hos den kungliga vetenskapen, vilken behöver kvinnorna som krigsmaskin för att kunna åstadkomma denna förändring. Och omvänt för kvinnorna – en längtan efter att bli en del av den kungliga vetenskapen. Dock även här utan begrundan, vare sig från kvinnoforskarnas sida, eller från den välvilliga delen av akademins sida, över Deleuze varning om att krigsmaskinen aldrig kan förbli krigsmaskin om den tas över av staten.⁵⁷²

Det "kvinnliga" som kvinnorna förväntas bidra med kommer alltså bara att bli en instrumentell "kvinnlighet" om den ska inlemmas i akademien. Som Kerstin Norlander uttryckte det, kvinnan kan inte få makt i ett system som diskriminerar henne. För det krävs en maktanalys av strukturerna. Då borde kravet från kvinnoforskarna, menar Norlander, varit att förändra systemets struktur istället för att få bli en del av det.⁵⁷³ Hon menar också att det krävs ett synliggörande av det faktum att det inte finns något samband mellan kvinnoforskning och kvinnliga forskare. Att det inte räcker med att bara tillföra kvinnor och röra om för att åstadkomma förändring av systemet.

Samtidigt är det ett faktum att kvinnorna sedan 70-talet och framåt blivit allt fler inom akademien. Huruvida de faktiskt bidragit till det som ovan anförda förhoppningar antyder finns inte möjlighet att svara på inom ramen för denna avhandling.⁵⁷⁴ Diskussionens vågor har emellanåt gått höga, om såväl de forskningspolitiska satsningarna, som om genusforskningens resultat och inriktning. Jämställdhetsproblematiken har lyfts fram, både bristen på jämställdhet och de kvalitativa förbättringar av forskning som ökad jämställdhet förväntades kunna bära med sig. Den vetenskapskritik som levererats av genusforskare har dock utan tvekan lett till problem inom de ramar som den traditionella vetenskapen ställer upp. Varför det blivit på det sättet skulle jag vilja diskutera med hjälp av Ludwik Fleck. Jag tänker att hans beskrivning av

572 Deleuze & Guattari: 1998 s. 60, 71f

573 Norlander: 1994 s. 8

574 Särskilt spännande hade varit att undersöka om fler kvinnliga kemister faktiskt lett till mindre kostsam forskning

tankekollektiv med vissa tankestilar kan vara ett bra sätt att vidareutveckla insikterna från krigsmaskinen i syfte att förstå förstå krocken mellan genusforskning och traditionella inriktningar.

I sin numer klassiska studie av syfilisbegreppets utveckling argumenterar Fleck för att det inte går att förstå något utanför det tankekollektiv man är en del av. Som läkare tar han sin utgångspunkt i medicinen och menar att det inte går att tala om en oberoende objektiv verklighet som vi kan erhålla kunskap om. Vi kan inte uppfatta en verklighet bortom de begrepp med vilka vi fattar den. Den begreppsförståelse vi har är formad av den tankestil som finns inom det kollektiv vi tillhör och den reproduceras oavbrutet. Vi kan inte bortse från vad som hänt tidigare och misstag som då begåtts. "Det lever vidare i övertagna begrepp, i formuleringar av problemen, i undervisningen, i det dagliga livet, i språket och i våra institutioner. Det finns inget begreppens självalstring. De är så att säga bestämda av sitt ursprung."⁵⁷⁵

För Fleck är vetenskap en i grunden kollektiv verksamhet. "Kunskapens bärare är ett välorganiserat kollektiv, vars kapacitet vida överträffar den enskilda individens förmåga", skriver han.⁵⁷⁶ Vidare menar han att kunskapsakten är människans starkast socialt betingade verksamhet och en renodlat social produkt. Detta för att föreställningarna redan finns inbäddade i språket. Att enstaka ord kan vara bärare av invecklade teorier. "Ord, som tidigare var enkla benämningar, förvandlas till slagord. Satsen, som tidigare var enkla påståenden, blir stridsrop."⁵⁷⁷ Hans slutsats är att 'kunskap' bara får betydelse inom ett tankekollektiv. Det vill säga inom en gemenskap av människor, där tankar och idéer utbyts i ständig växelverkan.

Ojämförbarhet och antagonism

Fleck menar att alla människor samtidigt tillhör flera tankekollektiv. Forskaren är en del av en arbetsgemenskap, men han är också medlem av en nation, en social klass eller kanske ett parti. Eller, skulle jag vilja tillägga med avseende på denna avhandling – tillhörande ett kön eller en feministisk rörelse. För det

575 Fleck 1997 s. 32

576 Fleck 1997 s. 51

577 Fleck 1997 s. 51

var ju detta som skilde de kvinnor som "en masse" kom in på universiteten under 70-talet. Deras kön var annorlunda än det dominerande tankekollektivets. Bland dem av dessa kvinnor som också kom att engagera sig i kvinnoforskning fanns i många fall en nära anknytning till ett annat tankekollektiv, nämligen kvinnorörelsen. Ett gott exempel på vad detta kunde föra med sig ger sociologen Dorothy Smith.

I *Institutional Ethnography* (2005) beskriver Smith sin tidigare frustration över att inte kunna förena sitt hemarbete med sitt yrkesarbete. Att hon inte kunde se någon relation dem emellan. Hon beskriver hur hon, på väg till jobbet, inte steg ur hemmakroppen men hur hennes fokus flyttades från relationer i hemmet till sociologiska diskussioner eller till institutionens administrativa delar. Det blev uppenbart för henne att hemmet och universitetet inte gick att blanda. I kvinnorörelsen hade hon lärt att börja i den egna erfarenheten. Alltså började hon undersöka vad det kunde betyda att tänka sociologiskt från den plats där hennes kropp befann sig, boende med sina barn i sitt hem och med den omvårdnad och medvetenhet som finns i det arbetet.

För Smith är det i skärningspunkten mellan hennes vardag i hemmet, på jobbet och i kvinnorörelsen och hennes roll som forskare som behovet av något annat än den traditionella sociologin växer fram. Smith såg den traditionella sociologins begränsade möjligheter genom att se från en annan utgångspunkt. När hon började praktisera erfarenheten från kvinnorörelsen och starta från sin position som kvinna började hon förhålla sig till universitetet och sitt arbete där från sin subjektiva hemma-ståndpunkt. "I started to notice what I had not seen before", säger hon. "The peculiar consciousness I practiced in the university began to emerge for me as a puzzlingly strange form of organization."⁵⁷⁸ För Smith var det alltså en ordning av sociala relationer som synliggjordes för henne när hon började undersöka och utforska världen som en kvinna.

Det Smith och andra feministiska forskare vid denna tid gör, är alltså att applicera en tankestil från ett tankekollektiv på ett annat – eller med Flecks terminologi; här sker en tankevandring.⁵⁷⁹ Att detta är en kollektiv process står klart. Sociologen Ann Oakley är en av dem som inte bara menar att den andra

578 Smith: 2005 s. 12

579 Liliequist: 2003 s. 59

vågens feminister ärvde, och reagerade mot, en vetenskap som inte var intresserad av kvinnor som social grupp. De opponerade sig också mot en vetenskap som präglades av logisk positivism med fokus på kvantifiering, objektifiering och kontroll. Oakley menar att motsättningen mellan feminism och vetenskap går långt tillbaka och att den involverar de dialektiska relationerna mellan naturvetenskap och samhällsvetenskap, diskussionen om vilken status kunskap har och olika metodologiska traditioner.⁵⁸⁰

Att detta med nödvändighet skulle komma att leda till konflikter med den forskningstradition eller det tankekollektiv man polemiserade mot visar Fleck med önskvärd tydlighet. Litteraturvetaren och genusforskaren Marjorie Pryse diskuterar bland annat tvärvetenskapen som en sådan konfliktyta. Hon menar att tvärvetenskapliga metoder ger en intellektuell flexibilitet som underlättar för tvärkulturell (cross-cultural) förståelse. Insikter som är nödvändiga för att kunna analysera klass, ras, kön, sexualitet och de över- och underordningar som dessa kategorier kan inordnas i. Pryse talar om tvärvetenskaplighet som ett konceptualiserande av utrymmet mellan de traditionella disciplinerna. Ett utrymme som genusvetare kan se som en klyfta mellan kvinnliga och ickedominanta mäns perspektiv och de antaganden, modeller, teorier, kanon och frågor som den traditionella vetenskapen utvecklat.⁵⁸¹ En klyfta mellan traditionell vetenskap och underordnade gruppers perspektiv som feministiskt inspirerad forskning visat på under de senaste 25 åren. Pryse menar vidare att det ligger en epistemisk utmaning i att producera vetenskap som inte "passar" den akademiska institutionsstrukturen.⁵⁸² Vidare hävdar hon att kritik blir en de facto-metodologi för feminister vilket ger en nödvändig, men inte tillräcklig, metod för utvecklingen av en feministisk epistemologi. En kritik som dock bryter mot en etablerad tankestil, om man talar med Fleck och som därmed kommer att leda till konflikter.

Det tanketvång som varje tankestil obönhörligen för med sig leder till att man inte vill se det som inte passar in och därmed inte heller är mottaglig för förståelser från andra tankekollektiv. Vi hamnar i en inkommensurabilitet

580 Oakley: 1998 s. 133

581 Pryse: 1998 s. 4

582 Pryse: 1998 s. 5

mellan teorier eller vetenskapliga positioner. Enligt boken *Den svärfångade relativismen* är inkommensurabiliteten en relation mellan olika positioner, ståndpunkter och teorier.⁵⁸³ Inkommensurabiliteten sönderfaller i två delar, ojämförbarhet och antagonism. Det ojämförbara handlar om att det inte går att på ett absolut eller neutralt sätt göra en jämförelse mellan de olika positionerna vad gäller epistemiska värden, berättiganden eller rationalitet. Inte så svårt att förstå om det man jämför handlar om konstvetenskaplig stilanalys och partikelfysikens standardmodell.⁵⁸⁴ Den intressanta inkommensurabiliteten uppstår dock när de ojämförbara positionerna kommer att handla om samma sak. Som fallet blivit till exempel när det gäller frågan om kritisk mansforskning eller psykoanalytisk mansforskning. Eller ännu vidare, socialkonstruktivistiska könsförståelser och biologiska.⁵⁸⁵ Dessa är inte, eller uppfattas inte vara, kompletterande inriktningar utan antagonistiska, konkurrerande förklaringsmodeller.⁵⁸⁶ För de genusforskare som beskriver sin forskning som feministisk blir detta också tydligt, liksom det går att spåra antagonism i debatten om fältets benämning från striden om 'kvinnoforskning' eller 'jämställdhetsforskning' och framåt.

Pryse ställer, med hjälp av Sneja Gunew, den intressanta frågan "from what 'position' do feminists construct 'a new body of both knowledge and theory'?"⁵⁸⁷ För Sandra Harding var denna position klar.

The radical feminist position holds that the epistemologies, metaphysics, ethics, and politics of the dominant forms of science are androcentric and mutually supportive; that despite the deeply ingrained Western cultural belief in science's intrinsic progressiveness, science today serves primarily regressive social tendencies; and that the social structure of science, many of its applications and technologies, its modes of defining research problems

583 Liedman et al: 2008 s. 122 (Rent teoretiskt finns det, menar författarna, inte någon borte gräns för hur många positioner som kan vara inkommensurabla)

584 Liedman et al : 2008 s. 123

585 Här syftar jag inte på biologisk forskning utan på forskning med en biologisk förståelse av kön

586 Liedman et al : 2008 s. 124

587 Pryse: 1998 s. 7

and designing experiments, its ways of constructing and conferring meanings are not only sexist but also racist, classist and culturally coercive.⁵⁸⁸

Harding ser en utveckling av den feministiska vetenskapskritiken från en efterföljarvetenskaplig position, där man bidrog till att förbättra den, till en vetenskapskritisk position där det vetenskapliga fundamentet ifrågasätts. Det senare inte minst om det bygger sin legitimitet på att bortse från undertryckta gruppers kunskap. En utveckling som startade med frågan om vad som behövde göras åt kvinnors situation i vetenskapen – det vill säga kvinnofrågan i forskningen. Men som dock kom att glida över i en helt annan frågeställning, nämligen vetenskapsfrågan i feminismen: "Is it possible to use for emancipatory ends sciences that are apparently so intimately involved in Western, bourgeois, and masculine projects?"⁵⁸⁹

Feministisk forskning kan framstå som en krigsmaskin i sin inkommensurabilitet med traditionella perspektiv. Poängen är just att uppmärksamma de maktordningar som bärs upp av den kungliga vetenskapen och som reproduceras genom den. Men all genusforskning är inte feministisk. Genusforskningen omfattar olika forskningsinriktningar eller lager om man så vill. Till viss del kan dessa inordnas kronologiskt, samtidigt som de också lever kvar parallellt under kortare eller längre tid. Ett sätt att beskriva detta är att vi har en genusforskningsfront med en snabb teoretisk utveckling. Det går inte att befinna sig vid fronten idag utan att på något sätt omfatta eller förhålla sig till, eller åtminstone ha en uppfattning om och känna till, queerteori, postkolonialism, intersektionalitet. Samtidigt pågår en hel mängd forskning i olika discipliner vilken betecknas som genusforskning, men som kanske snarare borde benämnas kvinnoforskning eller tilläggforskning. Det finns forskare som är politiska feminister utan närmare skolning i feministisk eller genusvetenskaplig teori som skriver om "kvinnors intresse", något som i forskningsfronten sedan länge varit ett starkt ifrågasatt koncept.

Även om den interna debatten inom fältet har lett till paradigmatiska språng, där gamla synsätt i stor utsträckning kommit att överges för nya för-

588 Harding: 1986 s. 9

589 Harding: 1986 s. 9

ståelser, så är inte detta sant för all den forskning som idag går under benämningen genusforskning.

På så sätt kan man säga att samtidigt som fronten rör sig framåt inom enskilda discipliner, likväl som inom den tvärvetenskapliga genusforskningen, så pågår en breddning av fältet genom att nya områden av genusforskning tillkommer. För den som inte är så insatt, men som vill veta var genusforskningen står idag, kan det dock vara svårt att orientera sig såväl teoretiskt, metodologiskt som empiriskt. Den inkluderande öppenhet som kännetecknar det genusvetenskapliga forskningsfältet kan leda till en betydande otydlighet. Det finns dessutom inslag av inkommensurabilitet inom det genusvetenskapliga fältet. Som i ovan angivna exempel med olika sorters mansforskning, eller mellan poststrukturalistiska genusforskare och sådana som ansluter sig till exempel till den realistiska skolan. Något som de som aktivt verkar inom fältet förhåller sig till som tecken på fältets livaktighet, men som torde vara svårt att förstå för utomstående betraktare. Man kan nog ändå med fog hävda att stora delar av genusforskningen kommit att bli en del av den kungliga vetenskapen. Tankevandringar har förekommit och på så vis har den genusvetenskapliga tankestilen påverkat andra tankestilar likväl som omvänt. På samma vis har genusforskningen institutionaliserats. Att genusforskning fortfarande kan utgöra en krigsmaskinliknade trop inom akademien kanske bäst kan förstås genom den ilska varmed satsningarna på den, och dess resultat, ibland möts med.

Christina Göransson's upplevelse från kvinnouniversitetet i Umeå 1982 förefaller dock för en nutida betraktare oändligt avlägsen. Själv har jag aldrig bevistat en konferens som ens närmar sig den beskrivning som Göransson ger. Förmodligen hänger detta samman med att den koppling till kvinnorörelsen, som där framträder så tydligt, inte längre finns.⁵⁹⁰ Kanske kan man säga att

590 Tjugofem år efter kvinnouniversitetet i Umeå, på konferensen *Past present future* som hölls i samma stad (14–17 juni 2007) höll Ulla M Holm ett anförande under rubriken "Klyftan mellan förflutet och framtid". Holm talar om relationen mellan kvinnorörelsen och den framväxande kvinnoforskningen och säger att "det fanns eller skapades alltså ingen tradition som kunde förvalta, stabilisera och lämna över den meningsfullhet som den politiska aktivismen åstadkommit". I anförandet utgår Holm från en text av Hannah Arendt där hon tar hjälp av poeten René Char för att tala om vad som hände med motståndsrörelsens människor när kriget var vunnet. Hur de som gick in i motståndsrörelsen *fann* sig själv och för första gången fick skymta något som liknade frihet. Arendt talar (i *Between past and future*, som är den bok Holm refererar till) om en skatt. Holm säger: "somliga av oss som kallade oss

rörelsekopplingen ersattes av kopplingen till jämställdhetspolitiken i takt med att det statliga stödet för institutionalisering ökade. Huruvida detta varit av godo eller av ondo beror på vilket perspektiv man har och vad man velat åstadkomma.

Genom forskningspolitiska satsningar har genusforskningen blivit ett institutionaliserat och etablerat forskningsfält. För de politiker av skilda kulörer som drivit dessa frågor under den trettioåriga undersökningsperioden finns många framgångar att peka på. Inte minst har kvinnornas andel, genusforskare och andra, ökat högst påtagligt på alla nivåer, även om numerär jämställdhet ännu inte är uppnådd. Likaså har organisering skapat helt andra praktiska möjligheter för dagens genusforskare jämfört med hur situationen såg ut för 70-talets kvinnoforskare. Förutom forskningsmiljöer och utbildningar finns en stor mängd internationella och nationella konferenser, ämnesspecifika likväl som tvärvetenskapliga. Det finns tidskrifter, organisationer och nätverk som skapar stadga och möjliggör teoretisk diskussion och utveckling.

Samtidigt pågår på många håll en omorganisering av högskolan där institutioner slås samman i större enheter. Jag började min forskarutbildning som doktorand på Genusvetenskapliga institutionen. Idag är denna institution sammanslagen med flera andra till Institutionen för kulturvetenskaper. Ämnet finns kvar och kurserna, men forskningsmiljön är väsentligt annorlunda idag än för bara några år sedan. Detta har i och för sig hänt på senare år och är inte avhängigt beslut som kan relateras till undersökningsperioden. Det kan dock tjäna som exempel på hur verksamheter som byggts upp under lång tid och med hjälp av statliga satsningar ändå är sårbara och eventuellt tillfälliga om de inte följs upp. Ett annat sådant exempel är satsningen på genusprofessorerna från mitten av 90-talet. De doktorandtjänster och forskarassistenter som ursprungligen hörde till satsningen har efterhand försvunnit. Kvar är ett antal

kvinnoforskare gav vår skatt ett namn: **Kvinnorörelsen.**" Och menar att många ville att åtminstone den politiska dimensionen skulle gå i arv och "förvaltas och bevaras av kvinnorörelsens akademiska arvtagare". Samtidigt varnar Holm för nostalgi och understryker att man inte kan backa eller återskapa. Istället menar hon att man i arendtsk mening kan "leta tankepärlor i historiens sediment" för att, som hon säger, "finna tankemöjligheter, alternativa sätt att se på fenomen och dilemman som fanns men som kanske aldrig traderats". (Holm 2007)

välrenommerade professorer av vilka flera närmar sig pensionsåldern. Vad som kommer att hända med den verksamhet dessa byggt upp när de lämnar är omöjligt att svara på. Klart är dock att tjänster fortfarande är hårdvaluta som man ständigt måste återerövra. Lika klart är det att den mängd avhandlingar, artiklar, läroböcker och andra texter som svensk genusforskning producerat och producerar spelar en högst påtaglig roll i allt fler ämnen men också i världen utanför akademien.

Kapitel 7 | Om hur meningen framträder

Efter att ha vänt och vridit på de forskningspolitiska texter som utgjort mitt empiriska material är det nu dags att summera. När jag beskrev materialet i kapitel 2 underströk jag att det var stort och omfattande. Jag sa att jag var medveten om att min möjlighet att tränga in i varje text, att lusläsa den, därmed blev begränsad, men att jag istället vann en möjlighet att fånga det långa händelseförloppet. Det tycker jag mig ha gjort, men många är de gånger då jag förbannat min brist på avgränsning och längtat efter möjligheten att gå ner mig i en text. Det finns trådar kvar att nysta i, bollar att springa på, ballonger att plocka ned – de finns många sätt att uttrycka det faktum att det skulle gå att göra så mycket mer av materialet.

Istället vill jag återknyta till mitt syfte att beskriva, analysera och granska villkor och ramar för hur genusvetenskapens meningsskapande regleras och interagerar med vad som sker i forskningspolitiken. Genom att så systematiskt som möjligt besvara de frågor som burit mig genom arbetet hoppas jag kunna sammanfatta det sätt varpå meningsskapandet om genusforskningen framträtt för mig i de forskningspolitiska texter jag studerat. Jag sätter punkt genom att blicka framåt och peka ut några frågor som skulle vara intressanta att undersöka vidare.

Terminologisk förändring och begreppslig förskjutning

Alla orden

Vid undersökningstidens början benämns forskningsområdet 'könsrollsforskning' både av forskarna själva och i politiken.⁵⁹⁰ Den svenska könsrollsforskningen bedrevs huvudsakligen inom sociologin. Termen användes dock i överförd bemärkelse också för forskning inom andra ämnesområden där syftet var att utmana androcentrismen. Karin Westman Bergs beskrivning av hur hon som litteraturvetare valde benämningen 'textanalys från könsrollssynpunkt' istället för från 'kvinno-synpunkt' för att också få män intresserade, är ett tydligt exempel på detta. För henne blev 'könsroll' ett kamouflage för 'kvinna' som visar på den pragmatism varmed terminologin användes.⁵⁹¹

Prefixet 'kvinno-' användes dock i historieämnet redan under 50-talet vilket inte minst visar sig i benämningen av kvinnohistoriskt arkiv som startades 1958. Kvinnoforskning kom också att bli den term som användes när forskningsfältet etableras inom akademien under 70-talet, åtminstone när forskarna själva får välja. Under denna period uppstår en kamp om benämningen mellan och inom det politiska och forskningen, vilket jag strax skall återkomma till.

Under denna period prövades också ett annat ord, nämligen 'feminologi'. Återigen är det Westman Berg, här inspirerad av danska kollegor, som kämpar med namnfrågan. Hon förkastar dock denna term eftersom hon menar att den leder tankarna till kvinnoforskningen som egen disciplin. Hon vill istället se denna som en kritisk aspekt inom olika vetenskapliga inriktningar.⁵⁹² Ordet 'feminologi' får heller aldrig något fäste. En mer använd benämning som dock funnits med ända sedan 70-talet dock utan att få riktigt fäste i mer officiella sammanhang, som institutionsnamn och liknande, är 'feministisk forskning'.⁵⁹³ 'Genus' introducerades under senare delen av 80-talet och kom att bli den term som, likt 'könsroll' anammades av både forskare och politiker.

Utöver dessa olika benämningar av forskningsfältet återfinns ordet 'jämskördhet' i olika kombinationer. Som benämning för politikområdet lever det

590 Nordisk Udredningsserie 6/72

591 UHÄ-rapport 1978:22 s. 15

592 UHÄ-rapport 1978:22 s. 14f

593 Se text UHÄ-rapport 1978:22 s. 17

under hela undersökningsperioden. Som benämning för forskningsfältet förhandlas det under stora delar av tiden. Förhandlingar som visar på meningsmotsättningar och skilda förväntningar på vad denna forskning under så många namn kan och bör bidra med.

Striden om jämställdhets- eller kvinnoforskning

Namnet 'jämställdhetsforskning' slås fast i en rapport från UHÄ som publiceras hösten 1979 och anammas direkt av regeringen som vedertagen beteckning för forskningsfältet. Bakom rapporten står arbetsgruppen för jämställdhetsforskning, som den kallats sedan den tillsattes två år tidigare. Med tanke på att UHÄ väljer att benämna arbetsgruppen på detta sätt kan frågan om fältets benämning kanske sägas redan vara avgjord. Frågan om benämningen ventileras dock på olika sätt. Vid en konferens i Uppsala våren 1978 diskuteras namnfrågan ingående. Att det fanns en innehållslig eller begreppslig skillnad mellan 'kvinnoforskning' och 'jämställdhetsforskning' tydliggörs i debatten som refereras.⁵⁹⁴

Man väljer 'jämställdhetsforskning' av praktiska skäl, för att 'jämställdhet' är väl förankrat i det svenska språket som en beteckning för relationer mellan könen. Man gör det dock också eftersom man menar att 'kvinnoforskning' kan verka exkluderande. Tillskyndarna för termen 'kvinnoforskning' ser uppenbart en politisk diskrepans mellan termernas innebörd. En sådan skillnad är att jämställdhetsforskningen anses avvisa begrepp som *kvinnoförtryck* och *kvinnodiskriminering*. Skillnaden mellan jämställdhet och frigörelse skulle i detta sammanhang kunna förstås som en skillnad mellan transformation och affirmation. Kritiken handlade också om att jämställdhetsforskningen byggde vidare på könsrollsforskningen där jämställdhet kunde förstås som "kvinnors likhet med män". Vilket de som förespråkade 'kvinnoforskning' såg som en återgång till förlegade tankegångar inom könsrollsforskningen.⁵⁹⁵

Någon enighet uppnåddes inte vid den konferens där frågan diskuterades. Referat från grupparbeten som hölls visar på en pragmatisk hållning. Detta avspeglas till viss del också när benämningen fastställs till 'jämställdhetsforsk-

594 UHÄ-rapport 1978:22

595 UHÄ-rapport 1978:22 s. 6

ning'. Samtidigt som UHÄ slår fast den terminologiska ordningen menar man att kvinnoforskningen "för överskådlig framtid" kommer att vara den dominerande delen av fältet.⁵⁹⁶

Regeringen, med utbildningsminister Wikström (FP) i spetsen, gick på UHÄ:s linje och anslog medel för jämställdhetsforskning.⁵⁹⁷ Innan regeringen tar till orda i frågan, men också efter, väljer dock ett flertal av de riksdagsledamöter som motionerar om stöd till fältet att tala om kvinnoforskning. Regeringens språkbruk ifrågasätts explicit på ett sätt som vittnar om att det bland dessa ledamöter fanns en förtrogenhet med diskussionen på forskningsfältet. Bland annat hänvisas till att 'jämställdhetsforskning' är en svensk term, medan 'kvinnoforskning' är den internationellt mest använda.⁵⁹⁸ När regeringen själv skall reda i terminologin beskrivs skillnaden som att jämställdhetsforskningen undersöker könens olika förutsättningar och villkor medan kvinnoforskningen forskar ur ett kvinnoperspektiv.⁵⁹⁹ En något kryptisk förklaring som dock kommer att återkomma i liknande tappning ett antal år senare.

I genus namn

När 'genus' slagit igenom som beteckning för forskningsinriktningen återfinner man samma sorts tautologier. "Genusforskare forskar i ett genusperspektiv" kan man läsa i slutet på 90-talet. Förklaringen som ges är att dessa undersöker förhållanden mellan könen i syfte att öka kunskaperna och medvetenheten om könets betydelse och konsekvenser.⁶⁰⁰ Termen 'genus' är aldrig utsatt för den diskussion som 'jämställdhetsforskning' var. Åtminstone inte inom det politiska, där den anammades påfallande snabbt. Däremot menar jag att det skedde en begreppslig förskjutning när ordet bytte arena från det akademiska till det politiska.

När Hirdman introducerar termen 'genus' kallar hon den användbar för att diskutera "den alltmer komplicerade kunskap vi har om 'manligt' och 'kvinn-

596 UHÄ-rapport 1979:16 s. 16

597 Prop 1976/77:59 s. 232, samt Prop 1980/81:100 bilaga 12 s. 360

598 Motion 1986/87: Ub 17

599 Prop 1989/90:90 avsnitt 22 s. 455

600 SOU 1998:128 s. 102

ligt', vår allt större förståelse om hur manligt och kvinnligt görs."⁶⁰¹ När jag undersökt hur 'genus' används i forskningspolitiska texter blir det uppenbart att den ofta blir en synonym för 'kön' eller för 'könsroll', men också för det som man länge insisterat på att kalla jämställdhetsforskning. Under den tid då forskarna inom fältet själva huvudsakligen talade om 'kvinnoforskning' synliggjordes att det fanns en begreppslig skillnad. När politiken senare kom att överta det nya ordet 'genus' för att tala om jämställdhet sker en begreppslig förskjutning. En sådan förskjutning kan vara att uttryckets betydelse omförhandlas, att det töms på innebörd, får ny betydelse eller används som synonym för något annat.

När politikerna anammar ordet 'genus' skulle det kunna tolkas som en medveten språkhandling där man vill annektera ett ord men använda det för ett annat begreppsligt innehåll. Det skulle också kunna vara ett sätt att kamouflera ett begrepps innehåll med en mindre belastad term, (på samma sätt som Westman Berg ovan menade att ordet 'könsroll' användes för att få fler att intressera sig för ämnet.) Användandet av termer som 'genus' utanför det akademiska kan också vara ett sätt att markera att man "hänger med" i den teoretiska utvecklingen. Från början var det förmodligen också feministiskt medvetna politiker, vilka velat fördjupa debatten om kön och jämställdhet, som började tala om 'genus' även i politiska sammanhang. Politiker som ville flytta fram positionerna i jämställdhetspolitiken genom att lyfta fram mer diskursiva förståelser av hur maskulinitet och femininitet konstrueras och på hur materiella och andra orättvisor mellan män och kvinnor därigenom reproduceras.

Ett nytt sätt att tala om komplexa frågor implicerar att något nytt hänt, och i 'genus' namn har mycket hänt. Jag menar att genus i många sammanhang blev ett modernt sätt att säga 'jämställdhet'. Jag skulle vilja hävda att det paradoxalt också blev ett sätt att göra jämställdhet. När terminologin på forskningspolitisk nivå skiftade från jämställdhetsforskning till genusforskning kom jämställdhetsinsatserna i akademien på bred front. Om detta berodde på att man med hjälp av det nya ordet förmådde skilja insatser för forskning från insatser för jämställdhet eller om det handlade om en allmän radikaliserings i

601 Hirdman 1988 s. 51

jämställdhetsfrågor ska jag låta vara osagt, möjligen kan man förstå det som en kombination av båda.

Det forskningspolitiska talet om genusforskning

Oavsett om forskningsfältet benämns genusforskning eller något annat är förändring ett genomgående tema som återkommer och förhandlas över åren. Det som skall förändras är såväl samhället som forskningen och medlet är satsningar på fältet. Såväl ökad genusforskning som fler kvinnor i akademien förväntas leda till förändring av högskolan, forskningen och samhället i stort. Hur dessa båda – de kvinnliga forskarna och kvinnoforskning – allt som oftast blandas samman är i sig ett av de mer intressanta fenomen som framträder.

Samhällsförändring

Den framväxande jämställdhetspolitiken i Sverige hade behov av underlag, kunskap och metoder för implementering av jämställdhet. De jämställdhetsintresserade politikerna sätter sin tillit till att forskningen ska kunna bidra med mycket av detta. I undersökningsperiodens början är det behovet av teoretiska kunskaper om könsroller som står i centrum. Kunskaper som man menar krävs för att kunna förändra innehållet i undervisningen och som fordrar forskning. Det man eftersträvar, inte minst för blivande lärare, är metoder för att åstadkomma förändring av köns stereotypa roller och pedagogiska metoder för ökad jämställdhet.⁶⁰² Tio år senare när delegationen för jämställdhetsforskning, Jämfo, tillsattes är uppdraget att göra forskningsresultaten kända och tillgängliga för beslutsfattare, planerare, forskningsorgan och andra intressenter "så att de kan utnyttjas i reformarbete och praktisk tillämpning." Det är dock inte bara sådan forskning som redan bedrivs som skall förmedlas, till delegationens uppgift hörde också att fastställa forskningsbehov, samt att "initiera, samordna och följa forskningen".⁶⁰³ Organisatoriskt var Jämfo en del av arbetsmarknadsdepartementet, vilket torde ha påverkat den forskningsinriktning som efterfrågades.

602 Nordiska rådets utredningsserie 6/726/72 s. 28

603 Jämfo, verksamhetsberättelse 1984/85

I mitten av 90-talet beskriver den dåvarande regeringen vad genusforskningen förväntas bidra med genom att säga att den "blottlägger makthierarkier". Att detta inte bara är av akademiskt intresse utan också väsentligt för det samhälleliga förändringsarbetet förstår man av fortsättningen där man menar att detta blottläggande bidrar "till att eliminera hinder för jämställdhet". I samma proposition framträder dessutom en förhoppning om att forskningsresultaten också skall vara kommersialiserbara genom konstaterandet att genusvetenskapen också kan "främja skapandet av mer allmänmännliga produkter och därmed ett mer jämställt vardagsliv".⁶⁰⁴

Nya forskningsperspektiv

Att man i det politiska ser behov av forskning för att kunna utveckla olika politikområden är i sig varken unikt eller märkligt. Att man inom politiken därutöver ser genusforskningen som ett sätt att reformera och förändra akademien är mer udda. Att många av politikerna bygger sin argumentation på en feministisk eller jämställdhetspolitisk agenda framgår av motioner där den tidigare forskningen kritiseras för att vara androcentrisk. Kvinnorna har glömts bort i forskningen, kan det heta i slutet på 70-talet. "I likhet med de färgade i Amerika är det dags för kvinnorna att söka sina rötter."⁶⁰⁵ Det krävs en radikal förändring av läget för att åstadkomma "bredare forskning om drygt halva den svenska befolkningens villkor och faktiska roll i samhällsutvecklingen" är ett annat sätt att uttrycka saken.⁶⁰⁶ Även tio år senare är det mansdominansens inverkan på forskningsinriktningen som oroar, men också det faktum att landet dessutom går miste om studiebegåvningar.⁶⁰⁷

Trots de insatser som görs under perioden framträder också i mitten av 90-talet en oro bland politiker för att genusperspektivet inte får det genomslag i forskningen som det borde få. Folkpartiets förslag från riksdagsåret 1994/95 att forskare i ansökningar om medel bör avkrävas besked om hur man avser att behandla genusperspektivet eller, om så inte är fallet, varför detta inte är rele-

604 Prop 1996/97:5

605 Motion 1978/79:1327

606 Motion 1978/79:627

607 Motion 1988/89: Ub 728

vant i projektet är ett tydligt exempel på detta.⁶⁰⁸ Likaså Miljöpartiets samtida kritik mot manligt synsätt och manliga intresseområden som man menar dominerar forskningsvärlden. Istället vill man se ett nytänkande med feministiskt perspektiv på forskning om etiska och "mjuka" problem som behöver lösas.⁶⁰⁹ Inte minst i det senare önskemålet framträder en föreställning om att det som här kallas 'feministisk forskning' ska bidra med något annorlunda. Denna annorlundahet kopplas dock allt som oftast ihop inte bara med forskningsområdet utan med den kvinnliga forskaren som sådan.

Forskningsförändring genom ny sammansättning

Det är alltså inte bara genusforskningen som förväntas leda till förändring. Inbäddat i talet om vad forskningsfältet kan bidra med, finns de kvinnliga forskarna (genusforskare och andra) som i sin egenskap av att vara kvinnor förutsätts leda till förändring av såväl forskningsinnehåll och forskningsmetoder, som av hierarkiska ordningar och klimat. Här visar sig en föreställning om en kategori kvinnor som forskar med ett kvinnligt perspektiv och en annan kategori män som forskar med ett manligt perspektiv. Istället för att diskutera eventuella behov av och möjlighet till förändring av den traditionellt (ur manligt perspektiv) producerade forskningen, löser man problemet med att addera ett kvinnligt perspektiv. En komplementär syn på könen där en förändring av akademins sammansättning förväntas leda till ett kvalitativt språng.⁶¹⁰

När undersökningstiden börjar är det en i princip helt mansdominerad akademi som möter de kvinnor som i allt större skaror börjar studera. Att många av dessa kvinnor reagerar mot mansdominansen är inte märkligt. Tvärtom ligger det helt i linje med kritiken mot ojämställdheten i andra delar av samhället. En kritik som inte bara formuleras av kvinnor i allmänhet, utan som manifesteras i landets officiella jämställdhetspolitik. År 1981 bestämmer sig till exempel den statliga jämställdhetskommittén, med den breda uppgiften att "ta egna initiativ till aktiviteter som främjar jämställdhet mellan kvinnor och män", för att "utreda frågan om forskning och jämställdhet".⁶¹¹ Tidigare

608 1994/95: Ub 39

609 1994/95: Ub 654

610 SOU 1983:4 s. 21

611 SOU 1983:4 s. 3

hade man undersökt områden som arbetsmarknaden, boendeplaneringen och könsdiskriminerande reklam. När man nu tar sig an den högre utbildningen och forskningen kan det därför ses som att man härmed vill ta sig an ännu en arena i behov av ökad jämställdhet.

Kraven på fler kvinnliga doktorander, lärare, professorer och så vidare kan alltså jämföras med krav på kvinnliga präster, läkare, jurister, eller chefer, politiker och fackföreningsledare. Problemet här är att det statistiska rättvisekravet krockar med en meritokratisk ordning, som i olika tappningar finns också i andra kontexter, men som visar sig mer svårforcerad här. Detta visar sig inte minst när Tham som utbildningsminister utmanar den, men också i att krav på att överträda den genom kvotering inte höjts tidigare. Istället är det genom att öppna nya arenor, genom riktade anslag, särskilda insatser som ofta har handlat om genusmärkta tjänster som fältets positioner flyttats fram. Satsningar på forskningsområdet har kommit att förstås som jämställdhetssatsningar. Utan tydlig distinktion mellan vad som är att förbättra kvinnliga forskares villkor och vad som är att förbättra villkoren för genusforskningen blandas dessa samman.

Skillnaden skulle kunna beskrivas som att det genusforskarna vill åstadkomma handlar om förändring av både universitetets organisation och värdehierarkier, men också om dess sätt att producera kunskap och av samhället genom den forskning man vill bedriva. Problemet med sammanblandningen mellan kategorin 'kvinnlig forskare' och kvinnoforskning blir att det kunskaps-teoretiska projektet som genusforskning ägnat stort utrymme åt att utforska osynliggörs. Föreställningen om att en ökning av kategorin kvinnliga forskare i sig förväntas medföra, inte bara en statistiskt mer jämställd akademi, utan också en förändring av forskning och klimat, bygger i sin tur på ett essentialiserande och homogeniserande av kategorin 'kvinna'. Just det som genusforskningen velat ifrågasätta.

Praktiska, politiska och teoretiska implikationer

Att satsningar på genusforskning blandas samman med satsningar på jämställdhet i akademien blir begripligt i en politisk kontext, inte minst eftersom man från politiskt håll satt stor tilltro till att denna forskning ska ge underlag för just jämställdhetsarbete. I den akademiska kontexten blir sammanblandningen

svårare att förstå. För att ta en, möjligen haltande, jämförelse; det förefaller rimligt att anta att forskningspolitiska satsningar på miljöforskning bygger på en förväntan att dessa ska vara användbara i miljöarbetet. Dessa miljöforskare kopplas dock troligen mera sällan samman med universitetens interna miljöarbete. När det gäller satsningarna på genusforskning framträder dessa allt som oftast som en del av ett jämställdhetsarbete.

När detta jämställdhetsarbete dessutom grundas på en förståelse av könen som två stabila och homogena kategorier vars perspektiv på forskning skall komplettera varandra kan det istället för ett ifrågasättande av existerande maktordningar leda till att dessa stärks. Gamla föreställningar om könen kan befästas istället för att undergrävas.

Även kopplingen till jämställdhetspolitiken i sig blir problematisk. Den blir problematisk så tillvida att förväntan på omedelbar tillämpbarhet rimmar illa med att mycket av den forskning som bedrivs är mer förståelse driven, teoretisk och problematiserande. När dessutom forskningspolitiken är relativt ensidigt inriktad på relationer mellan män och kvinnor utan att uppmärksamma andra näraliggande och av genusforskningen uppmärksammade maktordningar riskerar andra delar av forskningsfältet att osynliggöras. I mitten av 90-talet lyfts i och för sig mansforskningen fram som en särskild ordning. Andra inriktningar som till exempel queerforskningen och dess fokus på heteronormativitet lyser med sin frånvaro även i senare tiders texter.

Med hjälp av Nancy Frasers distinktion mellan omfördelning och erkännande tydliggörs ett dilemma som får effekt på såväl teoretisk och praktisk, som på politisk nivå. De forskningspolitiska satsningarna syftar till att omfördela tjänster och forskningsmedel.⁶¹² Kvinnor har för liten tillgång till tjänster och forskningsmedel, män har fått otillbörliga fördelar, en omfördelning måste ske. Kön ska göras överksam vid fördelningen, för att tala med Fraser. Samtidigt pågår argumentationen för ett erkännande av kvinnor som forskare och för det som kallas 'kvinnors perspektiv'. Kvinnor som forskarkategori ska uppvärderas liksom det kvinnliga forskningsperspektivet. Tyngdpunkten i argumentationen ligger mestadels i det senare perspektivet. Det finns en betoning på erkännande-frågan som medför att det dilemma, som enligt Fraser uppstår när bivalenta

612 Kommittédirektiv 1995:8

kategoriernas specifika karaktär samtidigt ska undanröjas och uppvärderas, blir än större.

När fokus hamnar på erkännande och därmed uppvärdering av det särskilda (läs: de kvinnliga forskarna och deras perspektiv) blir det problematiskt att samtidigt hävda omfördelning eller rättvis tilldelning åt en underprivilegerad grupp vars särskildhet man vill undanröja. Inte minst som ytterligare en kategori här är verksam nämligen kvinnoforskningen som forskningsfält som också ska både erkännas och få del av en omfördelning av resurser. För bivalenta kollektiv, till vilka Fraser räknar kön och etnicitet, är dilemmat att både erkännande och omfördelning krävs. Det komplicerade blir att argumentera för båda samtidigt.

Det blir komplicerat inte minst när man kommer till åtgärder. Fraser skiljer mellan affirmativa åtgärder som syftar till att undanröja skillnader i resultat utan att för den skull förändra de bakomliggande ordningar som ger upphov till orättvisor; och transformativa åtgärder som syftar till att förändra det som ger upphov till skillnader och orättvisor. Positiv särbehandling av underrepresenterat kön är en typisk affirmativ insats. Problemet som uppstår med detta angreppssätt är att omfördelningen måste genomföras gång på gång.⁶¹³ Den kategori som blir föremål för affirmativ omfördelning kommer ständigt att pekats ut som otillräcklig i sig själv och i behov av åtgärder. Vilket i princip också var den kritik som riktades mot det förslag om positiv särbehandling som Tham la fram. Problemet med denna typ av åtgärder är enligt Fraser att det inverkar menligt på erkännandefrågan.

Konkreta exempel på vad transformativ politik för omfördelning mellan könen inom akademien skulle innebära är svåra att finna i materialet. Likaså transformativa förslag för den kulturellt betingade erkännandefrågan. Den strategi som framträder går ut på att uppvärdera det kvinnliga (forskningsperspektivet) som därmed samtidigt bibehålls intakt. Motsatsen skulle, med Frasers sätt att resonera, ha varit att bedriva någon form av vad hon kallar dekonstruktion av gruppidentiteter. Alltså en dekonstruktion av såväl det som kallas manligt perspektiv som av kvinnligt perspektiv. Istället för att befästa två stabila binära perspektiv som förväntas komplettera varandra hade man då kunnat tala om

613 Fraser: 2003 s. 200

behovet av en dekonstruktion av de dikotoma föreställningar som bygger upp kategorierna manliga respektive kvinnliga forskare. Inte för att upplösa skillnader utan för att skapa ett fält av flytande, avbinariserade olikheter.⁶¹⁴

Jag menar att risken med detta sätt att tala om och förstå genusforskningen i forskningspolitiken får återverkningar på förståelsen av genusforskningen som sådan. På samma sätt som den metaforiska förståelsen av genusforskningen som en deleuzeansk krigsmaskin synliggör institutionaliseringens problem. Att se genusvetenskap som ett laboratorium där idéer, om till exempel nomadiska subjekt, kan utvecklas, som Braidotti gör, är på många sätt i överensstämmelse med talet om behovet av särskild organisering för genusforskning. Ett behov av institutioner inom vilken krigsmaskinen kan verka, som en nödvändighet för att kunna översätta teorierna till praktisk, till exempel pedagogisk, handling är en bild som rimmar väl med talet om genusforskningen i forskningspolitiken.

Problemet som uppstår när man ser genusvetenskapen som en krigsmaskin så som Deleuze beskriver den blir, menar jag, att institutionaliseringen och det forskningspolitiska stödet kan tolkas helt annorlunda. Att se den institutionaliserade genusforskningen som ett laboratorium för nomadiska undersökningar är *ett* sätt att berätta historien. Men institutionaliseringen kan också ses som ett sätt för Staten att disciplinera maskinen. Att överta delar av dess resultat (läs jämställdhet) kan i den berättelsen ses som ett sätt att förminska dess eget uppdrag.

Å andra sidan är det inte helt oproblemiskt att på detta sätt tala om en motsättning mellan den statliga vetenskapen och genusforskningen som nomadvetenskap. Det är med hjälp av just statliga satsningar som de laboratorier som Braidotti talar om har utvecklats i Sverige. Att många av de statliga satsningarna på ämnet kommit till i samarbeten mellan kvinnliga politiker och feministiska forskare – ofta i strid med vetenskapssamhället, den kungliga vetenskapen, liksom med andra företrädare för politiken (dvs staten) – blir därför ytterligare ett sätt att berätta historien. Motsättningen uppstår alltså snarare i det triangeldrama som Eduards beskriver. De tre huvudrollerna i hennes drama spelas av genusforskarna, staten och akademien. Relationerna är komplexa och det finns beroendeförhållanden åt olika håll. Ett återkommande

614 Fraser: 2003 s. 197

mönster i detta drama blir hur (mestadels) kvinnliga akademiker och politiker gått samman för att åstadkomma förändring av en motspänstig akademi och ibland också politik.

Genusvetenskapens legitimitet

I första kapitlet beskrev jag hur studenter och forskare måste förhålla sig till ett ifrågasättande av genusforskningens legitimitet. På samma sätt får man förhålla sig till överdrivna förhoppningar där genusperspektivet blir alltings lösning. Jag tänker att dessa till synes diametralt motsatta positioner ändå hänger ihop. Att genusforskningen blir ett slagträ i en debatt som kanske egentligen handlar om något annat. I det forskningspolitiska tal som jag undersökt är det de stora förhoppningarna på genusforskningen som är explicit uttalade. Ifrågasättandet finns där implicit, som den relief mot vilken satsningar kan framstå som nödvändiga. Vidare tänker jag att genusforskningen särskildgörs i mycket av talet både i positiv och i negativ bemärkelse. Ett särskildgörande som legitimerar särskilda satsningar, men som därigenom också skiljer ut sådant man delar med andra.

Huvudsakligen förstår jag legitimitetsfrågan som tudelad – en inomvetenskaplig och en politisk. Den politiska aspekten rymmer inom sig flera dimensioner. Dels rymmer den idén om den oberoende forskningen. Att politiken inte skall detaljstyra utan överlämna prioriteringar och bedömningar åt forskarsamhället självt. Riktade satsningar på olika forskningsområden går stick i stäv med denna tradition. Den inomvetenskapliga kritiken mot satsningar på genusforskning kan räknas hit, liksom kritik mot att en regering bestämmer vad som är strategiska forskningsområden och styr pengatilldelningen dit.⁶¹⁵ Den debattartikel jag refererade till i kapitel 4 där jag och Inger Lövkrona kritiserade regeringen för att alltför ensidigt fokusera tillämpad jämställdhetsforskning rymms inom samma tema. Dåvarande forskningsminister Lejonborgs svar till oss visar dock på en annan aspekt av hur legitimitetsfrågan kan förstås ur ett politiskt perspektiv. I sitt svar kritiserar Leijonborg vad han kallar en ”symbios mellan det här forskningsområdet och det politiska systemet som fått gå alldeles för långt”.⁶¹⁶

615 Se t ex debattartikel i DN 2009-08-25 undertecknad av ledamöter i Vetenskapsrådets ämnesgrupper.

616 Universitetsläraren 2009:2

Här är givetvis inte platsen att fortsätta denna polemik. I hans svar framträder dock en annan förståelse av hur genusforskningen kan framträda i forskningspolitiken, det symbiotiska förhållandet. Legitimiteten för forskningsområdet undergrävs genom relationen mellan forskning och politik. Att det funnits en sådan relation mellan genusforskare och (vissa) politiker är uppenbart.⁶¹⁷ Att politiker med särskilda intressen driver dessa frågor är i sig inget märkligt. Vill man utveckla bilindustrin kräver man fordonsforskning, vill man stoppa klimatförändringen lyfter man fram behovet av miljö- och energiforskning. På samma sätt har feministiska eller jämställdhetsengagerade politiker lyft fram och engagerat sig för ett forskningsfält som problematiserar föreställningar om kön, maktförhållanden och hierarkiska ordningar. Det som gör relationen mellan genusforskningen och politiken extra känslig skulle kunna bero på att den bygger på två "förbjudna" handlingar för att tala med Maud Eduards.⁶¹⁸ Den ena är att det är just kvinnor som organiserar sig (över partigränser i riksdagen, mellan politik och akademi) för att (lika "förbjudet") påverka forskningens inriktning.

Blir då slutsatsen att de forskningspolitiska satsningarna på genusforskning (under olika namn i olika tider) varit missriktade? Inte alls, det jag menar att min analys visat är att relationen mellan forskningspolitik och forskning är komplicerad och svårnavigerad. Å ena sidan har satsningarna skapat förutsättningar för organisering och utveckling av ett framväxande forskningsfält. Ett fält som med tiden, på olika sätt, kommit att alltmer likna andra ämnen och forskningsområden. Å andra sidan har det politiska intresset för områ-

617 En ögonblicksbild av vilka uttryck detta intresse kunnat ta sig får jag när jag av en händelse får skriften *Annika Baude – Pionjär för jämställdhet* i min hand. Baude var fil lic i statsvetenskap, arbetade på SNS där hon bl a skrev studiehandleddning till *Kvinnors liv och arbete* och redigerade den senare upplagan, byggde upp TCO:s jämställdhetsarbete, verkade som forskare på Arbetslivscentrum mm. Skriften igenom märks kontakter mellan forskning, politik och fackligt arbete. (Fölster et al (red) 2007). I en intervju i tidningen *Morgonbris* med förra jämställdhetsministern mm Anita Gradin (som också skriver en artikel i Baudes minnesbok) beskrivs tiden då jämställdhetsfrågan etablerades inom politiken under tidigt 60-tal: "Då läste många av oss »Kvinnors liv och Arbete« och insåg hur könsrollerna påverkade kvinnors och mäns tillvaro. Vi bildade grupp 222 på initiativ av Annika Baude. Både Olof och Lisbeth (Palme, min anm) deltog sporadiskt i början." (*Morgonbris* 2009/3 s. 24–25). Liknande exempel går med all sannolikhet att finna för de andra partierna.

618 Eduards: 2002 s. 154ff

det tvingat genusforskare att förhålla sig, inte bara till det egna talet om och inbördes olika förståelser av ämnet, utan också till ett politiskt tal och till politiska ambitioner. Ambitioner som man kanske inte alltid delar eller känner sig hemmastadd i. Särskilt tydligt blir det när termer byter arena och mening förändras, när föreställningar som konserverar istället för att bryta upp gammal förståelse reproduceras. Då riskerar man att missförstånd uppstår. Avsiktliga eller oavsiktliga missförstånd som kan leda till att vissa konflikter uppstår medan andra, lika väsentliga, döljs.

Det blir också komplicerat och svårnavigerat när två politikområden som jämställdhetspolitik och forskningspolitik krockar. Det som är begripligt och allmänt accepterat i den ena behöver inte vara det i den andra. Så har det varit för genusforskningen i forskningspolitiken. Den har drivits fram av jämställdhetsengagerade riksdagsledamöter som applicerat samma argumentation för forskningsområdet som för resten av samhället. Som läst och tagit del av forskningsresultat och anammat ett språkbruk. Ur det perspektivet blir Leijonborgs tal om ett symbiotiskt förhållande också begripligt. Det man missar då är dock dels dessa riksdagsledamöters engagemang och dels att genusforskningen vid sidan av de satsningar som här varit föremål för intresse också gått sina egna vägar och utvecklats inom ramen för det ordinarie systemet. Om det hade varit möjligt att göra detta utan de satsningar som gjorts har jag ingen möjlighet att här uttala mig om.

Det som händer skulle kunna beskrivas som en konflikt mellan olika tankekollektiv. Där det som är rationellt i det ena blir illegitimt i det andra. Fleck visar på svårigheten att förstå något utanför det tankekollektiv man är en del av, att den begreppsförståelse vi har är formad av den tankestil som finns inom det kollektiv vi tillhör. Samtidigt menar Fleck att alla tillhör flera tankekollektiv – den arbetsgrupp man tillhör, nationen, en social klass eller kanske ett parti. Många av de kvinnor som byggde upp kvinnoforskningen på 70-talet var en del av den feministiska rörelsen, deras kön var också annorlunda än det dominerande tankekollektivets inom akademien.

Här framträder en annan aspekt av genusforskningens legitimitet, den in-omvetenskapliga. Med Flecks hjälp kan man säga att de feministiska forskarna applicerade en tankestil från ett tankekollektiv (kvinnorörelsens) på ett annat (akademins). Det tanketvång som varje tankestil obönhörligen för med sig le-

der till konflikter. Att man inte vill se det som inte passar in och därmed inte heller är mottaglig för förståelser från andra tankekollektiv. De dispyter om genusforskning som nu och då framträder kan i delar förstås som en inkommensurabilitet mellan teorier och/eller vetenskapliga positioner.

Samtidigt verkar inte genusforskarna i ett vakuum. Inom olika discipliner har genusforskningen lyft upp frågor, utvecklat teorier och därmed förflyttat positioner och forskningsfokus på olika sätt. Tankevandringar har förekommit och på så vis har den genusvetenskapliga tankestilen påverkat andra tankestilar likväl som omvänt. Jag menar att samtidigt som genusforskningen blir allt mer etablerad inom olika ämnen är det inte sällan som just detta forskningsfält får tjäna som exempel när såväl forskningspolitik som vetenskapsteoretiska kontroverser ventileras. Detta är dock inte i fokus för denna avhandling, utan snarare ett exempel på frågor som skulle vara intressant att analysera.

Kvarstående frågor

Som jag nämnde inledningsvis i detta kapitel har mängden material gjort att många frågor som skulle ha kunnat bli föremål för ingående analys har lämnats oproblematiserade. En sådan fråga är tillkomsten och organiseringen av Jämfo under 70-talet. Såväl den organisatoriska placeringen, man var en del av arbetsmarknadsdepartementet, som sammansättningen av delegationen med representanter för riksdagspartierna, departementet och "forskningsintressen" är intressanta företeelser. Föreställningen om en symbios mellan forskningsområdet och politiken får här ett konkret uttryck. Det vore intressant att pröva Jämfo både utifrån den sektorslogik, som kommit att ifrågasättas på andra områden, och gentemot den forskning som blev resultatet. Genusforskarnas egen reaktion på denna statliga annektering av deras forskningsfält och hur detta stod i relation till den egna organiseringen vore också intressant att få belyst.

Jämfo är ett exempel på hur genusforskningen i vissa avseenden fått en speciell behandling i forskningspolitiken. Utifrån den särskildhet varmed genusforskningen ofta beskrivs i det forskningspolitiska tal som jag analyserat vore dess ställning i relation till annan forskning väl värd ett närmare studium. Hur annorlunda är genusforskning? är en fråga som kan ställas både i relation till vilka frågor som ställs, metoder som används och den vetenskapskritik som över åren lyfts fram som det bidrag genusforskningen under olika namn skul-

le/velat bidra med. Är det ett etablerat och institutionaliserat forskningsfält bland andra eller ett vetenskapskritiskt laboratorium syftande till emancipation bortom det akademiska – eller är det både och?

Jag menar också att min avhandling tydliggör den problematiska relationen mellan forskning och politik, liksom mellan andra politikområden och forskningspolitiken. Hur dessa relationer ser ut på olika områden, där genusforskning och jämställdhetspolitik är ett exempel, vore behövt att få belyst inte minst då det förefaller finnas så motstridiga och överlappande föreställningar och intressen hos olika parter. I förlängningen av denna fråga öppnar sig också ett annat fält nämligen vad som händer med relationerna till politiken när initiativet i en rörelsedriven fråga som den feministiska alltmer hamnar hos den statliga (jämställdhets)politiken.

Inte minst vore det intressant att få undersöka hur alla de satsningar på forskningsområdet som initierades under 90-talet hängde samman med den allmänna radikaliserings i feministisk riktning som präglade denna tid. Hur kom det sig att "alla" blev feminister just då? Vilken roll spelade den feministiska forskningen? Hur såg rörelseengagemanget ut? Vilka kopplingar mellan olika arenor går att spåra? Och varför det så abrupt tog slut? Till dessa frågor vill jag återkomma, men för nu sätter jag punkt.

Efterord

Plötsligt en dag i somras, när jag som vanligt satt vid mitt skrivbord i lagården, slog det mig – det var så här jag skulle ha gjort! I en svindlande stund av insikt hade jag ett helt nytt upplägg av avhandlingsprojektet klart för mig. Snabbt försköt jag tanken, eftersom jag insåg att min tid runnit ut. För mig återstod bara att finjustera och förbättra i marginalen. Efteråt funderade jag över min aha-upplevelse. Kanske är det precis så det ska vara; när man börjar närma sig slutet på sin forskarutbildning borde man ju veta bättre än när man börjar. Börjar man om då, är risken stor att man aldrig blir klar.

En annan insikt jag fått under tiden som doktorand är att den där klyschan, om att det akademiska arbetet i sanning är en kollektiv process, stämmer. Inget intellektuellt arbete kan försiggå utan samtal och möten. De institutionaliserade samtalen vid seminarier och konferenser. Läsningar av varandras texter vid forskarutbildningskurser och workshops. Att få kommentarer på en artikel av en redaktör eller en granskare inför publicering. Organiserad frikostighet av engagemang och intresse. Som postdocsystemet – Sabine Grenz från Tyskland kom till vår institution, delade med sig av erfarenheter, av nätverk och av kunnande. Sabine blev mer än en kollega och hon har hjälpt mig, inte minst med avhandlingens summary.

Avgörande hjälp det sista bistod också Birgitta Jordansson med när hon såg min desperation inför korrekturläsning och erbjöd sig att hjälpa till. Tack

Birgitta, Jeanette Sundhall, Ulf Lundberg och Ingrid Holmquist som på samma sätt kom till min räddning. Claes Theliander läste och kommenterade i ett tidigare skede. Hanna Wolfbrandt gjorde en intensiv insats med att kontrollera referenser. Även stöd av ekonomisk natur är viktig. Av Kungl. och Hvitfeldtska stiftelsen och från Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg fick jag stipendium, vilket betydde mycket. Ett stort tack också till mina nya kollegor på Nationella sekretariatet för genusforskning och till Anne Hammarström och Lisbeth Larsson i styrelsen som har haft överseende med min splittning och underlättat för mig att avsluta det gamla och komma in i det nya.

Till Malin Rönnblom, som var min opponent på slutseminariet, vill jag rikta ett särskilt tack. Inte bara för att hon är en sant konstruktiv, kritisk och analytisk läsare utan också för att hon gav mig den kraft och styrka jag såväl behövde. Och det vid ett tillfälle som likaväl kunde ha blivit knepigt för oss båda. Du har min största respekt och tacksamhet för din professionalism och för din generositet. Överhuvudtaget blev slutseminariet det avstamp jag behövde för att skriva färdigt. Tack till alla som deltog!

Mest av allt har dock den kollektivt vardagliga forskningsprocessen betytt. Att få dela rum och måltider, tankar och idéer med kollegorna vid den genusvetenskapliga institutionen (senare en del av institutionen för kulturvetenskaperna) har varit ett sant privilegium. Storinstitutionen har givit tillfälle till nya kontakter. Alf Björnberg, Marie Carlsson, Mats Björkin, Maria Kanflo, Paula Väne, för att nämna några, har på olika sätt berikat tillvaron. Till genusgänget: Ingrid Holmquist, Lisbeth Lewander och Ingegerd Karschner som har funnits med hela tiden; Arne Nilsson, Maria Eriksson, Lena Martinsson, Lisbeth Kinunen, Elin Lundsten, Margareta Lindholm och Erika Alm som jag haft glädjen att få jobba med under kortare eller längre perioder – ni har alla varit med och format om mig från före detta politiker till forskare. Inget hade varit sig likt utan er! Jag är det inte!

Det vackraste av allt – doktorandhavet. The mad women in the attic! Först på vinden på Bengt Lidners gata och sedan på vinden på Vasa. Trots att vi egentligen är så olika har vi blivit en odelbar helhet. Tillsammans har vi provat sätt att vara och sätt att tänka. Jag kan inte föreställa mig en doktorandtillvaro utan Jenny Dahlgren, Kajsa Widegren och Jeanette Sundhall. Utan Berit Larsson hade jag överhuvudtaget inte blivit doktorand. Du såg mig redan när du

var min lärare på grundutbildningen. Du ställde krav och fick mig att tänka ett steg vidare. Fortsätt att sätta mig på prov – intellektuellt och politiskt! Glad är jag att Mika Nielsen kom, även om det var när jag precis skulle sluta, och att resten av doktoranderna på institutionen finns där. Er alla kommer jag att sakna när jag inte dagligen är i er närhet.

Till doktorandgänget räknar jag också Mia Liinason som flyttade till Lund men som förblev en viktig vän och allierad. Vårt skrivande är så nära kopplat till vartannat och vi hittar ständigt nya gemensamma sammanhang. Ett sådant är forskarnätverket Töfa. Till den gruppen, såsom jag har mött den, hör också Ulrika Dahl, Anna Nordenstam, Gunnel Karlsson, Jenny-Leontine Olsson och Maria M Berglund. Tack för viktiga samtal som jag hoppas få fortsätta vara en del av.

En annan högst väsentlig Töfa-medlem är Ulla Manns. Ulla blev också, sent omsider, min bihandledare. Vårt första möte i denna relation kom inte till stånd förrän efter mitt slutseminarium. En något udda tidpunkt för att påbörja bihandledning men om något gör skäl för epitetet bättre sent än aldrig så är det detta. Som handledare är Ulla inte bara konstruktiv, engagerad och skarp; hon är också i ordets bästa bemärkelse uppmuntrande. Ullas distinkta råd och glada tillrop hjälpte mig igenom den sista hårdkörningen. Något index hann jag dock inte med, jag vet att jag borde ha gjort det!

Viktigast av alla under min tid som doktorand har ändå Ulla M Holm, min huvudhandledare, varit. Förutom att Ulla bistått mig i alla lägen, stöttat och varit tillgänglig för samtal och frågor, har hon också lotsat mig in i den genusvetenskapliga forskarvärlden. Hon har låtit mig möta fantastiska filosofer som Naomi Scheman. Hon introducerade mig till sitt europeiska nätverk, till filosofin, till "förr i tiden". Det sista inte minst delikat för en doktorand som skriver om ett ämne där handledare dyker upp i det empiriska materialet. Att Ulla dessutom ständigt har ett förråd med proviant när man hungrar, vare sig det är efter mat eller efter intellektuell stimulans, gör inte saken sämre. Vi lämnar nu båda institutionen, jag är dock fast besluten att göra Ulla till en bestående del av mitt liv.

Att leva ihop med en doktorand kan vara påfrestande. Å andra sidan, tror jag inte att det är mer påfrestande än att leva ihop med en politiker. My växte upp på politiska möten, Alice och Märta med en mamma som satt och skrev.

Ni har inte alltid fått den uppmärksamhet ni behövt och förtjänat: ändå artar ni er så bra alla tre! Helt klart underlättar det att ha någon att dela livet med. Jag valde den bäste – Håkan, som står pall i alla lägen. Tillsammans har vi dessutom förmånen av att ha stor släkt och många vänner som gör vårt liv rikare. Tack alla som har lyssnat, stöttat, pratat om annat och bjudit på middagar. Tack för att ni finns!

Summary

Gender Studies in Sweden is frequently labelled 'A Success Story'. This is due to its prosperities in terms of institutionalisation, positions like gender denominated professorships, courses from undergraduate level to PhD-programmes and earmarked research funding, almost all of which is a direct result of decisions by the Swedish parliament. Ideas and notions of gender research are articulated in governmental writings, parliamentary proposals as well as reports from authorities and agencies that are involved in Swedish research policies. These positive circumstances nevertheless evoke critical questions: How has Gender Studies been described in the context of Swedish research policy? Do terminological changes reflect changes in conceptual understanding? What are the practical, political and theoretical implications of the research policy discourse about Gender Studies? What has been the impact of this discourse had on the discussion about the legitimacy of Gender Studies? Thus, the aim of this thesis is to analyse how Gender Studies is written about in Swedish research policy documents between 1970 and 2000. Ironically, by analysing official writings and governmental support it is the development of Gender Studies in Sweden itself that is scrutinised from the perspective of public research policy. Besides this special focus, the thesis will contribute to a broader discussion on the relationship between research and politics.

In chapter one and two I outline the starting points of my thesis, the conditions under which my study has been conducted as well as my arguments. Via a brief overview of the relevant bodies of literature on research policy and the development of Gender Studies in Sweden I explain my theoretical and methodological framework. I situate my approach in a phenomenological framework inspired by Edmund Husserl and Hans-Georg Gadamer, but also by Carol Lee Bacchi and Pierre Rosanvallon.

In chapter three I scrutinise terminological changes and conceptual displacements over time. During the investigated period, terms such as 'Gender Studies', 'Women's Studies', and 'Feminist Research' have been used by researchers. The terminology has, apart from other reasons, changed due to theoretical debates, disagreements and developments. The term 'gender' itself is not unproblematic in Swedish. The Swedish term 'genus' was only used as a linguistic marker before it was introduced as a translation for 'gender'. Previously the researchers themselves named their field 'Women's Studies'. The government and their research agencies and authorities called the field 'jämsällldhetsforskning' in Swedish, which in translation was rendered as 'Equal Opportunity Research' before it, with the import of 'genus' (gender) was translated as 'gender equality research'. The differences in terminology between active researchers and research politicians gave rise to debates and contestations between the field and their benefactors.

However, the discrepancy in terminological usage did not only appear in the discussion between the government and the researchers. Differences can also be found between governmental writings in bills and motions made by parliamentarians. While the government insisted in calling the field 'Equal Opportunities Research', many parliamentarians objected to this term and asked the government to explain the conceptual differences between 'Women's Studies' and 'Equal Opportunities Studies'. The introduction of the term 'genus' (gender) into the political context can at first be interpreted as a strategy of feminist politicians to broaden the understanding of equal opportunities work. Politicians familiar with the development of Gender Studies wanted to include a more complex reading of how masculinity, femininity and sexuality were constructed to the understanding of gender equality. As soon as the term 'gender' (or 'genus') was introduced, the unwillingness of the government to talk the same language as the researchers vanished. 'Gender' was not met with the same resistance as combinations that included 'women'. Instead the concept of 'gender' was, in political settings adopted into 'gender equality' and, thus, simplified. As a result 'gender' (genus) in some settings became just another way of saying 'gender equality' (or 'equal opportunities' as the Swedish term 'jämsällldhet' earlier was interpreted as).

Even though this new terminological usage implies that a new and further

step was taken, the question remains, whether this was actually the case and, if so, what had been changed. I argue that the shift in terminology on the research policy level marks an increase of intervention when it comes to gender equality in academia. 'Gender' as a term was integrated into the research policy, but it was primarily used to promote female researchers. I have no intention to argue against the necessity of gender equality in academia or elsewhere, nor do I underestimate the need for gender research to strengthen and develop such work. However, I do argue that it is problematic for a research field to be narrowly associated with its possible applicability and utility. From my findings I claim that the research field of Gender Studies is constantly being confused or mixed-up with the policy of gender equality. Hence, the relevancy of gender research is linked to a narrow strive for gender equality, and not to theoretical or empirical expectations and developments within the field itself.

In chapter four I focus on political proposals made in the Swedish parliament. One of my findings is that the support for Gender Studies from the Swedish political system has mostly been initiated by female MPs. They were members of different parties, engaged in feminist issues and gender equality and very well informed about the research field of Gender Studies, its needs and debates. This knowledge of party members could be a consequence of the circumstance that the field mainly consisted of local associations. These associations not only included researchers and students, but also activists, politicians, journalists and civil servants (sometimes called 'femocrats'). The centres/fora for Women's Studies that were established can be seen as an extension of the women's movement into academia. However, since this was not the only branch of the women's movement, its connection to politics was axiomatic. In the women's movement activists, politicians and researchers met. Even if there were controversies between different groups and people, they had rich opportunities for lobbying their case.

Unremittingly these MPs have handed in proposals for more support to Gender Studies since the mid 70ties. In their motions they urged for positions, for money to build centres for female researchers and for Women's Studies courses – just to mention some of the requests in favour of a growing field of research. As a consequence of the cooperation, the narrative in my material

is about collaboration between female politicians from various political parties fighting for a common goal. They were successful when they managed to write joint proposals across party borders. Overall, the never ending steady flow of motions from parliamentarians of all parties (except the conservatives) containing more or less substantial demands has put pressure on governments of different colours.

However, this strategy was by no means unproblematic. When the support emerged in the shape of governmental bills, Gender Studies was mostly understood as significant for the political strive for gender equality. Thus, the research field has been constructed as a provider of applied research by an outside authority, a procedure that caused unease expectations within the field. Developed theoretical understandings of gender constructions, as well as empirical investigations of organisations, culture and other arenas can, of course, further gender equality. However, if the field is narrowed down to hetero-normative understandings of gender equality as the relationship between heterosexual women and men in families and in working places, problems in the understanding of the complexity of gender and its dynamics occur.

Another deeply problematic phenomenon in the material, which I discuss in chapter five, is the conflation of female researchers with researchers in Women's/Gender Studies. One story line in my material is the governmental concern with the absence of women in academia. This lack is, firstly, described as a matter to be dealt with in terms of justice. Furthermore, the assumption that women as a category will bring something new and completely different into research is vital for the demand for more female researchers. Additionally, it was assumed that the atmosphere would be less hierarchical and competitive with more women entering academia. In order to support this, working conditions needed to be changed and research was meant to be altered in terms of methodology as well as analysis. The basis of these expectations was the construction of the 'female researcher' as a homogeneous category.

That women and men live different lives under different circumstances, and that this has an impact on their epistemological standpoints is a classical assumption in feminist critiques of science. Should not governmental attempts to do away with the male domination in academia then be applauded? Of course, they should. However, these attempts should be named for what they

are, i.e. gender equality work in universities, not support for Gender Studies. Gender Studies and gender equality work are mixed up and the distinctions between them are blurred. This becomes problematic, for instance, when the support for one or two new professorships in Gender Studies is understood as gender equality work, since this creates expectations that can hardly be met by the professors in place.

One could understand this as a strategy to change the society via research on gender. However, I understand this as what Sandra Harding meant with her critique of the “add women and stir”-thinking. Her point was that a few more women on elite level would not solve any problems. It is unrealistic, she said, to believe that a strategy like this, of its own, would lead to gender equality or change women’s situation. Nor would it result in the change of concepts and theoretical frameworks, demanded by feminist researchers. “Consequently, development has often meant only incorporating women into work that benefits others but themselves”, Harding writes.⁶¹⁹

When the government adopts an un-reflected standpoint epistemology perspective, female coded bodies are in focus. The feminist reflection on the researchers’ situated position and standpoint is left behind. All that is asked for is more women. Fair enough, but it is not sufficient. When someone claims to support Gender Studies but ends up urging for gender equality in academia because of this confusion of the category of ‘female researchers’ with gender research, the feminist epistemological project to deconstruct gender relations is rendered invisible.

In chapter six I argue that the way Gender Studies is described by some politicians as well as by researchers within the field can be interpreted as a Deleuzian war machine.⁶²⁰ In these texts the aspiration to change the circumstances for knowledge quest and production via Gender Studies is expressed. Such thoughts have close links to Rosi Braidotti’s description of “Women’s Studies as an institutional reality” that for her is “one of the grounds where the relevancies of sexual differences as a project can be tested out by feminist

619 Harding: 1995

620 Deleuze och Guattari: 1998

activists⁶²¹. In the material the argumentation is quite often based on an understanding of academia as in need of transformative action, and Gender Studies (or the female researchers) is the tool (or machine) that should bring about the transformation. However, proposals that were made were forced to fit into the academic structure. Thus, the transformative need ends up as affirmative action. Hence, from a Deleuzian perspective, the process of institutionalisation of Gender Studies can be seen as a process of disciplinisation of the war machine by the state. In this chapter, I stress the warning by Deleuze of what happens with war machines, when the state apparatus tries to control them: The transformative machine ceases to be a machine when it is disciplined to adapt to governmental research policies.

Furthermore, the early feminist researchers applied the style of thought from one collective (the feminist movement) onto another (academia). The feminist politicians applied a thought style from gender equality policy to research policy. What was logical within the first area was seen as illegitimate in the other. Controversies around Gender Studies can be understood as an incommensurability between different thought collectives in the academia. However, they can also be understood as an incommensurability between different political areas, and/or between politics and research.

Ludwik Fleck offers an understanding of what happens in such mix-ups. In his classical study on the concept of *syphilis* he argues that it is hard to understand certain ways of reasoning and thinking outside of your own thought-collective. He describes how conceptual understandings are shaped and reproduced by the collectives we belong to and the thought-styles practiced within them. Experiences and mistakes made at some point in history will not be dispensed with but live on as succeeded concepts in wordings of problems, in daily life, in language and in our institutions. Thus, they will be the very material for the creation of traditions.⁶²² If one considers the conflict Fleck predicts between competitive as well as incommensurable research traditions and thought collectives, it becomes intelligible why presumptions and assumptions about Gender Studies in the policy making processes are problematic, even

621 Braidotti: 1994 s. 205

622 Fleck: 1997

though money to build institutions, to set up positions, to fund research has been provided. Incommensurable understandings can lead to struggles around issues like legitimacy and relevance. Gender Studies tried, as a research field, to go beyond the early mission of including women into academia. Even though this mission remains important, it is not sufficient. Rather, there is a necessity to scrutinise the gender constructions themselves, as it has been shown that they entail other hierarchical orders or axes of power such as sexuality and 'race'/ethnicity as well as their intersections or interaction with each other. The narrow conceptualisation of Gender Studies as gender equality within research policy diminishes this task. Thus, it renders Gender Studies incapable of living up to the expectations – feminist researchers' own expectation as well as the expectations of those who decided upon the investment into Gender Studies.

In summary, the story of Gender Studies in Sweden has in many aspects been a success story, however, one that is not completely unproblematic. It has been a story where concepts like *woman*, *gender* and *equality* have been negotiated. From the policy perspective the history of Gender Studies not only provides an interesting example for the complex relationship between research and politics, but also for the connection between research policy and other political issues.

Litteratur

- ALNEBRATT, KERSTIN. 2007; *Genusprofessorerna: en rapport om en regeringssatsning och vad det blev av den*, Rapport; 2007:1. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- ARENDDT, HANNAH. 1997; Tänkande och moraliska överväganden. I *Tanke, känsla, identitet*, red.: U. M. Holm, et al. Göteborg: Anamma.
- BACCHI, CAROL LEE. 1996; *The politics of affirmative action: 'women', equality and category politics*. London: Sage publications.
- BACCHI, CAROL LEE. 1999; *Women, policy and politics: the construction of policy problems*. London: Sage publications.
- BENNER, MATS. 2000; Den enfaldiga forskningspolitiken – en diagnos. I *Universitetets värden: bidrag till den forskningspolitiska debatten*. Stockholm: SNS.
- BENNER, MATS. 2001; *Kontrovers och konsensus: vetenskap och politik i svenskt 1990-tal*, SISTER rapport, 1. Stockholm: Institutet för studier av utbildning och forskning.
- BERGSTRÖM, GÖRAN OCH KRISTINA BÖRÉUS, RED. 2000; *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- BERONIUS, MATS. 1991; *Genealogi och sociologi: Nietzsche, Foucault och den sociala analysen*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion.
- BRAIDOTTI, ROSI. 1994; *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory, Gender and culture*, New York: Columbia University Press.
- BUTLER, JUDITH. 1999; *Gender trouble: feminism and the subversion of identity.*, Ny utg. New York: Routledge.
- CARLSHAMRE, STAFFAN, RED. 1998; *Filosofiska frågor: äventyr i tankens värld*. Stockholm: Utbildningsradion.
- CERRONI-LONG, E. L. 1995; Introduction: Insider or Native Anthropology. *NAPA Bulletin* 16 (1):1-16.

- DELEUZE, GILLES OCH FÉLIX GUATTARI. 1998; *Nomadologin*. Skriftserien Kairos, 4. Stockholm: Konsthögsk., Raster: andra tr.: 2006.
- DELEUZE, GILLES. 2004; Samtalet. *Aiolos* (24) + *Glänta* 3-4 (4-1):5-14.
- DERRIDA, JACQUES. 1991; *Rösten och fenomenet: introduktion till tecknets problem i Husserls fenomenologi*. Stockholm: Thales.
- EDENHEIM, SARA. 2008; *Program: 12 ståndpunkter* 2006. Hämtad 12 November 2008 från www.teoretiskainterventioner.se.
- EDQVIST, OLLE. 2002; Den svenska forskningspolitikens tre världar. I *Det nya forskningslandskapet: perspektiv på vetenskap och politik*. Red.: Ulf Sandström. Stockholm: Swedish Institute for Studies in Education and Research (Institutet för studier av utbildning och forskning) (SISTER) .
- EDUARDS, MAUD. 1995; En allvarsam lek med ord. I *Viljan att veta och viljan att förstå: kön, makt och den kvinnovetenskapliga utmaningen i högre utbildning: slutbetänkande*, Statens offentliga utredningar, 1995:110. Stockholm: Fritze.
- EDUARDS, MAUD. 2002; *Förbjuden handling: om kvinnors organisering och feministisk teori*. 1. uppl. ed. Malmö: Liber ekonomi.
- EDUARDS, MAUD. 2007; *Kroppspolitik: om moder Svea och andra kvinnor*, *Atlas akademi*. Stockholm: Atlas.
- EKENVALL, ASTA. 1966; *Manligt och kvinnligt: idéhistoriska studier*, Kvinnohistoriskt arkiv, 5. Göteborg: Akademiförl.
- ESAIASSON, PETER, ET. AL. 2003; *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2., [rev.] uppl. ed. Stockholm: Norstedts juridik.
- ESSEVELD, JOHANNA OCH LISBETH LARSSON, RED. 1996; *Kvinnopolitiska nyckeltexter*. Lund: Studentlitteratur.
- FLECK, LUDWIK. 1997 (1935); *Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum: inledning till läran om tankestil och tankekollektiv*. Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion.
- FONOW, MARY MARGARET OCH JUDITH A. COOK, RED. 1991; *Beyond methodology: feminist scholarship as lived research*. Bloomington: Indiana University Press.
- FRASER, NANCY. 2003; *Den radikala fantasin: mellan omfördelning och erkännande*. Göteborg: Daidalos.
- FREELAND, CYNTHIA A., RED. 1998; *Feminist interpretations of Aristotle, Re-reading the canon*. University Park, Pa.: Pennsylvania State Univ. Press.
- FRIDJÓNSDÓTTIR, KATRÍN. 1983; *Vetenskap och politik: en kunskaps sociologisk studie*, Lund studies in sociology, 52. Stockholm: Akademilitt.
- FRIDLUND, MATS, ULF SANDSTRÖM OCH MATS BENNER, RED. 2000; *Universitetets värden: bidrag till den forskningspolitiska debatten*. 1. uppl. ed, Universitet, företag, samhälle, 3. Stockholm: SNS (Studieförb. Näringsliv och samhälle).
- FÖLSTER, KAJ, STIG GUSTAVSSON OCH GABRIELE WINAI STRÖM, RED. 2007; *Annika Baude – Pionjär för jämställdhet*. TCO.
- GADAMER, HANS-GEORG. 2002; Elements of a theory of hermeneutic experience. I *The phenomenology reader*, red.: D. Moran och T. Mooney. London: Routledge.

- GOTHLIN, EVA. 1999; *Kön eller genus?* Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- GOTHLIN, EVA. 2002; (1949). Förord. I Simone de Beauvoir, *Det andra könet*. Stockholm: Norstedt.
- GOTHLIN, EVA. 2003; Reading Simone de Beauvoir with Martin Heidegger. I *The Cambridge companion to Simone de Beauvoir*, red.: C. Claudia. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press
- GRADIN, ANITA. 2009; Palme talade kvinnornas språk. *Morgonbris*, 2.
- GÖRANSSON, ANITA. 1989; Fältet, strategierna och framtiden. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 10 (3-4): 4-18.
- HARAWAY, DONNA. 2004; Situated Knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. I *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*, red.: S. G. Harding. New York: Routledge.
- HARDING, SANDRA G. 1986; *The science question in feminism*. Ithaca: Cornell University Press.
- HARDING, SANDRA G. 1995; Just add women and stir? I *Missing links: gender equity in science and technology for development*. Ottawa, New York: International Development Research Centre in association with Intermediate Technology Publications and UNIFEM.
- HARDING, SANDRA G, RED. 2004; *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*. New York, N.Y.: Routledge.
- HEIDEGGER, MARTIN. 2002; My way to phenomenology. I *The phenomenology reader*, red.: D. Moran och T. Mooney. London; New York: Routledge.
- HESSE-BIBER, SHARLENE NAGY OCH PATRICIA LEAVY, RED. 2004; *Approaches to qualitative research: a reader on theory and practice*. New York: Oxford University Press.
- HILL COLLINS, PATRICIA. 2004; Learning from the outsider within: the sociological significance of black feminist thought. I *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*, red.: S. G. Harding. New York: Routledge.
- HIRDMAN, YVONNE. 1988; Genussystemet: reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 9 (3):49-63.
- HIRDMAN, YVONNE. 1988; Genussystemet: teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning. I *Rapport / Maktutredningen*; 23. Uppsala: Maktutredningen.
- HIRDMAN, YVONNE. 2001; *Genus: om det stabila föränderliga former*. 1. uppl. ed. Malmö: Liber.
- HOLM, ULLA M. 1993; *Modrande och praxis: en feministfilosofisk undersökning*. Diss. Göteborg: Daidalos.
- HOLM, ULLA M. 1997; Tänkande och handlande i oavslutad dialog. I *Tanke, känsla, identitet*, red.: U. M. Holm, et al. Göteborg: Anamma.
- HOLM, ULLA M. 1999; Aristoteles – om kjønn I *Kjønnsperspektiver i filosofihistorien*, red.: L. M. Rustad och H. Bondevik. Oslo: Pax.
- HOLM, ULLA M. 2007; Klyftan mellan förflutet och framtid. I *Past present future*. Umeå universitet: opublicerat.

- HOLME, IDAR MAGNE OCH BERNT KROHN SOLVANG. 1997; *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. 2., [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- HUSSERL, EDMUND. 1989 (1950); *Fenomenologins idé*. Filosofi och samhällsteori, 17. Göteborg: Daidalos.
- HUSSERL, EDMUND. 2002; Pure phenomenology, its method, and its field of investigation. I *The phenomenology reader*, red.: D. Moran och T. Mooney. London: Routledge.
- JOHANSSON, ANDERS. 2003; *Avhandling i litteraturvetenskap: Adorno, Deleuze och litteraturens möjligheter*. Göteborg: Glänta produktion.
- JÓNASDÓTTIR, ANNA G. 2004; Feminism, vetenskap och föränderliga kunskapsintressen. I *Nordiska konferensen Kvinnorörelser – inspiration, intervention och irritation, 10–12 juni 2004*. Island.
- JORDANSSON, BIRGITTA. 1999; *Jämställdhetspolitikens villkor: politiska intentioners möten med den akademiska världen: exemplet "Thamprofessorerna"*. Rapport; 1999:1. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- JORDANSSON, BIRGITTA. 2003; *Genusprofessorerna – skildring av en process: vad händer i universitetsvärlden när politikerna gjorde en satsning på genusprofessorer?* Rapport; 2003:1. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- KARLSSON, GUNNEL. 1990; *Manssamhället till behag?* Stockholm: Sveriges socialdemokratiska kvinnoförb.: Tiden.
- KÄLVEMARK, ANN-SOFIE. 1980; Gunnar Qvist in memoriam. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1 (4):61–62.
- LARSSON, BERIT. 2009; *Agonistisk feminism och folklig mobilisering*. Diss., Institutionen för kulturvetenskaper / genusvetenskap, Göteborgs universitet, Göteborg.
- LEJONBERG, LARS. 2009; Regeringen vill inte styra genusvetenskapen. *Universitetslära- ren* (2/09).
- LEWANDER, LISBETH OCH BIRGITTA JORDANSSON. 2000; *Genus och jämställdhet: en utvärdering av JÄST-projekten 1993/94–1996/97*, Högskoleverkets arbetsrapporter, 2000:14 AR. Stockholm: Högskoleverket.
- LIEDMAN, SVEN-ERIC, TORBJÖRN TÄNNSJÖ OCH DAG WESTERSTÄHL, RED. 2008; *Den svärfångade relativismen: en uppslagsbok*. Stockholm: Thales.
- LILIEQUIST, BENGT. 2003; *Ludwik Flecks jämförande kunskapsteori, Umeå studies in philosophy*, 6. Diss. Umeå: Univ.: Institutionen för filosofi och lingvistik, Univ.
- LÖVKRONA, INGER OCH KERSTIN ALNEBRATT. 2008; Regeringen missar poängen! *Universitetslära- ren* (20/08).
- LÖVKRONA, INGER OCH KERSTIN ALNEBRATT. 2009; Vad som skrivs eller inte skrivs i propositionen har betydelse. *Universitetslära- ren* (4/09).
- MANN, ULLA. 2006; På två ben i akademien: om den tidiga kvinnoforskningens projekt. I *Blad till Bladh. En vänbok till Christine*, red.: M. Einarsson, et. al. Södertörn: Södertörns högskola.
- MANN, ULLA. 2008; Rörelsens rum: det lesbiska i nordisk kvinnoforskning. I *Att göra historia: vänbok till Christina Florin* red.: M. S. Y. Svanström. Framtidens samhälle, 16. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.

- MARK, EVA. 2007; *Jämställdhetsarbetets teori och praktik*. 1. uppl. ed. Lund: Studentlitteratur.
- MOBERG, EVA. 1996; Kvinnans villkorliga frigivning. I *Kvinnopolitiska nyckeltexter*, red.: J. E. Sseveld och L. Larsson. Lund: Studentlitteratur.
- MOLANDER, BENGT. 1998; Tolkning och förståelse. I *Filosofiska frågor: Äventyr i tankens värld*, red.: S. Carlshamre. Stockholm: Utbildningsradion.
- MOLANDER, BENGT. 1998; Vad är vetenskap? I *Filosofiska frågor: Äventyr i tankens värld*, red.: S. Carlshamre. Stockholm: Utbildningsradion.
- NISKANEN, KIRSTI. 2007; *Karriär i männens värld: nationalekonomen och feministen Karin Kock*. Stockholm: SNS förlag.
- NORLANDER, KERSTIN. 1994; Vad gör strukturerna med oss? *Häftan för kritiska studier* 27 (4):3–10.
- OAKLEY, ANN. 1998; Science, gender, and women's liberation: an argument against post-modernism. *Women's Studies International Forum* (2):133–146.
- ODÉN, BIRGITTA. 1989; Forskarutbildning och politik. I *Universitet och samhälle: om forskningspolitik och vetenskapens samhällseliga roll*, red.: T. Nybom. Stockholm: Tidens Förlag.
- OLSSON, ANNIKA. 2007; *Genusforskning pågår: en kartläggning av i vilka institutionella miljöer forskning inom genusfältet bedrivs i Sverige*, Rapport; 2007:2. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- PERSSON, ANNIKA. 1991; *Metaforer som tankeorganisatörer*, Filosofiska meddelanden, Röda serien; 31. Göteborg: Filosofiska institutionen.
- PRYSE, MARJORIE. 1998; Critical Interdisciplinarity, Women's Studies, and Cross-Cultural Insight. *NWSA Journal* 10 (1):1–22.
- ROSANVALLON, PIERRE. 2009; *Demokratin som problem*. Hägersten: Tankekraft.
- RUSSELL, BERTRAND. 2004; *History of Western philosophy*. Ny utg. London: Routledge Classics.
- RÖNNBLM, MALIN. 1999; Vad är "god vetenskap"? En feministisk doktorand i mötet med sin disciplin. I *Metod, makt och kön i ett feministiskt samtalsrum*, red.: A-C. Ek, et. al. Umeå: Umeå universitet.
- SANDQVIST, TOM. 1998; Förord. I *Nomadologin*: Raster Förlag. Andra tr. 2006.
- SANDSTRÖM, ULF, RED. 2002; *Det nya forskningslandskapet: perspektiv på vetenskap och politik*. Stockholm: Swedish Institute for Studies in Education and Research (Institutet för studier av utbildning och forskning) (SISTER).
- SMITH, DOROTHY E. 2005; *Institutional ethnography: a sociology for people, The gender lens series*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- SVENAEUS, FREDRIK. 2009; Vad är praktisk kunskap? En inledning till ämnet och boken. I *Vad är praktisk kunskap?*, red.: J. S. Bornemark och F. Svenaeus. Södertörn: Södertörn högskola.
- SÖRLIN, SVERKER. 2002; Det nya landskapet: några forskningspolitiska reflektioner. I *Det nya forskningslandskapet*, red.: U. Sandström. Stockholm: Swedish Institute for Studies in Education and Research (Institutet för studier av utbildning och forskning) (SISTER).

- TANESINI, ALESSANDRA. 1999; *An introduction to feminist epistemologies, Introducing philosophy*. Malden, Mass.: Blackwell Publishers.
- THURÉN, BRITT-MARIE. 2003; *Genusforskning: frågor, villkor och utmaningar*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- TROJER, LENA. 1999; *Kompetens för ledarskap inom forskningsorganisationer: en kvinnlig forskarskola för förändring vid teknisk fakultet*. Luleå: Avd. för genus & teknik, Luleå tekniska univ.
- TUANA, NANCY, RED. 1994; *Feminist interpretations of Plato, Re-reading the canon*. University Park, Pa.: Pennsylvania State Univ. Press.
- TÖRNQVIST, MARIA. 2006; *Könspolitik på gränsen: debatterna om varannan damernas och Thamprofessorerna*. Lund: Arkiv.
- WESTMAN BERG, KARIN (INTERVJU MED) 1980; Underjordisk kvinnokamp: 5. Könsrollsseminariet. *Kvinnobulletinen* 10(5): 28–29.
- WIDERBERG, KARIN. 1986; Har kvinnoforskning med jämställdhetspolitik att göra? *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 7 (3):36–47.
- WITTGENSTEIN, LUDWIG. 1992 (1953); *Filosofiska undersökningar*. Ny uppl. Stockholm: Thales.
- WÄNGNERUD, LENA. 1999; *Kvinnorepresentation: makt och möjligheter i Sveriges riksdag*. Lund: Studentlitteratur.

Offentligt tryck

- Delegationen för jämställdhetsforskning. 1985; *Verksamhetsberättelse*. 1984/85. Stockholm.
- Ds: departementsserien, 1994:130; Utbildningsdepartementet. 1994. *Kartläggning och utvärdering av jämställdhetsprojekt inom universitet och högskolor*, Stockholm: Fritze.
- Ds: departementsserien, 1996:26; Utbildningsdepartementet. 1996. *Genusperspektiv i forskningen*, Stockholm: Fritze.
- Ds: departementsserien, 1997:56; Utbildningsdepartementet. 1997. *Jämställdhet för kunskap, insikt och kvalitet: slutrapport från JÄST-gruppen*, Stockholm: Fritze.
- Högskoleverkets rapportserie, 2007:17 R; Högskoleverket. 2007. *Utvärdering av ämnet genusvetenskap vid svenska universitet och högskolor [Elektronisk resurs]*, [innehåll: Jan-Erik Pettersson], Stockholm: Högskoleverket.
- Nordisk utredningsserie, 1972:6; Nordiska kulturkommissionen. Utskottet för utredning av frågan om könsrollerna i utbildningen. 1972. *Könsroller och utbildning*, [Stockholm] [Köpenhamn]: Nordiska rådet; Nordiska kultursekretariatet; Fritzes hovbokh.
- Statens offentliga utredningar, 1977:52; Forskningsrådsutredningen. 1977. *Forskningspolitik: betänkande*. Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förl.

- Statens offentliga utredningar, 1983:4; Jämställdhetskommittén. 1983. *Om hälften vore kvinnor ...: kvinnor i forskningen: Jämställdhetskommitténs betänkande om kvinnorna i forskningen*, Stockholm: Liber/Allmänna förl.
- Statens offentliga utredningar, 1998:128; Kommittén för översyn av den svenska forskningspolitiken. 1998. *Forskningspolitik: slutbetänkande*, Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Statens offentliga utredningar, 1990:44; Maktutredningen. 1990. *Demokrati och makt i Sverige: Maktutredningens huvudrapport*, Stockholm: Allmänna förl.
- Statens offentliga utredningar, 1981:29; Utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan. 1981. *Forskningens framtid: forskning och forskarutbildning i högskolan: betänkande*, Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förl.
- Statens offentliga utredningar, 1995:110; Utredningen om insatser för kvinno- och jämställdhetsforskning. 1995. *Viljan att veta och viljan att förstå: kön, makt och den kvinnovetenskapliga utmaningen i högre utbildning: slutbetänkande*, Stockholm: Fritze.
- UHÄ-rapport, 1977:4; Universitets- och högskoleämbetet. 1977. *Förändring för jämställdhet: synpunkter och förslag kring jämställdhet i högskolan*, red. av Torsten Kälvmemark, Stockholm: UHÄ.
- UHÄ-rapport, 1978:17; Universitets- och högskoleämbetet. 1978. *Aktuell jämställdhetsforskning inom universitet och högskolor: preliminär kartläggning* [Birgitta Brodd], Stockholm: Universitets- och högskoleämbetet.
- UHÄ-rapport, 1978:22; Universitets- och högskoleämbetet. 1978. *Forskning om jämställdhet: rapport från UHÄ:s konferens i Uppsala den 8 och 9 maj 1978*, Stockholm: UHÄ.
- UHÄ-rapport, 1979:16; Universitets- och högskoleämbetet. 1979. *Jämställdhetsforskning: förslag från UHÄ:s arbetsgrupp för jämställdhetsforskning*, Stockholm: UHÄ.
- Skriftserie – UHÄ, FoU, 1984:1; Universitets- och högskoleämbetet. 1984. *Kvinnorna är hälften: om kvinnoforskningen och de kvinnliga forskarna vid universiteten*, Stockholm: FoU-enheten, UHÄ.
- UKÄ-rapport, 1975:10; Universitetskanslersämbetet. 1975. *Jämställdhet i högskolan: en debattskrift om känsroller i högre utbildning*, Stockholm.

Riksdagstryck

Propositioner

Prop 1996/97: 5	Prop 1986/87: 80
Prop 1994/95: 164	Prop 1985/86: 100
Prop 1992/93: 170	Prop 1984/85: 100
Prop 1991/92: 76	Prop 1983/84: 107
Prop 1989/90: 90	Prop 1981/82: 100

Prop 1981/82: 106
 Prop 1980/81: 100
 Prop 1979/80: 100
 Prop 1978/79: 100
 Prop 1977/78: 100

Prop 1976/77: 59
 Prop 1971: 1
 Kungl. Maj:ts pro-
 position nr 1 år 1966

Motioner till Sveriges riksdag

Motion 1996/97: A 7
 Motion 1996/97: A 12
 Motion 1994/95: Ub 38
 Motion 1994/95: Ub 39
 Motion 1994/95: Ub 40
 Motion 1994/95: Ub 41
 Motion 1994/95: Ub 42
 Motion 1994/95: Ub 43
 Motion 1994/95: Ub 44
 Motion 1994/95: Ub 45
 Motion 1994/95: Ub 635
 Motion 1994/95: Ub 651
 Motion 1994/95: Ub 654
 Motion 1994/95: Ub 655
 Motion 1994/95: Ub 684
 Motion 1994/95: Ub 692
 Motion 1994/95: A 802
 Motion 1994/95: A 807
 Motion 1993/94: Bo 8
 Motion 1992/93: Ub 120
 Motion 1992/93: Ub 121
 Motion 1992/93: Ub 126
 Motion 1992/93: Ub 127
 Motion 1992/93: Ub 128
 Motion 1991/92: Ub 12
 Motion 1991/92: Ub 511
 Motion 1990/91: Ub 655
 Motion 1990/91: Ub 701
 Motion 1989/90: Ub 119
 Motion 1988/89: Ub 550
 Motion 1988/89: Ub 584

Motion 1988/89: Ub 585
 Motion 1988/89: Ub 712
 Motion 1988/89: Ub 728
 Motion 1988/89: Ub 825
 Motion 1988/89: A 809
 Motion 1987/88: Ub 254
 Motion 1987/88: Ub 512
 Motion 1987/88: Ub 565
 Motion 1987/88: Ub 624
 Motion 1987/88: Ub 626
 Motion 1987/88: A 801
 Motion 1986/87: Ub 2
 Motion 1986/87: Ub 6
 Motion 1986/87: Ub 17
 Motion 1986/87: Ub 68
 Motion 1983/84: 2600
 Motion 1983/84: 2627
 Motion 1983/84: 2638
 Motion 1981/82: 776
 Motion 1981/82: 1005
 Motion 1981/82: 1008
 Motion 1981/82: 2223
 Motion 1978/79: 627
 Motion 1978/79: 1327
 Motion 1978/79: 2154
 Motion 1978/79: 2237
 Motion 1975/76: 1397
 Motion 1975/76: 2152
 Motion 1970 FK nr 302
 Motion 1970 AK nr 376

Utskottsbetänkanden

1991/92: UbU18
 1992/93: UbU15
 1990/91: UbU13

1989/90: UbU25
 Statsutskottets utlåtande nr 88 1970

Övrigt

Interpellation 1991/92:65

Fråga 1991/92:251

Prot. 1991/92:53 16 januari 1992

Register år 1970

Webbsidor

<http://forskningspolitik.blogspot.com>

<http://www.fpi.liu.se>

<http://www.sister.nu>

<http://www.sfk.uio.no/forskning/nettverk/tofa.html>

<http://runeberg.org/>

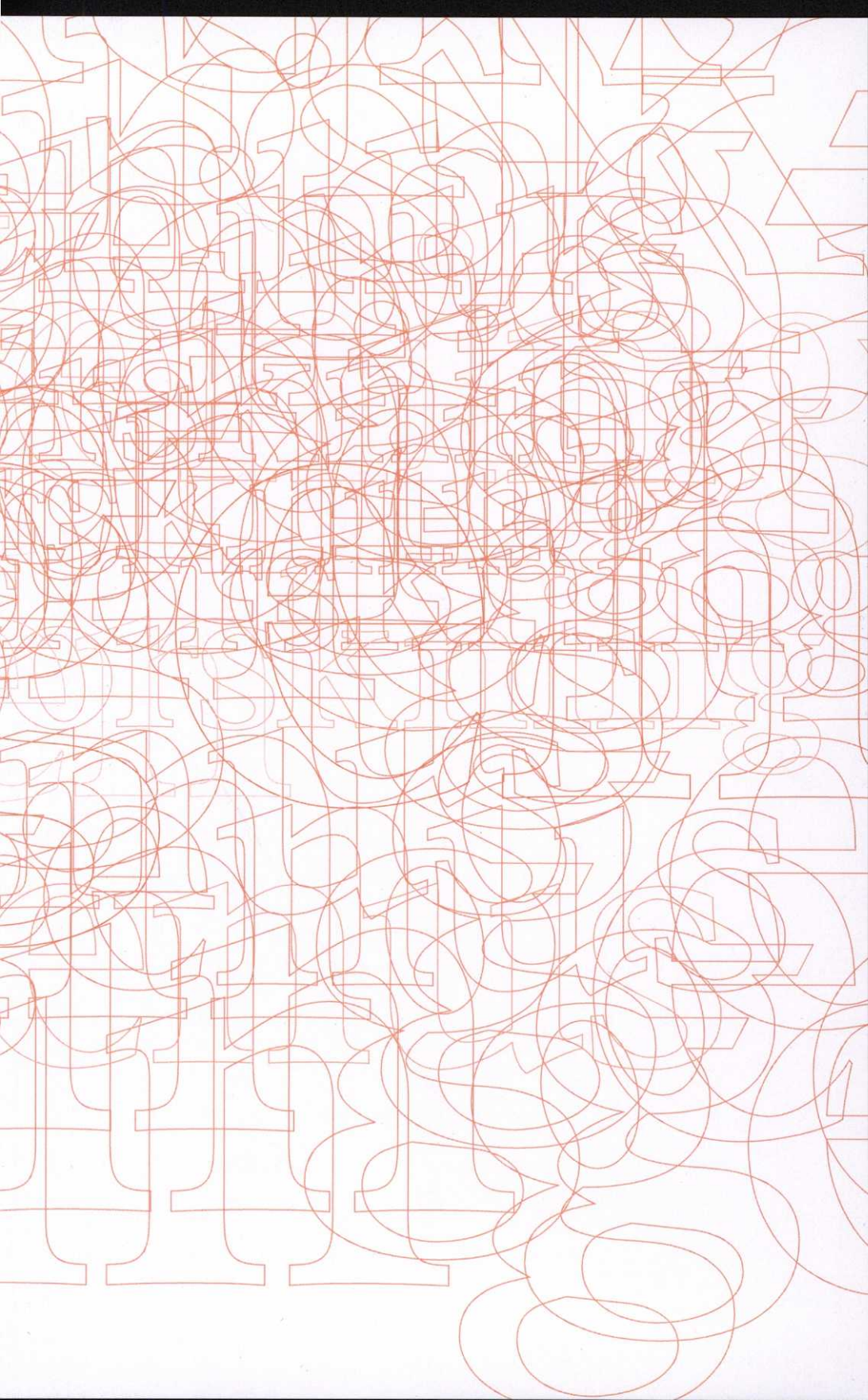
Tidigare utgåvor

Gothenburg Gender Studies
(Formerly Göteborg Women's Studies)

ISSN 0283-2399

Editor:
Ingrid Holmquist

1. LOSMAN, BEATA, *Kvinnor män och barn på 1800-talets svenska landsbygd. Livsöden för människor födda i Väse församling, Värmland, 1800–1840*. 1986. 269 p. ISBN 91-7346-169-5
2. JEANNE D'ARC. *Rättegångsprotokoll år 1431*. Översatt av Erik Sandblad. 1991. 91 s. ISBN 91-7346-231-4
3. *Från Eddan till Ellen Key. Texter om och av kvinnor från medeltiden till 1900 valda och kommenterade av Beata Losman*. 1993. 216 s. ISBN 91-7346-263-2
4. *Vittnens utsagor om Jeanne d'Arc år 1455*. Översatta från latin av Erik Sandblad. 1996. 33 s. ISBN 91-7346-301-9
5. WIDEGREN, KAJSA, *The girl figure in the works of Marie-Louise Ekman*. 2007. 157 s. ISBN 978-91-7346-582-3
6. ALNEBRATT, KERSTIN, *Meningen med genusforskning så som den framträder i politiska texter 1970–2000*. 2009. 252 s. ISBN 978-91-7346-670-7

Meningen med genusforskning

så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970–2000

Kerstin Alnebratts avhandling *Meningen med genusforskning* är baserad på en analys av forskningspolitiska texter 1970–2000. Författaren har undersökt hur de satsningar på genusforskning som gjorts under perioden kan förstås ur såväl ett politiskt som akademiskt perspektiv.

Det som framträder är en sammansatt väv av olika förståelser av fenomen som *genusforskning*, *jämställdhet* och *kvinnliga forskare* – och hur dessa blandas samman. Avhandlingen ger kunskap om relationen mellan forskningspolitik och ett framväxande nytt forskningsfält. Samtidigt ger den en intressant bild av hur logiker inom olika politikområden – jämställdhetspolitik och forskningspolitik – krockar. Det som är begripligt och logiskt inom det ena området kan leda till konflikter och motsättningar inom det andra.

Sammantaget bidrar avhandlingen med en diskussion om hur ett forskningsområdes meningsskapande regleras och interagerar med vad som sker i forskningspolitiken. Genom sitt historiska perspektiv ger den dessutom ett väsentligt bidrag till fältets historieskrivning som hittills bara delvis är dokumenterad.